

DANSKERNES SYN PÅ STRAF

af

Flemming Balvig

2006

ADVOKATSAMFUNDET

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Kapitel 1. Danskerne vil have strengere straffe	9
Den aktuelle situation.....	14
Hvad <i>betyder</i> det?	23
Kapitel 2. Danskerne har fået strengere straffe	31
Befolkningens informerede og konkrete retsfølelse	52
En undersøgelse af danskernes informerede og konkrete retsfølelse	54
Kapitel 3. Danskernes syn på straffen for gadevold	57
En sag om almindelig gadevold	57
Dom i sagen	64
Undersøgelse af befolkningens holdninger til straffen for almindelig gadevold	67
Befolkningens dom i sagen om gadevold	74
Når tiltalte er tidligere straffet.....	83
Betydningen af personlige forhold.....	88
Fra opsummeret sag til retssag.....	94
Begrundelser for straf.....	142
Andre former for gadevold	152
Værtshusvold	179
Kapitel 4. Danskernes syn på straffen for vold i parforhold	183
Når tiltalte er tidligere straffet.....	191
Betydningen af personlige forhold.....	195
Fra opsummeret sag til retssag og votering	199
Kapitel 5. Danskernes syn på straffen for hensynsløs trafikadfærd	221
Når tiltalte er tidligere straffet.....	227
Betydningen af personlige forhold.....	230
Fra opsummeret sag til retssag og votering	235
En anden sag om farlig trafikkriminalitet	252
Når tiltalte er tidligere straffet.....	257
Betydningen af personlige forhold.....	260

Kapitel 6. Danskernes syn på straffen for indbrud og biltyveri	265
Indbrudstyveri	265
Biltyveri	272
Udviklingen i indbrudstyveri og biltyveri.....	275
Tyveri og anden kriminalitet.....	275
Kapitel 7. Danskernes syn på straffen for narkotikakriminalitet	277
Når tiltalte er tidligere straffet.....	284
Betydningen af personlige forhold.....	288
Fra opsummeret sag til retssag og votering	293
Kapitel 8. Oversigt, sammenfatning og perspektiver	309
Demokrati og retsfølelse	311
Undersøgelse af danskernes retsfølelse.....	312
Undersøgelsens grundlæggende hypoteser	314
Undersøgelsens fokus	316
Den generelle retsfølelse	320
Den informerede retsfølelse	324
Den konkrete retsfølelse.....	341
Perspektiver.....	361
Appendiks. Oversigt over publikationer og datamaterialer	389

Publiceret separat:

Metodisk redegørelse vedrørende undersøgelsen af danskernes syn på straf (74 s.).

Appendiks A: Den kvantitative undersøgelse (418 s.).

Appendiks B: Den kvalitative undersøgelse (129 s.).

Upublicerede rapporter der kan blive stillet til rådighed for yderligere forskning:

Danskernes holdninger til straf. Data fra den kvalitative undersøgelse (217 s.).

Danskernes holdninger til straf. Noter fra fokusgruppeinterview (87 s.).

Danskernes generelle holdninger til straf. Data fra en befolkningsundersøgelse (15 s.).

Forord

I perioden fra maj til september 2006 blev der gennemført en undersøgelse af danskernes syn på straf. Undersøgelsens formål har været at forsøge at afdække den danske befolknings syn på straf for så vidt angår den kriminalitet og de sager, som ifølge aktuel retspraksis i Danmark (2006) typisk resulterer i en kortere frihedsstraf, f.eks. simpel gadevold eller salg af mindre mængder narkotika.

Undersøgelsen er foretaget som et led i et arbejde, som en gruppe nedsat af Advokatrådet har gennemført vedrørende straffesystemets udformning med specielt fokus på netop anvendelsen af de relativt korte frihedsstraffe. Denne arbejdsgruppe har haft følgende sammensætning: Advokat Helle Lokdam (formand), advokat Jakob Lund Poulsen, advokat Hanne Rahbæk, politimester i Vejle Claus Nørøxe, professor, dr.jur. Flemming Balvig, lektor, lic.jur. Beth Grothe Nielsen, vicedirektør i kriminalforsorgen Anette Esdorf, seniorpartner i Right, Kjær & Kjærulf Ole Ingstrup (tidligere fængselsinspektør i Danmark og leder af det føderale fængselsvæsen i Canada), fængselsinspektør Anne Marie Heckscher samt juridisk konsulent i Advokatsamfundet Mads Bundgaard Larsen, der undervejs i forløbet har afløst juridisk konsulent i Advokatsamfundet Rasmus Møller Madsen (nu afdelingschef samme sted) som gruppens sekretær.

Undersøgelsen af danskernes syn på straf er muliggjort af bevillinger fra Margot og Thorvald Dreyers Fond, Justitsministeriets Forskningspulje og Hotelejer Andreas Harboes Fond.

Som samarbejdspartnere i projektet har endvidere fungeret Socialforskningsinstituttet; Synovate Vilstrup; Det Juridiske Fakultet, Københavns Universitet; fotograf Søren Kuhn; et dommerpanel bestående af tre byretsdommere; fire professionelle skuespillere; to medarbejdere fra Advokatsamfundet samt tre jurister, der i ”rollespil” har fungeret i deres vante roller som henholdsvis forsvarer, anklager og dommer.

Undersøgelsens centrale del består af såvel en kvantitativ som en kvalitativ del. Den kvantitative del er en postspørgeskemaundersøgelse forestået af Socialforskningsinstituttet, hvor et repræsentativt udsnit af befolkningen mellem 18 og 79 år er blevet udspurgt om deres holdninger til, hvordan de ville dømme i et antal nærmere beskrevne *konkrete* sager. Den kvalitative del består af et større antal fokusgruppeinterview foretaget af Synovate Vilstrup, hvor grupper af mennesker i alderen fra 18 til 74 år har fået forevist videoindspillede retssager og er blevet bedt om at diskutere og dømme i disse sager. De i alt fire videoindspillede retssager udgør et udvalg af de sager, hele befolkningen blev forelagt i den kvantitative undersøgelse. Herudover er der gennemført en – vurderet ud fra antal spørgsmål – mindre telefoninterviewundersøgelse med et repræsentativt udsnit af befolkningen på 18 år og derover, hvor befolkningens *generelle* holdninger til straf er søgt belyst. Denne undersøgelse er foretaget af Synovate Vilstrup.

Erfaringen viser, at befolkningens syn på straf – befolkningens retsbevidsthed – er stærkt afhængig af, hvordan den kriminalitet mv., der skal tages stilling til, beskrives og præsenteres. Det er derfor valgt at foretage en særdeles detaljeret og systematisk afrapportering af de anvendte metoder og fremgangsmåder i undersøgelsen. Hovedtrækkene i den anvendte metode er beskrevet i rapporten ”Metodisk redegørelse vedrørende undersøgelsen af danskernes syn på straf”. Hertil knytter sig to separat publicerede appendikser, A og B. I appendiks A uddybes fremgangsmåderne mv. i den kvantitative undersøgelse, og i B den kvalitative.

De detaljerede beskrivelser af undersøgelsens metoder kan forhåbentlig dels stimulere til gentagelse af undersøgelsen på et senere tidspunkt, og dels sikre at det så kan og vil ske på mest mulig sammenlignelig måde. Det er interessant ikke blot at få kortlagt danskernes syn på straf på ét bestemt tidspunkt, men også at følge den tidsmæssige udvikling heri. Der blev i august 2006 etableret en nordisk gruppe af kriminologer med repræsentanter fra Island (Helgi Gunnlaugson), Finland (Aarne Kinnunen og Tapio Lappi-Seppälä), Norge (Leif Petter Olaussen), Sverige (Henrik Tham) og Danmark (Flemming Balvig), der med udgangspunkt i den danske undersøgelse og med økonomisk støtte fra Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi i skrivende stund er i færd med at vurdere muligheden for i 2008 at gennemføre en komparativ undersøgelse af de nordiske befolkningers syn på straf.

Nærværende rapport, "Danskernes syn på straf", er undersøgelsens hovedrapport, hvor undersøgelsens resultater fremlægges. For forståelse af fremgangsmåden i undersøgelsen anbefales det at læse i hvert fald kapitel 1 til 3, hvor fremgangsmåden beskrives sideløbende med omtale af resultaterne. I kapitel 4 til 7 lægges hovedvægten på selve resultaterne, og især kapitel 3 forudsættes læst for at forstå forudsætningerne for disse. Selv om de vigtigste metodemæssige forudsætninger er søgt medinddraget ved omtalen af resultaterne i kapitel 3, anbefales det tillige at læse den systematiske redegørelse for den anvendte metode, der er udarbejdet.

Hist og her kan der forekomme uoverensstemmelser på et enkelt eller nogle få procentpoint mellem procentangivelser, der tilsyneladende burde være de samme. Dette skyldes, at de – relativt få – manglende besvarelser, uoplyste o.lign. kan influere forskelligt på talstørrelserne, afhængigt af hvordan de opgøres, og hvad de sættes i forhold til. For ikke at gøre fremstillingen unødigt tung omtales disse uoverensstemmelser ikke nærmere i teksten. Der er under alle omstændigheder tale om små og for hovedkonklusionernes vedkommende helt betydningsløse forskelle.

Med henblik på at afgøre om forskelle er "reelle" eller ej, er der systematisk brugt statistiske signifikanstest i de to befolkningsundersøgelser, der er gennemført, men de konkrete beregningsresultater er ikke medtaget. Når man af tabeller mv. kan se, at der forekommer forskelle, men at disse i teksten omtales, som om der ikke er forskelle, er det fordi, de statistiske tests har vist, at forskellene ikke er signifikante.

6. november 2006
Flemming Balvig
Det Juridiske Fakultet
Københavns Universitet

Kapitel 1

Danskerne vil have strengere straffe

De fleste danskere ønsker strengere straffe. Det er helt utvivlsomt. Oven i købet synes en meget stor del af befolkningen i Danmark, ikke blot at straffene for kriminalitet skal være strengere, men at de skal være *meget* strengere. Og de er *overbeviste* om, at sådan bør det være. De er ikke bare enige, men *helt* enige.

De fleste *ved* også, at det er sådan, danskerne mener om straf. Det er det, man hører i sin omgangskreds. Det er det, man hører blandt sine kollegaer på arbejdspladsen. Det er det, man læser i læserbrevne. Det er altså ikke noget privat, noget uudsagt, noget undertrykt. Det er en *fælles forståelse* de fleste danskere imellem: Straffene skal være strengere.

Køn, alder, etnisk oprindelse, uddannelse, civilstand og urbanisering er vigtige sociale knagerækker. Det er forhold, der deler befolkningen op i forskellige grupper med ofte meget forskellige holdninger, forskellig adfærd og forskellig livsstil – men ønsket om at straffe de kriminelle strengere forener en stor del af os på tværs af de mange skel. Ganske vist er der ofte ikke præcis lige mange mænd og kvinder, og ikke præcis lige mange i de store byer og i landdistrikterne der ønsker strengere straffe – men det er vanskeligt at finde en større undergruppe af befolkningen, hvor det ikke er et flertal, der har denne holdning.

Dokumentationen for, at det forholder sig på denne måde, er ikke til at komme uden om. I mere end et halvt århundrede – de første undersøgelser blev gennemført helt tilbage i 1950erne – har vi vidst, at det forholdt sig sådan. Undersøgelse efter undersøgelse har vist, at sådan er det. Stillet over for spørgsmålet om, hvorvidt man synes straffene i Danmark er for milde eller strenge, synes folk flest, at de er for milde. Stillet over for spørgsmålet, om man er enig eller uenig i, at fængselsstraffene

generelt bør være strengere, er folk flest enig heri. Den formentlig første undersøgelse af emnet i Danmark blev foretaget i København i 1954. Her konkluderes det:

”*Det samlede indtryk af denne del af undersøgelsen er, at der blandt de interviewede i DAN-54 findes en – tør man nok sige – forbløffende udbredt tendens til at ønske strengere straffe under en eller anden form. Mest slående er det måske, at der i hele almenmaterialet kun fandtes én person (en mand), der fandt straffene for strenge og i øvrigt ikke ønskede nogen form for strafskærpelse.*”¹

Det er mange forskellige organisationer, der har stået bag disse undersøgelser. De anvendte metoder har været meget forskellige. Somme tider har det være personlig interviewing, somme tider telefoninterview, somme tider et postspørgeskema, der har skullet udfyldes, og nu ofte – de seneste år – et spørgeskema distribueret via internettet.

På grund af forskellige undersøgelsesmetoder kan det være vanskeligt præcist at sammenligne de undersøgelser, der er gennemført, med hinanden. Alligevel er der ikke megen tvivl om, at der set over mere end et halvt århundredes Danmarks-historie ikke synes at fremtræde nogen klar *tendens* i udviklingen i danskernes syn på straf. Over hele perioden ønsker et klart flertal strengere straffe, men det synes hverken at være flere eller færre i det 21. århundredes første årti end i 1950erne. Fra undersøgelse til undersøgelse går tallene lidt op, så lidt ned, så lidt op igen, så holder de sig nogenlunde konstant, går så lidt ned igen osv. – uden at man kan registrere nogle vedholdende eller systematiske tendenser i udviklingen. Når man betænker, hvordan danskernes livssituation samtidig har ændret sig i denne periode, må dette vel siges at være særdeles tankevækkende: Fra landbrugs-samfund over industrisamfund til servicesamfund, fra radioen over tv til internet, fra teoretisk uddannelse som en undtagelse til teoretisk uddannelse som en hovedregel, osv. osv. Endnu mere tankevækkende bliver det, når man ser på kriminalitetsudviklingen. Fra stagnation i 1950erne som det fremherskende til kraftig stigning fra midten af 1960erne til midten af 1980erne, derefter stagnation fra midten af 1980erne til midten af 1990erne – hvorefter der så i den sidste del af perioden er sket et fald. Og straffene: Der er perioder, hvor strafniveauet generelt set i Danmark har holdt sig nogenlunde konstant, der er perioder, hvor straffene er blevet mildnet – og der er perioder, hvor straffene er blevet skærpet. Til trods for alt det, der er sket med os i vor livssituation, til trods for vor større eller mindre udsathed for kriminalitet og til trods for de forskellige bevægelser i selve det vi

¹ Berl Kutchinsky: *Den almene retsbevidsthed*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1970, s. 68.

forholder os til – så synes vi, det store flertal af os, tilsyneladende upåvirket og vedholdende, at straffene for kriminalitet bør være strengere.

Og vi er ikke alene. Også de fleste svenskere synes, at straffene i Sverige skal være strengere. De fleste nordmænd synes, at straffene skal være strengere i Norge. De fleste finner synes, at straffene skal være strengere i Finland.² De fleste englændere,³ de fleste amerikanere,⁴ de fleste canadiere⁵ osv. osv.⁶ Trods omfattende søgning i den videnskabelige litteratur og – bogstavelig talt – blandt alverdens opinionsmålingsinstitutter har det ikke vist sig muligt at finde et eneste land på jordklo- den, hvor ikke et klart flertal af befolkningen synes, at straffene bør være strengere. Hvad mere er, så er der ingen form for systematik i, hvor stort dette flertal er på den ene side og strafniveauet på den anden. Der er ikke relativt færre, der ønsker strengere straffe i de lande, der generelt set har relativt strenge straffe, end der er i de lande, der generelt set har et relativt mildt strafniveau. Der sidder ti gange flere mennesker i fængsel i USA end i Danmark, men der er (stadig) flere mennesker i USA, der ønsker strengere straffe, end i Danmark.

² For en sammenligning mellem de nordiske lande, se Ulla V. Bondeson: "Perceptions of Criminal Policy in Scandinavia", i Ulla V. Bondeson (red.): *Crime and Justice in Scandinavia*. København: Forlaget Thomson/GadJura, 2005, s. 428-420. Samlet var det 69 pct., der i denne undersøgelse betragtede straffene i deres hjemland som for milde, mens kun 2 pct. mente, de var for strenge. 22 pct. mente de var passende. Den største andel af befolkningen, der fandt straffene *alt for milde*, fandtes i Sverige; herefter fulgte Danmark og så Norge. Den mindste andel fandtes i Finland. Undersøgelsen blev gennemført i 1989 og omfatter kun omkring 500 interviewede pr. land. Se også Ulla V. Bondeson: *Nordic Moral Climates. Value Continuities and Discontinuities in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. New Brunswick (U.S.A)/ London (U.K.): Transaction Publishers, 2003, især s. 96-102.

³ F.eks. viste en undersøgelse fra 1987, at 71 pct. af den engelske befolkning mente, straffene var for milde (L. Dowds: *The long-eyed view of law and order: A decade of British social attitudes survey results*. London: Home Office, 1994). Fra midten af 1990erne skærpedes strafniveauet i England & Wales betydeligt med et stærkt stigende antal indsatte i fængslerne til følge. Ikke desto mindre viste en tilsvarende undersøgelse foretaget i 2000, at 74 pct. syntes, straffene var for milde (Home Office: *Making punishment work. Report of a review of the sentencing framework for England and Wales*. London: Home Office, 2001). Udviklingen beskrives således: "Tracking over time the percentages of the British public who believe the courts are too lenient produces the same relatively flat line that can be seen in the American response to this question ... Over this period, a number of sentencing reforms were introduced, and the number of people in prison rose strikingly, without any perceptible effect on the views of the public." (J.V. Roberts, L.J. Stalans, D. Indermaur & M. Hough: *Penal Populism and Public Opinion. Lessons from five countries*. Oxford/New York: Oxford University Press, 2003, s. 28).

⁴ USA er måske det land, hvori der er gennemført flest undersøgelser af befolkningens generelle holdninger til straf. I perioden fra 1971 til 1998 har andelen, der synes, at domstolene udmåler for milde straffe, ikke været under 70 pct. og ikke over 85 pct. (jf. Roberts m.fl. o.vf. cit., s. 27: "It is interesting that public attitudes to sentencing have stayed so stable at a time when there have been many changes to sentencing policies, including the introduction of punitive mandatory sentencing policies such as 'three strikes' ...). Ifølge oplysninger i *Sourcebook of Criminal Justice Statistics* (www.albany.edu/sourcebook) synes der dog at have været en faldende tendens siden midten af 1990erne, og i indeværende årtusinde er man nået ned under 70 pct.: 68 pct. i 2000 og 67 pct. i 2002.

⁵ Andelen af den canadiske befolkning, der synes at straffene er for milde, har ligget ret konstant mellem 60 og 70 pct. i perioden fra 1974 til 1999, jf. Roberts m.fl. o.vf. cit., s. 28.

⁶ For Australiens vedkommende, se bl.a. D. Indermaur: "Public perceptions of sentencing in Perth, Western Australia", *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, vol. 20, 1987, s. 163-183. For en række vestlige nationer udover de her nævnte, se bl.a. H. Kury & T. Ferdinand: "Public opinion and Punitivity", *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 22, 1999, s. 373-392.

Kigger vi inden for i de andre lande i verden og følger udviklingen der, finder vi præcis det samme som i Danmark. Der er dels ingen klare tendenser over tid i, hvor mange der ønsker strengere straffe, og dels er der ingen relation overhovedet til udviklingen i kriminaliteten og det faktiske strafniveau.⁷

Store grupper af befolkningen synes til alle tider og alle steder ikke blot at ønske *længere* straffe, men også at straffene skal være *hårdere*, f.eks. at det bliver mere barskt at opholde sig i et fængsel. En undersøgelse foretaget i Danmark i september 1995 er ganske repræsentativ for, hvad tilsvarende undersøgelser foretaget på andre tidspunkter og i andre lande viser. Det spørgsmål Gallup, der gennemførte undersøgelsen, stillede i alt 1.003 danskere over 13, år var følgende: "Behandler det danske fængselssystem efter Deres mening generelt de indsatte fanger for hårdt, for mildt eller passende?" 53 pct. svarede "For mildt", 31 pct. "Passende", 2 pct. "For hårdt" og 14 pct. "Ved ikke". I samme undersøgelse blev følgende spørgsmål stillet: "Nogle kritikere mener, at domstolene i straffesager efterhånden tager mere hensyn til den tiltalte end til ofrene for forbrydelsen. Er du overvejende enig eller uenig i denne kritik." 72 pct. viste sig at være "Overvejende enig", 16 pct. "Overvejende uenig" og 12 pct. svarede "Ved ikke".⁸

Til billedet af det øjensynligt universelle flertalsønske om længere og hårdere straffe kan føjes endnu et aspekt eller en dimension. Noget helt tilsvarende synes således at gøre sig gældende vedrørende forestillinger om *kriminalitetens udvikling*. Flertallet har – til alle tider og på alle steder – den opfattelse eller oplevelse, at kriminaliteten stiger år for år – og at den bliver mere og mere alvorlig. I hvert fald findes der tilsyneladende ikke et land eller et tidspunkt, hvor der ikke er flere, der har denne opfattelse, end den modsatte. Det bliver værre og værre, synes man – uanset om man så befinder sig i et land og i en tidsperiode, hvor dette reelt ikke er tilfældet.⁹ Opfattelsen af, at det bliver værre og de kriminelle mere og mere bestialske og ondartede, hænger vel sammen med meningen om at straffene skal være strengere på den måde, at det bliver en begrundelse for og retfærdiggørelse af denne mening. Jo mere ondartede de kriminelle opleves som værende, desto strengere straffe synes man, de fortjener, og jo mere man tror kriminaliteten stiger, desto strengere straffe

⁷ Jf. omtale af udviklingen i England & Wales, USA mv. i ovenstående noter.

⁸ Gallup Institut for Berlingske Tidende. Ugens Gallup nr. 29, 1995.

⁹ For en oversigt over undersøgelser på dette område i forskellige lande på forskellige tidspunkter, se Roberts m.fl. ovf. cit.

synes man, der skal til i forsøget på at dæmme op for denne udvikling. En nyere undersøgelse foretaget i Tyskland er illustrativ:

”The German statistics of police-recorded crime show a decline in total offences over the 10 years up to 2003. In contrast to that trend, survey-based evidence shows that the German public believes or assumes, on balance, that crime has increased. Moreover, the proportion of people who are in favour of tougher sentencing has increased, and multivariate analyses show that the belief that crime is rising is the factor most strongly associated with a preference for stiffer penalties. Further analysis of survey data shows that the pattern of television viewing is associated with the belief that crime is rising. The pattern of results suggests that the television broadcasts that include fictional or factual treatment of crime stimulate this biased perception of reality.”¹⁰

Når befolkningsflertallet synes, at straffene *i al almindelighed* eller *generelt* skal være strengere, og at domstolene er for milde, så er der tale om en helt overordnet betragtning. Det udelukker på ingen måde, at man kan mene, at det mere gør sig gældende på visse områder end andre. Det viser sig da også, at når der skal tages stilling til straffens strengthed på forskellige forbrydelsesområder, kommer der nuanceringer frem. I en undersøgelse foretaget i 1997 med et repræsentativt udvalg af den danske befolkning på 18 år og derover, syntes 94 pct., at straffen for vold mod sagesløs burde være strengere, og 74 pct. at straffen for spirituskørsel burde være strengere. Til gengæld syntes ”kun” 42 pct., at straffen burde være strengere for skattesnyderi, 36 pct. syntes, at den burde være strengere for forsikringssvindet, 27 pct. for overtrædelse af fartgrænser og 7 pct. for ulovlig parkering.¹¹

Der vil givetvis til alle tider og i alle lande findes kriminalitetsområder – ikke nødvendigvis de samme – hvor der ikke er et flertal, der synes, at straffene skal være strengere. Til gengæld kan der formentlig også, når det drejer sig om afgrænsede kriminalitetsområder, findes områder, hvor ikke blot ønsket om skærpede straffe er universelt, men hvor det tillige er særligt stærkt og deles af særligt mange. Et sådant område er ”vold” og i særdeleshed ”vold mod sagesløs” eller ”gadevold”. Hvor befolkningsundersøgelserne typisk indikerer, at 60-70 pct. generelt set ønsker skærpede straffe, er det typisk 70-90 pct., når det drejer sig om ”vold” og typisk 80-99 pct., når det drejer sig

¹⁰ Christian Pfeiffer, Michael Windzio & Matthias Kleinmann: ”Media Use and its Impacts on Crime Perception, Sentencing Attitudes and Crime Policy”, *European Journal of Criminology*, vol. 2 (3), s. 259.

¹¹ Jørgen Goul Andersen. *Borgerne og lovene*, Rosckwool Fondens Forskningsenhed/Aarhus Universitets forlag, Århus, 1998, s. 369.

om ”vold mod sagesløs”, ”overfald” eller ”gadevold” (som stort set dækker det samme). Man kan sige, at ”gadevold” synes at være prototypen for det, befolkningen ønsker skærpede straffe for.¹²

Den fælles forståelse i befolkningen af, at straffene generelt set burde være strengere, og i særdeleshed når det drejer sig om vold og overfald begået mod sagesløse i det offentlige rum, hvori vi er nødt til at færdes for overhovedet at kunne leve et normalt liv, har stor plads i og betydning for den kriminalpolitiske debat, ikke blot mand-og-mand imellem, men også for og blandt politikere. Dels er der jo nok nogen, der bliver politikere, *fordi* de har disse holdninger, og dels – og sikkert af endnu større betydning – vil mange, der bliver politikere, *medtage* disse ”repræsentative” holdninger i deres virke. Og uanset om de gør dette eller ej, så vil det være holdningen om, at straffene bør være strengere, de bestandig vil støde på blandt deres vælgere – og potentielle vælgere; på møder, i læserbreve osv. Det er det, *man* siger, og det er det, *man* hører, når spørgsmålet om straf bringes på bane. Når politikere udtaler, at det er deres klare fornemmelse, at befolkningen synes, at straffesystemet er for slapt, at befolkningen vil have længere og barskere straffe, eller at retsbevidstheden kræver strengere straffe – så har de fuldstændig ret.

Den aktuelle situation

Nu *kunne* det jo være, at situationen har ændret sig. Som det fremgår af kapitel 2, er straffene de senere år blevet skærpet markant i Danmark på en lang række områder, ikke mindst på voldsområdet. Måske har danskerne alligevel *nu* fået, hvad de gerne ville have? Måske er straffene nu kommet op på det niveau, man har ønsket sig i årtier?

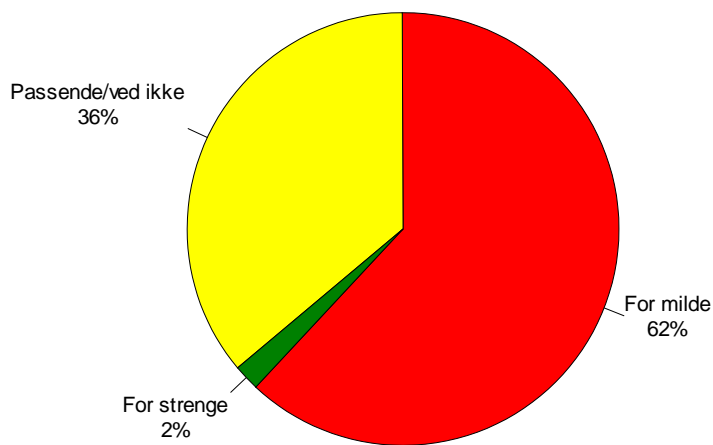
Med henblik på at vurdere denne mulighed blev der i september 2006 gennemført en interviewundersøgelse med et repræsentativt udvalg af befolkningen i Danmark på 18 år og derover. Undersøgelsen blev foretaget af Synovate Vilstrup og omfattede telefoninterview med 1.000 personer.¹³

Af figur 1.1 fremgår det, at der stadig i september 2006 var et klart flertal af befolkningen, der mente, at straffene i Danmark var for milde.

¹² Se nærmere herom i kapitel 3. Der findes tilsvarende indikationer på, at det i særlig grad er vold – og i særdeleshed ”vold mod sagesløs” og ”gadevold” – som befolkninger universelt oplever stigende og som blivende mere og mere alvorlig og brutal.

¹³ Denne undersøgelse er nærmere beskrevet og flere oplysninger gengivet i: Flemming Balvig: *Danskernes generelle holdninger til straf. Data fra en befolkningsundersøgelse*. Advokatsamfundet, november 2006.

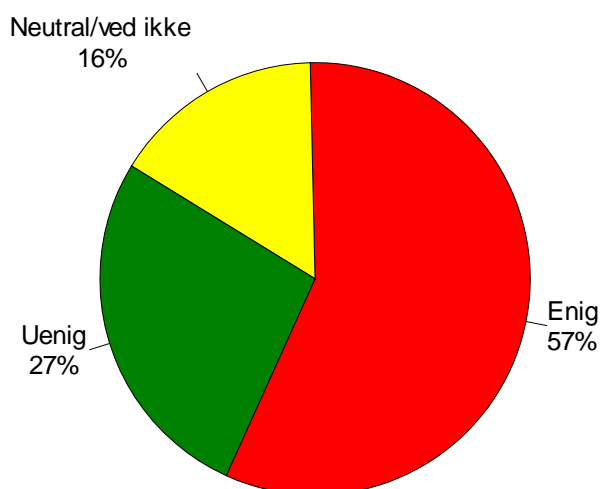
Figur 1.1. Procentfordeling af befolkningen på 18 år og derover, efter om man synes straffene i Danmark gennemgående er passende, for strenge eller for milde, september 2006

62 pct. syntes, at straffene var for milde, mens næsten ingen – 2 pct. – syntes, de var for strenge. Godt hver fjerde – 26 pct. – mente, at straffene i Danmark gennemgående var passende, mens 10 pct. svarede ”ved ikke”.

Ser man specifikt på fængselsstraffene, var der også her et klart flertal, der mente, at disse burde være længere. Som det fremgår af figur 1.2, var det 57 pct., der havde denne opfattelse. Heraf var de 39 pct. ”enige” i, at fængselsstraffene burde være længere, mens 18 pct. var ”overvejende enige”.

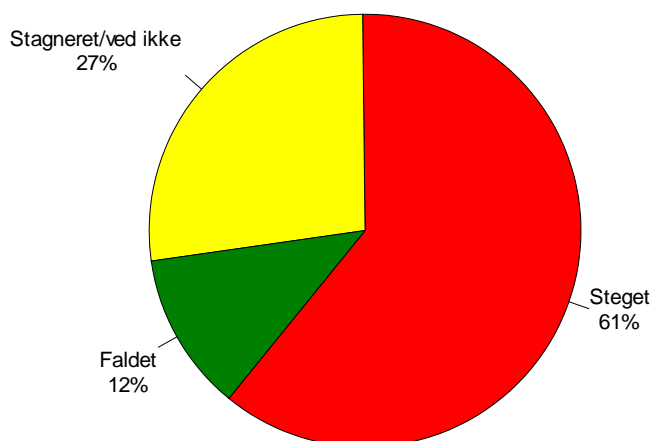
Figur 1.2. Procentfordeling af befolkningen på 18 år og derover, efter hvor enig man er i påstanden: ”Jeg går generelt ind for længere fængselsstraffe”, september 2006

Godt hver fjerde – 27 pct. – var uenige i, at fængselsstraffene burde være længere.¹⁴

Ved undersøgelsestidspunktet i september 2006 havde den traditionelle straffelovskriminalitet som påpeget tidligere udvist en klart faldende tendens i de forudgående 5-10 år. Antallet af politianmeldte straffelovovertrædelser pr. år var faldet med omkring 100.000 og risikoen for at blive udsat for tyveri, vold og/eller hærværk med omkring 20 pct. Alligevel mente et flertal af danskerne – 61 pct. – at kriminaliteten, så vidt de kunne fornemme, var steget ”inden for de seneste år”, jf. figur 1.3. Mere end hver fjerde – 27 pct. – mente, den var steget meget. Kun 12 pct. mente, at kriminaliteten havde været faldende.¹⁵

Figur 1.3. Procentfordeling af befolkningen på 18 år og derover, efter hvordan man synes kriminaliteten i Danmark har udviklet sig inden for de seneste år, september 2006

Det kan altså konkluderes, at når det drejer sig om danskernes holdning til straffniveauet i almindelighed og deres fornemmelse af kriminalitetens udvikling, så var ”alt ved det gamle” i september 2006. Til trods for betydelige straffeskærpelser vedrørende vold mv., så ønskede et stort flertal (stadig) strengere straffe. Til trods for et betydeligt fald i kriminaliteten igennem en længere årrække, så var det (stadig) flertallets fornemmelse, at kriminaliteten havde været stigende.

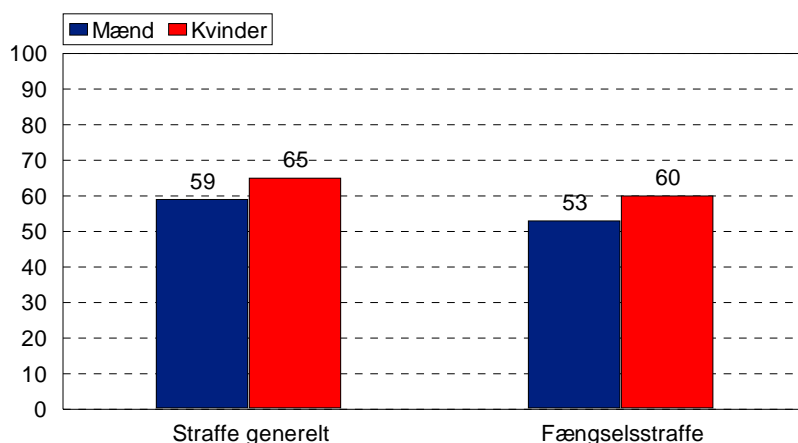
Der var endvidere – også ”som sædvanligt” – en ganske tæt indbyrdes sammenhæng mellem disse holdninger. 73 pct. af de danskere, der mente, at straffene i almindelighed var for milde, mente

¹⁴ 19 pct. svarede ”uenig”, 9 pct. ”overvejende uenig”.

¹⁵ 11 pct. mente, den var faldet ”noget”, og 1 pct. at den var faldet meget.

også, at kriminaliteten havde været stigende, mens dette ”kun” var tilfældet for 42 pct. af dem, der ikke ønskede straffene skærpet. Og set den anden vej fra: 74 pct. af de danskere, der mente, at kriminaliteten havde været stigende, syntes, at straffene var for milde, mens ”kun” 42 pct. havde denne opfattelse blandt danskere, der ikke mente, kriminaliteten var steget.¹⁶

Figur 1.4. Procent mænd og kvinder på 18 år og derover der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, september 2006

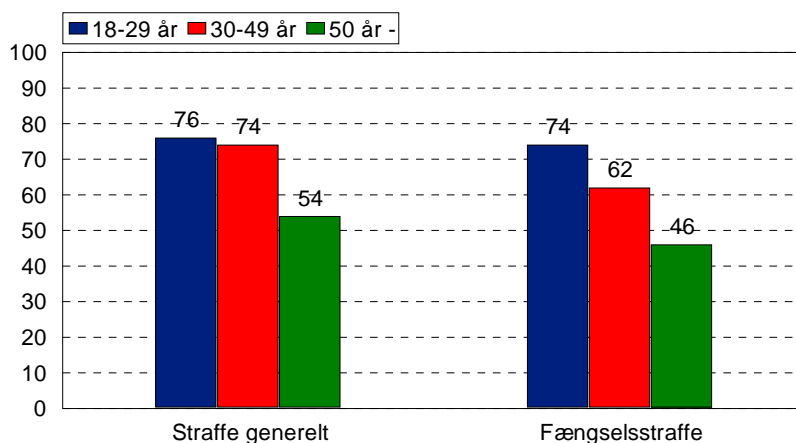
Flertallet for strengere straffe fandtes for såvel mænd som kvinder, men det var størst blandt kvinderne, jf. figur 1.4. 65 pct. af kvinderne syntes generelt, at straffene var for milde, og 60 pct. mente, at fængselsstraffene burde være længere. De tilsvarende procenter for mænd var 59 og 53.¹⁷ At kvinderne viste sig at være noget strengere i deres generelle holdning til straf end mændene, er ikke nogen ny tendens. Samme tendens fandtes allerede i den allerførste retsbevidsthedsundersøgelse, der blev gennemført i Danmark, i 1954.¹⁸

¹⁶ Disse sammenhænge er stærkt statistisk signifikante.

¹⁷ Forskellene er statistisk signifikante. 68 pct. af kvinderne var af den opfattelse, at kriminaliteten var steget de seneste år, 54 pct. af mændene.

¹⁸ I denne undersøgelse var det knapt halvdelen af kvinderne, der syntes, at straffene var for milde, over for mindre end en tredjedel af mændene, jf. Berl Kutchinsky: *Den almindelige retsbevidsthed*. Københavns Universitet, 1968 (stencileret rapport), s. 50. Befolkningsudvalget i denne undersøgelse var formentlig ikke repræsentativt.

Figur 1.5. Procent i forskellige aldersklasser der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, september 2006

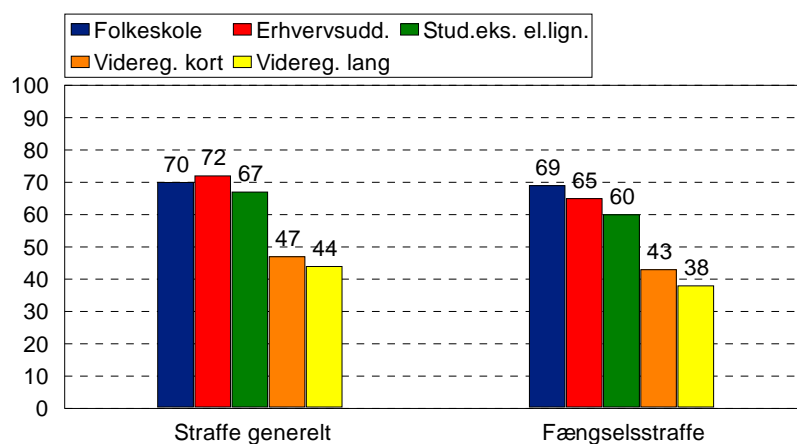

Alder synes at spille en endnu større rolle end køn for den generelle holdning til straf, jf. figur 1.5. Mens omkring tre ud af fire af de yngste, de 18-29-årige, generelt gik ind for strengere straffe, så var det ”kun” omkring halvdelen af de ældste, de 50-årige og derover. Med hensyn til denne sammenhæng mellem holdning til straf og alder er der formentlig tale om en forholdsvis ny tendens. Generelt fandt man i undersøgelser foretaget i 1960erne og 1970erne en omvendt sammenhæng mellem alder og tolerance: Jo ældre man var, desto mindre tolerance og desto større ”restriktivitet”. I de senere år viser undersøgelser derimod oftere tendenser, der svarer til tendensen i den aktuelle undersøgelse: Jo ældre man er, desto større tolerance og desto mindre ”restriktivitet”. De unge aldersklasser synes altså med tiden at have fået en strengere holdning til anvendelse af straf, mens de ældre har fået en mildere. I hvilken udstrækning dette er et generationsfænomen og/eller et tidsfænomen, skal ikke diskuteres nærmere her.

Ser vi på aldersgrupperne for mænd og kvinder hver for sig, viser ”strammerne” sig at være stærkest repræsenteret blandt 18-29-årige kvinder, hvor 80 pct. anser straffene i almindelighed for at være for milde, og en tilsvarende procentdel mener, at fængselsstraffene bør være længere. ”Slapperne” er stærkest repræsenteret blandt mænd på 50 år og derover, hvor 53 pct. mener straffene er for milde, og 42 pct. at fængselsstraffene bør være længere.

I de tidligste undersøgelser i Danmark konstateredes der en tendens til, at ”strammerne” først og fremmest var at finde blandt de højest og længst uddannede.¹⁹ Selv om noget tilsvarende kunne konstateres i enkelte udenlandske undersøgelser, var det dog omdiskuteret, hvorvidt denne tendens var reel. Mange undersøgelser viste således snarere en generel tendens til, at tolerancen øgedes med øget uddannelse. Under alle omstændigheder forholder det sig sådan i den aktuelle undersøgelse, at andelen af ”strammere” mindskes med øget uddannelse, oven i købet ganske markant, jf. figur 1.6.

Figur 1.6. Procent i forskellige uddannelsesgrupper (højest opnåede uddannelse) der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, september 2006

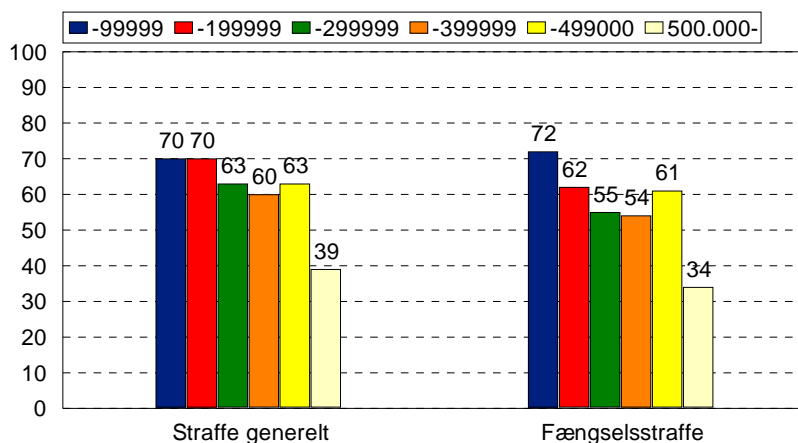

Hvor omkring syv ud af ti, der alene havde en folkeskoleuddannelse, mente, at strafniveauet var for mildt, var det klart under halvdelen af de personer, der havde en videregående uddannelse.

Også andre indikatorer på social status peger i samme retning. Jo højere social status, vurderet ud fra de indikatorer man typisk forbinder hermed, desto mildere indstillet er man. Blandt personer i beskæftigelse mente tre ud af fire arbejdere (faglærte/ufaglærte), at straffene var for milde, mens det var 50 pct. af funktionærerne og tjenestemændene. Blandt arbejdsløse syntes 67 pct., at straffene var for milde.

¹⁹ Jf. Kutchinsky, ovf. cit.

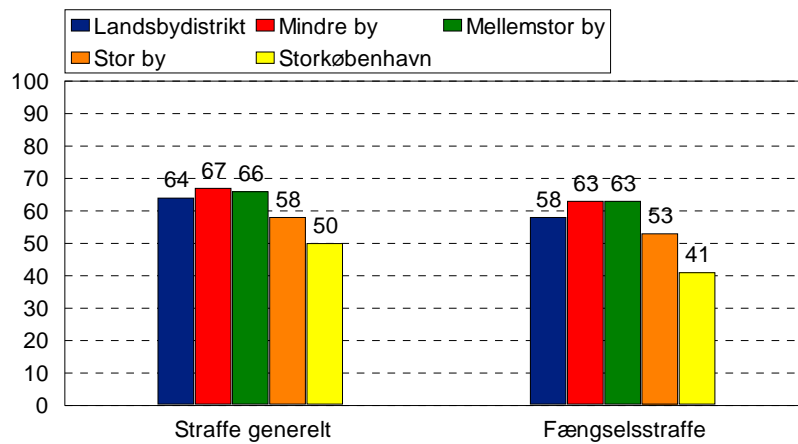
Figur 1.7. Procent i forskellige indkomstgrupper (årlig personindkomst før skat) der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, september 2006

Figur 1.7 viser, at der blandt personer med meget høje indkomster (en halv million eller mere om året før skat) kun var et mindretal, der gik ind for hårdere straffe. Blandt de øvrige indkomstgrupper var de indbyrdes forskelle relativt små.

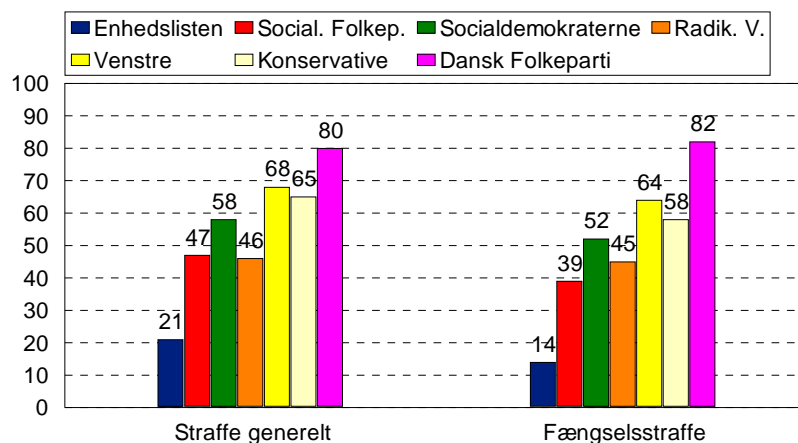
Sammenlignet med den betydning især alder og social status synes at have for generelle holdninger til straf, er betydningen af, hvor man bor, relativt beskednen. Dog var der klart færre i det storkøbenhavnske område, og til dels også i de øvrige storbyer, der gik ind for hårdere straffe, end i den øvrige del af Danmark, jf. figur 1.8. 50 pct. i hovedstadsområdet syntes, straffene var for milde, 58 pct. i andre større byer (med over 50.000 indbyggere) og 64-67 pct. i Danmark i øvrigt. Tendensen til større tolerance og mindre ”restriktivitet” med øget urbanisering er også konstateret i tidligere undersøgelser, og var måske endda endnu stærkere og endnu mere markant tidligere. Den mulige geografiske udjævning kan hænge sammen med en tendens til spredning af den urbane livsstil, der betyder, at denne ikke længere er så stærkt afhængig af befolkningstæthed i det område, hvor man bor, som tidligere.

Figur 1.8. Procent i forskellige boligområder (opdelt efter urbaniseringsgrad) der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, september 2006

Det kan næppe overraske nogen, at der viser sig at være en stærk sammenhæng mellem (parti)politisk holdning og den generelle holdning til straf, jf. figur 1.9.

Figur 1.9. Procent der synes, at straffene i almindelighed er for milde og/eller at fængselsstraffene burde være længere, set i forhold til hvilket parti, det er mest sandsynligt, man vil stemme på ved næste folketingsvalg, september 2006

Blandt personer, hvis politiske orientering ligger til venstre for Socialdemokraterne og/eller hos Det Radikale Venstre, var det et mindretal, der generelt gik ind for strengere straffe; blandt socialdemokrater var det godt og vel halvdelen – og blandt de borgerligt orienterede et klart flertal. Yderpartierne var Enhedslisten og Dansk Folkeparti. Lige så lidt udbredt ønsket om strengere straffe var blandt personer, der ville stemme på Enhedslisten ved næste folketingsvalg – to ud af ti – lige så udbredt var det blandt personer, der ville stemme på Dansk Folkeparti – otte ud af ti.

Der findes en række sammenhænge indbyrdes mellem de forskellige baggrundsfaktorer, herunder politisk orientering, holdningen til straf her er sat i relation til. På grund af disse indbyrdes sammenhænge er det muligt, at en eller flere af de enkelte baggrundsfaktorer direkte sammenhæng med holdningen til straf kan være svagere eller stærkere, end den umiddelbart tager sig ud. Der er derfor gennemført en regressionsanalyse, hvor pointen er, at betydningen af hver enkelt faktor belyses alt andet lige, dvs. hvor de øvrige faktorer er holdt konstant. Udover de allerede nævnte baggrundsfaktorer er der i regressionsanalyserne inkluderet to yderligere, nemlig civilstand og boligforhold (om man bor i ejer-, lejer- eller andelsbolig).

Umiddelbart fandtes der visse forskelle i holdningerne til straf i forskellige civilstandsgrupper, men disse viser sig i analysen at forsvinde, når vi holder alder mv. konstant. Bortset herfra medfører analysen ingen større overraskelser. Samtlige de sammenhænge, der har været påvist (i figur 1.4-1.9), viser sig at "overleve" analysen. Alt andet lige går kvinder oftere ind for hårdere straffe end mænd, alt andet lige er yngre mere straforienterede end ældre osv. De stærkeste sammenhænge findes med uddannelse, alder og politisk orientering. Sammenhængene med køn, urbanisering og indkomst er noget svagere.

Tallene bliver særdeles små, når vi begynder at opdele de 1.000 interviewede efter flere forskellige kriterier, men i den ene yderpol placerer de ældre akademikere, der politisk orienterer sig til venstre for Socialdemokraterne, sig. Det er "slappernes højborg". Her var der ikke en eneste af de interviewede, der gik ind for strengere straffe. I den anden yderpol befinder de unge, der ikke har en længere videregående uddannelse og som politisk orienterer sig til højre for det Radikale Venstre, sig. Det er "strammernes højborg". Her gik ni ud af ti ind for strengere straffe.

Sammenfattende viser den – i skrivende stund – aktuelle temperaturmåling af befolkningens generelle holdning til straf da, at der *findes* grupper i den danske befolkning, hvor "strammerne" ikke er i klart overtal, og at der *er* en række faktorer i ens baggrund og sociale position, der indvirker på, hvor "stram" eller "slap" man er i sine kriminalpolitiske holdninger. Nogle af disse faktorer synes at indvirke på en anden måde end tidligere, først og fremmest alder, og nogle af dem indvirker måske endog kraftigere end for år tilbage, f.eks. social status, således at man ligefrem kan tale om en tendens til øget polarisering.

Disse tendenser repræsenterer imidlertid forholdsvis små krusninger på det generelle billede, der viser, at et stort flertal i befolkningen – nu som før – synes, at straffene gennemgående er for milde og fængselsstraffene for korte i Danmark.

Hvad betyder det?

Mens der således ikke kan være nogen form for tvivl om, hvilken *retning* den fælles forståelse i befolkningen generelt set har vedrørende den generelle holdning til straf, så er det anderledes vanskeligt at vurdere, hvilken *betydning* den kan og bør tillægges. Inden man forsøger at besvare de mulige konkrete politiske og samfundsmæssige implikationer, der ligger indbygget i denne problematik, må man prøve at afdække, hvad budskabet eller meningsindholdet er i den fælles forståelse. Hvad er det egentlig, befolkningsflertallet *mener*, når det generelt set ønsker strengere straffe?

Der er ingen tvivl om, at dette meningsindhold er overordentlig komplekst. Den tilsyneladende tydelige og klare fælles forståelse ”opløser” sig i mange og – i en vis udstrækning – indbyrdes forskellige forståelser og meninger, når man forsøger konkretiseret, hvad den ”egentlig” går ud på. Mens den generelle forståelse synes uafhængig af tid og sted, synes den konkretiserede – eller rettere de konkretiserede – forståelser ikke at være det. Dette er let at påvise – og *er* blevet påvist mange gange – i interview og undersøgelser, hvor befolkningen er blevet bedt om at forklare nærmere, hvad det er, man tænker på, og hvad man egentlig mener med det, når man ønsker strengere straffe.

For det første ligger der ikke nogen blot tilnærmelsesvis præcis kvantitativ norm indbygget i det generelle ønske om strengere straffe. Det er ikke noget med, at befolkningen kan samles om ti procent længere straffe, en tredjedel, halvtreds procent, dobbelt op eller lignende. Det er undtagelsen, at nogen overhovedet kan komme det nærmere, end at straffene skal være ”længere”, ”hårdere” osv.

For det andet synes uvidenhed at være det fremherskende træk, når det drejer sig om befolkningens forestillinger om det faktiske strafniveau. Det, man ”ved”, er, at det skal ændres, fordi det er for mildt, men dette er jo en holdning og ikke viden. Den almene uvidenhed om det faktiske generelle strafniveau synes at være lige så universel i forhold til tid og sted som ønsket om strengere straffe, hvilket jo også på sin side kan forklare eller i hvert fald klargøre, hvorfor befolkningsflertallets ge-

nerelle strafønsker er og har været upåvirket af det faktiske strafniveau og forskelle og ændringer heri.

Den målestok eller de kriterier, som anvendes som baggrund for eller til forklaring af ønsket om strengere straffe, er ikke f.eks. kriminalstatistikens tal for afgørelser vedrørende straffelovsovertrædelser, Ugeskrift for Retsvæsen eller Rigsadvokatens oversigter. Det er heller ikke egne personlige erfaringer fra retssale el.lign. Det er derimod et generelt indtryk fra daglig læsning af aviser, nyheder i tv osv., altså massemedierne, iblandet konkrete sager omtalt/belyst der, som har gjort særligt indtryk eller aktuelt er i fokus. Det er også herfra, de fleste har fået og dannet sig en eller anden form for opfattelse af kriminaliteten: hvor meget der er af den, hvordan den udvikler sig, og hvor alvorlig den er. Det indtryk, der sætter sig, er øjensynlig til alle tider og på alle steder, at der er meget af den, at der hele tiden bliver mere af den, og at den er alvorlig.²⁰ I en undersøgelse foretaget i 1976 blev et repræsentativt udvalg af den danske befolkning spurgt, om man mente tyverierne i den kommune, hvor man boede, var steget eller faldet det seneste års tid i forhold til forudgående år²¹ – og herefter blev man spurgt om, hvad man baserede sin opfattelse på. Syv ud af ti svarede, at de hovedsagelig havde deres indtryk fra aviserne, og især fra deres avislæsning i al almindelighed og ikke ud fra en konkret avisartikel el.lign. Næsten ingen henviste til personlige erfaringer.²²

Man kunne spørge, hvordan det er muligt at opretholde et billede af høj, stigende og alvorlig kriminalitet, når dette i perioder understøttes af egne erfaringer i ens egen livssituation. Forklaringen er vel, at man bestandig opfatter kriminalitetstruslen som værende ”lige om hjørnet”, dvs. at man ville støde på den, hvis man bevægede sig uden for sine vante cirkler eller hen til bestemte områder el.lign., der ofte af medierne udpeges som værende der, hvor det sker. Undersøgelser viser, at langt de fleste oplever sig i en livssituation, hvor man er mindre udsat for kriminalitet end andre, f.eks. at man oplever, at man bor i et område, hvor kriminaliteten gennemgående er mindre end i andre områder. En undersøgelse foretaget i 1998 viste eksempelvis, at kun 11 pct. fornemmede kriminaliteten i deres lokalområde som værende større end i den øvrige del af den politikreds, de boede i,²³ 28 pct.

²⁰ Om omfanget og karakteren af kriminalstof i danske medier, se Anker Brink Lund: ”Kriminalitet i danske massedier”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 2003, s. 160-177.

²¹ Som ved andre tilsvarende undersøgelser var der klart flere, der mente, at tyverierne var steget, end at de var faldet, jf. også tidligere omtale heraf.

²² Flemming Balvig: *Angst for kriminalitet*. København: Gyldendal, 1978.

²³ Kun mellem 2 og 3 procent fornemmede den til at være ”Meget større”.

mente den hverken var større eller mindre, mens 50 pct. mente den var mindre.²⁴ 12 pct. svarede ”ved ikke”. I samtlige de geografiske områder, der kunne analyseres, var det et lille mindretal, der vurderede kriminaliteten som værende større i deres lokalområde end andre steder i politikredsen.²⁵

Baseret på opfølgende interview, supplerende spørgsmål mv. findes der efterhånden ganske mange forsøg på mere i dybden at afklare det centrale meningsindhold i det, folk flest siger, når de giver udtryk for, at de generelt set synes straffene bør skærpes, herunder hvordan det er muligt at få folk til at svare på et sådant spørgsmål, desuagtet at man sådan set godt er klar over, at man ikke kender til det eksisterende strafniveau.

Først og fremmest er *meningen* i ønsket om strengere straffe en tilkendegivelse af, at man her har at gøre med noget uacceptabelt, noget ondt. Kriminalitet kan ikke tolereres og især ikke ”gadevold” o.lign. Spørgsmålet om strengere straffe og de svar, der gives herpå, er en *værdimåling*. Med ønsket om strengere straffe markerer vi vor misbilligelse af at foretage overgreb på andre mennesker. I denne forstand kan man sige, at flertalsønsket om strengere straffe er et sundhedstegn. Hvis der ikke var et flertal herfor, kunne det være tegn på en udemokratisk forskel mellem de herskendes og styrendes grupper værdier på den ene side og befolkningens på den anden. Kriminaliseringerne kunne helt eller delvist være rettet mod handlinger (og mennesker), som befolkningen ikke fandt rimeligt og acceptabelt.

Også på en anden måde er meningsindholdet i ønsket om strengere straf et socialt og samfundsmæssigt sundhedstegn. Det ligger nemlig heri, at man ønsker *noget* gjort ved det, man misbilliger. Man tilkendegiver, at kriminalitet, vold, voldtægt osv. er handlinger, som vi ikke vil og ikke skal finde os i. Vi skal som samfund ikke bare vende blikket bort og lade som ingenting. Det er et sundhedstegn, at vi ikke blot registrerer, hvad der sker af dårlige ting omkring os, men at vi også reagerer på det og vil have gjort noget ved det. Det skal markeres, synes vi, at der her er tale om uacceptable handlinger, ja måske handlinger man ligefrem synes er forfærdelige og grusomme, og der skal iværksættes tiltag for at mindske deres forekomst.

²⁴ 18 pct. fornemmede den som værende ”Meget mindre”.

²⁵ Undersøgelsen blev gennemført som led i en evaluering af en række nærpoltiforsøg, jf. Flemming Balvig & Lars Holmberg: *Politi og tryghed*. København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2004. Tilsvarende undersøgelser blev gennemført i 2000 og 2002. I 2002 var der 14 pct., der svarede ”Mindre” og i 2002 15 pct.

Spørgsmålet er så, hvor dybt det stikker, at det akkurat er strengere straffe, der skal til. Er der andet, der er vigtigere? Er der måske andet, som man ligefrem synes kan eller skal træde i stedet for strengere straf, hvis man får valgmuligheden? Når man spørger ensidigt på et område, der drejer sig om ondskab, som man ikke vil finde sig i og gerne vil have gjort noget ved, så får man ensidige svar. Når man ved den særligt frygtede gadevold alene rejser muligheden for strengere straffe, så får man ønsket om strengere straffe som svar. Svarer man nej, vil det jo se ud som om, man ikke tager gadevold alvorligt. Men hvad bliver svarene, hvis der opstilles flere muligheder, og hvis man skal prioritere?

Den tanke, de fleste, der umiddelbart går ind for en generel skærpelse af straffene, lægger i deres udsagn, er, at flere skal i fængsel, og at fængselsstraffene skal være længere. Det viser sig imidlertid, at hvis man ikke blot skal tage stilling til strengere straffe i al almindelighed, men får et bredere spektrum af straffemuligheder og reaktioner at vælge imellem og prioritere, f.eks. ”mere brug af samfundstjeneste”, ”mere brug af betaling af kompensation til ofre” osv. ved siden af flere/længere fængselsstraffe, så reduceres den andel af befolkningen, der mener, at der skal flere og længere fængselsstraffe til.²⁶

Det er endvidere store dele af befolkningen, også af den del af befolkningen, der går ind for strengere straffe, der – når de adspørges herom – mener, at en del af de eksisterende fængselsstraffe kan og bør erstattes af ”blødere” alternativer hertil. Eksempelvis gav halvdelen af den voksne danske befolkning i en undersøgelse foretaget i 1989 udtryk for, at for en del af den ikke voldelige kriminalitet som tyveri og bedrageri kunne fængselsstraffene erstattes af samfundstjeneste, og en fjerdedel mente, at fængselsstraffene kunne erstattes af gerningsmandens betaling til offeret for de forvoldte skader.²⁷

Talrige undersøgelser i ind- og udland viser, at hvis man spørger om andre tiltag over for kriminaliteten end (hårdere) straf, så vil man også have mere af *det*. Befolkningen vil have mere behandling, mere forebyggelse, mere gjort i skolerne, bedre familieforhold osv. Befolkningen har altså,

²⁶ Jf. bl.a. The British Crime Survey's.

²⁷ Bondeson 2003, ovf. cit., s. 100-101. Holdningen til samfundstjeneste var omtrent den samme i de øvrige nordiske lande, mens betydeligt flere, især i Norge og Sverige, gik ind for gerningspersonens betaling af offerets skader. Relativt få – i alle lande – gik ind for bøder eller betingede domme som alternativ. Danmark ”udmærkede” sig i nordisk sammenhæng ved, at klart flere her end andre steder ikke mente, at nogen af de foreslåede alternativer kunne bruges (54 pct.). Vurderet på denne måde fremstod danskerne som den mest punitivt indstillede befolkning i Norden.

som det er blevet udtrykt, flere holdninger på én gang.²⁸ Igen, jf. ovenfor: Når man spørger ensidigt, får man ensidige svar; når man spørger flersidigt, får man flersidige svar.

Interessant er det så, hvad der vælges, hvis der skal prioriteres: Hvilken placering i kriminalitetsbekæmpelsen synes befolkningen generelt, strengere straffe skal have, sammenlignet med andre bestræbelser inden for dette område? I en undersøgelse foretaget i 1994 erklærede 62 pct. af danskerne sig enige i den påstand, at kriminalitet forhindres bedre med forebyggelse og vejledning end med hårde straffe, mens 27 pct. var uenige.²⁹ I en anden undersøgelse, foretaget i 2000 blandt 3.007 repræsentativt udvalgte danskere, skulle man svare på et spørgsmål om, hvilke tiltag mod ungdomskriminaliteten, man mente, ville være mest effektive. Man kunne vælge op til tre blandt fem formulerede muligheder. ”Kun” 28 pct. valgte her længere/hårdere straffe, hvilket var omtrent den samme andel som valgte mere/bedre politi (25 pct.). Det store flertal, 80 pct., prioriterede forbedring af forholdene i og for familierne højest (herunder mere disciplin), 41 pct. pegede på skoleforhold såsom bedre uddannelse (herunder bedre disciplin i skolerne) og 34 pct. på økonomiske og beskæftigelsesmæssige forhold såsom mindskelse af fattigdom og arbejdsløshed.³⁰ Der var betydelige og markante aldersmæssige forskelle i tilbøjeligheden til at prioritere strengere/hårdere straffe. 48 pct. af de unge under 30 valgte eller pegede på strengere/hårdere straffe, 27 pct. af de 30-49-årige og 19 pct. af de ældre på 50 år og derover.

Som flere af de andre forhold, vi har set på, synes tendenserne til, at ønsket om strengere/hårdere (fængsels)straffe mindskes såvel i udbredelse som intensitet, når alternative reaktionsformer og alternativer til straf i det hele taget inddrages i billedet, at være af universel karakter, dvs. findes alle de steder og i alle de områder og lande, hvor man har undersøgt det, selv i USA, der ellers er kendt for at have en befolkning med en bred opbakning til lange og hårde straffe, eksempelvis dødsstraf. I 2003 foretog Gallup en undersøgelse, hvor den amerikanske befolkning blev spurgt om, hvilket af følgende tiltag der kom nærmest deres eget personlige synspunkt på, hvordan man kunne mindske kriminaliteten i USA: At flere penge skulle bruges på og større anstrengelser sættes ind over for at gøre noget ved de sociale og økonomiske problemer, der fører til kriminalitet, i form af bedre uddannelse og jobtræning, eller om flere penge skulle bruges på og større anstrengelser sættes ind over

²⁸ Goul Andersen 1998, ovf. cit., s. 364-365.

²⁹ Resten erklærede sig ”neutrale” eller svarede ”ved ikke”, Goul Andersen 1998, ovf. cit., s. 364.

³⁰ Data fra International Crime Victim Survey 2000. 9 pct. svarede ”Andet” (end de fem formulerede alternativer) og 2 pct. ”Ved ikke/Vil ikke svare”.

for at styrke det strafferetlige system i form af mere politi og flere fængsler og dommere. 69 pct. foretrak at prioritere den sociale og økonomiske indsats, 29 pct. en indsats på det strafferetlige område, mens 2 pct. ikke svarede på spørgsmålet eller svarede ”ved ikke”. Der er her ikke tale om en enkeltstående undersøgelse. Den er foretaget mange gange før og med mange variationer af spørgsmålets formulering mv. – med samme resultat.³¹

Ønsket om generelt strengere straffe begrundes ofte af de, der har denne holdning, med hensynet til ofrene, eller det sammenkædes med den holdning, at det er ofrene, der skal sættes i centrum, og at det er ofrene, man primært skal tage hensyn til, når man skal finde frem til, hvordan der skal reageres på en eller anden form for kriminalitet. Det er underforstået – og somme tider direkte formuleret – at ofrene i særlig grad har et behov for eller ønske om hævn, gengældelse og retfærdighed. Dette er en del af baggrunden for, at der især de sidste årtier over hele verden er gennemført et meget stort antal undersøgelser, hvor ofres holdning til og ønske om straf er sammenlignet med ikke-ofres. Der findes enkelte af disse undersøgelser, der viser et lidt større ønske om strengere straffe blandt ofre end blandt ikke-ofre. Der findes faktisk også undersøgelser, der viser det modsatte. De fleste undersøgelser viser imidlertid, at der ikke findes nogen særlig forskel overhovedet, heller ikke når det drejer sig om personlige overgreb som vold og trusler om vold, eller noget der oplevelsesmæssigt kan minde herom som indbrudstyveri. Ved en undersøgelse foretaget i Danmark i 2000 fandtes ikke nogen forskel i meningene om, hvordan en recidiverende indbrudstyv burdes straffes mellem personer, der selv henholdsvis havde været udsat eller ikke udsat herfor.³² Når man holdt alder konstant, fandt man i samme undersøgelse heller ikke nogen sammenhæng mellem, om man priorite-rede strengere/hårdere straffe blandt forskellige alternativer, og hvorvidt man havde været udsat for vold eller trusler om vold inden for det seneste år.³³

³¹ Sourcebook of Criminal Justice Statistics, USA, s. 126. <http://www.albany.edu/sourcebook>

³² F. Balvig: ”Indbrud = ind og sidde?”, i V. Greve, B. Grothe Nielsen & A. Snare: *Nytter det? Mosaik om kriminalforsorg og kriminalpolitik*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2001, s. 1-10. Olausen har opsummeret erfaringerne fra disse undersøgelser og suppleret det med en selvstændig analyse af situationen i Norge: ”Jeg har fulgt samme analyseopplegg for de norske data som i de nevnte undersøkelserne. Resultatet tilsvare de andres funn. Det er ikke slik at ofre for kriminalitet verken for boliginnbrud eller annen alvorlig tyverikriminalitet foreslår strengere straff enn de som ikke har vært offer for slikt. De som tror at de sannsynligvis vil oppleve boliginnbrud det neste året, foreslår heller ikke strengere straff enn de som ikke tror dette. De samstemte funn i de undersøkelser som er gjort om dette, er ikke egnet til å underbygge en tro på at folks holdninger till straff er betinget av offererfaringer som egen husstand eller den intervjuede selv har hatt de siste fem årene.” (Leif Petter Olausen: ”Mer utbrett aksept for fengselsstraff i den norske befolkningen”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap*, 93. årgang, nr. 2, august 2006, s. 172.

³³ Data fra International Crime Victim Survey 2000. Blandt de unge (-29 år) var det 45 pct. af voldsofrene, der priorite-rede strengere/hårdere straffe, 48 pct. blandt ikke-voldsofrene. For de 30-49-årige var de tilsvarende procenter 25 og 27 og for de ældste (50 år og derover) 9 og 19 pct. Se også Balvig 1978, ovf. cit. s. 155-156.

Opsummerende kan det konkluderes, at der i store dele af befolkningen findes et ganske intenst ønske om skærpelse af straffene for kriminalitet. Det er ikke et specielt nyt fænomen: Det har været sådan i årtier. Det er heller ikke noget specielt dansk fænomen: Det er også sådan i andre lande. Det er således ikke relateret til det faktiske strafniveau eller kriminalitetens udvikling og alvorlighedsgrad. Det udtrykker først og fremmest en samfundsmæssigt set sund afstandstagen fra især fysiske overgreb, og et intenst ønske om at fællesskabet gør noget ved det.

Det kan med sikkerhed siges, at ønsket om strengere straffe inden for vide grænser ikke vil blive afgørende eller radikalt ændret af faktiske strafskærpelser. Dette er imidlertid på ingen måde en begrundelse for ikke at holde befolkningens ønsker om straffesystemets udformning op mod, hvordan straffesystemet faktisk er indrettet, for det er et grundfæstet og vigtigt princip for et humanistisk, demokratisk retssamfund, at straffesystemets udformning i al væsentlighed skal og bør afspejle befolkningens ønsker hertil. Problemet er, at konstateringen af befolkningens generelle ønske om skærpede straffe ikke giver os nogen form for handlingsanvisning på, hvad det er, der i givet fald bør ændres – og især hvor meget – for at opnå en eventuel større overensstemmelse.

Kapitel 2

Danskerne har fået strengere straffe

”Flere og flere er bange for at gå ud om aftenen. Ældre mennesker tør ikke tage tog eller bus, fordi de frygter vold eller tyveri. Vi bliver rystede, når sagesløse udsættes for vold på gaden. Jeg forstår godt frygten og tænker ofte på ofrene og de efterladte. Lad mig sige det, så det ikke kan misforstås. Vi vil ikke finde os i det. Vi vil den vold til livs. Folk skal kunne gå på gaden uden at kigge sig over skulderen. Unge skal kunne gå ud og more sig i byen, uden at være bange for at komme til skade. ... Der findes ingen undskyldninger for vold mod sagesløse medborgere.”

Således formulerede den daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen sig i sin nytårstale i tv til befolkningen den 1. januar 1997. Et døgn forinden, nytårsaften den 31. december 1996, havde hendes majestæt dronning Margrethe i *sin* nytårstale bl.a. sagt:

”Det er så nemt at tro, at vi er med i, hvad der sker, når vi har sat os til rette foran vores skærm. ... Men pludselig sprænges det uforpligtende billede. Og vi står ansigt til ansigt med virkeligheden. Det er måske inde ved siden af eller lige uden for vor gadedør. Nogen, vi selv kender eller kunne kende, bliver offer for det utænkelige. Det er som om, der er kommet noget rådt og brutalt ind i tiden. Det er næsten blevet et modefænomen, og det virker skræmmende.”

Og få timer efter statsministerens tale fulgte den nyudnævnte justitsminister, Frank Jensen, op med følgende kommentar:

”Jeg tror, alle i befolkningen har et klart billede af, at den grove vold er blevet mere bestialsk, den er blevet mere uforudsigelig, den retter sig mod sagesløse. Jeg vil ikke vente, til kriminologerne får analyseret sig frem til, at det er et faktum.”

Den konkrete politiske konsekvens af disse politiske markeringer blev den såkaldte ”voldspakke”, hvis sigte var en skærpelse af straffen for visse former for vold.³⁴ Det var på det tidspunkt kun tre år siden, man sidst havde foretaget justeringer af strafniveauet i skærpende retning (i 1994), også der i

³⁴ Lov nr. 350 af 23. maj 1997 om ændring af straffeloven, våbenloven og lov om restaurations- og hotelvirksomhed mv. (Skærpelse af straffen for særlig grov vold og for besiddelse af knive og slagvåben, sikkerhedsmæssige krav til restaurations indretning mv.). Det lovforslag, som lovændringen byggede på, tilsigtede en skærpelse af straffen for de groveste tilfælde af vold. Lovforslaget indebar, at straffen inden for de gældende straffebestemmelser skulle forhøjes med gennemgående 1 år i de sager, hvor der efter hidtidig praksis idømtes fængsel i over 1 år.

I 1997 blev revselsesretten tillige afskaffet. Det skete via en ændring af lov om forældremyndighed og samvær (lov nr. 416 af 10. juni 1997). I loven understreges et barns ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må således ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling.

form af en ”voldspakke”.³⁵ Som led i ”voldspakken” i 1997 blev det aftalt, at der skulle oprettes flere pladser på sikrede afdelinger, hvor voldelige unge kunne fastholdes i et længere behandlingsforløb. Antallet af sikrede pladser skulle udvides med 11, fra 42 til i alt 53 pladser. Endvidere skulle der af de eksisterende sikrede pladser oprettes en særligt sikret afdeling med 4 pladser. Baggrunden herfor var, at man i videst muligt omfang ville undgå, at unge blev afvist fra varetægtssurrogat i en sikret afdeling på grund af vold eller trusler om vold mv. overfor andre unge eller personale.

Personvold var ikke det eneste område, man i disse år søgte at skærpe straffene på. Bl.a. vedtoges den såkaldte ”pusherlov”,³⁶ der skærpede straffen betydeligt for gentagne salg af mindre mængder narkotika.

I sin åbningstale ved starten af folketingsåret 1999/2000 fremhævede statsminister Poul Nyrup Rasmussen, at hjørnestenene i regeringens bekæmpelse af gadevold og bandekriminalitet var konsekvens, forebyggelse og ansvarlighed. Med henblik på at udarbejde en samlet handlingsplan for området nedsatte han umiddelbart efter regeringens ministerudvalg, der bl.a. fik som formål at fremkomme med forslag til indsatser over for utilpassede unge. Dette udvalg tog kort efter initiativ til oprettelse af 20 nye sikrede pladser, hvorved det samlede antal sikrede pladser herved blev bragt op på 74. Der blev endvidere taget initiativ til etablering af 100-120 yderligere anbringelsespladser til utilpassede unge, der var på vej ind i alvorligere kriminalitet. Disse skulle have karakter af såkaldte ”mandsopdækkede” pladser, døgninstitutionspladser mv. Endelig nedsattes en hurtigarbejdende ekspertgruppe, der bl.a. skulle vurdere, hvad der kunne gøres for at styrke sanktionerne og myndighedsindsatsen på området.

Ekspertgruppen blev nedsat af regeringen den 27. oktober 2000 med Rigsadvokaten som formand og afgav en rapport og en indstilling allerede godt tre måneder efter, den 2. februar 2001. Gruppen foreslog indførelse af en ungdomssanktion. Målgruppen var unge mellem 15 og 18 år, der havde begået alvorlig kriminalitet, og som samtidig havde et massivt socialpædagogisk behandlingsbehov.

³⁵ Lov nr. 366 af 18. maj 1994 om ændring af straffeloven, retsplejeloven og offererstatningsloven (Bekæmpelse af vold). Det lovforslag, som lovændringen byggede på, tilsigtede en forhøjelse af straffen for voldsforbrydelser i gentagelsestilfælde med omkring en tredjedel i forhold til det hidtil gældende niveau. Forslaget fremsattes i tilknytning til en ændring af straffelovens § 247, som tilsigtede en tilsvarende forhøjelse af strafniveauet for vold mod personer, der efter karakteren af deres arbejde er særligt udsat for vold, f.eks. hyrevognschauffører.

³⁶ Lov nr. 1054 af 11.12.1996.

Ungdomssanktionens varighed skulle være 2 år ”med et element af fastholdelse”, som det hed i forslaget. I slutningen af marts 2001 fremsatte justitsministeren et lovforslag, der stort set var identisk med ekspertgruppens forslag, og 1. juli samme år trådte en ny lov i kraft, der indførte ungdomssanktionen i Danmark. Loven er blevet betegnet som ”signallovgivning”:

”Ungdomssanktionen er fostret i et fornuftsægteskab mellem besindige mager fra politik og sagkundskab, ikke som noget kærlighedsbarn, men som garant for at kunne bevare straffe- og socialretlig tradition og anstændighed nogenlunde intakte. Gennem de senere år har mere repressive kræfter med tiltagende ihærdighed krævet kriminalpolitiske stramminger, og da nogle konkrete sager om gruppevoldtægt og gaderøverier med indvandrerunge som gerningsmænd tiltrak sig betydelig opmærksomhed i midten af år 2000, fik forslag om sænkning af den kriminelle lavalder, straksdomme, straksafsoning etc. fornyet vind i sejlene. Man kommer derfor ikke udenom, at det var nødvendigt for tilhængerne af en mere human kriminalpolitik at udvise en vis forståelse og imødekommenhed over for mediernes og store befolkningsgruppers krav om skærpet fasthed og konsekvens. På den baggrund kan ungdomssanktionen med lidt velvillighed betragtes som det mindste onde, som det markante initiativ, der denne gang skulle til for at dæmme op for noget, der ville være værre – set et legitimt led i en realistisk kriminalpolitik.”³⁷

Det, der skete i 1990erne, var et brud med den hovedretning, kriminalpolitikken havde haft de forudgående 20-30 år, hvor *mindsket* brug af straf – i særdeleshed fængselsstraf – havde været i fokus. Det var i særdeleshed straffen for berigelsesforbrydelser, man ved forskellige tiltag havde søgt nedbragt. I 1973 skete der en nedsættelse af normalstrafferammen for berigelsesforbrydelser fra fængsel i 2 år (i gentagelsestilfælde 3 år) til 1 år og 6 måneder (i gentagelsestilfælde 2 år og 6 måneder). Ved lov nr. 239 af 1. juni 1982 bortfaldt det forhøjede strafmaksimum for gentagelsestilfælde helt, og denne lov blev ledsaget af en politisk tilkendegivelse om, at det faktiske strafudmålingsniveau med hensyn til berigelsesforbrydelser skulle nedsættes med omkring en tredjedel, og det anbefalede at udvide anvendelsen af betingede domme. Såvel i 1973 som i 1982 skete der også væsentlige ændringer i de mulige sanktionsvalg. Således blev en række af de helt eller delvist tidsubestemte frihedsstraffe (som f.eks. ungdomsfængsel) afskaffet eller reduceret i 1973, og i 1982 etableredes en forsøgsordning med samfundstjeneste som alternativ til ubetinget frihedsstraf.

Vurderet ud fra antal sager var – og er – berigelsesområdet det dominerende, og i og med at det især var her, strafreduktioner søgtes gennemført, gav ændringerne sig da også markante udslag i det samlede strafbillede. Bl.a. faldt antallet af indsatte i fængslerne med omkring en fjerdedel i årene lige efter 1973 og med omkring en tiendedel i årene lige efter 1982.

³⁷ Jørn Vestergaard: ”Den særlige ungdomssanktion”, *TfK*, s. 3 f.

Det er dog en misforståelse at tro, at årene forud for 1990erne udelukkende var præget af strafnedsættelser. På visse af de – *talmæssigt set* – mindre betydningsfulde områder var situationen en anden. Det gælder ikke mindst, når det drejer sig om narkotikaforbrydelser. Indtil 1969 var narkotikahandel mv. alene strafbar efter lov om euforiserende stoffer med et strafmaksimum på 2 års fængsel. I 1969 blev der i straffeloven indføjet § 191, der ikke ændrede afgrænsningen af det strafbare på narkotikaområdet, men som gav mulighed for at idømme op til 6 års fængsel for alvorlig narkotikakriminalitet. I 1975 blev dette strafmaksimum forhøjet til 10 års fængsel, og i 1982 skete der en kriminalisering af det såkaldte ”narkotikahæleri” (§ 191 a, med et strafmaksimum på 6 års fængsel).³⁸

For voldskriminalitetens vedkommende er der i de nærmeste årtier forud for 1990erne næppe sket større ændringer af straffniveauet, ja for den sags skyld heller ikke i det nærmeste århundrede forud for 1990erne. I hele denne lange historiske periode har den dominerende straf for vold været en frihedsstraf (betinget eller ubetinget) på op til 3 måneder. Forarbejderne til den nugældende straffelov, der trådte i kraft i 1933, rummede ingen hensigter om en skærpelse af straffen på voldsområdet, og en ændring af § 244 (den ”almindelige” voldsparagraf) kort før anden verdenskrig, i 1939, er blevet vurderet som værende ”... et moderat og formentlig ret betydningsløst forsøg på at skærpe praksis m.h.t. nogle bøder og korte hæftestrafte for vold mod sagesløs person.”³⁹ I en analyse af udviklingen før og efter den nuværende straffelovs ikrafttrædelse konkluderes det:

”Det er meget tvivlsomt om der m.h.t. straffenes varighed har været nogen væsentlig forskel mellem 1866-lovens sidste periode og årene efter 1933.”⁴⁰

Denne analyse omfatter tillige en sammenligning af straffepraksis for vold i 1938-39 og 1984-86:

”Udmålingsniveauet indtil 3 måneder har både før og efter krigen og i de seneste år været anvendt i ca. 85% af alle voldssager, hvor højere straf end bøde er idømt. I halvdelen af alle sager var straffen

³⁸ § 191 a er siden (i 2001) blevet ophævet igen ved indføjelsen af den generelle hæleribestemmelse i § 290, jf. l. 465 af 7.6.2001.

³⁹ Knud Waaben: ”Voldsstraffene i historisk lys”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 1989, s. 196.

⁴⁰ Waaben, *ovf. cit.*, s. 196.

højest 30 dage i 1984-86. Om denne gruppe af de korteste straffe var større i 1938-39 kan ikke ses af statistikken, men det forekommer sandsynligt, fordi hæfte blev hyppigere anvendt før krigen.”⁴¹

I en betænkning afgivet af Straffelovrådet⁴² i 1987 konkluderedes det:

”Om straffene for vold henvises til den statistiske oversigt ovenfor i kap. 6.3.2. Det fremgik heraf, at de udmålte straffe i mere end 80 % af alle tilfælde ligger på et niveau, der ikke overstiger 3 måneders hæfte eller fængsel. ... Bemærkningerne i det følgende tager sigte på den store gruppe af forholdsvis ordinære voldssager. ... Såvidt straffelovrådet kan bedømme, har retspraksis med hensyn til udmåling af korte frihedsstraffe været ret stabil gennem en lang årrække. Det skal dog nævnes, at der omkring 1980 ved Højesteret skete nogle strafskærpelser i visse sager om vold, bl.a. den grove gadevold. Om nogen almindelig tendens til skærpelse af strafniveauet i voldssager har der imidlertid ikke været tale, kun om en større differentiering på grundlag af særlige grovhedsmomenter.”⁴³

Som en konsekvens af Straffelovrådets betænkning fra 1987 blev der to år efter, i 1989, gennemført en væsentlig ændring af straffelovens voldsbestemmelser. Denne ændring tilsigtede imidlertid alene en forenkling af de meget komplicerede bestemmelser i §§ 244-246 og ikke en generel ændring af strafniveauet for vold:

”Straffelovrådet kan ikke gå ind for en almindelig skærpelse af voldsstraffene. Man finder imidlertid, at der kan være grund til at sigte på en større nuancering af straffene for vold, således at der på den ene side sker en øget brug af betinget dom eller bøde over for de mindst grove forhold, på den anden side visse yderligere skærpelser af straffene for tilfældig gadevold o.lign.”⁴⁴

Den 27. november 2001 skete der et politisk systemskifte i Danmark. En borgerlig VK-regering afløste den socialdemokratiske ledede regering, der havde været ved magten i næsten 10 år. Tre måneder efter sin tiltræden, den 26. februar 2002, fremsatte den nye regering under overskriften ”Hårdere straffe – en konsekvent kriminalpolitik” et forslag til strafskærpelser på en række områder.⁴⁵ Formålet med forslaget var at skærpe straffen for en lang række forbrydelser, hvoraf de i praksis

⁴¹ Waaben, *ovf. cit.* s. 196. Waaben anfører videre: ”Når man alene ser på tallene i tabellerne er der andre spørgsmål, der ikke kan besvares, f.eks. om der er indtrådt praksisændringer m.h.t. bødestraf og forholdet mellem ubetinget og betinget dom, og om der er sket ændringer i kriminalitetsmønsteret.”

⁴² Straffelovrådet blev nedsat ved justitsministeriets skrivelse af 3. oktober 1960. I denne skrivelse udtales, at det påhviler rådet 1) efter justitsministeriets anmodning at afgive indstilling om strafferetlige lovgivningsspørgsmål og principielle spørgsmål vedrørende fastsættelsen af administrative bestemmelser af strafferetlig karakter og den praktiske gennemførelse af kriminalpolitiske foranstaltninger og 2) efter justitsministeriets nærmere bestemmelse at medvirke i det internationale strafferetlige samarbejde, herunder navnlig det nordiske strafferetlige lovsamarbejde.

⁴³ Straffelovrådets betænkning om strafferammer og prøveløsladelse, betænkning nr. 1099, København 1987. Delbetænkning I om sanktionsspørgsmål, s. 157.

⁴⁴ Betænkning nr. 1099, I, 1987, s. 17.

⁴⁵ L118, 2. samling, folketingsåret 2001/2002.

mest betydningsfulde var forslagene vedrørende vold.⁴⁶ Det blev foreslået, at strafferammen for ”simpel vold” (§ 244) skulle fordobles, fra 1 år og 6 måneder til 3 år, for ”kvalificeret vold” (§ 245, stk. 1 og 2) fra 4 år til 6 år og for ”vold med døden til følge” (§ 246) fra 8 til 10 år. Det fremgår af forslaget, at formålet med de ændrede strafferammer var at øge de faktisk udmålte straffe på voldsområdet med en tredjedel. Det fremgår endvidere, at det ikke var hensigten, at de foreslåede forhøjelser skulle give sig udslag i øget anvendelse af betingede domme, kombinationsdomme eller betingede domme med vilkår om samfundstjeneste. Hovedsigtet var altså, at de allerede på daværende tidspunkt typisk ubetingede frihedsstraffe på voldsområdet skulle gøres længere (med omkring en tredjedel). En dom for vold på 40 dage skulle efter forslaget være 60 dage, en dom på 2 måneder skulle være 3 måneder osv.

Det fremgår eksplicit af forslaget, at forhøjelsen med omkring en tredjedel i forhold til den gældende praksis som hovedregel også skulle slå igennem i voldssager, der er omfattet af straffelovens § 244 (”simpel vold”):

”Det gælder f.eks. sager om såkaldt gadevold, hvor gerningsmanden på gaden eller tilsvarende steder overfalder en person, som gerningsmanden ikke kender, og hvor ofret hverken ved ord eller handling kan siges at have foranlediget volden. Her bør der således ske en forhøjelse af strafniveauet også i de tilfælde, hvor gadevolden ikke har haft en så grov karakter, at forholdet er omfattet af straffelovens §§ 245 eller 246. Det samme gælder med hensyn til f.eks. sager om såkaldt familievold – det vil sige vold mod en ægtefælle, samlever eller kæreste mv. – samt sager om vold mod børn.”⁴⁷

⁴⁶ Vurderet ud fra det antal sager, hvori strafskærpelse kunne komme på tale.

⁴⁷ Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (L 118, fremsat den 26. februar 2002 af justitsministeren (Lene Espersen)), s. 13.

Tabel 2.1. Forslag til ændring af strafferammer, fremsat af regeringen, 26. februar 2002

	Nuværende strafferamme	Foreslået strafferamme
Voldtægt (§ 216, stk. 1)	6 år	8 år
Voldtægt af særlig farlig karakter (§ 216, stk. 2)	10 år	12 år
Simpel vold (§ 244)	1½ år	3 år
Vold af særlig farlig karakter (§ 245)	4 år	6 år
Særlig grov vold (§ 246)	8 år	10 år
Uagtsomt manddrab (§ 241)	4 år	8 år
Uagtsom betydelig personskade (§ 249)	4 år	8 år
Forsætlig fareforvoldelse (§ 252)	4 år	8 år
Menneskehandel (§ 262 a)	-	8 år
Menneskesmugling (§ 125 a)	4 år	8 år
Biltyveri (§ 293 a)	-	1½ år (grove tilfælde 4 år)
Grov forstyrrelse af ro og orden (§ 134 a)	½ år	1½ år

Ifølge forslaget findes der ikke – sammenlignet med sager om gadevold eller familievold – samme anledning til generelt at forhøje straffniveauet for ”almindelig” restaurations- og værtshusvold, hvorfor strafforhøjelsen ikke tilsigtedes at skulle slå igennem på dette område.

I forslaget blev det forudsat, at de ændrede strafferammer vedrørende voldtægt skulle medføre en forhøjelse af straffene i voldtægtssager i størrelsesordenen 1 år, såvel for fuldbyrdet voldtægt som for forsøg på voldtægt. I sager om gruppevoldtægt og voldtægt begået mod et barn samt sager, hvor voldtægten har haft en længere tidsmæssig udstrækning, blev der i forslaget lagt op til en skærpelse, der gik ud over den almindelige strafforhøjelse på omkring 1 år.

I forslaget blev det endvidere forudsat, at der skulle ske en forhøjelse af straffene i sager om uagtsomt manddrab ved spirituskørsel fra de eksisterende 6-8 måneders fængsel til fængsel i 10-12 måneder.⁴⁸

⁴⁸ I sager om uagtsomt manddrab, hvor kørslen i sig selv er foregået på en særlig hensynsløs måde (hasarderet kørsel mv.), blev det i forslaget forudsat, at der fremover skulle fastsættes en straf, som var markant højere end de angivne 10-12 måneders fængsel.

Forslaget indebar, at der skulle indsættes en ny, særlig bestemmelse om brugstyveri af motorkøretøjer (straffelovens § 293 a). Med denne bestemmelse blev der lagt op til, at der i førstegangstilfælde – hvor der hidtil i de fleste tilfælde blev idømt en bøde – fremover som udgangspunkt skulle fastsættes en kortere, ubetinget straf på 14 dages fængsel.⁴⁹ Ifølge forslaget skulle dommen, navnlig for personer under 18 år, kunne gøres betinget med vilkår om samfundstjeneste.

Det blev vurderet, at forslaget det følgende år efter vedtagelsen ville medføre et behov for knapt 200 nye fængselspladser og i alt godt 300 pladser, når forslaget var fuldt implementeret. Den nødvendige kapacitetsudvidelse blev anslået til at ville koste godt og vel en halv milliard i anlægsudgifter og de ekstra årlige driftsudgifter til at være godt 100 millioner kroner.

Lovforslaget blev som nævnt fremsat den 26. februar 2002. Det blev 1. behandlet den 14. marts, betænkning blev afgivet den 16. maj, 2. behandlingen foregik den 24. maj og loven blev endeligt vedtaget ved 3. behandlingen den 31. maj. Lovforslaget blev vedtaget med 96 stemmer (V, S, DF, KF og KRF) mod 14 (SF, RV og EL). Loven trådte i kraft – i al væsentlighed uændret i forhold til forslaget⁵⁰ – den 6. juni 2002.⁵¹

I forbindelse med lovændringen anmodede Justitsministeriet Rigsadvokaten om ved udgangen af 2003 at afgive en redegørelse om udviklingen i strafniveauet efter lovens ikrafttræden. Denne redegørelse kom i januar 2004.⁵² Redegørelsens konklusion var, at der i vidt omfang i domstolenes strafudmåling i voldssager var taget højde for den skærpelse af straffene med en tredjedel, der var hensigten med ændringen af straffelovens bestemmelser i §§ 244 – 246. Der ytredes dog tvivl om, hvorvidt strafskærpelsen havde medført forhøjede straffe i et antal konkrete sager, ligesom der i en del sager var udmålt en straf, hvor der ikke kunne antages at foreligge en forhøjelse med en tredjedel i forhold til de hidtidige straffe. Rigsadvokaten fandt derfor grundlag for fortsat at følge strafudmålingen i voldssager, og Justitsministeriet anmodede herefter Rigsadvokaten om at afgive en fornyet redegørelse efter ca. et års forløb.

⁴⁹ Når der er tale om brugstyveri af adskillige biler, burde der ifølge forslaget fremover normalt fastsættes en højere straf end 14 dages fængsel.

⁵⁰ I hvert fald vedrørende ændringerne af straffelovens §§ 244-246.

⁵¹ Lov nr. 380 af 6. juni 2002.

⁵² Redegørelsen blev udsendt til politi og anklagemyndighed ved Rigsadvokaten Informerer nr. 7/2004.

Denne nye redegørelse blev afgivet af Rigsadvokaten i juni 2005.⁵³ I redegørelsen konkluderes det, at der i det væsentligste i domstolenes strafudmåling i voldssager var taget højde for den skærpelse af straffene med en tredjedel, der var hensigten med ændringen af straffelovens voldsbestemmelser. Efter denne redegørelse anmodede Justitsministeriet endnu en gang Rigsadvokaten om inden 1. juli 2006 at afgive en redegørelse om udviklingen i strafniveauet i voldssager. Denne redegørelse, som er den i skrivende stund seneste, blev afgivet i juni 2006.⁵⁴

Det konkluderes i redegørelsen fra juni 2006, at strafskærpelsen må antages at være slået igennem i hovedparten af sagerne, men at der også foreligger sager, hvor der næppe kan siges at foreligge en skærpelse, eller hvor det er tvivlsomt, om der er sket en forhøjelse af straffen i forhold til hidtidig praksis. Det er Rigsadvokatens vurdering, at strafskærpelsen navnlig må antages at have givet sig udtryk i sager om tilfældig gadevold.⁵⁵

Udover de omfattende strafskærper på voldsområdet er der de senere år sket strafskærper på en række andre områder. På narkotikaområdet kan tendensen fra tidligere årtier siges at være fortsat, idet strafferammen for alvorlig narkotikakriminalitet i 2004 blevet hævet fra 10 til 16 år.⁵⁶ Samme år blev den blotte besiddelse af selv små mængder narkotika, og selv når det drejede sig om hash, opkriminaliseret.⁵⁷ Det er endvidere bl.a. blevet gjort strafbart at flygte fra et fængsel, og via en ny paragraf i straffeloven, § 245 a, er det blevet gjort muligt at straffe herboende personer, som i udlandet foretager omskæring af piger, selv om det ikke er strafbart i det land, hvor det begås.

Også i bredere forstand er der de senere år gennemført en række lovgivningsmæssige ændringer og/eller ændringer af praksis, der primært er gået i retning af skærpelse i form af øgede kontrol- og/eller overvågningsmuligheder. Skærpelsestendenserne gør sig således ikke alene gældende i domstolsleddet, men også i politiledet og i det led af det strafferetlige system, der har at gøre med fuldbyrdelse af straf. Bl.a. har to vedtagne ”terrorpakker” givet politiet øgede beføjelser på en række områder, og i kriminalforsorgen er der sket stramninger med hensyn til udgangs- og prøve-

⁵³ Redegørelsen blev udsendt til politi og anklagemyndighed ved Rigsadvokaten Informerer nr. 25/2005.

⁵⁴ Rigsadvokaten: ”Straffene i voldssager efter ændringen af straffelovens §§ 244 – 246”, J.nr. 2005-120-0019, juni 2006.

⁵⁵ I forbindelse med fremlæggelsen af denne redegørelse blev Rigsadvokaten bedt om fortsat at følge udviklingen og at afgive en ny redegørelse herom i juli 2007.

⁵⁶ Lov nr. 218 af 31.03.2004.

⁵⁷ Ved ændring af lov om euforiserende stoffer, lov nr. 445 af 9.06.2004. Herefter skal besiddelse straffes med bøde (300 kr.), og i gentagelsestilfælde kan der blive tale om fængsel.

løsladelsesmuligheder, for sidstnævntes del især i form af indførelse af det såkaldte ”noget-for-noget” princip. I kriminalforsorgen er det blevet gjort muligt at kunne overflytte en person fra en institution til en anden uden at indvie personen i begrundelserne herfor, og fængslernes overvågnings- og sikringsniveau er blevet hævet betydeligt.

Det kan altså konkluderes, at der de senere år især på områder for (potentielt) personfarlig og personskadelig kriminalitet er forsøgt iværksat en betydelig skærpelse af straffene, og at det – i hvert fald på voldsområdet – også reelt er resulteret i, at straffene er blevet hårdere/strengere.

Det kan endvidere konkluderes, at dette ikke er nogen ny tendens, men en intensivering af en udvikling, der har gjort sig gældende i en længere årrække.

Hvad der ikke kan udledes af de oplysninger, der er fremlagt her, men som også hører med i billedet, er, at disse udviklingstendenser er internationale. De er altså ikke specielle for Danmark. Tilsvarende tendenser har gjort sig gældende – og gør sig stadig gældende – i de andre nordiske lande, ja i langt de fleste industrialiserede vestligt orienterede samfund i det hele taget. Intensiteten og rækkevidden af de ændringer, der er sket på det strafferetlige område, er forskellige, og det er startet på forskellige tidspunkter, men retningen er den samme.

Det hører også med i billedet, at udviklingstendenserne langt fra er entydige. Ligesom 1970erne og 1980erne som påpeget ikke kun var præget af straflempelser, har 1990erne og de første år af det nye årtusinde på ingen måde kun været præget af strafskærpelser. Dels har der været tale om en lang række initiativer og tiltag på kriminalitetsområdet, som ikke vedrører anvendelsen af straf, men som først og fremmest har tilsigtet forebyggelse og/eller behandling opnået på anden måde end ved hjælp af de traditionelle straffe, og – mere eller mindre i forbindelse hermed – dels er der også eksempler på tiltag eller praksisændringer, der går i retning af mindre anvendelse af straf, f.eks. øget brug af samfundstjeneste i forbindelse med vold, og behandling som alternativ til fængselsstraf.⁵⁸ Dobbelttydigheden i udviklingen de senere år afspejler sig bl.a. i en betydelig vækst i antallet af personer, der på et givet tidspunkt befinder sig indespærret i et fængsel samtidig med at antallet af personer, der indespærres i løbet af et år, har været faldende.⁵⁹

⁵⁸ Antallet af domme til samfundstjeneste har dog været stagnerende de sidste par år.

⁵⁹ Dette beror først og fremmest på et fald i antallet af bødefsoninger. Fra 1990 til 2001 skete der dog også et betydeligt fald i antallet af ”almindelige” ubetingede domme, fra 14.218 i 1990 til 7.927 i 2001, men siden 2001 er antallet af

Endnu mere interessant end selve udviklingens retning og styrke er det måske, at der er sket en ændring af, hvem ”forandringsagenterne” er, og hvad det primære formål med ændringerne er. Tidligere var de primære forandringsagenter i meget høj grad eksperter, og den afgørende målestok for tiltagenes berettigelse var deres nytte. I de senere år har de primære forandringsagenter i højere grad været politikere, og den afgørende målestok for tiltagenes berettigelse har været befolkningens retsfølelse. Alt efter smag og behag og politisk overbevisning kan man karakterisere denne udvikling som en udvikling i mere demokratisk eller mere populistisk retning.

Et eksempel herpå er Straffelovrådets rolle i de store reformer siden dets oprettelse i 1960. Straffelovrådet er et ekspertorgan, sammensat af fremtrædende jurister fra anklagemyndigheden, domstolene, kriminalforsorgen, universiteterne mv. Straffelovrådet spillede en meget afgørende rolle og havde meget stor indflydelse på de ændringer – i helt overvejende grad i straflempende retning – der skete i 1973. Straffelovrådet støttede sig samtidig på sin side i sit arbejde og i sine forslag i meget høj grad på undersøgelser og vurderinger fra andre eksperter, eksempelvis undersøgelser af effektiviteten af tidsbestemt straf.

Da Folketinget 20 år senere, i 2002, gennemførte de omfattende strafskærpelser, skete det uden Straffelovrådets forarbejde. Straffelovrådet var faktisk i fuld gang med en systematisk gennemgang af strafferammerne og mindre end et halvt års tid fra sin afslutning af dette arbejde, da forslaget om skærpede straffe for vold blev fremsat og siden vedtaget.⁶⁰ Efter den nye regerings tiltræden i november 2001 fik Straffelovrådet et nyt kommissorium, hvoraf det fremgik, at regeringen ville fremsætte forslag til skærpelse af straffene for en række former for personfarlig kriminalitet, og at Straffelovrådet i sit fremtidige arbejde med strafferammerne skulle tage dette som givne størrelser og indrette sit arbejde herefter.

Det er klart, at der er en vis logik i, at hvis formålet ikke er nytte og dermed bl.a. videnskabeligt erhvervet kundskab om, hvad der virker og ikke virker, men efterlevelse af bestemte holdninger og

”almindelige” ubetingede domme steget igen. I 2005 blev der afsagt 9.065 domme til ubetinget frihedsstraf. Antallet af bødefsoninger toppede i 1995, hvor der var 12.550. Herefter begyndte antallet af bødefsoninger at falde, og i 2005 var det faldet til 2.945.

⁶⁰ Dette arbejde var blevet igangsat i 1999, da Justitsministeriet ved en skrivelse af 11. juni anmodede Straffelovrådet om at foretage en samlet vurdering af strafferammerne i straffeloven og eventuelt på baggrund heraf komme med indstillinger til lovændringer.

værdier, så både kan og skal eksperter spille en mindre rolle. Formålet eller visionen med lovændringerne i 2002 har således heller ikke været at forsøge at mindske voldskriminaliteten mv. Såvel i forbindelse med lovforslagets fremsættelse som under dets behandling samt efter dets vedtagelse har justitsministeren ved flere lejligheder understreget hensynet til befolkningens retsfølelse. Forslaget har været båret frem af den forestilling, at straffene for vold mv. var kommet i utakt med befolkningens holdninger og synspunkter på dette område, og at der med lovændringen kunne rådes bod på dette. Lovforslaget blev begrundet på følgende måde:

”Forbrydelser mod personer er langt alvorligere end forbrydelser mod penge. Overgreb mod et andet menneske er en forbrydelse mod det helt fundamentale i det danske samfund: Respekten for det enkelte menneske. Enhver form for personfarlig kriminalitet er derfor helt uacceptabel. Det nuværende straffniveau i sager om personfarlig kriminalitet afspejler efter regeringens opfattelse ikke i tilstrækkelig grad den krænkelse af ofret, der finder sted. Det er vigtigt, at straffeloven angiver, hvordan samfundet ser på sådanne krænkelser, og samfundets klare afstandtagen fra disse handlinger skal afspejles i straffelovens strafferammer.”⁶¹

I et indlæg i pressen om lovændringerne dagen før den lov, der kom ud af det, trådte i kraft, skrev justitsministeren:

”Lovforslaget er således først og fremmest båret af hensynet til ofrene og befolkningens retsfølelse.”⁶²

I et interview omtales justitsminister Lene Espersen og hendes retspolitik på følgende måde i forbindelse med strafskærpelserne:

”Danmark har allerede fået en forsmag på, hvad det er for en retspolitik, der følger med Lene Espersen. Den er lige på, hård og konsekvent. Ikke kriminologernes kop te. Men det er hun sådan set ligeglad med. Lene Espersen styrer med sin indre sans for retfærdighed, som hun efter eget udsagn deler med den helt almindelige befolkning.

Hun mener, at danskerne er blevet grundigt trætte af at høre eksperternes dybe suk, hver gang det trækker op til debat om forbrydelser og hårdere straffe. Folks retsbevidsthed bliver krænket i det inderste, når forbryderne slipper for let. Det har de borgerlige partier sagt i årevis. Men nu er det slut med at vende den anden kind til.

...

⁶¹ Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (L 118, fremsat den 26. februar 2002 af justitsministeren (Lene Espersen)), s. 4.

⁶² Justitsminister Lene Espersen (K): ”Hårdere straffe – en konsekvent kriminalpolitik”. Indlæg i pressen, 5. juni 2002 (her iflg. Justitsministeriets hjemmeside, www.jm.dk).

Arvesølvet i en borgerlig retspolitik er ifølge Lene Espersen den personlige frihed og det enkelte menneskes ukrænkelighed. Og det er derfor, at forbrydelse mod liv og legeme vejer tungere end for eksempel økonomisk kriminalitet.

'I de seneste par år har der været stor fokus på den økonomiske kriminalitet. Samtidig har man været meget mere optaget af, at de kriminelle skulle bringes ud af deres kriminelle tilværelse, end om strafferammerne var i overensstemmelse med det, som almindelige mennesker nu engang mener er ret og rimeligt',

... siger Lene Espersen, der beskriver regeringens retspolitik som hård, men retfærdig. ... Kriminologerne siger, at strengere straffe ikke hjælper?

'Det er fordi, kriminologerne som udgangspunkt spørger, om straf vil få forbryderen til at opføre sig værre eller bedre. Det spørgsmål er bare ikke det væsentligste for mig. Når en person har banket et andet menneske til lirekassemand, så er det først og fremmest ikke forbryderen, der optager min retfærdighedssans, så er det rent faktisk ofret. Derfor skal vi både kompensere ofret for den fysiske og psykiske smerte og udsende et klart signal om, at forbrydere vil blive straffet hårdt.' 'Jeg er fuldstændig klar over, at man også skal tage nogle resocialiserings-initiativer, blandt andet i form af behandlingstilbud. Men når nogen begår grov kriminalitet mod andre, må det være samfundets første pligt at tage stilling til, hvor lang tid forbryderen skal spærres inde, frem for straks at springe til stykke to og spørge, hvordan man kan få bragt den kriminelle på ret køl igen.'

Men det er meget med en fordobling?

'Det er det, men efter min mening er det også nødvendigt. Det niveau, vi ligger på i dag, er uacceptabelt lavt.'

Men hvordan lander man lige på en fordobling?

*'Der er ganske enkelt tale om en politisk stillingtagen, der hviler på det synspunkt, at strafferammerne skal afspejle samfundets forventninger til straffeniveauet.'*⁶³

Under førstebehandlingen af lovforslaget motiverede Venstres ordfører, Birte Rønn Hornbech, lovforslagets fremsættelse og indhold på følgende måde:

”.. det er såmænd ikke, fordi vi tror, at menneskeheden i al almindelighed bliver bedre af det, men vi har det helt grundlæggende synspunkt i Venstre, at straffeloven skal afspejle det til enhver tid værende samfundssyn. Og det er vores opfattelse, at det er samfundssynet i år 2001, at specielt de personlige krænkelser, krænkelser imod en andens legeme, hvad enten det nu er vold eller voldtægt eller de uagtsomme forbrydelser i trafikken, skal straffes højere, fordi den beskyttelsesinteresse, der ligger bag, altså offerets frihed og integritet og ære, betyder mere i dag end tidligere.”

Hvorvidt sanktioner over for og reaktioner på kriminalitet skal begrundes og vælges ud fra nyttemæssige kriterier eller ud fra befolkningens værdier og holdninger er et politisk-moralsk spørgsmål.

⁶³ DJØFBLADET, nr. 7, 2002, s. 4. Interviewet er foretaget af Carsten Juul, cand.jur., freelancejournalist.

Når det derimod drejer sig om at anvende det kriterium i praksis, man har valgt, indgår der tillige en række spørgsmål af mere teknisk eller videnskabelig karakter. Til en kriminalpolitik, der primært finder sine begrundelser og kriterier i demokratiske overvejelser over, hvad befolkningen mener, kan man rette to hovedspørgsmål. Det ene spørgsmål er spørgsmålet om, hvad befolkningen faktisk mener. Ønsker befolkningsflertallet, at straffen i de fleste voldssager skal være en kortere frihedsstraf? Ønsker befolkningen at biltyve skal 14 dage i fængsel osv. osv. Det andet er spørgsmålet om, hvordan befolkningens holdninger så i praksis skal kunne påvirke straffene? Skal det ske ved afstemninger på internettet? Eller alene via de politikere, der vælges? Eller gennem et lægdommersystem af en eller anden karakter osv. osv. Naturligt nok blev overvejelser over og omkring befolkningens holdninger til straf og befolkningens mulighed for at få indflydelse på de faktisk udmålte straffe et ikke ubetydeligt islæt i den politiske debat, der udspillede sig i Folketinget vedrørende regeringens strafskærpselsforslag i 2002. Det netop refererede indlæg af Birte Rønn Hornbech gav således anledning til følgende bemærkning og spørgsmål fra Det Radikale Venstres retspolitiske ordfører Elisabeth Arnold:

”Venstres ordfører sagde i sin ordførertale, at loven skulle afspejle samfundsudviklingen, samfundstemningen, sådan omtrent hørte jeg det, og derfor vil jeg gerne spørge fru Birthe Rønn Hornbech, hvilken rolle lægdommere spiller i udmøntningen af straffens størrelse.”

Hertil svarede Birthe Rønn Hornbech:

”Det er klart, at domsmænd spiller en meget stor rolle for os, og det, som domsmænd jo henholder sig til, er den retspraksis, de bliver gjort bekendt med af den juridiske dommer. Det er den retspraksis, vi ønsker ændret, og den retspraksis kan nu engang kun ændres ved, at strafferammerne ændres.”

Elisabeth Arnold fortsatte:

”Men jeg stillede egentlig spørgsmålet om lægdommernes rolle, fordi fru Birthe Rønn Hornbech sagde i sin første forelæggelsestale, at de skulle afspejle samfundssynet. Jeg kan så forstå, at fru Birthe Rønn Hornbech mener, at lægdommerne alene skal rette sig efter de juridiske dommere og skal afspejle retspraksis. De skal ikke selv bidrage med nogen form for sund fornuft eller fornemmelse af, hvad der rører sig ude i det virkelige liv. Vil det sige, at vi stort set kan undvære lægdommere, fordi de alligevel blot retter sig efter de juridiske dommeres anvisninger?”

Og Line Barfod, Enhedslistens retspolitiske ordfører, fortsatte i samme spor:

”For det første håber jeg, at fru Birthe Rønn Hornbech vil besvare fru Elisabeth Arnolds spørgsmål om lægdommere. Det er et spørgsmål af meget stor rækkevidde.”

Lidt senere i debatten rykkede Elisabeth Arnold for et svar:

”Jeg skulle bare mindre fru Birthe Rønn Hornbech om det spørgsmål, jeg stillede før, og som jeg ikke fik svar på, nemlig om lægdommeres rolle i straffesager.”

Og så svarede Birthe Rønn Hornbech:

”Så må jeg igen sige om domsmænd, jeg har svaret på det én gang: Vi anser i Venstre lægdommer-systemet for helt grundlæggende i dansk ret. Domsmændene er som de juridiske dommere bundet af den retspraksis, som man kan diskutere, om har fået for stor betydning i dansk ret, man kunne jo næsten få fornemmelsen af, at den en gang imellem står over loven, når domstolene ikke har været til at drive til at give højere straffe for vold, til trods for at der er mulighed for det allerede i dag.

Det er jo kendsgerningerne, og det retter domsmændene altså ind efter, fordi det er en meget vigtig retskilde, og det er også det, de får at vide af den juridiske dommer. Det er der altså kun én måde at råde bod på, og det er ved at sætte strafferammerne i vejret.”

Under sin ordførertale tog den retspolitiske ordfører fra Dansk Folkeparti Per Dalgaard tråden op:

”De domme, der de sidste år er afsagt i voldssager, specielt i voldtægtssager, viser med al tydelighed, at dommerne lever i en anden verden end den, vi almindelige danskere befinder os i.”

Også til ham havde Elisabeth Arnold et spørgsmål:

”Jeg vil så i øvrigt spørge hr. Per Dalgaard, som sagde, at de dommere, der dømmer i voldtægtssager, lever i en helt anden virkelighed, hvilken rolle han mener lægdommere har i disse strafferetssager, hvor der altså også bliver dømt under medvirken af såkaldt forholdsvist almindelige mennesker.”

Og Per Dalgaard svarede:

”Angående lægdommernes indflydelse på domsafsigelserne undrer det mig egentlig også somme tider, at de dømmer, som de gør, det må jeg tilstå, men om det skyldes – ja, jeg ved ikke, hvad man kan kalde det – en eller anden form for ydmyghed over for en dommerstand, der sidder over dem, at de ikke tør gå imod dem, det ved jeg ikke, det tør jeg ikke sige. Lægdommernes begrundelse for de lavere straffe kender jeg desværre ikke.”

Hertil replicerede Line Barfod:

”Hr. Per Dalgaard talte om lægdommere, der ligger under for juridiske dommere. Nu ved jeg ikke, hvor hr. Per Dalgaard har den opfattelse fra. De fleste af de undersøgelser, der er lavet, og de udtalelser, der er kommet fra lægdommere selv osv. – for den votering, der foregår mellem lægdommere og juridiske dommere, er jo hemmelig – viser, at det ofte er lægdommerne, der trækker ned i straffen.

De meningsmålinger, der er lavet af, hvordan folk gerne vil have straffene, viser desuden, at hvis man giver folk et mere detaljeret kendskab til, hvad der er foregået, til gerningsmandens baggrund og til hele forholdet omkring sagen, jamen så går folk generelt ind for en del lavere straffe end det,

de siger, når de kun hører selve beskrivelsen af forbrydelsen ganske kort refereret, som man som regel ser den refereret i pressen.

Er Per Dalgaard bekendt med det forhold, der er omkring lægdommere? Har han sat sig ind i, hvordan forholdet er for lægdommere?"

Og Per Dalgaard svarede:

"Til fru Line Barfod: Fru Line Barfod er jo jurist og advokat osv. og har sikkert meget bedre kendskab til lægdommernes bevæggrunde og deres motiver, end jeg har. Jeg må indrømme, at hvordan og hvorledes de forholder sig til de enkelte domme, og hvad motiverne er dér, kender jeg ikke noget til, det er fuldstændig korrekt, så det vil jeg ikke kunne komme nærmere."

Line Barfod:

"Jeg kan oplyse, at jeg som advokat ikke har nogen større indsigt i lægdommernes motiver, end alle andre kan få ved at læse de undersøgelser, de redegørelser osv., der er lavet omkring lægdommere.

Det, der kalder mig herop i forhold til hr. Per Dalgaards indlæg er, at hr. Per Dalgaard udtaler sig om, hvordan dommerne og lægdommerne dømmes, og hvad der er afgørende for dem, men tilsyneladende uden overhovedet at have sat sig ind i, hvordan ordningen fungerer, og tilsyneladende uden overhovedet at have sat sig ind i de undersøgelser og redegørelser, der er lavet på området, og som viser, at lægdommerne faktisk udfører et kæmpe arbejde og lever op til den opgave, de har med at sikre, at opfattelsen i den almindelige befolkning også afspejler sig i de domme, der bliver afsagt ved de danske domstole."

Elisabeth Arnold fulgte op:

"Når nu hr. Per Dalgaard får denne her beskrivelse af fru Line Barfod, som jo kender systemet indefra, vil hr. Per Dalgaard så ikke godt erkende, at netop anvendelsen af lægdommere i retssystemet er en eller anden form for omsorg for, at domstolene lever i den samme verden, som vi andre gør, netop ved at inkludere personer, som ikke er fuldstændig hundrede procent absorberede af domstolssystemet?"

Per Dalgaard svarede:

"Jeg vil svare begge de to spørgere fælles:

Det jeg oplever, og det, jeg hører og erfarer fra de mennesker, jeg færdes blandt – og det er ikke kun én bestemt gruppe – er, at de domme, der afsiges for voldsforbrydelser, er for små, er for ringe, og folk kan simpelt hen ikke forstå, at de skal være så lave.

Så kan der komme nok så mange undersøgelser af lægdommernes motiver og andre dommers også, af hvad de gør og ikke gør osv. Det, Dansk Folkeparti forholder sig til, er den realitet, vi ser i samfundet, hvor domme for alle former for voldsforbrydelser er alt for lave. Det er det, vi forholder os til, og det er derfor, vi gerne vil have dem hævet."

Dette gav anledning til følgende bemærkning og spørgsmål fra Elisabeth Arnold:

”Når nu hr. Per Dalgaard kommer så mange steder og snakker med så mange mennesker, vil han så ikke godt gøre os den tjeneste, næste gang han kommer ud i sådan en diskussion, at fortælle disse mennesker, at der faktisk sidder almindelige mennesker med ved disse domsafsigelser, som med deres sunde fornuft og deres fornemmelse af sagens forskellige omstændigheder er med til at afsige dommene? Det er altså ikke alene jurister, der kun befinder sig i retssystemet, der er med til disse domsafsigelser; der sidder altså lægfolk med. Vil hr. Per Dalgaard ikke godt love mig at fortælle det, næste gang han kommer ud i sådan en diskussion?”

Også Line Barfod havde en bemærkning og et spørgsmål:

”Hr. Per Dalgaard taler om, at straffen for vold er for lav – det kan man selvfølgelig diskutere – men for lav i forhold til hvad?”

Hr. Per Dalgaard var i sit ordførerindlæg inde på, at der var et misforhold omkring straffen. Det er jo den diskussion, der har været længe, og den diskussion, der har ført til, at Straffelovrådet er blevet bedt om at komme med en samlet gennemgang af strafferammerne for at se på, om man kan gøre noget ved det misforhold, som de fleste er enige om, der er mellem straffen for forbrydelser mod personer og straffen for forbrydelser mod penge.

Hvad er det, der gør, at det er så vigtigt at gå ind og se på lige præcis straffen for vold uden at afvente det samlede billede, så man netop kan sikre, at vi kommer ud af det her misforhold, at vi får en samlet afvejning af straffen for forskellige typer forbrydelser over for hinanden, som det er blevet efterlyst? Hvad er det, der gør, at det pludselig haster så meget at få det på det ene område uden at afvente afvejningen i forhold til andre områder?”

Og Per Dalgaard svarede:

”Det, der er Dansk Folkepartis motiv til at forholde sig til de sager, som vi gør, er, at i vores kultur har vi respekt for det enkelte menneske, og det er det, der afspejler den holdning, der siger, at vi ikke vil acceptere, at folk ikke kan få lov til at færdes frit og fredeligt, som de altid har kunnet. Vi vil ikke acceptere, at nogle mennesker finder på måske i en eller anden form for affekt umotiveret at overfalde andre. Det vil vi simpelt hen ikke finde os i.

Så det er den holdning, som samfundet har i almindelighed, der gør, at vi synes, de straffe skal stige. De er for små i dag, og folk kan ikke forstå det, og det vil vi ikke acceptere, at de er.”

Under sin ordførertale for de Konservative fremkom Helge Adam Møller med følgende indlæg i debatten:

”Jeg kan ikke lade være med at starte med at sige lidt om lægmænd, for jeg synes jo, det er så dejligt, at denne her debat ikke kun føres blandt juridiske eksperter – også i form af folketingsmedlemmer. Her har vi en lægmand, hr. Per Dalgaard, som er kommet ind som det, der er kernen i folkestyret, nemlig at vi har nogle repræsentanter, mænd og kvinder, som kommer fra Jylland, Fyn og nogle som mig nede fra Sydsjælland, og som ikke behøver at have været herinde i 18 år og have læst hele den juridiske litteratur og sat sig ind i alle de juridiske professorers – hvoraf enkelte af dem indimellem sidder i nogle juridiske elfenbenstårne – synspunkter, men man kan komme ud og

sige på almindelig klart og letforståeligt dansk, hvad det store flertal af alle danskere, hvad enten de er fra Enhedslisten, SF, Socialdemokratiet eller De Radikale, i virkeligheden mener om lov og ret. Tak for det, hr. Per Dalgaard.”

Hertil sagde Line Barfod:

”Selvfølgelig har hr. Helge Adam Møller ret i, at lovene ikke netop kun skal afgøres af eksperter. Det er ikke kun jurister, der skal lave love; det er ikke kun læger, der skal sidde og se på, hvilke love der skal være på det sundhedsfaglige område osv. Men Folketinget har jo netop gjort meget for at sikre, at man *kan* få høringssvar, at det *er* forskellige instanser, man skal høre.

Jeg vil gerne høre, om det, hr. Helge Adam Møller nu lægger op til, er, at fremover skal lovforslagene sendes til høring hos hr. Per Dalgaard – med al respekt for hr. Per Dalgaards valg og baggrund – og at vi skal nedlægge Straffelovrådet. Er det, hr. Helge Adam Møller foreslår, at vi ikke længere har behov for Straffelovrådet, for juridiske professorer osv.?”

Og Helge Adam Møller svarede:

”Til Enhedslistens ordfører vil jeg bare sige, at jeg slet ikke snakkede om høringssvar, det nævnte jeg overhovedet ikke. Jeg syntes bare, det var dejligt, at der var en lægmand, der optrådte som lægmand med nogle gode og velnuancerede synspunkter – synspunkter, som en meget, meget stor del af befolkningen har.

Det synes jeg er godt at have i en samling af mange andre folketingsmedlemmer, hvor der er nogle, der i kraft af enten deres uddannelse, eller fordi de har været her i mange år, også har en stor teknisk viden. Samlet giver det jo den bedste afbalancering. Derfor synes jeg, det var så pragtfuldt at høre hr. Per Dalgaard. Det hjælper jo selvfølgelig også lidt, når man er enig i de synspunkter, der bliver fremført.

Så jeg vil altså ikke nedlægge Straffelovrådet eller andre ting, nej. Men jeg vil godt have, at lovforslagene sendes ud til høring hver eneste gang, også hos hr. Per Dalgaard. Det sendes ud til alle 179. Det er jo derfor, vi sidder her. Vi skal alle 179 læse dem igennem, alle 179 tage stilling, alle 179 kan gå op og blande os i debatten, ikke bare ordførerne. Så det er jo til høring hos hele Folketinget, og det er pragtfuldt.”

Debatten gav anledning til følgende kommentar fra Jesper Langballe, Dansk Folkeparti:

”Det, der kalder mig herop, er diskussionen mellem hr. Helge Adam Møller og fru Line Barfod og de fortræffelige svar, som hr. Helge Adam Møller gav fru Line Barfod.

Jeg kunne godt tænke mig at spørge hr. Helge Adam Møller, om ikke hr. Helge Adam Møller drager den samme konklusion af den debat, som jeg gør, nemlig at venstrefløjens retorik, som traditionelt har været at tale i folkets navn, er en retorik, der i virkeligheden dækker over et ønske om et elitært samfund.

Jeg hæftede mig ved, at fru Line Barfod sagde, at lovene ikke kun skal laves af jurister. Det er en meget afslørende formulering. Lovene skal overhovedet ikke laves af jurister. De skal laves af repræsentanter for befolkningen, og juristerne er kun underordnede redskaber.”

Og Helge Adam Møller svarede:

”Til hr. Jesper Langballes spørgsmål kunne jeg sige meget, men jeg vil nøjes med at sige: Jo, jeg er enig.

...

Så lagde jeg mærke til, at fru Line Barfod igen – og hun har gjort det et par gange – sagde: ”Hver eneste undersøgelse viser, at ...” Jamen se, én ting er undersøgelser, noget andet, der er interessant indimellem, er også at snakke med almindelige mennesker.”

Man kan vel konkludere, at der er ét punkt, alle er enige om, direkte eller indirekte: Befolkningens holdninger skal i en eller anden udstrækning og på en eller anden måde afspejles i de straffe, der anvendes og udmåles ved vore domstole. Det er ikke på dette punkt, vandene skilles. Det holdt hårdt og tog mange år, også efter demokratiets indførelse i Danmark, at få gennemført en ordning, hvorunder befolkningen via et lægdommersystem kunne få indflydelse på den konkrete strafudmåling.⁶⁴ Grundlæggende synes princippet i dette system nu at være en grundfæstet del af den demokratiske struktur i Danmark.

Der hvor vandene skilles er øjensynlig i vurderingen af, hvorvidt dette system har været i stand til i praksis at give befolkningens holdninger tilstrækkelig gennemslagskraft i strafudmålingen. Nogle mener, måske nærmest pr. definition, men også under henvisning til gennemførte undersøgelser af lægdommers voteringer, at dette er tilfældet. Andre mener, i meget høj grad afledt af hvad de selv mener og har en oplevelse af, folk flest mener, at dette ikke er – eller især ikke har været – tilfældet, specielt når det drejer sig om personfarlig og personskadelig kriminalitet.

Til støtte for den første gruppe kan man fremhæve, at der faktisk findes undersøgelser, der viser, at det snarere er undtagelsen end reglen, at lægdommere dissenterer i forhold til den eller de juridiske dommere. Fagdommerne og lægdommerne stemmer på samme måde i 75-85 pct. af alle sager. Lægdommere og juridiske dommere synes altså som hovedregel at være enige i de udmålte straffe. Endvidere synes lægdommere, *når* de endelig dissenterer, snarere at gå i mildere end i strengere retning. I en postspørgeskemaundersøgelse blandt lægdommere foretaget i 1987 svarede 39 pct., at

⁶⁴ Indførelsen af et lægdommersystem har ikke kun været begrundet i, at dommene til en vis grad skulle være udtryk for den folkelige retsopfattelse, men også ønsket om en form for demokratisk kontrol med repræsentanterne for statsmagten på dette vigtige område. Dette skal ses i lyset af den udbredte mistillid til enevældens embedsmænd, der gjorde sig gældende i det 19. århundrede. Årligt afsiges der i Danmark omkring 10.000 domme under medvirken af lægdommere.

de oftest gik i strengere retning, når de dissenterede, mens 60 pct. tilkendegav, at de oftest gik i mildere retning.⁶⁵

Heroverfor kunne man især anføre to forhold. For det første kunne man hæfte sig ved, at lægdommere i centrale henseender ikke synes at være fuldt repræsentative for den danske befolkning. Mens kønsfordelingen efterhånden har nærmet sig befolkningens, så forholder det sig stadig sådan, at der er en stærk underrepræsentation af unge og en stærk underrepræsentation af arbejdere, specielt ufaglærte arbejdere.⁶⁶ I kapitel 1 er det vist, at når det drejer sig om befolkningens generelle holdninger til straf anno 2006, så er unge mere straforienterede end ældre og arbejdere mere end funktionærer, tjenestemænd og selvstændige. Dette *kunne* være forklaringen på, at dissenterende lægdommere noget oftere går til den milde end til den strenge side.⁶⁷ For det andet kunne den gennemgående store overensstemmelse, der findes mellem lægdommere og juridiske dommere i en eller anden grad mere være et udtryk for de juridiske dommers særlige styrke i voveringssituationen, herunder ikke mindst den argumentationskraft, der kan ligge i henvisningen til og beskrivelsen af gældende ret, i sammenhæng med den udsigt der kan være til, at en afvigende dom vil blive appelleret og tilsidesat ved en højere instans, end et udtryk for reel enighed. En nyere undersøgelse af juridiske dommers, lægdommers og befolkningens generelle holdning til et antal straffesager sammenholdt med straffepraksis i disse sager tyder på, at der er større forskelle mellem lægdommers holdninger på den ene side og juridiske dommers og den fastlagte retspraksis på den anden, end de relativt få dissenteringer umiddelbart giver indtryk af. I en ganske kort beskrevet sag om værts-
husvold ville 75 pct. af borgerne give en mildere straf end retspraksis, 63 pct. af lægdommerne og 31 pct. af de adspurgte dommere.⁶⁸ I en sag om arbejdspladstyverier var de tilsvarende procenter 73, 67 og 30, og i en sag om sort arbejde til 10-15.000 kr. 29, 11 og 3.⁶⁹ Forskelle og ligheder varierede dog meget fra sag til sag.

Til støtte for den gruppe af politikere, der mener, at der findes en betydelig afstand mellem befolkningens holdninger til straf generelt set og i særdeleshed vedrørende personfarlig og personskadelig

⁶⁵ Preben Wilhjelm: *Folkevalgte dommere*. Kriminalistisk Instituts Stencilserie, Københavns Universitet, 1988.

⁶⁶ Britta Kyvsgaard: *Undersøgelse af lægdommers repræsentativitet*. Justitsministeriets Forskningsenhed, marts 2004. Denne undersøgelse vedrører de personer, der er udtaget til lægdommere for perioden 1.1.2004-31.12.2007.

⁶⁷ På den anden side var det sådan i 1987, da den seneste lægdommerundersøgelse blev foretaget, at yngre lægdommere her oftere gik i mildere retning end ældre, jf. Wilhjelm ovf. cit., s. 74.

⁶⁸ Jørgen Goul-Andersen: *Borgerne og lovene*. Rockwool Fondes Forskningsenhed/Aarhus Universitetsforlag, Århus, 1998, s. 388. Undersøgelsen blev foretaget i 1997.

⁶⁹ Goul-Andersen ovf. cit., s. 383 og 382.

kriminalitet på den ene side og retspraksis på den anden, kan man fremhæve, at der også findes undersøgelser, der støtter disse vurderinger. Det drejer sig først og fremmest om de undersøgelser, der er gennemgået og præsenteret i kapitel 1, dvs. undersøgelser af befolkningens generelle holdninger til straf, og i særdeleshed holdningerne til straf på områder som vold mod sagesløs og gadevold. Det er fuldstændig korrekt, at folk flest synes, at straffene er for milde. Det gjorde de før de markante strafskærper i 2002 (og 2003-2004), de gjorde dette, mens disse strafskærper fandt sted – men de gør det også, *efter* at strafskærperne er sket.

Overfor den vurdering disse politikere har, kan det således anføres, at strafskærper ikke afgørende hjælper på eller påvirker den generelle retsfølelse. Denne almene retsfølelse synes at bero på et behov for eller ønske om strengere straffe uden øvre grænser, et danaidernes kar som ikke lader sig fylde op. I en overskrift til et interview foretaget efter stramningerne, i oktober 2004, lyder det: *Efter snart tre års stramninger af dansk straffelovgivning vil den konservative justitsminister Lene Espersen nu fokusere på forebyggelse og behandling af kriminelle.*⁷⁰ I artiklen hedder det:

”På de Konservatives landsråd i dag vil justitsminister Lene Espersen især fokusere på forebyggelse og behandling af indsatte. Efter snart tre års stramninger af den danske straffelovgivning vil hendes tale til det konservative bagland samtidig være kemisk rensset for tidligere tiders meget kontante meldinger om danskernes retsfølelse og behovet for en hårdere kurs.

’Når nu de kriminelle alligevel sidder i fængslerne, kan vi lige så godt gøre dem til bedre mennesker’, siger Lene Espersen. ’Mange tror, at vi kun står for strengere straffe. Men skal vi forhindre, at folk begår ny kriminalitet, er det helt centralt også at satse på forebyggelse og behandling.’

...

’Konservativ retspolitik er ikke båret af hævn og tåbelig retorik som øje for øje og tand for tand. Derfor skal de personer, der bryder landets love og havner bag tremmer, have muligheden for at komme ud igen til en tilværelse uden kriminalitet, som Lene Espersen siger. ’Vi slår hårdt ned på forbryderne – men gør også alt for, at de ikke skal vende tilbage til kriminalitet igen.’

Men til trods for de omfattende strafskærper er det altså stadig – i september 2006 – befolkningsflertallets generelle holdning, at straffene i Danmark gennemgående er for milde. Skulle man følge princippet om primært at forsøge at følge befolkningens retsfølelse, skulle man fortsætte kursen med strafskærper.

⁷⁰ Berlinske Tidende, 23. oktober 2004.

Og her kommer så det andet hovedspørgsmål ind på arenaen, nemlig spørgsmålet om, *hvilken* retsfølelse i befolkningen det er, man konkret skal forsøge at leve op til og på hvilken måde. Er det den generelt oplevede retsfølelse, som ikke så meget synes at være et konsekvent ønske om strengere straffe uanset hvad, men primært et udtryk for befolkningens sunde stillingtagen til, at kriminelle handlinger – og især personfarlige og personskadelige handlinger som vold mv. – er uacceptable, og at det er forhold, der bør gøres noget ved – eller er det den retsfølelse befolkningen har og bruger, når den skal tage stilling til en sag ud fra de samme informationer og på det samme niveau, som når en sag afgøres i retten?

Befolkningens informerede og konkrete retsfølelse

Befolkningens informerede og konkrete retsfølelse er den holdning befolkningen har til, hvordan man synes, der skal reageres i sager, hvor det er fuldt oplyst, hvad der er sket, hvorfor det er sket, hvilke konsekvenser det (umiddelbart) har haft, hvem de implicerede personer er, samt hvad forskellige former for reaktioner indebærer, og hvad konsekvenserne kan tænkes at blive af disse reaktioner.

Befolkningens informerede konkrete retsfølelse burde være et fokus, som de forskellige grupper af politikere med forskellige holdninger og tilgange til kriminalpolitik burde kunne enes om som *det* centrale udgangspunkt. Selv de mest nyttemæssigt orienterede kan næppe komme udenom at måtte respektere, at den informerede og konkrete retsfølelse i betydelig udstrækning må afspejles i faktisk strafudmålingspraksis, fordi det strafferetlige system så ellers mister sin legitimitet i befolkningen og vil give anledning til selvtægt mv. Og de mest retsfølelsesmæssigt orienterede på deres side kommer næppe uden om, at de aldrig vil kunne tilfredsstille retsfølelsen blot i tilnærmelsesvis grad, og at de aldrig vil kunne bruge denne som en praktisk guideline, med mindre det er den informerede og konkrete retsfølelse, og ikke den generelle eller abstrakte, der fokuseres på.

Om befolkningens informerede og konkrete retsfølelse må man så sige, at vi ved meget lidt – alt for lidt. Der er gennemført meget få undersøgelser af den i Danmark. De undersøgelser, der *er* gennemført, tyder imidlertid på, at den informerede og konkrete retsfølelse kan være meget forskellig fra såvel den retsfølelse, der praktiseres via det etablerede lægdommersystem, som den der kortlægges via generelle holdningsundersøgelser.

Tabel 2.1. Måling af holdninger til straf: Befolkningens generelle, informerede og konkrete retsfølelse

	Strengere/mildere (end ved domstole)?		Hvis straf X: Strengere/mildere?		Hvilken straf?	
	Straf som sådan	Specifik straf	Retspraksis	Foreslået straf	Valg mellem muligheder	Informerede muligheder
Kriminalitet (eksplicit eller underforstået)	<i>Befolkningens generelle retsfølelse</i>					
Hovedtyper af kriminalitet, fx vold						
Undertyper af hovedtyper af kriminalitet, fx vold mod sagesløs						
Hovedkendetegn ved handling og personer, kort beskrevet	<i>Befolkningens informerede retsfølelse</i>					
Opsummerede sager <ul style="list-style-type: none"> - på tryk - oplæst, lyd - oplæst, lyd og billede 						
Retssager <ul style="list-style-type: none"> - på tryk - lyd - lyd og billede - opført - de facto 					<i>Befolkningens konkrete retsfølelse</i>	
Voterede retssager <ul style="list-style-type: none"> - overværelse - deltagelse 						

Som vi har været inde på, har den retsfølelse, der kommer til udtryk i det praktiserede lægdommersystem, den fordel, at den er *informeret* og *konkret*. Her foreligger de omstændigheder, der efterlyses: konkrete oplysninger om det skete, de implicerede osv. Problemet – eller rettere problemerne – er, 1) at et stort antal straffesager afgøres uden medvirken af lægdommere, 2) at lægdommerne i vigtige henseender ikke er fuldt repræsentative for befolkningssammensætningen og 3) det påtryk som kan være udøvet af de juridiske dommere og retspraksis. Vi ved med andre ord ikke med sikkerhed, om det er befolkningens *retsfølelse*, der kommer til udtryk.

Den fordel, de generelle befolkningsundersøgelser har, er, at det i en eller anden forstand er repræsentative udtryk for befolkningens *retsfølelse*, der her kommer frem. Det store problem er, at denne hverken er *informeret* eller *konkret*. Vi ved i virkeligheden ikke, hvad meningen med den er, hvad man "egentlig" vil. De få danske undersøgelser, der findes, viser, at når de sager, der skal tages stilling til, konkretiseres, så bliver holdningerne mere nuancerede. På visse områder bliver der nu et flertal for mildere straffe, på andre for strengere straffe – og på andre igen for status quo. Ser man på ét bestemt område, er der endvidere en tendens til, at holdningen bliver mildere, desto mere den konkretiseres, dvs. gives en udtømmende handlingsbeskrivelse, personbeskrivelse og sanktionsbeskrivelse.

En undersøgelse af danskernes informerede og konkrete retsfølelse

Problematikkens alment følte store betydning for, hvordan der bør straffes, og vor næsten totale mangel på viden på dette område, er baggrunden for, at der i 2006 er gennemført en undersøgelse af danskernes informerede og konkrete retsfølelse. Undersøgelsen og dens resultater beskrives i de følgende kapitler. Det har været en umulig opgave at belyse danskernes informerede og konkrete retsfølelse i forhold til alle mulige forskellige former for kriminalitet. Snarere end at forsøge at sige næsten ingenting om alt, er det valgt at forsøge at sige noget mere dybtgående om enkelte, men særligt betydningsfulde områder.

De kriminalitetsområder, som undersøgelsen fokuserer på, er de kriminalitetsområder, der dels berører et stort antal danskere i deres dagligdag og dels har været i fokus for den kriminalpolitiske debat. Det drejer sig om tre områder, der alle henhører under overskriften (potentiel) personfarlig og

personskadelig kriminalitet, nemlig *vold, farlig trafikadfærd og salg af narkotika*. Det er alle områder, hvor der inden for de seneste år er forsøgt gennemført markante stramminger af retspraksis.

Der er også foretaget en afgrænsning med hensyn til alvorlighedsgraden af de områder, der er forsøgt belyst. Der er her valgt et mellemområde. Det står således tilbage at belyse danskernes informerede og konkrete retsfølelse for så vidt angår såvel de mindst som de mest alvorlige former for vold, trafikadfærd og narkotikakriminalitet. Det faktisk belyste er sager, der ifølge retspraksis 2006 medførte *en relativt kort ubetinget frihedsstraf*, dvs. op til 3-6 måneders ubetinget fængsel. Kriminalpolitisk er dette et særdeles interessant område, fordi langt hovedparten af de domme til ubetinget frihedsstraf, der afsiges i Danmark, netop har denne karakter. Viser befolkningens informerede og konkrete retsfølelse sig således på disse områder at afvige væsentligt fra retspraksis, er det et forhold som kunne – og vel også burde? – få stor betydning for straffesystemet og dets anvendelse i Danmark.

Kapitel 3

Danskernes syn på straffen for gadevold

Alle voldshandlinger er forskellige. Volden udøves på forskellig måde, den foretages af forskellige mennesker med forskellig baggrund, går ud over forskellige ofre. Alligevel er det muligt at klassificere og gruppere: at beskrive og tale om typetilfælde, dvs. hændelsesforløb som ikke i detaljer svarer til et eneste konkret hændelsesforløb i virkeligheden, men som et givet antal faktiske hændelsesforløb ligner på centrale områder. Med centrale områder tænkes her på de områder, der har afgørende betydning for, hvordan et bestemt hændelsesforløb kan eller vil resultere i en bestemt form for straf ved en domstol.

En sag om almindelig gadevold

Vi vil lægge ud med typetilfældet ”almindelig gadevold”. Det vil vi, fordi det er denne form for kriminalitet, der har været mest i centrum for de kriminalpolitiske debatter og de ændringer, der er sket i det sidste kvarte århundrede. Det er især denne form for overgreb, ”vi ikke vil finde os i”. Vi vil have lov til og mulighed for at færdes i det offentlige rum uden at risikere, at nogen finder på at slå løs på os. At færdes i det offentlige rum er en nødvendighed i et moderne samfund, samtidig med at vi formentlig mere end nogensinde før lægger vægt på beskyttelsen af den personlige integritet. Vi skal kunne færdes i det offentlige rum trygt og sikkert. Vi skal kunne have tillid til, at vore medborgere i det offentlige rum opfører sig anstændigt og ordentligt over for os.

Med ”gade” i ”almindelig gadevold” tænkes på hele det offentlige rum. Det er selvfølgelig også – og vel især – fortove, men det er tillige parker, busser, S-tog osv. Der tænkes endvidere på, at volden forøves af en eller flere – for offeret – ukendte gerningspersoner. Den ”almindelige gadevold” omfatter f.eks. ikke voldelige opgør mellem to bander på Rådhuspladsen, eller et ægtepar der kommer op at slås på vej hjem fra en fest. For det tredje tænkes der på vold, hvor offeret ikke på nogen fremtrædende måde og oftest slet ikke kan siges at have givet anledning til volden. Herved tilslutter vi os i det væsentlige bl.a. den afgrænsning af ”gadevold”, som blev givet og anvendt i betænkning nr. 1099/1987, hvor gadevold er beskrevet som tilfælde, hvor voldsmanden på gaden, i S-tog eller

på tilsvarende steder overfalder en ham ubekendt person, oftest uden nogen foranledning i ord eller handlinger fra den overfaldnes side.⁷¹ Samme definition er bl.a. anvendt af Rigsadvokaten i en række redegørelser vedrørende strafniveauet i disse sager.⁷²

Med ”almindelig” i ”almindelig gadevold” tænkes på to forhold. For det første refereres der til, at volden og omstændighederne omkring den er af en sådan beskaffenhed, at den falder ind under straffelovens ”almindelige” eller generelle voldsparagraf, som er § 244. Denne paragraf om simpel vold har følgende ordlyd (efter skærpelse af strafferammen i 2002 fra 1 år og 6 måneder til 3 år):

”Den, som øver vold mod eller på anden måde angriber en andens legeme, straffes med bøde eller fængsel indtil 3 år.”

I kommenteret straffelov beskrives denne vold bl.a. på følgende måde:⁷³

”**Typisk** udføres de angreb, som bestemmelsen tager sigte på, ved slag eller spark, nikning af skaller (U 1996.756 H) eller ved slag eller kast med genstande.”⁷⁴

Prototypen på den vold, der er tale om her, kan vel siges at være et knytnæveslag eller nogle få knytnæveslag. Videre hedder det i kommenteret straffelov:

”Rent bagatelagtige forulempelser falder uden for bestemmelsen, f.eks. let kilden, tjat, små puf og skub (VLT 1937.141).”⁷⁵

Og:

”Sagesløshed hos offeret og forvoldelse af mindre alvorlige skadefølger må anses som typiske træk ved den ordinære vold og rummes inden for beskrivelsen af § 244 og den strafferamme, den opstiller, og det er forhold, der i lighed med andre omstændigheder – f.eks. offerets alder, graviditet, gerningspersonens motiv – er egnede til at tages i betragtning ved fastsættelsen af straffen i det enkelte tilfælde.”⁷⁶

⁷¹ S. 42.

⁷² Se nærmere herom i kapitel 2.

⁷³ Vagn Greve, Asbjørn Jensen og Gorm Toftegaard Nielsen: ”Kommenteret straffelov. Speciel del.”, 8. omarbejdede udgave, København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag, 2005.

⁷⁴ S. 322.

⁷⁵ S. 322.

⁷⁶ S. 323.

Vold, der pådømmes efter andre bestemmelser end den almindelige voldsparagraf, er vold af særlig farlig karakter, f.eks. vold der udføres med skyde- eller stikvåben og/eller vold af særlig rå og brutal karakter, f.eks. fortsættelse af vold mod et værgeløst offer, og/eller mishandling, der foreligger, når en række voldshandlinger udøvet over en periode fremtræder som udslag af gerningspersonens overlegne stilling i forhold til et offer, der ofte befinder sig i et eller andet slags afhængighedsforhold, og/eller forsætlig legemsbeskadigelse, der har nødvendiggjort lægehjælp eller har medført længere tids sygeleje eller uarbejdsdygtighed, og/eller har haft så alvorlige skader eller døden til følge, at der foreligger særdeles skærpende omstændigheder.⁷⁷ ”Almindelig” refererer også til, at ofrene er ”almindelige mennesker”, og ikke mennesker der udsættes for vold i forbindelse med udøvelse af myndighedsfunktioner i det offentlige rum. ”Vold mod tjenestemand i funktion” henhører under straffelovens § 119.⁷⁸

For det andet refererer ”almindelig” i ”almindelig gadevold” til, at det er den form for gadevold, mennesker oftest udsættes for. I perioden fra januar 2005 til og med juli 2006 er 18.368 repræsentativt udvalgte danskere mellem 16 og 74 år blevet udspurgt om, hvorvidt de har været udsat for vold inden for det seneste år forud for interviewtidspunktet.⁷⁹ Opregnet viser det sig at være tilfældet for 69.750 ud af de 3.950.579 borgere, der befinder sig i denne aldersklasse (svarende til knapt 2 pct.). Den almindelige gadevold er ikke den mest udbredte, men dog et væsentligt islæt i den vold, danskere udsættes for i deres dagligdag. Det er således knapt hver fjerde af voldsopfrene (24 pct., svarende til 16.994 ofre), der har været udsat for almindelig gadevold:

⁷⁷ Hensigten her er på ingen måde at forsøge at give en udtømmende beskrivelse af, hvordan der kan straffes for vold, men alene at kaste et vist lys over afgrænsningen af ”almindelig gadevold”.

⁷⁸ Gerningsindholdet i denne paragraf omfatter tillige trusler mod ”tjenestemand i funktion.”

⁷⁹ Se nærmere Flemming Balvig & Britta Kyvsgaard: *Volden i Danmark 1995 og 2005*. Justitsministeriet/Det Kriminalpræventive Råd, København, januar 2006. Denne publikation bygger på interview foretaget i 2005. Opstillingerne og tallene er her suppleret med tilsvarende oplysninger indhentet via interview foretaget i første halvdel af 2006. Der fortsættes med interview i andet halvår 2006, hvorfor de tal mv., der præsenteres her, er at betragte som foreløbige. En endelig afrapportering vil blive foretaget i 2007 ved Flemming Balvig og Britta Kyvsgaard.

	1995/96	2005/06
Antal 16-74-årige udsat for vold i alt:	62.886	69.570
Heraf: På offentligt område	24.974	24.255
Heraf: Kendte ikke gerningsperson	21.151	21.687
Heraf: Ikke sket i forbindelse med arbejdets udførelse og der har ikke være anvendt våben el.lign.	17.168	16.994
Antal udspurgte	25.267	18.368
Antal 16-74-årige i Danmark	3.741.594	3.949.834
Pct. der har været udsat for gadevold	0,5%	0,4%
Med statistiske usikkerhedsgrænser (95%)	0,4-0,5	0,3-0,5

Syv ud af ti af de ofre, der er blevet udsat for vold på offentligt område,⁸⁰ har været udsat for almindelig gadevold. Den er begået af en eller flere personer, som offeret ikke kendte; det foregik ikke under udførelse af arbejde, og der blev ikke anvendt nogen form for våben.

Udregnet som risiko betyder det, at knapt en halv procent - 0,4 pct. - af de 16-74-årige i løbet af et år udsættes for almindelig gadevold.

Der blev foretaget en fuldstændig tilsvarende undersøgelse 10 år tidligere, i 1995/96, jf. opstillingen. Også den gang viste det sig at være omkring en halv procent, der i løbet af et år havde været udsat for gadevold, svarende til omkring 17.000 af de 16-74-årige. Gadevolden synes altså hverken at være blevet mere eller mindre udbredt i tiåret fra 1995/96 til 2005/06.

Ifølge undersøgelsen fra 2005/06 kan der i øvrigt udledes følgende karakteristika ved den almindelige gadevold blandt unge og voksne i Danmark:

- Det drejer sig i udpræget grad om ”opgør” mellem mænd: 96 pct. af gerningspersonerne er mænd og 77 pct. af ofrene. I tre ud af fire tilfælde af almindelig gadevold er såvel offer som gerningsperson en mand.
- Det drejer sig i udpræget grad om ”opgør” mellem unge og yngre. 90 pct. af gerningspersonerne er under 40 år, 81 pct. af ofrene. I 72 pct. af alle tilfælde af almindelig gadevold er såvel offer som gerningsperson under 40 år. I 58 pct. af alle tilfælde er såvel ofre som ger-

⁸⁰ Hvilket ikke inkluderer vold på værtshuse, restauranter (”restaurationsvold”), men derimod, udover vold på gade, vej o.lign., vold der er foregået i offentlige transportmidler og vold på andet offentligt tilgængeligt sted.

ningspersoner mænd og under 40 år. I befolkningen som helhed (16-74 år) er det kun 20 pct., der er mænd og under 40 år. Risikoen for at en mand mellem 16 og 24 år udsættes for almindelige gadevold, er – ifølge undersøgelsen – 2,6 pct., mens ikke en eneste af de adspurgte på 65 år og derover – det være sig mænd eller kvinder – har været udsat for almindelig gadevold inden for det seneste år.

- Kun en meget lille del af den almindelige gadevold finder sted i offentlige transportmidler, 4 pct.
- Knap hver femte, 18 pct., af ofre har været udsat for vold flere gange inden for det seneste år ("multiofre"). Hvis man har været udsat én gang, er der således en betydelig overrisiko for, at man udsættes igen, noget der formentlig først og fremmest afspejler en særlig livsstil og særlige livsomstændigheder hos en betydelig del af ofre.
- Ved nøjagtig halvdelen af de almindelige gadevoldstilfælde har der været én gerningsperson, i den anden halvdel to eller flere gerningspersoner.
- I knapt halvdelen af alle almindelige gadevoldstilfælde, 47 pct., er volden resulteret i synlige mærker eller skader, og ved godt halvdelen af disse skader er der sket lægebehandling. Det betyder, at godt og vel hvert fjerde af ofre for almindelig gadevold, 27 pct., er blevet lægebehandlet.
- Tidsmæssigt er der en koncentration af de almindelige gadevoldstilfælde op mod jul, dvs. i november-december, hvor 27 pct. af hændelserne er foregået, i december måned alene 17 pct. Der er endvidere en koncentration til weekender (fredag til søndag), hvor 68 pct. af hændelserne er foregået og til de sene/tidlige timer på døgnet: Over halvdelen af de almindelige gadevoldstilfælde er indtruffet mellem kl. 22:30 og 04:30 (58 pct.). Alene i timen omkring kl. 02 om natten er 15 pct. af alle almindelige gadevoldstilfælde sket.
- De fleste af ofre tilkendegiver, at de var påvirket af alkohol, da volden skete (56 pct.), og det er også de fleste ofres indtryk, at gerningspersonen var det (64 pct.). Ved omkring en tredjedel af alle tilfælde giver ofre udtryk for, at enten de selv og/eller gerningspersonen var *meget* påvirkede af alkohol.
- Et flertal af ofre for almindelig gadevold synes, at det, de har været udsat for, har været "meget alvorligt" (30 pct.) eller "ret alvorligt" (25 pct.). Det er endvidere et klart flertal, der anser det skete for at være "kriminelt" (65 pct.), og ikke blot noget der er forkert eller blot sker.
- I op mod halvdelen af tilfældene er den almindelige gadevold, ofre har været udsat for, blevet anmeldt til politiet, eller politiet har fået nys om forholdet på anden måde end ved anmeldelse (45 pct.). Ifølge ofre har politiet i de fleste af de anmeldte tilfælde ikke fået fat i gerningspersonen (77 pct.). Det skulle betyde, at den andel af det samlede antal sager om almindelig gadevold, hvor politiet ikke får fat i en eller flere gerningspersoner, er omkring 89 pct.⁸¹
- Mest afgørende for om et almindeligt tilfælde af vold anmeldes til politiet er alvorlighedsgraden. Det får man en indikation på ved at sammenligne de anmeldte med de ikke anmeldte tilfælde af almindelig gadevold i undersøgelsen:

⁸¹ Der kan være interesse knyttet også til de absolutte tal her: Det drejer sig om 7.689 ofre for almindelig gadevold, der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har anmeldt dette til politiet, og/eller hvor politiet skulle have fået nys om sagen på anden måde end ved anmeldelse, samt 1.797 sager hvor politiet angives at have fået fat i en eller flere (mulige) gerningspersoner til volden.

	Anmeldte	Ikke-anmeldte	Alle
Procent med synlig skade	57%	39%	47%
Heraf: Procent lægebehandlet	64%	48%	57%
Procent der syntes, hændelsen var ”meget alvorlig”	50%	13%	30%
Procent der syntes, det skete var ”kriminelt”	94%	42%	65%

Offerundersøgelserne indeholder ikke oplysninger om, hvad det var, der helt konkret foregik i de enkelte voldssituationer, og specielt ikke om de mulige årsager til eller forklaringer på det skete. Gadevold, hvor offeret og gerningspersonen er hinanden ubekendte, og hvor offeret er sagesløst, omtales ofte som ”meningsløs gadevold”. I dette lægges vel dels, at det skete er fuldstændig uacceptabelt, og dels at det er uforklarligt. Det er vold i det offentlige rum, der rammer offeret som lyn fra en klar himmel.

Meningsløs gadevold forekommer. Der *findes* situationer, hvor mennesker bliver ofre for gadevold uden nogen form for foranledning hertil, anden end at man fysisk har været i nærheden af gerningspersonen eller direkte er blevet ”opsøgt” af denne. Det hører imidlertid til undtagelserne, at gadevold har denne karakter. En undersøgelse af politianmeldt gadevold viser således, at langt de fleste tilfælde har karakter af en eller anden form for ”konfliktvold”:

”På baggrund af en række opdelinger af materialet blandt andet efter karakteren af offers forudgående adfærd i relation til gerningspersonen, og efter gerningspersonens oplevelse af at være provokeret eller ej, opstilles en grov typologi for gadevolden som situationelt fænomen. Denne typologi indeholder i den ene ende et mindre antal tilfælde (13%), der kan betragtes som slagsmål eller klart offer fremprovokeret vold. I den modsatte ende udpeges et mindre antal tilfælde (17%), hvor gadevolden tilsyneladende opstod som lyn fra en klar himmel uden nogen som helst forudgående kontakt mellem offer og gerningsperson. Det store flertal af situationer udgjordes af de tilfælde, hvor

der var en eller anden grad af ydre anledning til, at 'kontakten' mellem de to eller flere personer endte som en voldelig episode."⁸²

Og:

"Om gadevold som *fænomen* kan således konstateres, at den både er knyttet til aktørerne og til selve den situation, der går forud for volden. At ofre og gerningspersoner som grupper ligner hinanden og at volden foregår på tidspunkter, hvor det typisk er unge mennesker, der færdes ude, indikerer, at det at blive involveret i gadevold også er et spørgsmål om livsform og ung alder. At det samtidigt er et socialt skævt udvalg af befolkningen, der udøver gadevold, peger på, at en grund til, at man i bestemte situationer reagerer voldeligt, også skal findes heri. Men også det situationelle samspil de involverede imellem antages at have en betydning. Det at reagere voldeligt over for fremmede menneskers adfærd er for langt de fleste en engangsforeteelse.

Hvordan disse sammenhænge skal forstås eller forklares, kan der *ikke* med denne undersøgelses empiri gives svar på.

På baggrund af min oplevelse af gadevolden som udløst af konkrete situationer hælder jeg personligt til, at forklaringen om at volden eller reaktionen i det hele taget er et udslag af enkeltpersoners behov for at forsvare deres identitet eller ære.

Der findes ofte ikke i de enkelte situationer 'ydre grunde', der set med dette samfunds normaløjne undskylder eller legitimerer volden.

Det er formentlig det, der får nogen til at kalde gadevolden for meningsløs. Jeg mener, at det i stedet for på det meningsløse er mere meningsfuldt at fokusere på den underliggende kommunikation, der – ud fra mit indtryk af de *politi-registrerede* sager – kunne se ud til at dreje sig om netop gerningspersonens identitet: retten til at være til stede, til at opføre sig på en bestemt måde etc. Ofte går de registrerede indledende henvendelser fra offeret på sådanne forhold, som udover det konkrete budskab medbringer signaler om hvem der har (mest) ret til at definere, hvordan man ser ud eller opfører sig.

...

I denne sammenhæng opfatter jeg det som et væsentligt incitament til, at volden *udløses*, at man reagerer på den identitets- eller ærekrænkelser, der ligger som et mere eller mindre skjult budskab i det andet menneskes adfærd. Set i dette lys repræsenterer gadevolden måske det moderne samfunds ærekrænkelser – en form for kriminalitet, der ellers ofte beskrives som netop tilhørende tidligere tiders idealtypiske nære samfund i modsætning til gadevoldens diffust fjerne samfund."⁸³

Hvordan ser en sag om almindelig gadevold da ud "i kød og blod"? Er det muligt at beskrive et typetilfælde, der har alle de væsentligste karakteristika, såvel juridiske som empiriske, som vi her har fremhævet – et hændelsesforløb der så at sige placerer sig i centrum af alle de mange variationsmu-

⁸² Leise Døllner: *Gadevold – overfald eller sammenfald?* Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, 1991, s. 210. Se også Flemming Balvig m.fl.: *Gadevold*. Det Kriminalpræventive Råd, København, 1986.

⁸³ Døllner, ovf. cit., s. 144-146.

ligheder, der er indeholdt i ”almindelig gadevold”, specielt den del som anmeldes til politiet og som man derfor i retssystemet skal forholde sig til. Her er et bud på en sådan prototypesag:

En sag om gadevold

Hans er klokken ca. 2 om natten på vej hjem fra en fest. Han har haft et opgør med sin kæreste, og forlod derfor festen sammen med en bekendt, Klaus. Hans og Klaus taler om episoden, og Hans er både ked af det og vred over sin kærestes optræden.

Hans og Klaus følges ad hjemad gennem byen, og undervejs stopper de ved en grillbar for at få lidt at spise. De har stået udenfor grillbaren og spist, og Hans er gået ind igen for at gå på toilettet.

Da Hans kommer ud igen, er Klaus væk. Hans begynder at lede efter Klaus og går frem og tilbage foran grillbaren. Lidt væk sidder Ole og Jens. De har også været i grillbaren og sidder nu og spiser. Ole og Jens sludrer og griner. Hans kender hverken Ole eller Jens.

Hans kan ikke høre, hvad de siger, men mener, at det er ham, de taler om og griner ad. Hans kigger stadig efter Klaus og er begyndt at blive utålmodig og irriteret over, at Klaus bare er gået fra stedet. Hans går hen til Ole og Jens for at spørge, om de har set Klaus.

Ole og Jens er midt i en samtale, så Ole drejer blot hovedet mod Hans og siger kort ”Næh”, hvorefter Ole og Jens fortsætter deres samtale og ignorerer Hans. Hans bliver nu gal og tager fat i Oles arm og siger: ”Du skal sgu ikke være nedladende over for mig.” Ole forsøger at vride sig fri. Hans slår herefter Ole med knytnæve på den ene side af hovedet og på skulderen. Hans løber herefter fra stedet. Ole pådrager sig et sår ved mundvigen, som må sys med 2 sting.

Dom i sagen

Såvel et af målene som et af kriterierne for at finde en eksemplarisk almindelig gadevoldssag er og har været, at straffen i givet fald også vil være typisk. I bilag 3 til det lovforslag, der i 2002 førte til strafskærper på bl.a. voldsområdet, har Rigsadvokaten givet en oversigt over straffe i voldssager.⁸⁴

⁸⁴ Oversigten er dateret 14. februar 2002. Sagerne er udvalgt ved en gennemgang af domme om vold optrykt i Systematisk Oversigt over Domme i Kriminelle Sager 1996-2000. Domme, hvor gerningsmanden er dømt for flere voldstilfælde og/eller anden kriminalitet, er ikke inddraget, fordi sådanne forhold i almindelighed har væsentlig betydning for strafastsættelsen, og dommene kan derfor ikke siges at være repræsentative for strafudmålingsniveauet. Det understreges i redegørelsens indledning, at der er tale om en beskrivelse af strafudmålingen i typisk forekommende sager, og at gennemgangen derfor ikke kan danne baggrund for mere generelle konklusioner om strafudmålingen i voldssager, herunder heller ikke om omfanget af anvendelse af betingede/ubetingede domme.

Af de ca. 20 sager, Rigsadvokaten har fundet og undersøgt i det gennemgåede materiale vedrørende gadevold afgjort efter straffelovens § 244, viser der sig at være udmålt straffe i niveauet fra 20 dages hæfte til fængsel i 4 måneder. Det konkluderes, at de fleste af straffene er udmålt i niveauet *40-60 dages ubetinget fængsel* (min kursivering), og der nævnes og beskrives flere typiske eksempler på sådanne domme. Den første af disse, der nævnes, er følgende dom afsagt ved Østre Landsret den 8. november 1995 (U 1996.345Ø):

”En 18-årig tiltalt nikkede den 19. marts 1995 ca. kl. 02.00 i en gade i Odense uden nogen som helst anledning den jævnaldrende forurettede, som han tilfældigt mødte på gaden, en skalle og tildelte ham et slag med knyttet hånd i ansigtet, hvorved forurettede fik beskadiget to tænder. Ved byretten fik tiltalte for overtrædelse af straffelovens § 244 en betinget dom på 30 dages hæfte samt en til-lægsbøde. Landsretten forhøjede straffen til fængsel i 60 dage og fandt ikke grundlag for at gøre straffen betinget, idet landsretten lagde vægt på, at der var tale om meningsløs gadevold med tand-skade til følge.”

Landsrettens dom i denne sag – der i væsentlige henseender har inspireret beskrivelsen af prototy-pesagen – var altså *ubetinget fængsel i 60 dage*. Der gives også et eksempel på en sag – som ligele-des har inspireret beskrivelsen af prototypesagen – hvor der er udmålt lavere straf, nemlig *20 dages ubetinget hæfte* (U 1996.710V):

”En 18-årig tiltalt havde en nat på vej hjem efter at have drukket en del spiritus givet en tilfældig forbipasserende, den knap 19-årige forurettede, et knytnæveslag på venstre kind. Tiltalte, der et par dage senere havde givet forurettede en undskyldning, deltog efter eget ønske i en samtale med for-urettede i et konfliktråd. Straffen blev fastsat til hæfte i 20 dage, der – uanset tiltaltes alder og gode personlige oplysninger om ham, herunder at han havde taget initiativ til samtale i konfliktråd – ikke blev gjort betinget, henset til voldens karakter af meningsløs gadevold.”

De idømte straffe i de sager om gadevold, der er omfattet af Rigsadvokatens oversigt og undersø-gelse, er som altovervejende hovedregel ubetingede. Der findes dog domme, hvor der er udmålt betingede straffe med vilkår om samfundstjeneste.

Med henblik på at få en helt konkret vurdering af den sandsynlige straf i prototypesagen anno 2006, dvs. efter at strafskærpelserne er blevet vedtaget, blev tre erfarne byretsdommere kontaktet i foråret 2005. Disse dommere indvilgede i i fællig – som et dommerpanel – at vurdere sagen. Udover selve beskrivelsen af prototypesagen fik dommerne udleveret henvisningerne til de sager, der har inspire-ret til prototypebeskrivelsen samt kopi af praksisgengivelser fra Systematisk Oversigt over Domme i Kriminelle sager mv.

Ved den prototypebeskrivelse, der blev forelagt dommerne, var der – som i gengivelsen ovenfor – ingen oplysninger om gerningsmandens personlige forhold, selv om man selvfølgelig var opmærksom på, at navnlig forstraffe, men også andre personlige forhold vil spille ind i en endelig vurdering af strafudmålingen. Det, dommerpanelet blev bedt om, var da at foretage en slags ”alt-andet-lige”-vurdering af strafniveauet. Navnlig for så vidt angår oplysningerne om forstraffe, er dette imidlertid ikke muligt, og dommerpanelet blev derfor ved vurderingen bedt om at lægge til grund, at *tiltalte ikke tidligere er straffet*.

Materialet blev sendt til hver af de tre dommere i panelet, hvorefter der blev holdt et møde. På mødet blev undersøgelsens formål og tilrettelæggelse nærmere gennemgået. Dommerne tilkendegav, at angivelse af strafpositioner i den aktuelle case – samt i en række andres cases, som vi senere skal vende tilbage til – nødvendigvis, som også forudsat, måtte blive ”alt-andet-lige”-vurderinger, og at det gælder for samtlige cases, at gode personlige forhold og yderligere oplysninger om konteksten for den begåede handling samt forsvarerens indsats under sagen meget vel ville kunne flytte den konkrete udmåling væsentligt både i relation til længde og navnlig i relation til valget mellem betinget og ubetinget straf. Det blev tilkendegivet over for dommerpanelet, at man i den endelige undersøgelse ville sørge for, at det i beskrivelsen af den anvendte metode blev markeret, at der er tale om normaltilfælde, og at vurderingen er behæftet med usikkerhed – hvilket hermed er gjort.

Et enigt dommerpanel vurderede, at ”normalstraffen” i den beskrevne prototype sag vedrørende almindelig gadevold, forudsat en tiltalt der ikke tidligere er straffet, ville være *60 dages ubetinget fængsel*.

Fra dommerpanelets vurderinger til den faktiske brug af casen i den videre undersøgelse kom der til at hengå et år. Med henblik på at få en vurdering af, om retspraksis kunne have ændret sig i løbet af dette år, blev en af dommerne på ny bedt om at vurdere casen i juni 2006. Denne dommer vurderede, at normalstraffen uændret var *60 dages ubetinget fængsel*.

Undersøgelse af befolkningens holdninger til straffen for almindelig gadevold⁸⁵

Det spørgsmål, der herefter er søgt belyst, og som den videre undersøgelse har bestået i, er at forsøge at afdække befolkningens forestillinger om og holdninger til, hvordan der straffes i sager vedrørende almindelig gadevold. Ved befolkningen, hvad den typiske straf er i typiske sager vedrørende almindelig gadevold? Og hvad synes befolkningen, straffen bør være?

Fremgangsmåden i denne videre undersøgelse har været at fremsende den beskrevne sag til et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning, på samme måde som den blev fremsendt til og beskrevet over for dommerne. Det har været vigtigt at give folk den tid, de måtte ønske, og de muligheder de eventuelt kunne og ville vælge for at indsamle relevant information mv. til brug for deres vurdering og/eller med henblik på at diskutere det med andre o.lign. Det er især dette, der er baggrunden for, at postspørgeskema er benyttet i undersøgelsen som metode frem for telefoninterviewing eller personlige interview, hvor folk i højere grad bliver ”taget på sengen” og skal svare hurtigt, og i øvrigt også nemt vil kunne komme til at opleve interviewsituationen som en måske lidt pinlig eksamen.

Postspørgeskemaet blev fremsendt af Socialforskningsinstituttet, der gennemførte undersøgelsen, sammen med følgende brev:

⁸⁵ Undersøgelsens metode er som nævnt i forordet nærmere beskrevet i en separat metodisk redegørelse.

Hvordan ville *De* dømme?

Det diskuteres ofte om lovovertrædere burde straffes anderledes, end det er tilfældet i dag. Men hvad er borgernes holdning til straf egentlig?

For at skaffe viden om, hvad den almindelige dansker mener, har Advokatsamfundet og Socialforskningsinstituttet i samarbejde iværksat en undersøgelse, hvor vi beder om Deres holdning til, hvad straffen skulle være i 7 konkrete sager.

De er udvalgt til at deltage i undersøgelsen sammen med godt 2.800 andre danskere. Deltagerne er udvalgt efter en statistisk metode således, at hver af de 2.800 repræsenterer et stort antal medborgere. Udvælgelsen er sket i befolkningsstatistik-registret.

Det er vigtigt at alle deltager i undersøgelsen, men det er frivilligt. Ved at deltage har De indflydelse på, hvordan straffesystemet udvikler sig i fremtiden. Hvis De ikke svarer os, er det som et stort puslespil, hvor der mangler en brik til sidst.

Der er en vejledning til udfyldelse på side 2 i skemaet. Det vil tage ca. 15 minutter at udfylde spørgeskemaet og indsende det i den vedlagt svarkuvert. Vi håber, at De vil tage Dem tid til at give Deres mening til kende om et vigtigt samfundsmæssigt anliggende. Vi håber at høre fra Dem inden 14 dage.

På forhånd tak.

Hans Bay
Afdelingsdirektør

Spørgeskemaet indeholdt en instruktion, hvoraf det bl.a. fremgik, at man højst måtte vælge to af de sanktionsmuligheder, man fik at vælge imellem. Endvidere indeholdt spørgeskemaet selve casen (beskrevet som tidligere) samt en kort beskrivelse af indholdet og karakteren af de forskellige sanktionsmuligheder. Denne beskrivelse var formuleret på følgende måde:

Oversigt over strafformer:

Bøde

Bødestraf betyder, at den dømte skal betale et beløb til statskassen. Bødens størrelse kan enten fastsættes til et fast beløb (f.eks. 5.000 kr.) eller til et beløb, der tager højde for den pågældendes økonomiske situation (f.eks. 3 måneders nettoløn).

Betinget fængselsstraf

En betinget fængselsstraf betyder, at den dømte idømmes fængselsstraf, men at selve strafafsoningen i et fængsel foreløbig ikke iværksættes. Straffens længde kan variere fra få dage til flere år, og retten kan også beslutte foreløbig ikke at udmåle straffens længde. Straffen siges at være betinget, fordi betingelsen for, at den dømte ikke indsættes til afsoning, er, at den dømte ikke begår ny kriminalitet i en periode (prøvetiden), der fastsættes af retten. Prøvetiden kan være længere end den betingede strafs længde. Der kan således fastsættes en prøvetid på f.eks. 2 år i forbindelse med idømmelse af f.eks. 1 års betinget fængsel. Betinget fængselsstraf kan kombineres med andre tiltag, f.eks. vilkår om, at den dømte skal gå i alkoholbehandling, psykiatrisk behandling mv. Der kan også stilles krav om, at den dømte passer sit arbejde, følger sin uddannelse, betaler erstatning til ofret for den kriminelle handling mv. Overtrædes disse vilkår, eller begår den dømte ny kriminalitet, kan den betingede straf blive udløst, og den dømte blive indsat i et fængsel til afsoning af den idømte straf.

Konfliktråd

Konfliktråd betyder, at offer og gerningsmand mødes og sammen med en mægler kan få talt ud om kriminaliteten. Formålet med konfliktråd er bl.a. at give ofre for kriminalitet mulighed for at bearbejde vrede, angst, irritation, frustration eller andre følelser, der kan være forbundet med at have været udsat for kriminalitet. Deltagelse i konfliktråd er frivilligt for offeret og gerningsmanden.

Samfundstjeneste

Samfundstjeneste betyder, at den dømte idømmes en betinget dom, og at den dømte derudover i sin fritid skal udføre samfundsnyttigt arbejde uden løn i et bestemt antal timer, som fastsættes af retten. Retten fastsætter desuden en frist for udførelsen af arbejdstimerne, så straffen gennemføres inden for en rimelig tid. Indholdet af det arbejde, som den dømte skal udføre, bestemmes af Kriminalforsorgen. Det samfundsnyttige arbejde udføres i offentlige eller almennyttige institutioner, f.eks. rengøring, oprydning og praktisk, forefaldende arbejde i kirker, sportsklubber, museer, uddannelsesinstitutioner mv. Begår den dømte ny kriminalitet i den prøvetid, der er fastsat for den betingede dom, beslutter retten, om den betingede straf skal afsones. Det samme gælder, hvis den dømte ikke udfører sin samfundstjeneste.

Ubetinget fængselsstraf

Ubetinget fængselsstraf betyder, at den dømte indsættes i et fængsel i en periode, som bestemmes af retten. Straffens længde kan variere fra 7 dage til mange år.

Elektronisk fodlænke

Anvendelse af elektronisk fodlænke betyder, at den dømte skal afsone straffen på sin bopæl. Under afsoningen på bopælen skal den dømte bære en elektronisk fodlænke. Forlader den dømte sit hjem uden for de tidspunkter, der på forhånd er aftalt med Kriminalforsorgen, sender den elektroniske fodlænke besked til en vagtcentral. Den dømte må således kun forlade bopælen på bestemte tidspunkter og kun for at passe sit arbejde mv. Hvis den dømte ikke overholder reglerne for ordningen med elektroniske fodlænke, skal han afsone resten af straffen i fængsel.

Behandling af gerningsmanden

Behandlingen kan bestå i forskellige foranstaltninger, der har til formål at hjælpe gerningsmanden til en kriminalitetsfri tilværelse. Det kan være alkoholbehandling, narkotikabehandling, kurser i at håndtere konflikter uden at anvende vold, arbejds- og uddannelses tilbud mv.

Økonomisk kompensation til offeret

En økonomisk kompensation til offeret består i, at gerningsmanden betaler et beløb til offeret som godtgørelse for kränkelsen af offerets frihed, ære eller person. Der er ikke tale om egentlig erstatning, hvor gerningsmanden f.eks. betaler for nogle ting, han har ødelagt. Der er derimod tale om, at gerningsmanden betaler en godtgørelse for selve kränkelsen af offeret.

Svarmulighederne, hvor vi indtil videre skal koncentrere os om første kolonne – og hvor der altså ifølge instruktionerne højst må sættes to krydser – havde følgende udseende:

	Hvad tror De, straffen ville blive ved en domstol?	Hvad synes De selv, at straffen skal være?	Hvad tror De, at folk i almindelighed synes, at straffen skal være?
Ingen straf	☐	☐	☐
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.....	☐	☐	☐
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	☐	☐	☐
Over 100.000 kr.....	☐	☐	☐
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn	☐	☐	☐
Mellem 2 og 5 måneders Nettoløn.....	☐	☐	☐
6 måneders nettoløn og derover	☐	☐	☐
Betinget fængsel			
Under 2 måneder.....	☐	☐	☐
Mellem 2 og 3 måneder.....	☐	☐	☐
Over 3 måneder.....	☐	☐	☐
Konfliktråd	☐	☐	☐
Samfundstjeneste			
Under 50 timer.....	☐	☐	☐
Mellem 50 og 150 timer	☐	☐	☐
Over 150 timer.....	☐	☐	☐
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder.....	☐	☐	☐
Mellem 2 og 3 måneder.....	☐	☐	☐
Over 3 måneder.....	☐	☐	☐
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder.....	☐	☐	☐
Mellem 2 og 3 måneder.....	☐	☐	☐
Over 3 måneder.....	☐	☐	☐
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder.....	☐	☐	☐
Mellem 2 måneder og 1 år.....	☐	☐	☐
Over 1 år	☐	☐	☐
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	☐	☐	☐
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	☐	☐	☐
Over 100.000 kr.	☐	☐	☐

Udsendelsen af postspørgeskemaerne til befolkningen skete i uge 17, 2006. Der blev siden hen udsendt i alt to rykkere til personer, der ikke havde svaret, og modtagelsen af udfyldte spørgeskemaer afsluttedes den 7. juli, i uge 27. Svarpersonerne har altså haft op til to måneder til at udfylde og tilbagesende de udfyldte skemaer.

Det er ikke hele befolkningen, der har fået tilsendt spørgeskemaet og således haft mulighed for at forholde sig til retspraksis i sager om almindelig gadevold. Det er et tilsigtet repræsentativt udvalg bestående af 2.800 personer mellem 18 og 79 år. Socialforskningsinstituttet (SFI), der har forestået gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen, trak i Befolkningsstatistik-registret en simpel tilfældig stikprøve i den danske befolkning i den anførte aldersgruppe pr. 1. maj 2006. Derefter blev stikprøven opdateret i CPR-registret med senest kendte navn og adresse.

Der opnåedes en svarprocent på 49, idet 1.364 udfyldte og returnerede skemaerne til Socialforskningsinstituttet. Denne svarprocent er lavere end de forventede 60 pct., som typisk opnås i tilfældige stikprøver af den danske befolkning, når SFI gennemfører postspørgeskemaundersøgelser. Der kan ikke gives nogen specifik begrundelse herfor, da der af gode grunde normalt kun er en postal kontakt med respondenterne. En del kontakter pr. telefon og på mail med respondenter *kan* muligvis pege på, at nogle respondenter ikke har følt, at de vidste nok til at kunne udtale sig om emnet.

Selv om besvarelsesprocenten er noget lavere, end hvad SFI sædvanligvis opnår i deres postspørgeskemaundersøgelser, hører det dog også med i billedet, at en besvarelsesprocent på 49 ligger i den øvre ende af, hvad de fleste andre tilsvarende undersøgelsesorganisationer sædvanligvis præsterer på dette område. Faktisk er de 49 pct. på niveau med, hvad de fleste undersøgelsesorganisationer på markedet sædvanligvis præsterer, når det drejer sig om telefoninterviewundersøgelser og endog undersøgelser foretaget via personlige interview – hvor en af de store fordele ved telefoninterview og især personlige interview i forhold til postspørgeskemaer ellers typisk fremhæves som værende en højere svarprocent. En forudgående større retsbevidsthedsundersøgelse blev foretaget blandt 18-74-årige i 1997 af Gallup. Den blev foretaget i form af personlige interview, og her blev opnået en svarprocent på 56.⁸⁶ I forbindelse med evalueringen af nogle nærpølitiforsøg gennemførte AC Nielsen AIM A/S i 2002 en telefoninterview-undersøgelse i befolkningen (18 år derover), som om-

⁸⁶ Jørgen Goul Andersen: *Borgerne og lovene*. Rockwool Fondens Forskningsenhed/Aarhus Universitetsforlag, 1998. Se især s. 453-481.

handlede en lang række spørgsmål vedrørende politi og kriminalitet. Svarprocenten her blev 50.⁸⁷ Sidst på året 2003 gennemførte Vilstrup Research en telefoninterviewundersøgelse med kvinder (mellem 18 og 70 år), der handlede om vold. Svarprocenten blev her omkring 55.⁸⁸ Den telefoninterviewundersøgelse af danskernes generelle holdning til straf, som blev gennemført i september 2006 af Synovate Vilstrup, og som er omtalt i kapitel 1, havde en svarprocent på 44.

Styrken ved den aktuelle undersøgelse sammenlignet med de netop nævnte er udvalgsmetoden. Med henblik på at opnå repræsentativitet er simpel tilfældig udvælgelse via Befolkings-registret med tjek heraf i CPR-registret klart at foretrække sammenlignet med de tilnærmninger hertil, de fleste undersøgelsesorganisationer er henvist til at benytte sig af. Tidligere opgørelser i SFI tyder endvidere på, at bortfaldet sjældent rækker ved repræsentativiteten af de indsamlede data. Denne erfaring friholder imidlertid selvfølgelig ikke én fra at overveje og forsøge at vurdere repræsentativiteten af de opnåede resultater. Dette er da også forsøgt gjort på en række forskellige måder og områder.

Denne nærmere analyse af repræsentativiteten har ført til den konklusion, at der ikke på det foreliggende grundlag er fundet noget, der skulle tale imod, at undersøgelsen giver et dækkende og repræsentativt billede af 18-79-årige danskeres syn på straf mv. for så vidt angår de sager, der er stillet spørgsmål om i undersøgelsen, og på det tidspunkt undersøgelsen er gennemført (foråret/sommeren 2006). Den vigtigste tilføjelse hertil synes at være, at danskere med meget usikker/manglende viden/holdninger er underrepræsenterede. I den videre analyse er der taget den konsekvens heraf, at denne er gennemført uden de (relativt få) uoplyste, således at man kan sige, at *det er et billede af meningerne, holdningerne og vurderingerne blandt de danskere, der har villet og følt, de har kunnet tage stilling.*⁸⁹

For resultaterne som sådan er det vigtigt at understrege, at de under alle omstændigheder er behæftet med stikprøvesikkerhed. Denne form for usikkerhed har den fordel i forhold til så mange andre usikkerhedsmomenter i undersøgelser, at den kan beregnes. Den konsekvens, der i analysen er taget

⁸⁷ Flemming Balvig & Lars Holmberg: *Politi & tryghed. Forsøg med nærpoliti i Danmark*. Jurist- & Økonomforbundets Forlag, København, 2004. Se især s. 51-59.

⁸⁸ Flemming Balvig & Britta Kyvsgaard: *Vold og overgreb mod Kvinder*. Justitsministeriet, København, 2006. Se især s. 11-12.

⁸⁹ Borgere med anden etnisk baggrund end dansk er underrepræsenterede i undersøgelsen. Der er derfor ikke gjort forsøg på i analyserne at vurdere, om svarpersonernes etniske tilhørsforhold betyder noget for deres holdning til straf mv.

heraf er, at der for ikke at give et overdrevent billede af undersøgelsens præcision og repræsentativitet *vedrørende de centrale og opsummerende oplysninger*, f.eks. hvor mange der vil idømme fængselsstraf, ikke anvendes decimaler ved præsentation af resultaterne.

Befolkningens dom i sagen om gadevold

Ved den danske befolkning da, at i et typetilfælde af ”vold mod sagesløs” eller gadevold som det beskrevne vil normalstraffen være 60 dages ubetinget fængsel, dvs. at krydset i det anvendte spørgeskema skal sættes ved ubetinget fængsel i 2-3 måneder, evt. ubetinget fængsel i mindre end 2 måneder?

I tabel 3.1, 3.2. og 3.3 gengives de grundlæggende resultater vedrørende, hvor mange der i gadevoldssagen mente, at en domstol ville idømme bestemte former for straf, hvor mange der selv ville gøre det, og hvor mange der troede, at folk i almindelighed ville gøre det. I tabel 3.1 er procenterne angivet og *specificeret* ved hver enkelt form for straf, helt svarende til det, befolkningen blev stillet over for i spørgeskemaet, jf. tidligere. Man skal være opmærksom på, at lægger man procenterne sammen lodret, dvs. i de enkelte kolonner, viser det sig, at totalen overstiger 100 pct. Det skyldes, at svarpersonerne ved det enkelte spørgsmål kunne sætte op til to krydser, dvs. angive op til to former for straf ved hvert af de tre hovedspørgsmål (om hvordan domstolene ville dømme osv.). I tabel 3.2 er de samme fordelinger gengivet i en mere overskuelig form. I denne *oversigt* er det alene angivet, hvor mange der havde sat kryds ved en hovedsanktion, f.eks. en eller anden form for betinget fængsel, en eller anden form for ubetinget fængsel osv. Også her overstiger de lodrette totaler selvfølgelig 100 pct. Tabel 3.3 bygger ligeledes på de samme grundlæggende fordelinger, som er anført i tabel 3.1, men her i endnu mere *summerisk* form. Det er angivet, hvor mange der i alt pegede på *indespærring* som sanktion, dvs. en eller anden form for ubetinget frihedsstraf (fængsel og/eller elektronisk fodlænke). Det er endvidere angivet, hvor mange der i det hele taget pegede på *frihedsstraf*, det være sig betinget eller ubetinget. Af den følgende række i tabel 3.3 fremgår det, hvor mange der satte mindst et af deres to mulige krydser ved en eller flere af de i straffelovens forstand almindelige straffe, dvs. bøde og/eller fængsel (jf. straffelovens § 31).⁹⁰ Af næste række igen, række fire i tabellen, kan man se, hvor mange, der pegede på en eller flere af de sanktioner, man vanligvis kalder for genoprettende eller *restorative straffe*, dvs. konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret. Endelig fremgår det af den sidste række i tabellen, hvor mange der pegede på restorative straffe og/eller behandling, det man under ét kunne kalde for *reparative straffe*, dvs. straffe der under en eller anden form søger at reparere, udbedre eller mindske de skader, der er sket i forbindelse med forbrydelsen på eller konstateret for offer, gerningsperson, andre direkte eller indirekte involverede eller samfundet som sådant. Man skal være opmærksom på, at tallene i tabel 3.3 skal læses separat hver linie for sig. På grund af overlapninger mv. giver det ikke nogen mening at lægge dem sammen lodret.

Det viser sig, at forsvindende få ved, at det forholder sig på denne måde, jf. tabel 3.1. Kun 1 pct. forestiller sig, at en domstol vil idømme hidtil ustraffede Hans ubetinget fængsel i 2-3 måneder.

⁹⁰ Herunder elektronisk fodlænke. Ved fængsel kan der være tale om såvel betinget som ubetinget fængsel.

Tager vi en ubetinget fængselsstraf på ”under 2 måneder” med, når vi op på 8 pct., og hvis vi yderligere inkluderer alle, der mener, der vil blive tale om elektronisk fodlænke, 9 pct. Endda må vi så regne med, at nogen af de få, der har sat deres kryds ”rigtigt”, ikke *ved*, at det forholder sig sådan, men har *gættet* sig frem til det korrekte.

Mindst 90 pct. af danskerne kender altså ikke normalstraffen for typisk eller almindelig gadevold. De tror, at straffen enten er højere eller lavere, end den faktisk er.

Stort set ingen forestiller sig, at straffen for gadevold er strengere end den faktisk er. Under 1 pct. mener, at Hans ville få mere end 3 måneders ubetinget fængsel ved en domstol og under 2 pct. at straffen ville blive ubetinget fængsel eller elektronisk fodlænke i 2 måneder eller mere.

Tabel 3.1. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte ikke er tidligere straffet (specifiseret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	22,2	2,8	4,6
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	16,9	8,8	13,4
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,3	0,6	1,2
Over 100.000 kr.	-	0,1	-
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	9,9	9,9	9,0
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	1,5	3,2	1,9
6 måneders nettoløn og derover..	-	0,7	0,3
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	34,8	16,8	20,4
Mellem 2 og 3 måneder	9,5	10,1	9,6
Over 3 måneder	4,0	8,5	10,3
Konfliktråd	7,0	15,9	5,2
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	9,0	9,5	4,3
Mellem 50 og 150 timer	1,9	7,2	1,2
Over 150 timer	0,4	2,9	1,7
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,5	1,9	1,7
Mellem 2 og 3 måneder	0,3	1,3	0,8
Over 3 måneder	-	0,4	0,9
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	6,8	7,7	13,7
Mellem 2 og 3 måneder	1,3	5,0	6,8
Over 3 måneder	0,3	4,8	6,9
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	7,5	11,1	7,6
Mellem 2 måneder og 1 år	3,1	16,5	6,6
Over 1 år	0,4	2,2	0,6
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	11,8	22,1	17,7
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,1	1,9	1,1
Over 100.000 kr.	-	1,2	0,8

Tabel 3.2. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte ikke er tidligere straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen	22	3	5
Bøde	27	23	24
Betinget fængsel	48	36	40
Konfliktråd	7	16	8
Samfundstjeneste	11	20	13
Elektronisk fodlænke	2	4	3
Ubetinget fængsel	8	17	27
Behandling af gerningsmanden	11	30	15
Økonomisk komp. til offeret	12	25	20

Tabel 3.3. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	10	20	30
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	56	54	68
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	73	68	82
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	27	53	35
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	36	70	40

Danskerne undervurderer altså i betydelig grad domstolenes strengthed på dette område. Den største gruppe tror, domstolene ville idømme en betinget dom på typisk under 2 måneder, og ganske store grupper mener, at der ville blive tale om en bøde (27 pct.), eller at der ikke ville blive idømt en straf i det hele taget (22 pct.). Kun 10 pct. tror, at der ville blive tale om en ubetinget frihedsstraf enten i form af fængsel eller elektronisk fodlænke.

Men hvad synes befolkningen så selv, straffen burde være i en sådan sag? Spredningen viser sig at være meget stor. Ikke en eneste af de foreslåede mulige sanktioner kan samle et flertal af befolkningen bag sig. En ganske lille gruppe, 3 pct., mener ikke, at der skal straffes i en sådan sag overhovedet, mens en anden tilsvarende lille gruppe, 5 pct., mener, at der skal straffes med en ubetinget frihedsstraf på mere end 3 måneder. Det store flertal er altså – på den ene side – enige om, at der skal straffes, men at der – på den anden side – ikke skal straffes med en relativ lang indespæringsdom. Og her hører enigheden så op. I betragtning af, hvor entydig befolkningens retsfølelse ofte opfattes og fremstilles, specielt når det drejer sig om (gade)vold, så er den store variation og de store indbyrdes forskelle i befolkningens holdninger bemærkelsesværdig.

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at hele 80 pct. ikke mener, at der skal anvendes ubetinget frihedsstraf, det være sig i form af fængsel eller elektronisk fodlænke. Kun lige godt halvdelen, 54 pct., synes, at der skal anvendes frihedsstraf i det hele taget, det være sig betinget eller ubetinget (jf. tabel 3.3).

Det store flertal af befolkningen er altså klart mildere i deres dom end retspraksis. Hvis vi lægger til grund, at 60 dages ubetinget indespærring vil blive opfattet som en straf på under 2 måneder, så dømmer 78 pct. af befolkningen mildere end retspraksis, 10 pct. i overensstemmelse med retspraksis og 12 pct. strengere. Hvis vi lægger til grund, at 60 dages ubetinget indespærring vil blive opfattet som en straf på mellem 2 og 3 måneder, så er de tilsvarende procenter 89, 6 og 5.⁹¹

Et flertal af befolkningen, 53 pct., vil som et element i den samlede straf – eventuelt som den eneste straf – anvende en eller anden form for restorativ eller genoprettende sanktion i form af konfliktråd, samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret. Inkluderer vi behandling som en mulighed, er det hele 70 pct., der mener, at dette bør være en del af straffen eller hele straffen (jf. tabel 3.3).

⁹¹ Disse procenter fremgår at tabel 8.10 i det afsluttende kapitel.

Det er interessant, at befolkningen i gadevoldssagen *oplever* sig som værende strengere end domstolene. Befolkningen synes, at der skal straffes strengere, end de tror, domstolene straffer. Befolkningen synes åbenbart at have en oplevelse af, at der ikke rigtig sker noget i denne form for sager. Man har en oplevelse af, at gerningspersonerne slipper helt uden straf – mellem hver fjerde og hver femte, 22 pct. - tror ikke, at en domstol overhovedet vil straffe i gadevoldssagen – eller med meget milde straffe, men dette beror altså på manglende viden. I realiteten synes den danske befolkning at ville dømme betydeligt mildere end domstolene gør – og i hvert fald ikke anvende ubetingede frihedsstraffe – hvis det var den, der var dommer.

Befolkningen synes endvidere – og det er formentlig helt korrekt opfattet – at man selv er mere indstillet på at anvende restorative og reparative sanktioner, end domstolene er. Således ville 20 pct. idømme samfundstjeneste, mens kun 11 pct. tror, at domstolene ville gøre det. 16 pct. ville anvende konfliktråd, kun 7 pct. tror domstolene ville gøre det. Hver fjerde, 25 pct., ville anvende økonomisk kompensation til offeret, kun 12 pct. tror domstolene ville gøre det. Næsten hver tredje, 30 pct., ville anvende behandling, kun 11 pct. tror domstolene ville gøre det.

Elektronisk fodlænke, der er en ret ny form for sanktion i Danmark, synes ikke at være populær. Kun 4 pct. af befolkningen ville anvende denne sanktion i gadevoldssagen.

Danskerne ser gennemgående sig selv som strengere end de danske domstole – men hvordan ser de enkelte danskere sig i forhold til danskere i almindelighed? I undersøgelsen blev de interviewede også spurgt om, hvordan de mente, ”folk i almindelighed”, ville dømme i sagen. Det viser sig, at man har en oplevelse af andre som værende strengere end én selv. Hvor 20 pct. angiver selv at ville idømme ubetinget frihedsstraf, er 30 pct. af den opfattelse, at folk i almindelighed ville idømme denne form for straf.

Danskerne oplever altså en betydelig afstand imellem, hvordan de tror domstolene dømmer, og hvordan de tror folk flest ville dømme – med sig selv og egne meninger i en midterposition: Strengere end domstolene, men mildere end folk flest. Selv om man oplever folk i almindelighed som strengere end en selv og som meget strengere end domstolene, er det dog stadigvæk sådan, at de fleste tror, at folk flest ikke ville idømme ubetinget frihedsstraf i gadevoldssagen.

Med hensyn til brug af restorative og reparative sanktioner oplever de fleste sig ikke i en midterposition, men snarere som undtagelser. Man oplever, at det er former for sanktioner, som man ikke blot går ind for i højere grad end domstolene, men også i højere grad end folk flest. Måske skal også dette fortolkes som en tendens til, at man oplever sig som ”blødere” end de fleste. Tendensen er ganske markant, idet der ikke er store forskelle mellem oplevelsen af domstolenes (manglende) tilbøjelighed til at anvende restorative og reparative sanktioner og oplevelsen af befolkningens villighed eller tilbøjelighed til at anvende disse sanktioner.

Tabel 3.4. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømmе tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	12	10	11
30-49 år	14	9	11
50-79 år	9	6	8
Alle	11	7	9

Tabel 3.5. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	30	18	24
30-49 år	32	13	22
50-79 år	22	11	17
Alle	27	13	19

Tabel 3.6. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	39	26	32
30-49 år	44	27	35
50-79 år	25	18	22
Alle	33	22	28

Vi har konstateret, at der er store forskelle og nuancer i, hvordan danskerne synes, der skal straffes i gadevoldssagen. En del af disse forskelle og nuancer har tæt sammenhæng med, ”hvem man er”.

Der er således klare forskelle i holdningerne for mænd og kvinder og for forskellige aldersgrupper, jf. tabel 3.5. I undersøgelsen af danskernes generelle holdninger til straf kunne det konstateres, at kvinder oftere end mænd syntes, at straffene var for milde, jf. figur 1.4 i kapitel 1. Når det drejer sig om stillingtagen til den konkrete gadevoldssag er forholdet det omvendte, endda i markant grad. Hvor mere end hver fjerde, 27 pct., af mændene synes, der skal anvendes en ubetinget frihedsstraf, er det kun godt hver tiende, 13 pct., af kvinderne. Forskellen er statistisk signifikant.

Det mest interessante ved disse forskelle er, at de viser, at der kan være betydelige forskelle mellem generelle holdninger til straf på den ene side og holdningen til straf i konkrete sager på den anden – mellem den generelle og den informerede retsfølelse. I hvert fald kan man sagtens mene, at straffene i al almindelighed er for milde, samtidig med at man i konkrete sager dømmer mildt. Når det er muligt at leve med disse tilsyneladende to modsat rettede følelser og holdninger og næppe have nogen oplevelse af, at de strider mod hinanden, skyldes det formentlig især to forhold. For det første bliver det gjort muligt af det manglende kendskab til og undervurderingen af stregheden i domspraksis. Man oplever sig jo ikke som mild i den konkrete sag, men netop som strengere end domstolene. For det andet bliver det gjort muligt af en tilbøjelighed til at opleve konkrete sager som undtagelser: ”I denne her konkrete sag er der en række omstændigheder, der gør, at jeg ikke synes, man skal gå så hårdt til værks, men i al almindelighed...”. Når selv prototypesager som gadevoldssagen opleves som en undtagelse fra gadevold i al almindelighed, beror det på et dramatiseret og skrævvredent billede – som efter al sandsynlighed igen beror på det indtryk, man har fået fra medierne – af, hvordan gadevold i al almindelighed er beskaffent.

At man kan leve med tilsyneladende modsat rettede retsfølelser på det generelle og det konkrete plan, forklarer ikke i sig selv, hvorfor tendensen – i hvert fald for gadevoldssagens vedkommende – synes at være, at man er mildere på det konkrete plan end på det generelle. Baggrunden herfor kan være, at referencerammerne for den måde, man tænker og vurderer på, er væsensforskellige for det generelle og det informerede plan. Som vi har været inde på i kapitel 1, synes referencedrammen på det generelle plan først og fremmest være at udtrykke sin afsky, måske også angst, og sit ønske om, at der i samfundet gøres noget ved problemet. Den informerede retsfølelse er måske i højere grad styret af oplevelsen af et personligt ansvar i forhold til konkrete personer, og en grundlæggende mellem menneskelighed hvor man forsøger at afhjælpe de skader der er sket, og at sikre at alle ska-

des mindst muligt fremover. Sagt lidt forenklet kunne man sige, at den generelle retsfølelse primært er et principielt udtryk for – eller en markering af – grundlæggende værdier om, hvilke handlinger man anser for at være gode eller onde, mens den informerede og konkrete retsfølelse er styret af et ønske om at gøre det gode og undgå det onde i den konkrete omgang med andre mennesker, man har eller får et ansvar for. En anden, også forenklet, måde at udtrykke det på, er, at referencerammen for den generelle retsfølelse er det fordømmende eller repressive, mens den for den informerede retsfølelse er det nyttige eller restituerende.

Mens disse mekanismer antages at være generelle, gør der sig åbenbart tillige en kønsforskel gældende, der giver sig udslag i, at forskellen i graden af strenghed/mildhed mellem den generelle og den informerede retsfølelse er markant større for kvinder end mænd. Dette forhold er næppe nyt, endsige noget der er specifikt for de her gennemførte undersøgelser. Tendensen til, at kvinder på den generelle plan er strengere end mænd, men mildere på det konkrete, fandtes således også i den første retsbevidsthedsundersøgelse, der blev gennemført i Danmark for mere end 50 år siden.⁹² Bidragende til eller i hvert fald sammenhængende med den strengere holdning, som kvinder har på den generelle plan, kan være den større frygt for kriminalitet, som et stort antal undersøgelser har konstateret, kvinder er i besiddelse af. Den relativt mildere holdning på det konkrete plan er vel mindre overraskende i lys af de traditionelle kønsrollers større betoning af den omsorgsfunktion for kvinder, som i mange livssammenhænge stadig er forholdsvis markante.

Med hensyn til alder findes den samme tendens som ved den generelle holdning til straf: De yngste er de strengest indstillede, de ældste er de mildest indstillede. De mildest indstillede overhovedet er ældre kvinder (50-79 år). Her er der langt imellem at finde nogen, der vil idømme ubetinget frihedsstraf i gadevoldssagen. Det drejer sig om kun 11 %. De strengest indstillede er de unge mænd (18-29 år), hvor næsten tre gange så mange – 30 pct. – vil idømme ubetinget frihedsstraf.

Selv om der således er betydelige forskelle mellem, hvordan mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper synes, der bør dømmes i gadevoldssagen, er der i alle grupper et klart flertal for, at der i hvert fald ikke skal anvendes ubetinget frihedsstraf. Inden for hver eneste gruppe gør de tendenser, vi har fremhævet for danskerne som helhed, sig gældende: Man ved ikke hvad retspraksis er, man tror domstolene dømmer meget mildere end tilfældet er, man oplever sig som strengere end dom-

⁹² Berl Kutchinsky: Den almindelige retsbevidsthed. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1970, s. 96.

stolene, men som mindre strenge i sine bedømmelser end folk flest osv. (jf. sammenstilling af tabel 3.4, 3.5 og 3.6).

Når tiltalte er tidligere straffet

Man kunne forestille sig, at den gennemgående mildhed, der – i form af ikke at ville anvende ubetinget frihedsstraf – dominerer befolkningsflertallets holdning til, hvordan de synes, der bør straffes i en almindelig gadevoldssag som sagen om Hans, især beror på, at det drejer sig om et førstegangstilfælde. Måske synes man, at dette betyder, at han skal have en chance – mens hvis han så gør det igen ...

Dommerpanelet har vurderet, at straffen alt andet lige ville blive 60 dages ubetinget fængsel, men har også anført, at det *kunne* falde anderledes ud afhængig af de personlige forhold hos tiltalte, forsvarerens indsats osv. Så under ”gunstige omstændigheder” *kunne* det måske blive en betinget dom eller måske samfundstjeneste.

Bl.a. af disse grunde har vi også fundet det væsentligt at søge at belyse, hvordan såvel dommerne som befolkningen ser på sagen, når og hvis Hans tidligere har været dømt for et noget tilsvarende forhold.

For befolkningens vedkommende er dette ikke gjort i form af et tillægsspørgsmål om, hvordan man ville dømme, hvis Hans var tidligere straffet. Dette er jo ikke en realistisk situation og ville nemt få det til at virke som en form for leg. Det har været vigtigt, at befolkningen alene har skullet tage stilling til én bestemt version af én sag, med et bestemt handlingsforløb osv., ”... som taget ud af virkeligheden”. Vurderingen af den mulige betydning af forstraffe er i stedet for sket ved, at halvdelen af de udspurgte har fået forelagt en sag, hvor det er tilkendegivet, at Hans er hidtil ustraffet, mens den anden halvdel har fået en sag, hvor Hans’ fortid er blevet beskrevet på følgende måde:

”Hans blev for et år siden dømt for at have givet en mand et knytnæveslag i ansigtet, fordi manden stødte ind i Hans på Strøget.”

Desuden blev den ene af dommerpanelets dommere anmodet om sin vurdering af, hvad denne forstraf ville betyde for strafudmålingen. Byretsdommerens vurdering var, at Hans i denne situation nu ville blive idømt *3-4 måneders ubetinget fængsel*.

Det må vurderes som meget usandsynligt – om end ikke principielt umuligt – at der i en sådan sag kan eller vil blive udmålt en betinget dom. Der skal i så fald meget specielle omstændigheder til, som man så selv skal ”lægge ind i sagen”, for det er ikke sådanne omstændigheder, der er beskrevet.

Ikke desto mindre er det, som det fremgår af tabel 3.7-3.9, mindre end en tredjedel af danskerne, 31 pct., der tror, at der vil blive anvendt ubetinget frihedsstraf i en sådan sag ved de danske domstole. Den største gruppe, 44 pct., tror, at der vil blive anvendt betinget dom. Mindst 90 pct. af befolkningen undervurderer den strenghed, domstolene anlægger i almindelige gadevoldssager, hvor tiltalte tidligere er straffet for vold.

Som når det drejer sig om en ustraffet, *oplever* befolkningen sig som værende strengere end den praksis, de tror, er fremherskende ved domstolene, men 60 pct. ville ikke desto mindre ikke anvende ubetinget frihedsstraf.

Ligesom når det drejer sig om en hidtil ustraffet, *oplever* de enkelte danskere sig som placeret i en midterposition mellem domstole og den øvrige befolkning: Strengere end domstolene, men mildere end folk flest. Godt og vel halvdelen, 53 pct., tror, at folk flest ville idømme den tidligere straffede Hans en ubetinget frihedsstraf.

Tabel 3.7. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte er tidligere straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	6,5	0,9	1,1
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	14,9	7,6	10,3
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,6	0,8	1,0
Over 100.000 kr.	-	0,3	0,2
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	6,5	5,5	5,8
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	1,9	3,7	2,4
6 måneders nettoløn og derover..	0,2	1,2	0,6
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	28,3	7,7	10,7
Mellem 2 og 3 måneder	8,7	7,9	8,3
Over 3 måneder	7,4	9,7	9,8
Konfliktråd	6,8	12,0	4,2
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	8,4	6,0	5,0
Mellem 50 og 150 timer	2,5	9,1	3,4
Over 150 timer	1,1	4,2	1,6
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,1	1,8	1,3
Mellem 2 og 3 måneder	0,8	2,5	0,8
Over 3 måneder	0,5	1,8	0,3
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	18,7	12,0	17,9
Mellem 2 og 3 måneder	6,7	9,1	15,7
Over 3 måneder	3,6	13,6	17,5
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	9,3	10,3	6,4
Mellem 2 måneder og 1 år	8,7	24,5	9,0
Over 1 år	2,2	7,7	4,2
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	13,0	18,2	16,8
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,3	2,8	1,9
Over 100.000 kr.	0,3	0,9	0,5

Tabel 3.8. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte er tidligere straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen	7	1	1
Bøde	24	19	20
Betinget fængsel	44	25	29
Konfliktråd	7	12	4
Samfundstjeneste	12	19	10
Elektronisk fodlænke	2	6	2
Ubetinget fængsel	29	35	51
Behandling af gerningsmanden	20	42	20
Økonomisk komp. til offeret	14	22	19

Tabel 3.9. Befolkningens syn på straffen for gadevold, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	31	40	53
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	71	63	79
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	83	73	87
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	30	47	33
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	49	61	48

Også når det drejer sig om en tidligere straffet i en gadevoldssag, viser der sig at være en betydelig del af befolkningen, der som en del af straffen eller eventuelt hele straffen gerne ser anvendt restorative og reparative sanktioner. Der er lidt færre, end når det drejer sig om en hidtil ustraffet, der vil anvende konfliktråd og økonomisk kompensation til offeret, omkring den samme andel der vil anvende samfundstjeneste, og mange flere der vil anvende behandling. Når det er en tilbagefaldskriminel, lægger mange åbenbart vægt på, at her må der være en dybere årsag til kriminaliteten, og at det er vigtigt i sanktionen at tage højde herfor. Faktisk er der lidt flere, der peger på behandling som sanktion (42 pct.) end på ubetinget frihedsstraf (40 pct.). Som når det drejer sig om en ustraffet person, oplever de interviewede sig lidt alene med disse synspunkter. De oplever, at de ikke i samme grad deles af domstole og folk flest.

I tabel 3.10-3.12 er – i parallel til tabel 3.4-3.6 – gengivet, hvordan mænd og kvinder og personer i forskellige aldersgrupper opfatter og vurderer gadevoldssagen, når tiltalte er straffet tidligere. Mønsteret og de grundlæggende tendenser viser sig at være de samme, som når tiltalte er hidtil ustraffet.

Tabel 3.10. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	39	48	44
30-49 år	36	28	32
50-79 år	28	19	23
Alle	32	26	29

Tabel 3.11. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	49	46	47
30-49 år	51	32	42
50-79 år	44	27	35
Alle	47	32	39

Tabel 3.12. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om gadevold, hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	46	64	56
30-49 år	66	47	57
50-79 år	47	37	42
Alle	54	44	49

Niveauet er løftet for, hvordan man oplever domstolene vil straffe, hvordan man selv vil straffe, og hvordan man oplever folk flest vil straffe, men det er det for alle grupper i befolkningen. Der er således ingen tvivl om, at det er et element i den almene retsfølelse, at forstraffe er en skærpene omstændighed, der har – og bør have – den konsekvens, at der straffes hårdere. Mændene er strengere i deres holdninger end kvinderne, og de unge strengere end de ældre. Blandt de 18-49-årige mænd er det omkring halvdelen, der synes, at der skal anvendes ubetinget frihedsstraf, mens det kun er godt hver fjerde kvinde på 50 år og derover (27 pct.).

Betydningen af personlige forhold

Der er andre personlige faktorer og forhold, der ofte kan og vil blive tillagt betydning ved strafudmåling, først og fremmest tiltaltes alder og tiltaltes sociale situation (herunder evt. misbrug o.lign.).

Også disse forhold har vi derfor gerne villet inddrage og belyse betydningen af for danskernes holdning til, hvordan der skal straffes.

Med hensyn til alder har vi gerne villet belyse den eventuelle betydning af denne inden for ”normalområdet”, dvs. når det ikke drejer sig om børn og helt unge (under 18 år) og heller ikke ældre i en aldersgruppe, der er atypisk for, hvad vi ved om, hvem der er de typiske gerningspersoner bag gadevold. Konkret valgte vi at se på, om det gjorde nogen forskel, om Hans præsenteres som værende 18 eller 33 år.

Også den sociale situation valgte vi at søge belyst ved to forskellige beskrivelser. I den ene situation beskrives Hans som en person, der har en almindelig familiemæssig baggrund og fast arbejde. I den anden beskrives Hans som en person, der er arbejdsløs, og som har alkoholproblemer.

Endelig inddrog vi en dimension i den sociale baggrund, som ud fra grundlæggende lighedsprincipper *ikke* i sig selv burde have nogen betydning for strafudmålingen, nemlig etnisk oprindelse. Derimod diskuteres det ofte, om idealer og praksis svarer til hinanden på dette område, dvs. om det også reelt er sådan, at etnisk oprindelse og tilhørsforhold er uden betydning for strafudmålingen. Det er denne diskussion, der har været baggrunden for at inddrage den etniske dimension i undersøgelsen. Det er gjort ved, at tiltalte i den ene situation omtales som Hans, og det tilkendes gives, at Hans har boet hele sit liv i en dansk provinsby, mens tiltalte i den anden situation omtales som Mustafa, og det tilkendes gives, at Mustafa oprindeligt kommer fra Afghanistan, men nu har boet 10 år i Danmark.

I alt er der således i undersøgelsen søgt belyst fire forskellige aspekter af tiltaltes personlige forhold: Kriminel fortid, alder, social situation og etnisk oprindelse. Hvert af disse aspekter er belyst på to forskellige måder. Dette giver i alt 16 muligheder, jf. tabel 3.13.

Tabel 3.13. Oversigt over de personlige forhold, der er benyttet ved beskrivelse af tiltalte i sagen om gadevold

		18 år		33 år	
		Hans	Mustafa	Hans	Mustafa
Tidligere ustraffet	Ikke sociale problemer	1	2	3	4
	Sociale problemer	5	6	7	8
Tidligere straffet	Ikke sociale problemer	9	10	11	12
	Sociale problemer	13	14	15	16

Eksempelvis har beskrivelsen af tiltalte i mulighed 15 følgende udformning:

”Hans er 33 år og har hele sit liv boet i en dansk provinsby. Han er arbejdsløs og har alkoholproblemer. Hans blev for et år siden dømt for at have givet en mand et knytnæveslag i ansigtet, fordi manden stødte ind i Hans på Strøget.”

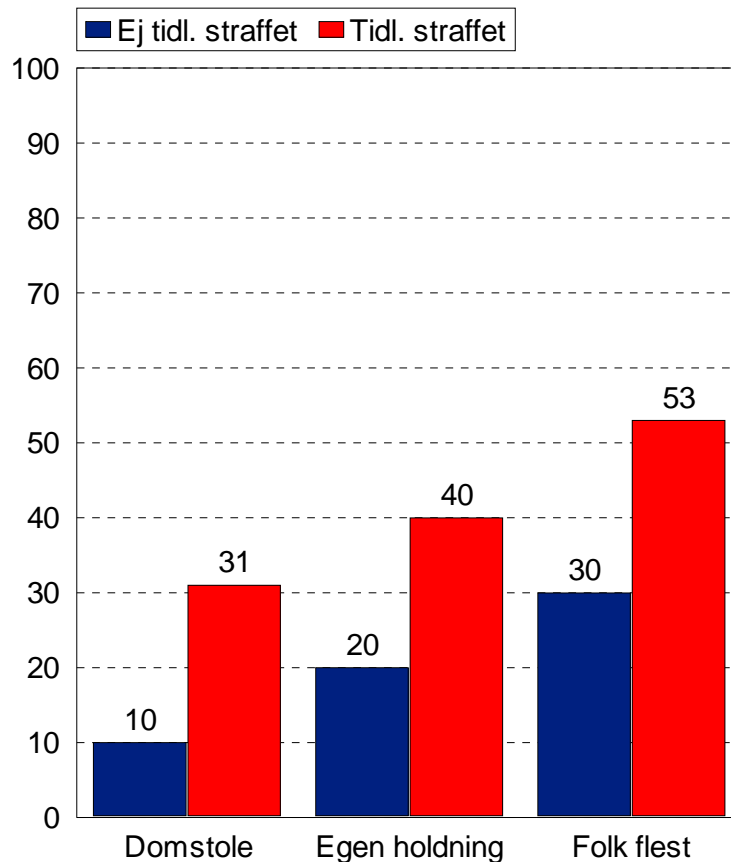
I forlængelse af beskrivelsen af, hvordan den eventuelle betydning af kriminel fortid er belyst, er heller ikke den samlede beskrivelse af personlige forhold undersøgt ved at bede interviewede tage stilling til tillægsspørgsmål. Dette ville jo bl.a. også indebære, at man efter f.eks. at have spurgt om

”Hans” skulle spørge, om man ville straffe på en anden måde, hvis tiltalte hed Mustafa – en meto-
disk set – og også på andre måder – helt uholdbar fremgangsmåde.

I stedet er der udarbejdet i alt 16 forskellige spørgeskemaer, som er udsendt til 16 forskellige lige
store grupper af de i alt 2.800 svarpersoner efter et tilfældighedsprincip (lodtrækningsprincip). De
enkelte interviewpersoner er på denne måde kun blevet bekendt med lige netop den personbeskri-
velse, de har fået. Om de enkelte dimensioner indvirker på befolkningens syn på straf, afgøres her-
efter ved at sammenligne de forskellige gruppers besvarelser indbyrdes.⁹³

⁹³ Denne metodik har yderligere den fordel, at når vi eksempelvis ser på de besvarelser, der vedrører en ustraffet
gerningsperson og sammenligner dette med et dommerpanel, der har vurderet sagen uden personoplysninger som ”alt
andet lige”, så kan svarpersonernes tilkendegivelser ikke tilskrives én bestemt beskrivelse af tiltalte. Nogen har svaret
ud fra en tiltalt med personlige problemer, lige så mange ud fra en tiltalt uden personlige problemer. Nogen har svaret
ud fra en tiltalt, der er 18 år, lige så mange ud fra en tiltalt, der er 33 år osv. Dette giver en mere virkelighedsnær svar-
situation, end hvis svarpersonerne skulle være blevet bedt om at svare under forudsætningen ”alt andet lige”. I sidst-
nævnte situation ville det heller ikke være muligt at vurdere, hvad det så var for en tiltalt, svarpersonerne havde fore-
stillet sig, da de svarede. Det giver også, når man kigger på de samlede besvarelser, en slags gennemsnits-beskrivelse,
som man kan tillade sig at sammenligne med dommernes ”alt andet lige” vurderinger. Under alle omstændigheder mu-
liggør metoden, at det konkret lader sig belyse, i hvilket omfang og på hvilken måde personlige forhold spiller en rolle
for befolkningens holdninger til straf mv.

Figur 3.1. Sag om gadevold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

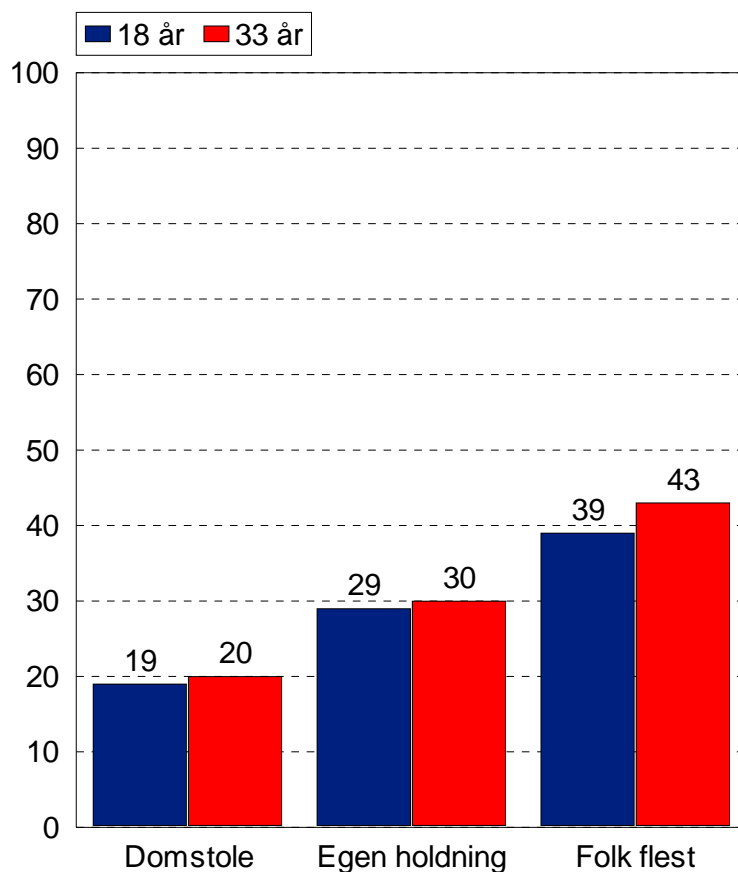

Figur 3.1 viser – til illustration – hvordan resultaterne er med hensyn til, om tiltalte tidligere er straffet eller ej. Der er altså blot tale om en grafisk afbildning af nogle af resultaterne i tabel 3.3 og 3.9.⁹⁴

Figur 3.2 viser de tilsvarende resultater med hensyn til tiltaltes alder, altså om tiltalte er 18 eller 33 år. Der er ingen betydende forskelle overhovedet: Befolkningen vurderer, at det ikke vil have betydning ved domstolene. Det er uden betydning for, hvordan folk selv vil dømme – og man tror heller ikke, det betyder noget for folk flest.

⁹⁴ Første linie i hver af de to tabeller vedrørende ”indespærring”.

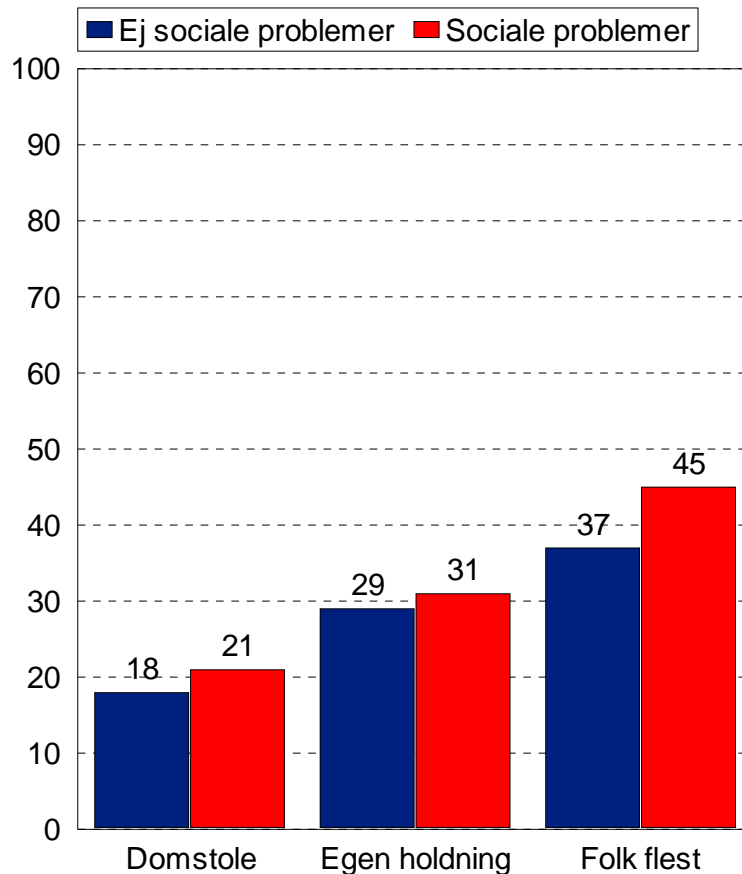
Figur 3.2. Sag om gadevold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 18 eller 33 år

I figur 3.3 er sammenlignet besvarelserne for de interviewede, der har skullet tage stilling til en tiltalt uden sociale problemer, og de der har skullet taget stilling til en tiltalt, der er arbejdsløs og som har alkoholproblemer.

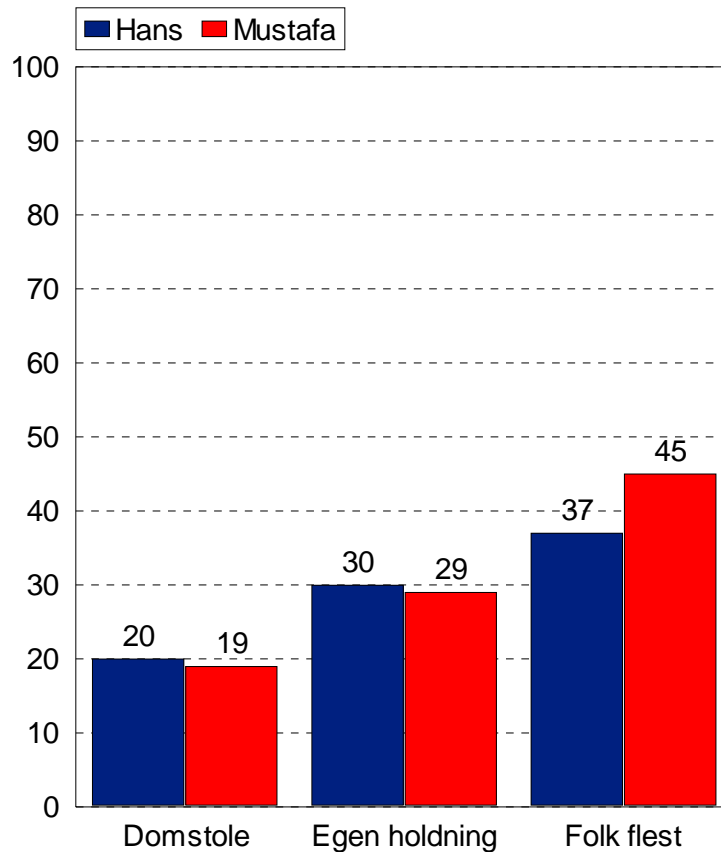
Målt på denne måde forestiller befolkningen sig ikke, at det vil have nogen indvirkning på, om domstolene vil anvende ubetinget frihedsstraf. Det har heller ingen betydning for folks egne holdninger og vurderinger. Derimod forestiller danskernes sig, at folk flest i en sag om gadevold vil have en tendens til oftere at anvende ubetinget frihedsstraf over for en person, der har sociale problemer, end over for én der ikke har. Forskellen er statistisk signifikant.

Figur 3.3. Sag om gadevold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

I figur 3.4 gengives resultaterne med hensyn til den mulige betydning af etnisk oprindelse. Resultaterne svarer her helt til resultaterne vedrørende den mulige betydning af sociale problemer: Danskerne forestiller sig ikke, at etnisk oprindelse i sig selv vil spille nogen rolle for strafudmålingen ved en domstol, og man vil heller ikke selv dømmе forskelligt. Til gengæld forestiller danskerne sig, at folk flest i Danmark vil være mere tilbøjelige til at give Mustafa en ubetinget frihedsstraf end Hans. Forskellen er statistisk signifikant.

Figur 3.4. Sag om gadevold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Hans) eller ikke dansk (Mustafa)

Det kan konkluderes, at bortset fra kriminel fortid så synes de medtagne aspekter af personlige forhold hos tiltalte, og den måde disse er belyst på, ikke at spille nogen rolle for folks tilbøjelighed til at ville idømme en tiltalt i en almindelig gadevoldssag ubetinget frihedsstraf, og folk forestiller sig, at situationen vil være den samme ved en domstol. På to områder synes de enkelte danskere at have en tendens til at føle sig – og domstolspraksis – anderledes end folk flest. Det er opfattelsen, at folk flest vil have en tendens til at tillægge såvel sociale forhold som etnisk oprindelse betydning ved strafudmåling i form af oftere at ville idømme tiltalte med sociale problemer og tiltalte med anden etnisk oprindelse end dansk en ubetinget frihedsstraf.

Fra opsummeret sag til retssag og votering

En sag beskrevet på én side er ikke den virkelighed, man står i, når man faktisk skal dømme i en sag. Selv om en *opsummeret sag* klart er mere ”realistisk”, end når man skal tage stilling til en sag,

der kun er beskrevet i en overskrift såsom ”vold”, ”gadevold” eller ”vold mod sagesløs”, så repræsenterer det en væsentlig anderledes situation end det at skulle tage stilling i en faktisk retssag. Her foreligger der langt flere detaljer; man bruger mere tid på at sætte sig ind i sagen; personerne er ikke navne på papir, men levende mennesker. Og vigtigst i forbindelse med undersøgelsens målsætning: Det er denne situation, der udgør den virkelighed, hvori vi som samfund har besluttet, at folk skal dømmes, og hvor vi skal tage stilling til, hvordan folk skal dømmes. Det har derfor været vigtigt at se, hvordan folk ville dømme, hvis der var tale om en ”rigtig” *retssag*.

Det første og komplicerede led i at ”oversætte” den opsummerede sag til en retssag er fastlæggelse af selve indholdet, altså hvad der skal siges og fremlægges under retssagens gang. Det har her været vigtigt, at indholdet i retssagen for alle væsentlige dele skulle være identisk med den opsummerede sag, selvfølgelig især vedrørende de aspekter, som kunne have betydning for valg af straf og strafudmåling. Det har endvidere været vigtigt, at indholdet var ”teknisk” korrekt, dvs. i overensstemmelse med hvad deres siges og gøres i en sådan retssag. Det følgende er den opsummerede gadevoldssag ”oversat” til retssag. Den version af de opsummerede versioner af gadevoldssagen, som er søgt ”oversat” til retssagen, er den version, som det anvendte dommerpanel har taget stilling til. Som det fremgår, er tiltalte fremstillet som en person, der ikke tidligere er straffet.

Retssag om gadevold

DOMMER
(Sædvanlig indledning)

TILTALTE
(Oplyser sit navn – Hans Larsen - og cpr.nr. – 090580-3723)

DOMMER
(Giver ordet til anklageren)

ANKLAGER
(Læser anklageskriftet op)

Hans Larsen tiltales for overtrædelse af straffelovens § 244 ved lørdag den 8. juli 2006 kl. ca. 02.15 på gaden ud for Nørregade nr. 48, 9999 Provinsbyen, at have holdt fast i Ole Jensens arm og derefter tildelt Ole Jensen et knytnæveslag i ansigtet og et knytnæveslag på skulderen, hvorved Ole Jensen pådrog sig et sår ved mundvigen, som måtte sys med to sting.

DOMMEREN

(Spørger tiltaltes forsvarer, om tiltalte nægter eller erkender sig skyldig)

FORSVAREREN

Min klient erkender sig skyldig i vold ved at have grebet fat i armen på en ung mand. Men i øvrigt nægter han sig skyldig, idet han ikke kan huske mere af episoden.

DOMMEREN

(Oplyser tiltalte om tiltaltes ret til ikke at udtale sig. Spørger tiltalte, om han gerne vil svare på spørgsmål)

TILTALTE

Ja, jeg vil gerne svare på spørgsmål

DOMMEREN

(giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Hvis vi nu starter om aftenen fredag den 7. juli 2006. Hvad lavede du den aften?

TILTALTE

Jeg var til en af mine kammeraters 25 års fødselsdag.

ANKLAGER

Så det var en privat fest?

TILTALTE

Ja

ANKLAGER

Fulgte du med nogen til festen?

TILTALTE

Ja, min kæreste, Anja

ANKLAGER

Skete der noget mellem dig og Anja til festen?

TILTALTE

Ja, altså mig og Anja har et helt vildt godt forhold, ik', men alligevel kommer vi altså ret tit op og skændes, især til fester – det er nok fordi jeg let bliver jaloux – og har lidt svært ved at styre mine følelser. Og den aften syntes jeg altså bare ikke, at Anja helt respekterede, at jeg altså også var der – og at hun er min kæreste.

ANKLAGER

Så I kom op at skændes?

TILTALTE

Ja, jeg fik Anja med ud i haven for at snakke om det – men vi var nok lidt for fulde begge to, til at der rigtig kunne komme noget godt ud af den snak.

ANKLAGER

Hvor meget havde du fået at drikke på det tidspunkt?

TILTALTE

Ca. 8 Breezers og noget hvidvin.

ANKLAGER

Så du var fuld?

TILTALTE

Ja – altså jeg kan godt huske det hele fra festen, ik', men jeg kunne da godt mærke, at jeg havde fået noget at drikke.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

TILTALTE

Ja, så skred jeg fra festen sammen med en af mine kammerater, Klaus. Han kender også godt Anja, så han kunne godt sætte sig ind i mine problemer.

ANKLAGER

Hvad var klokken, da dig og Klaus gik fra festen?

TILTALTE

Ca. 2

ANKLAGER

Hvor gik I så hen?

TILTALTE

Vi gik hen for at få noget at spise henne på grillen.

ANKLAGER

Og prøv så at fortælle, hvad der skete fra det tidspunkt, hvor dig og Klaus kom hen på grillen.

TILTALTE

Jo, altså vi stod uden for grillen og spiste – og så skulle jeg lige ind og tisse – og da jeg så kom ud igen, så var Klaus væk.

ANKLAGER

Ja?

TILTALTE

Ja, og så begyndte jeg at gå rundt og lede efter Klaus – jeg syntes nok ikke lige, at det var så fedt, alle folk bare skred fra mig, den aften, vel?

ANKLAGER

Så du var ophidset på det tidspunkt?

TILTALTE

Ja, altså jeg var nok både sur og ked af det ikke – når ens kæreste og ens ven bare lader én i stikken.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

TILTALTE

Ja, så var der nogen, der begyndte at grine af mig.

ANKLAGER

Hvem var det?

TILTALTE

Ja det var to fyre, der også sad og spiste uden for grillbaren.

ANKLAGER

Var det nogen, du kendte?

TILTALTE

Nej

ANKLAGER

Du siger, at de grinte af dig. Hvordan kan du vide, at det var dig, de grinte af?

TILTALTE

De sad bare og grinte, sådan helt vildt træls, og de sad også sådan og skulede hen til mig – de syntes åbenbart, at det var sjovt, at man kunne se på mig, at jeg havde en møgaften.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

TILTALTE

Så spurgte jeg de der to fyre, om de havde set Klaus. Og så var de bare helt vildt trælse, og den ene af dem gad bare slet ikke at høre efter og sagde bare ”nej”, før han overhovedet havde hørt, hvad jeg spurgte om.

ANKLAGER

Og hvad gjorde du så?

TILTALTE

Så tog jeg fat i ærmet på ham den ene – bare sådan for at få hans opmærksomhed. Man kan da i det mindste svare, når folk spørger om noget, ikke?

ANKLAGER

Du siger, at du tog fat i ærmet på ham. Havde du også fat i selve armen på ham?

TILTALTE

Ja, altså jeg tog jo fat i ham for at få hans opmærksomhed ikke? Så jeg fik jo nok også fat i armen.

ANKLAGER

Var det et hårdt greb?

TILTALTE

Ja, altså meningen var bare, at jeg skulle have ham til at forstå, at man ikke bare kan opføre sig over for folk på den måde.

ANKLAGER

Hvor lang tid holdt du fat i hans arm?

TILTALTE

Det kan jeg ikke huske.

ANKLAGER

Prøvede han at komme fri?

TILTALTE

Ja, altså han ville stadig ikke ligesom slappe af og høre, hvad jeg ville – så han begyndte sådan at sige ”hvad fanden” og sådan, mens han ligesom hev hele kroppen til sig, og var ved at vælte mig.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

TILTALTE

Så kan jeg ikke rigtig huske mere – jeg kan bare huske, at det pludselig gik meget hurtigt, og han kom fri, og jeg løb, fordi jeg var bange for, at han og hans kammerat ville tæske mig.

ANKLAGER

Altså, du siger, at han kom fri – var det ham selv, der fik vredet sig fri?

TILTALTE

Det er jeg ikke helt sikker på, det gik meget hurtigt lige der.

ANKLAGER

Hans, du er jo tiltalt for at have slået ham den unge mand. Derfor vil jeg spørge dig direkte, om du slog ham under den her episode?

TILTALTE

Nej. Altså jeg slog ham i hvert fald ikke med vilje, men der var jo sådan vild tumult, og vores arme røg ligesom rundt i luften, da han kom fri.

ANKLAGER

Kan du have ramt ham med din hånd i ansigtet, da jeres arme røg rundt?

TILTALTE

Jeg kan altså ikke huske det – det kan godt være.

ANKLAGER

Okay – så du kan ikke rigtig huske mere af episoden?

TILTALTE

Nej

ANKLAGER

Tak, så har jeg ikke flere spørgsmål

DOMMEREN

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVAREREN

Ja tak. Hans, jeg kunne godt tænke mig at høre noget mere om de to unge mennesker ude foran grillbaren. Sagde de noget til dig, før du gik over til dem?

TILTALTE

Nej – men du kender godt det der med, at folk bare sidder og glør på dig, ikke. Og så bare griner helt vildt, sådan ind imellem. Det var jo ligesom ret tydeligt, at jeg skilte mig ud ikke – jeg havde sikkert også grædt lidt, og det kunne man jo se – og det syntes de måske var sjovt.

FORSVARER

Havde du grædt på grund af dit skænderi med Anja?

TILTALTE

Ja, det tror jeg.

FORSVARER

Og det var det – de grinte af, tror du?

TILTALTE

Ja.

FORSVARER

Og hvad så, da du prøvede at spørge dem, om de havde set Klaus – du siger, at de ikke hørte efter?

TILTALTE

Ja – altså jeg stod altså og havde brug for hjælp ikke, og så gad de ikke engang at se på mig. Men de kunne åbenbart godt grine af mig lige før.

FORSVARER

Okay. Og så har vi jo hørt noget, om hvad der så skete. Men jeg kunne godt tænke mig at høre, om du selv blev ramt af nogen slag under den tumult, du fortalte om?

TILTALTE

Altså det ved jeg ikke – det kan godt være – for jeg var sådan ret øm i kroppen dagen efter.

FORSVARER

Tak. Så har jeg ikke flere spørgsmål.

DOMMER

Så må du gerne tage plads ved siden af din forsvarer, Hans Larsen. Og så skal vi vist høre et vidne?

ANKLAGER

Ja, nu skal jeg hente vidnet.

VIDNE 1

(Tager plads i midten)

DOMMER

(Spørger til vidnets fulde navn)

VIDNE 1

Ole Iversen

DOMMER

(Sandhedsformaner og giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Ole, vi skal tilbage til natten mellem fredag den 7. og lørdag den 8. juli i år. Var du i byen den aften?

VIDNE 1

Ja, mig og min kammerat, Jens, havde været i byen, og så sad vi så uden for grillbaren og spiste, da alt det her skete.

ANKLAGER

Du siger, at I havde været i byen. Hvor meget havde du fået at drikke, før du kom til grillbaren.

VIDNE 1

Først havde vi drukket nogle øl til maden – sådan 4-5 stykker, og så havde vi delt en halv flaske vodka, som vi købte på et diskotek.

ANKLAGER

Så du var fuld?

VIDNE 1

Ja, altså vi var i ret højt humør, hvis man kan sige det sådan, men jeg kan altså huske alt fra den aften ret tydeligt.

ANKLAGER

Okay. Så prøv at fortælle, hvad der skete, da du sad sammen med Jens foran grillbaren.

VIDNE 1

Jo, så var der ham der fyren, som bare gik rundt og så helt vildt skummel ud. Han gik bare og gloede på alle og så vildt sur ud.

ANKLAGER

Okay den fyr, der gik rundt der, kan du genkende ham her i dag?

VIDNE 1

Ja – det er ham, der sidder derovre

ANKLAGER

Okay. Sagde du eller Jens noget til ham her fyren?

VIDNE 1

Nej – ham havde man ikke lige lyst til at sige noget til.

ANKLAGER

Grinte I af ham?

VIDNE 1

Nej – nej vi sad bare og snakkede og pjattede lidt selv.

ANKLAGER

Hvad skete der så?

VIDNE 1

Ja, så pludselig kom han bare over og hev helt vildt hårdt fat i min arm og mumlede et eller andet om én, der hed Klaus.

ANKLAGER

Sad du stadig ned på det tidspunkt?

VIDNE 1

Ja, altså jeg sad ned på en bænk, ik'

ANKLAGER

Og hvad skete så?

VIDNE 1

Jo, altså jeg prøvede jo alt, hvad jeg kunne, for at komme fri, ik', men han holdt bare vildt hårdt fat – og mumlede stadigvæk et eller andet – og så pludselig slog han mig lige i hovedet.

ANKLAGER

Okay. Lad os lige tage det skridt for skridt. Du siger, at han slog dig – hvornår var det i forhold til der, hvor han holdt fast i din arm?

VIDNE 1

Det var lige bagefter.

ANKLAGER

Okay. Hvordan kom du fri fra grebet om armen?

VIDNE 1

Det var ligesom som om, jeg næsten havde vredet mig fri, da han pludselig slap og så slog mig.

ANKLAGER

Okay. Hvilken arm var det, han havde fat i?

VIDNE 1

Det var min højre.

ANKLAGER

Og hvilken hånd brugte han til at holde om din arm?

VIDNE 1

Hmm... det må have været hans højre også, for han stod sådan næsten lige foran mig.

ANKLAGER

Og da så din arm kom fri, så slog han dig, siger du. Hvilken hånd slog han dig med?

VIDNE 1

Det var også med hans højre.

ANKLAGER

Var hans hånd flad eller knyttet, da han slog dig?

VIDNE 1

Den var knyttet.

ANKLAGER

Og hvor ramte den?

VIDNE 1

Den ramte mig lige her – sådan på venstre side af ansigtet, nede omkring munden.

ANKLAGER

Var det et hårdt slag?

VIDNE 1

Ja, altså det begyndte jo at bløde fra munden ikke, og det gjorde mega ondt.

ANKLAGER

Okay. Slog han dig mere end den ene gang?

VIDNE 1

Ja. Han slog mig igen lige bagefter – på skulderen.

ANKLAGER

Var det også med hans højre hånd?

VIDNE 1

Ja

ANKLAGER

Og var det også knytnæve?

VIDNE 1

Ja.

ANKLAGER

Vi kan se her i skadestuerapport – bilag 5, side 2 – at du blev syet med to sting ved mundvigen bagefter. Havde du ellers nogen skader?

VIDNE 1

Nej – altså jeg havde ondt i skulderen et par dage efter – og også ret ondt i hovedet. Men nu, hvor jeg har fået taget stingene ud, mærker jeg ikke noget til det – og man kan jo heller ikke se noget.

ANKLAGER

Tak. Så har jeg ikke flere spørgsmål.

DOMMER

Har forsvareren spørgsmål?

FORSVARER

Ja tak.

Lad os lige gå tilbage til der, hvor du sad med Jens foran grillbaren. Du sagde, at min klient så skummel ud på det tidspunkt – så du havde altså lagt mærke til ham?

VIDNE 1

Ja

FORSVARER

Sad du og Jens sådan og kikkede på ham?

VIDNE 1

Ja, altså det var jo ligesom rimelig svært at lade være med at kikke på en, der bare går rundt ligesom en løve i et bur og glor ondt på én – ikke?

FORSVARER

Så I kikkede altså på ham. Grinte I også af ham?

VIDNE 1

Nej – det har jeg jo sagt – vi sad bare og pjattede med os selv.

FORSVARER

Men I kikkede altså på ham, og I grinte også. Kan du forstå, hvis han har fået den opfattelse, at I faktisk grinte af ham?

VIDNE 1

Nej – altså for det første tror jeg ikke, at han kunne opfatte ret meget – han var jo helt fra den – og for det andet er det vel ikke forbudt at sidde og grine en fredag aften, når man har været i byen, vel?

FORSVARER

Okay. Lad os gå videre. På et tidspunkt kom han over og mumlede noget om en, der hed Klaus, sagde du. Prøvede du at finde ud af, hvad han mumlede?

VIDNE 1

Nej, altså jeg var faktisk rimelig ligeglad med hans mumleri – han kunne sgu da bare være mærkelig for sig selv, hvis det var det, han ville.

FORSVARER

Kunne min klient – altså den unge mand her – på det tidspunkt ligne en, der havde brug for hjælp til et eller andet – snarere end en, der ville angribe dig – altså sådan, at han bare prøvede at komme i kontakt med dig ved at tage fat i din arm?

VIDNE 1

Altså helt ærligt – man har da lov til at passe sig selv, ikke? Og det var altså det jeg gjorde, og så blev jeg overfaldet. Lad os lige holde fast i det, ikke?

FORSVARER

Jo, men vi bliver nødt til at finde ud af, hvad der rent faktisk skete. Under den tumult der var, hvor du har forklaret, at du blev slået – kan du huske, om du selv på noget tidspunkt ramte den unge mand med dine arme?

VIDNE 1

Jeg ville egentlig ikke så meget kalde det tumult - det var mere bare, at han holdt mig, og da han så slap, så slog han – og så løb han væk. Jeg prøvede selvfølgelig at værgе for mig – men jeg nåede det altså ikke.

FORSVARER

Tak. Så jeg ikke flere spørgsmål.

DOMMER

(Afslutter over for vidne 1)

VIDNE 1

(Forlader stedet)

DOMMER

Og så skal vi høre et vidne mere?

ANKLAGER

Ja, nu skal jeg hente vidnet Jens Carlsen

VIDNE 2

(Tager plads i midten)

DOMMER

(spørger til vidnet identitet)

VIDNE 2

Jens Carlsen

DOMMER

(Sandhedsformaner og giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Jens Carlsen var du på grillbaren på Nørregade lidt over 2 natten mellem fredag den 7. og lørdag den 8. juli?

VIDNE 2

Ja – jeg sad og snakkede med Ole

ANKLAGER

Havde du fået noget at drikke?

VIDNE 2

Ja, jeg havde fået nogle øl – og jeg delte også noget vodka med Ole henne på det diskotek, som vi havde været på den aften.

ANKLAGER

Var du beruset på det her tidspunkt – da I var på grillen?

VIDNE 2

Ja – men ikke mere, end jeg kan huske, hvad der skete.

ANKLAGER

Hvad var det så, du oplevede, der på grillbaren?

VIDNE 2

Jo, altså Ole og mig sad og snakkede og var lige ved at spise, da ham der fyren bare kom og tog vildt hårdt fat i Oles arm.

ANKLAGER

Okay. Ham der fyren, havde du lagt mærke til ham, før han tog fat i Oles arm?

VIDNE 2

Nej - ikke hvad jeg kan huske. Altså der var en del mennesker foran grillbaren der på det tidspunkt.

ANKLAGER

Så du havde ikke siddet og grinet af den her fyr, før han kom hen til jer?

VIDNE 2

Nej – altså så vidt, jeg husker, stod han der bare lige pludselig og holdt fast i Oles arm.

ANKLAGER

Sagde han noget til jer, mens han holdt i Oles arm?

VIDNE 2

Ja, han sagde vist noget til Ole, men jeg kunne ikke rigtig høre det.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

VIDNE 2

Jo altså så fik Ole ligesom vredet sig fri – og så slog ham der fyren bare Ole lige i hovedet.

ANKLAGER

Så du, om han slog med knytnæve eller med flad hånd?

VIDNE 2

Ja, det var med knytnæve. Og så slog han ham også på skulderen, og så løb han bare.

ANKLAGER

Okay. Oplevede du noget undervejs, som du ville kalde ”tumult”.

VIDNE 2

Næhhh... altså det skete bare sådan bang, bang, bang, og jeg nåede egentlig ikke rigtig at reagere. Og det gjorde Ole sådan set heller ikke. Bortset fra, at han prøvede at vride sig fri. Så nej – der nåede ikke rigtig at komme noget tumult.

ANKLAGEREN

Jeg har ikke flere spørgsmål

DOMMEREN

Har forsvareren spørgsmål?

FORSVARER

Ja tak.

Jeg vil bare lige høre dig Jens, hvor godt dig og Ole egentlig kender hinanden?

VIDNE 2

Altså Ole er en af mine bedste venner – vi har kendt hinanden i 10 år.

FORSVARER

Okay. Og har I snakket om det, der skete, efterfølgende – altså har I snakket om, hvad der skete ude foran grillbaren, før I kom herind i dag?

VIDNE 2

Ja, altså lige bagefter snakkede vi da om det – for Ole var helt i chok. Men bagefter har vi egentlig ikke rigtig snakket om det. Jeg tror, at Ole sådan prøver at glemme det.

FORSVARER

Tak. Jeg har ikke flere spørgsmål.

DOMMER

(Afslutter over for vidne 2)

VIDNE 2

(Forlader stedet)

DOMMEREN

Er der yderligere bevisførelse?

Anklageren

Ja. Som bilag 5 ligger en skadestuerapport. Deraf fremgår, at Ole Iversen blev behandlet for skader kl. 3 lørdag morgen den 8. juli. Han fik syet to sting ved mundvigen, og han havde et blå mærke ved skulderen. Skaderne kunne svare til skader opstået ved knytnæveslag. Der kunne forventes gener ved munden i ca. 2 uger, men ingen varige mén.

DOMMEREN

Så må du gerne tage plads i midten igen, Hans Jensen, så forsvareren kan spørge til dine personlige forhold

TILTALTE

(Tager plads i midten)

FORSVARER

Ja, vi kan jo se, at du er 26 år gammel, ikke?

TILTALTE

Jo

FORSVARER

Og hvad laver du til daglig.

TILTALTE

Jeg læser på seminariet.

FORSVARER

Ok. Og hvad lever du af?

TILTALTE

Jeg har min SU – og så supplerer jeg med lidt vikartimer på en skole

FORSVARER

Bor du alene?

TILTALTE

Ja – jeg bor alene på kollegiet – men jeg er stadig kæreste med Anja

FORSVARER

Har du misbrugsproblemer af nogen art?

TILTALTE

Nej – slet ikke

FORSVARER

Og vi kan se her, at du ikke har været i konflikt med loven før – passer det?

TILTALTE

Ja – det er første gang, jeg er tiltalt for noget.

FORSVARER

Tak. Så har jeg ikke mere.

Manuskriptet til retssagen er udarbejdet og gennemgået af de samme praktiserende jurister (advokater), som har udarbejdet de opsummerede sager.

Næste skridt har været at skulle give sagen ”liv”, dvs. at få den gennemført i praksis og på en måde, der kan overværes af andre. Dette er gjort ved at ”opføre” sagen og optage den på video. Under denne opførelse af sagen har man holdt sig tæt til manuskriptet. Sagen er blevet gennemført/opført i

en rigtig retssal og under medvirken af en rigtig byretsdommer som dommer, en rigtig anklager som anklager og en rigtig forsvarer som forsvarer. Som de to lægdommere har medvirket to ”almindelige” personer, mens rollen som tiltalte (Hans) og de to vidner i sagen (offeret Ole og hans kammerat Jens) er blevet spillet af professionelle skuespillere.

Retssagen om gadevold blev gennemført i Ole Due Salen på Det Juridiske Fakultet ved Københavns Universitet. Ole Due Salen er en ”moot court”, hvor jurastuderende kan optrænes og øve sig i gennemførelse af retssager, de såkaldte processpil. Fra venstre er det: Tiltalte (”Hans”), forsvarer, lægdommer, juridisk dommer, lægdommer, anklager og offer/vidne (Ole). Billedet er taget under vidneafhøringen af offeret i sagen.

Det er selvfølgelig af betydelig potentiel betydning, hvordan rollerne som tiltalte og vidner spilles, disse personers væremåde, udstråling osv. Ifølge de deltagende erfarne jurister er det lykkedes særdeles godt at gennemføre denne del af det på en realistisk og typisk måde. Tiltalte er hverken specielt sympatisk eller usympatisk, specielt troværdig eller utroværdig osv.⁹⁵ Tiltalte og vidnerne spiller også så godt og professionelt, at det ikke virker som skuespil.⁹⁶

⁹⁵ Det viser sig også, at almindelige mennesker, der ser sagen, på den ene side ikke opfatter tiltalte som ”påfaldende” i nogen bestemt retning, og på den anden side som noget forskellig afhængig af øjnene, der ser, og ørene der lytter. Nogen ser ham som noget utroværdig, andre som ret troværdig, nogen som en der nok kunne gøre det igen, andre som en

Skuespiller Nicolai Jansdorf, der spiller tiltalte Hans Larsen i sagen om gadevold

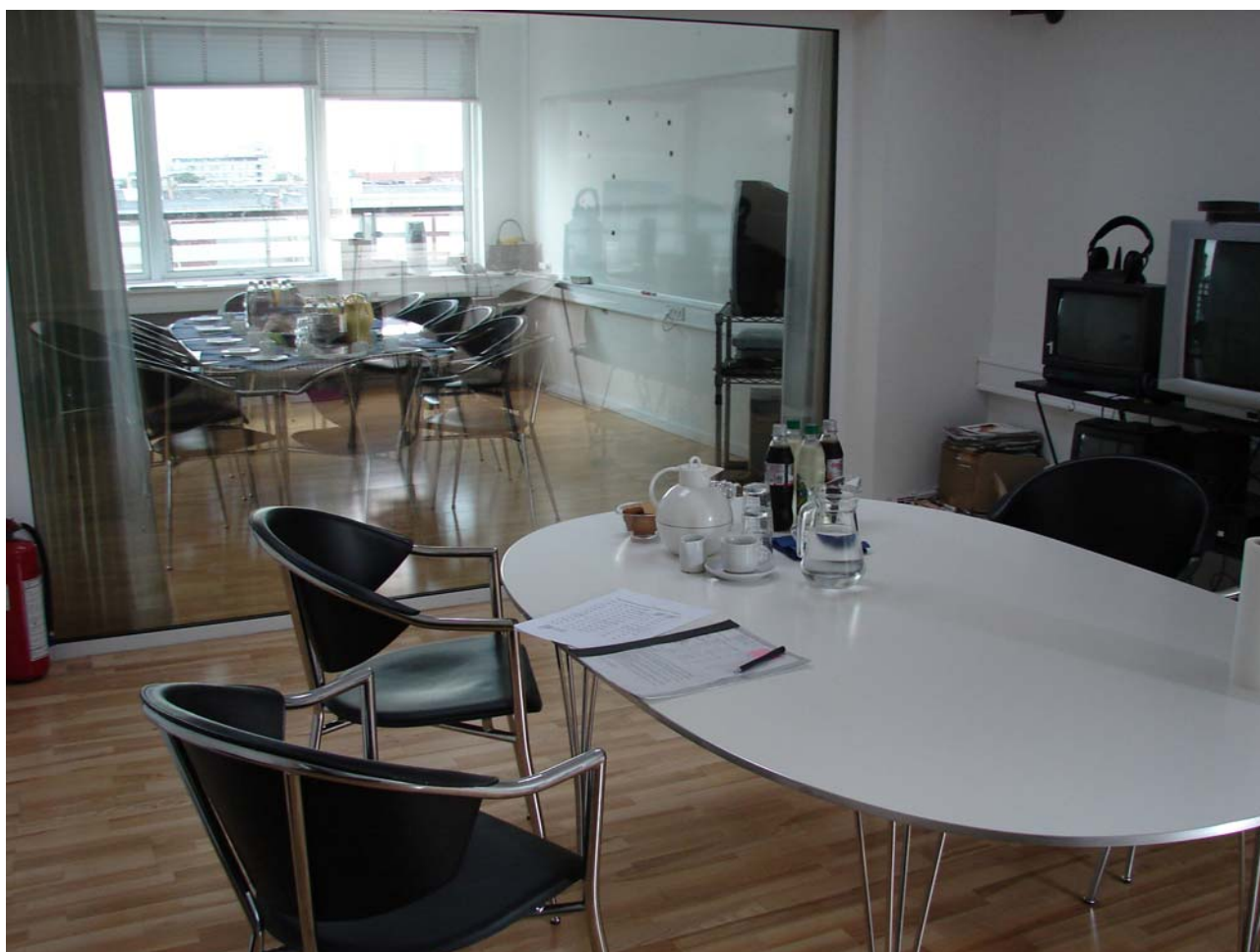
Videoptagelsen af retssagen mod Hans varer 25 minutter. Procedure, domsforhandling og domsafsigelse indgår ikke. Når der stoppes i forløbet inden proceduren og ikke indgår retsbelæring, har formålet været, at folk, der overværer sagen, skal dømmes ud fra egen overbevisning og holdning,

der sikkert ikke vil gøre det igen osv. Flere eksperimentelt gennemførte socialpsykologiske undersøgelser har demonstreret, at tiltaltes grad af udstråling og attraktivitet kan påvirke, hvor hårdt og hvordan man vil straffe. De fleste af disse undersøgelser er gennemført med studerende i dommerrollen i skriftligt opsummerede retssager, hvor tiltalte i billedform præsenteres som attraktiv, neutral eller uattraktiv. En metaanalyse af sådanne studier tyder på, at det er en fordel at være attraktiv, kvinde og have høj social status (R. Mazella & A. Feingold: "The effects of physical attractiveness, race, socioeconomic status, gender of defendants and victims of judgments of mock jurors: A metaanalysis", *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 1994, s. 1315-1344.). En norsk spørgeskemaundersøgelse blandt 490 studerende viste, at når man varierede gerningspersonens attraktivitet ved at tilføje ordet "pæn" foran "singel kvinde" og "kjekk" foran "singel mann", så blev resultatet omkring 20 pct. mindre straf for den attraktive. Effekten var størst for tyveri og bedrageri (25 pct.), og mindst for voldtægt og drab (10 pct.) (P. Schioldborg & Kyrre Lønnum: "Forbrytelse og straff: Studenters domsavsigelser og betydningen av lovbryters attraktivitet", *Tidsskrift for Strafferett*, nr. 2, 2003, s. 123f.). Det er i overensstemmelse med anden forskning, at "attraktivitetseffekten" mindskes med stigende alvorlighedsgrad af forbrydelsen.

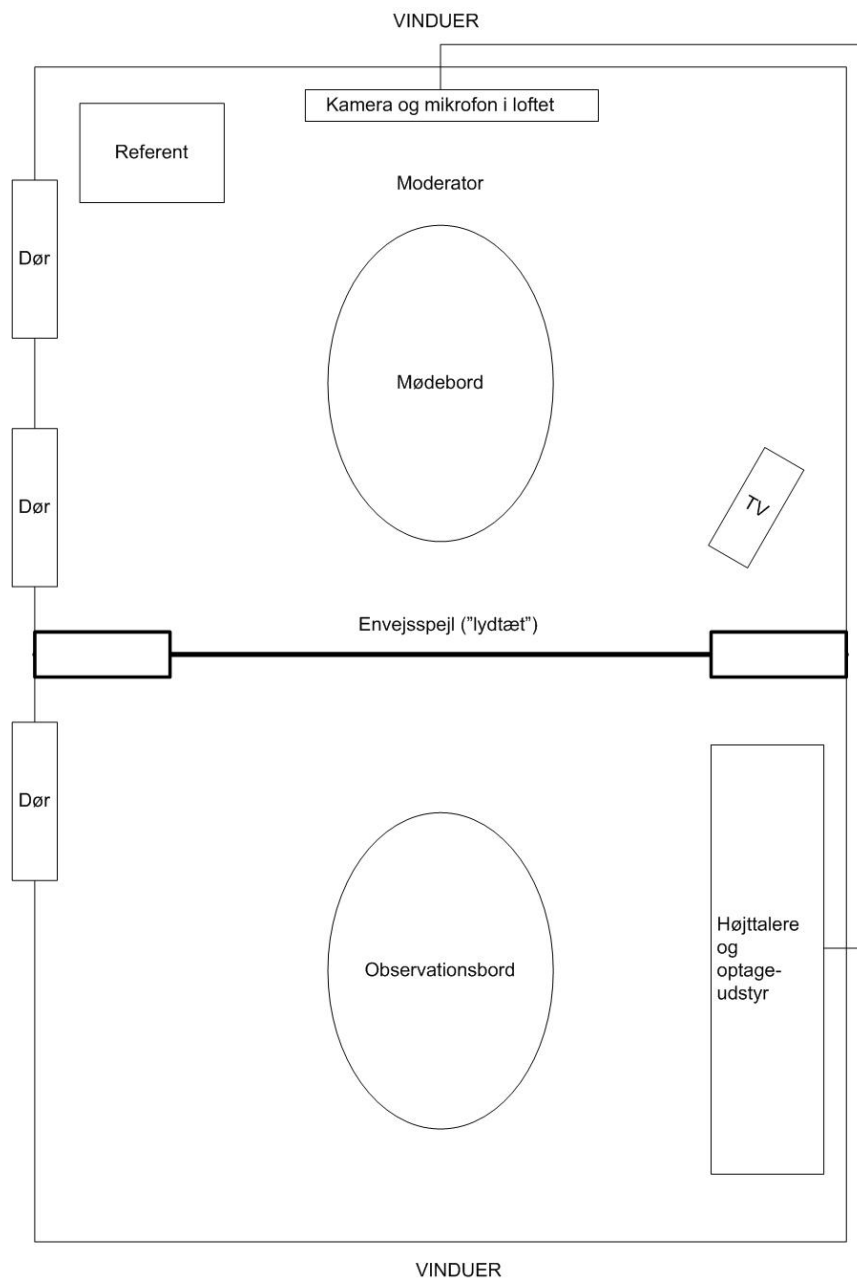
⁹⁶ Dette giver sig bl.a. udtryk i, at mange der ser sagen "uforberedt", er i tvivl om, hvorvidt der er tale om skuespil. De oplever og ser det som en virkelig sag, men ved eller har på fornemmelsen, at en virkelig sag ikke må optages på film og vises i fjernsynet, selv for en lukket kreds.

”hvis de kunne vælge helt frit” og ikke forsøge at tilpasse sig det faktisk mulige eller den eksisterende retspraksis.

Næste fase har været at finde den fysiske ramme, hvori retssagen har kunnet vises for et publikum. Man kunne her selvfølgelig have forestillet sig at gennemføre forevisningen i en retssal eller et rum indrettet som en retssal for at give den bedst mulige og mest relevante atmosfære omkring forevisningen. Det blev imidlertid valgt at gennemføre forevisningen i et ganske almindeligt mødelokale, som man kan sige har større lighed med et lokale, hvori en votering foregår.

De to lokaler, hvor fokusgruppemøderne blev afholdt, her set fra ”observationslokalet” ind i ”mødelokalet” via det envejspejl, der adskiller lokalerne

Skitse over de to lokaler hvor fokusgruppemøderne blev afholdt og observeret

Da det drejer sig om en videnskabelig undersøgelse og analyse, har det været vigtigt at kunne dokumentere fuldstændigt, hvad der er foregået. Der er derfor valgt et mødelokale, hvori der dels har været placeret en referent og dels et kamera og en mikrofon til brug for optagelse af hele forløbet på video. Endvidere stødte mødelokalet op til et observationslokale, hvor man via et envejsspejl og en lydforbindelse kunne observere og følge, hvad der skete i mødelokalet.⁹⁷

Fjerde fase i at gøre det muligt at aflæse menneskers syn på straf i en egentlig retssag om gadevold har været at finde frem til disse mennesker. Det ville her have været ideelt at få et repræsentativt udsnit af befolkningen på samme måde som i postspørgeskemaundersøgelsen. Rekrutteringen er da ganske vist også som udgangspunkt foregået ved, at borgere mellem 18 og 74 år er blevet ringet op ud fra et tilfældighedsprincip, men fordi der af praktisk-økonomiske grunde kun har skullet bruges i alt 30 mennesker fordelt på tre grupper, og fordi man ikke kan gå ud fra, at det er tilfældigt, hvem der vil og kan bruge en aften på at overvære en retssag mv., kan man ikke påstå, at de 30 er fuldstændigt repræsentative for hele befolkningen.

Netop fordi det drejer sig om så få, hvor tilfældigheder kan give store skævheder i gruppens sammensætning, er det valgt ud fra de villige at sammensætte gruppen på en sådan måde, at der – som i befolkningen – er nogenlunde lige mange mænd og kvinder – og at fordelingen på generelle holdninger til straf er omtrent den samme.⁹⁸ Aldersmæssigt er det tilstræbt, at ca. en tredjedel skulle være mellem 18 og 29 år, en tredjedel mellem 30 og 49 og en tredjedel mellem 50 og 74. Det er tilstræbt, at den ligelige kønsfordeling og repræsentative holdning til straf ikke blot skulle gøre sig gældende for den samlede gruppe, men også for hver af de tre aldersgrupper.

Det har været vigtigt, at kontakten til og udtagelsen af de mennesker, der skulle overvære retssagen, blev foretaget af en organisation, der dels har ekspertise i netop denne form for udvælgelse, og dels har været uafhængig af dem, der stod bag undersøgelsen. I praksis er det Synovate Vilstrup, der har

⁹⁷ I praksis viser det sig, at de tilstedeværende i mødelokalet meget hurtigt glemmer og ikke lader sig påvirke af tilstedeværelsen af en referent, kamera, mikrofon og envejsspejl. I mødelokalet betyder envejsspejlet psykologisk set snarere, at lokalet opfattes som meget større, og at eventuelle observerende som langt længere væk, end tilfældet faktisk er. Fra observationsrummet har man kunnet se, hvordan deltagerne eksempelvis brugte spejlet som et almindeligt spejl – rettede på deres tøj, satte håret osv. – ganske klart uden tanke for eller fornemmelse af, at de blev observeret.

⁹⁸ Alle er fra det storkøbenhavnske område. Denne geografiske begrænsning spiller næppe nogen afgørende rolle, idet befolkningsundersøgelsen viser, at der er forholdvis små og få forskelle i synet på straf set i forhold til, hvor i Danmark man bor. Samtidig er der som nævnt ved udvælgelsen taget hensyn til, at de udvalgte skulle være repræsentative for hele Danmark med hensyn til deres generelle holdninger til straf.

forestået dette, og de har ved telekontakterne til det potentielle publikum anvendt følgende ”screen-ner”, hvoraf man også kan se de to spørgsmål, der er stillet om den generelle holdning til straf:⁹⁹

Rekrutteringsskema:

Goddag, du taler med ... jeg ringer fra Synovate Vilstrup. Vi er i øjeblikket i gang med en undersøgelse omkring befolkningens opfattelse af, hvilke konsekvenser det skal have at begå forskellige former for kriminalitet.

Det, vi gerne vil vide noget mere om, er både hvor hårdt eller mildt der skal straffes; men især hvordan der skal straffes. Det er et emne, hvor der ikke findes rigtige eller forkerte svar, kun forskellige holdninger og værdier. I den forbindelse vil jeg gerne stille dig nogle spørgsmål. Det tager kun et par minutter.

SP. 1 NOTER KØN _____

SP. 2 Hvor gammel er du?

NOTER EKSAKT ALDER _____

18 – 29 → (Gruppe 1 – 4)

30 – 49 → (Gruppe 5 – 8)

50 – 74 → (Gruppe 9 – 12)

(Hvis ikke mellem 18-74) → afslut)

SP. 3 Er du dansk statsborger?

Ja → Fortsæt

Nej → Afslut

SP. 4 Hvad er dit postnummer?

NOTER _____

(4000 eller under → Fortsæt

Over 4000 → Afslut)

⁹⁹ Bl.a. med henblik på at vurdere repræsentativiteten af de tre grupper er disse spørgsmål også blevet stillet til et repræsentativt udvalg af befolkningen på 18 år og derover. Det er denne undersøgelse, der er gengivet resultater fra i kapitel 1.

SP. 5 Jeg vil nu læse et par udsagn op, som jeg vil bede dig om at angive din holdning til. På en skala fra 1 - 5, hvor 1 er enig og 5 er uenig, hvor enig er du i følgende udsagn:

"At være indsat i et fængsel er næsten at betragte som et hotelophold, de indsatte har det alt for godt".

1. Enig
2. Overvejende enig
3. Neutral
4. Overvejende uenig
5. Uenig

(Ca. 40 % i hver gruppe skal være uenige eller overvejende uenige i udsagnet)

SP. 6 På en skala fra 1 - 5, hvor 1 er enig og 5 er uenig, hvor enig er du i følgende udsagn:

"Jeg går generelt ind for længere fængselsstraffe".

1. Enig
2. Overvejende enig
3. Neutral
4. Overvejende uenig
5. Uenig

(ca. 30 % i hver gruppe skal være uenige eller overvejende uenige i udsagnet)

SP. 7 Har du deltaget i en fokusgruppe eller en anden form for markedsanalyse indenfor de seneste 6 måneder?

Nej → Fortsæt

Ja → Afslut

Ved ikke/vil ikke oplyse → Afslut

SP. 8 Jeg skal høre om du selv eller nogle i din familie eller nærmeste omgangskreds arbejder eller studerer inden for nogen af følgende brancher eller fagområder:

Jura	→ AFSLUT
Lægdommere	→ AFSLUT
Politi	→ AFSLUT
Domstole	→ AFSLUT
Kriminalforsorg	→ AFSLUT
Markedsanalyse	→ AFSLUT
Marketing	→ AFSLUT - men spørg
til hvad de laver, og undersøg om det virkelig er marketing	
Journalistik	→ AFSLUT
Reklame-/mediabranche	→ AFSLUT
Psykolog	→ AFSLUT

SP. 9

Hvad er din beskæftigelse?

Hvor arbejder du?

Hvad er din stillingsbetegnelse?

INVITER TIL GRUPPE

Det næste led i denne undersøgelse er afholdelse af en gruppediskussion, som varer ca. 3 timer. Den vil jeg gerne invitere dig til. Det foregår hos:

Synovate Vilstrup

Frederiksborggade 18, 5. sal lige ved Nørreport station.

(Placér respondenterne i gruppe efter alder. Flere mulige datoer, som respondenterne kan vælge).

Gruppe 1	(18 – 29 år)	Mandag 7/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 2	(18 – 29 år)	Tirsdag 8/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 3	(18 – 29 år)	Onsdag 9/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 4	(18 – 29 år)	Torsdag 10/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 5	(30 – 49 år)	Mandag 14/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 6	(30 – 49 år)	Tirsdag 15/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 7	(30 – 49 år)	Onsdag 16/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 8	(30 – 49 år)	Torsdag 17/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 9	(50 – 74 år)	Mandag 21/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 10	(50 – 74 år)	Tirsdag 22/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 11	(50 – 74 år)	Onsdag 23/8	klokken 17.30 – 20-30
Gruppe 12	(50 – 74 år)	Torsdag 24/8	klokken 17.30 – 20-30

Der kommer ca. 10 personer samt en mødeleder, der vil "kaste forskellige emner på bordet". Jeg ved endnu ikke præcist, hvad der skal ske, men dog at det kommer til at handle om retsforhold og dine holdninger til sanktioner og konsekvenser i forhold til lovovertrædelser. Dine input er meget vigtige.

Det plejer at være meget spændende. Det er helt uformelt; man siger selvfølgelig kun det man har lyst til, og der er hverken rigtige eller forkerte svar eller holdninger. Undervejs vil der blive serveret lidt at spise og drikke.

Selve gruppediskussionen optages på videobånd af hensyn til den efterfølgende rapportskrivning, idet det ellers kan være svært at huske alt, hvad der er blevet sagt. Man er naturligvis helt anonym og kun personer som er direkte involveret i dette projekt vil komme til at se båndet. (Evt. kan en kunde også overvære forløbet).

Som tak for hjælpen modtager du 6 biografbilletter.

Det fremgår indirekte af denne "screener", at personer, der i deres dagligdag beskæftiger sig med straf og strafudmåling, eller som kan formodes at have en specialiseret viden på feltet, er blevet frasorteret. Sigtet har været, at deltagerne – publikum – skulle være så "almindelige" mennesker som muligt.

Via denne screening er der blevet inviteret og er fremmødt i alt 30 personer, som – fordelt på tre grupper – er blevet forevist retssagen om gadevold i det omtalte særlige mødelokale. Blandt disse 30 personer er der et klart flertal, der generelt mener, at fængselsstraffene i hvert fald ikke skal være

kortere end de er, og omkring halvdelen er helt enig i denne holdning til fængselsstraf. I øvrigt har de tre grupper været sammensat på følgende måde:

Gruppe H: 11 personer mellem 18 og 29 år, 5 mænd og 6 kvinder

Gruppe Q: 10 personer mellem 30 og 49 år, 5 mænd og 5 kvinder

Gruppe V: 9 personer mellem 50 og 74 år, 4 mænd og 5 kvinder

Det for hovedproblemstillingen og undersøgelsen helt centrale spørgsmål er, om det gør nogen forskel for ens holdning og valg at skulle tage stilling til en skriftligt opsummeret sag eller en retssag, som man følger på fjernsyn. Derfor er hvert møde med de enkelte grupper – i det følgende benævnt som fokusgruppemøder – blevet indledt med, at deltagerne anonymt har udfyldt det samme spørgeskema som i befolkningsundersøgelsen. Herefter har de set retssagen og så udfyldt et nyt skema, hvor det er blevet tilkendegivet, hvordan man nu ville dømmе.

Det forhold, at deltagerne i fokusgruppemøderne har udfyldt det samme spørgeskema som i befolkningsundersøgelsen, giver mulighed for at vurdere fokusgruppedeltagerenes repræsentativitet på centrale områder, jf. tabel 3.14.

Tabel 3.14. Procent af de udspurgte i befolkningsundersøgelsen og i fokusgrupperne, der peger på indespærring som reaktion i sag om gadevold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Fokusgruppe 18-74 år	13	23	30
Befolkning 18-79 år	10	20	30

Der viser sig at være særdeles god overensstemmelse mellem fokusgruppernes holdning til den opsummerede gadevoldssag og befolkningens. 23 pct. af fokusgruppedeltagerne vil idømme Hans en ubetinget fængselsstraf eller elektronisk fodlænke over for de tidligere nævnte 20 pct. af befolkningen som helhed. Ligesom befolkningen som helhed undervurderer fokusgruppemedlemmerne også domstolenes strengthed i en sådan sag og overvurderer befolkningens strengthed i almindelighed. Ligesom befolkningen som helhed er der en tendens til, at fokusgruppemedlemmerne oplever deres egne holdninger som noget strengere og skrapere end domstolenes, men noget mildere og blødere end andre menneskers holdninger i almindelighed.

I en rigtig retssag vil hverken de juridiske dommere eller de læge dommere – som her – skulle afgive deres dom i umiddelbar forlængelse af retsbehandlingen. Der vil blive mulighed for at tænke sig om og for en votering, hvor man kan diskutere det med hinanden. For at gøre beslutningsgrundlaget og beslutningsprocessen så realistisk for den enkelte som overhovedet muligt, er der i forlængelse af de fremviste retssager blevet indbygget en form for votering, hvor man orienteres nærmere om de enkelte straffe og reaktionsformer samt får mulighed for med hinanden at diskutere fordele og ulemper ved at anvende disse straffe/reaktioner i den konkrete sag om gadevold, dvs. over for Hans. Igen er der dog ikke tale om, at diskussionen ledes af en sagkyndig (dommer), eller at man på anden måde vejledes omkring retspraksis. Det efterspurgte er således stadig de deltagendes egne private og personlige holdninger, men nu altså efter at være blevet lidt mere informeret om de enkelte straffes indhold mv., efter at have fået længere tid til at tænke sig om og efter at have diskuteret det med andre almindelige mennesker. Efter at denne votering er afsluttet, er de tilstedeværende blevet anmodet om i et spørgeskema svarende til det, de fik lige efter visningen af retssagen, på ny at tilkendegive hvad de mener.

Det samlede fokusgruppeforløb, der er foregået uden pauser, og som typisk har varet godt 3 timer, tager sig da således ud:

1. Kort introduktion.

2. Anonym udfyldning af et spørgeskema (SKEMA 1), der svarer til det skema, der anvendtes i befolkningsundersøgelsen, dvs. med 7 cases. De enkelte cases er beskrevet på samme måde, som de oprindeligt blev beskrevet for dommerpanelet, dvs. *at det i alle tilfælde drejer sig om tiltalte, der ikke tidligere har været straffet. De tiltalte har dansk navn, deres sociale forhold er "almindelige" og deres alder er den gennemsnitlige af de to, der er anvendt i befolkningsundersøgelsen.* Der tages for hver sag stilling til, hvordan man tror straffen ville blive ved en domstol, hvad man selv synes, og hvad man tror folk flest ville dømme (ligesom i befolkningsundersøgelsen og med anvendelse de samme svarkategorier). Spørgeskemaet indeholder en kort og helt neutral "faglig" omtale af, hvad de enkelte straffe går ud på, f.eks. hvad en betinget dom er. Hovedformålet med udfyldningen af dette skema er at kunne vurdere deltagernes grad af repræsentativitet sammenholdt med hele befolkningen med hensyn til deres holdninger til straf i opsummerede sager samt at danne et udgangs-

punkt for aflæsning af eventuelle ændringer i deres holdninger under mødets forløb. Ca. 30 minutter.

3. Visning af video med retssag om gadevold (case 2) på tv. Procedure og domsafsigelse i sagen vises ikke. Ca. 30 minutter.

4. Anonym udfyldning af et spørgeskema (SKEMA 2). Her tages stilling til, hvordan man ville dømme i den netop viste retssag, ”hvis man nu var en af de lægdommere, som man så var dommere i sagen”). Svarmulighederne er identiske med svarmulighederne i det første spørgeskema. Via et nummer/tal, der kun kendes af de enkelte mødedeltagere, og som påføres spørgeskemaerne, kan mødedeltagerne forblive anonyme, mens det samtidig bliver muligt at sammenholde besvarelserne af de to spørgeskemaer (samt et afsluttende, jf. længere fremme). Ca. 10 minutter.

5. Fælles diskussion af de mulige straffe, reaktioner og foranstaltninger (svarende til dem der findes i spørgeskemaerne). De enkelte straffe mv. diskuteres én efter én, idet diskussionen af hver af dem indledes med en kort (2-3 minutters) omtale på et videoklip ved en ekspert på området.¹⁰⁰ Det omtales her, hvad de enkelte straffe går ud på, hvad hovedidéen er med dem, og hvad man evt. via undersøgelser el.lign. ved om deres virkninger. Hvornår og i hvilke sager de faktisk anvendes (”retspraksis”) omtales ikke. I diskussionen fokuseres der på at få deltagernes holdning frem vedrørende hvilke fordele henholdsvis ulemper, der kunne være ved at anvende de pågældende former for straf over for tiltalte i den aktuelle sag, Hans. – og ikke, umiddelbart i hvert fald, om de ville anvende den pågældende straf i sagen. Ca. 90 minutter.

6. Anonym udfyldning af et spørgeskema (SKEMA 3). Her tages stilling til, hvordan man nu efter at have diskuteret sagen i længere tid og have fået uddybet de mulige straffes karakter ville dømme. Skemaet er fuldstændig identisk med skema 2. Ca. 10 minutter.

7. Diskussion af om man har ændret holdning undervejs (fra skema 1 over skema 2 til skema 3) og i givet fald hvorfor. Det pointeres, at man ikke på nogen måde skal føle sig forpligtet til konkret at fortælle, hvordan man faktisk har ”dømt”. Ca. 10 minutter.

8. Jurydiskussion: Tror man, at man i gruppen kunne blive enige om en bestemt form for straf mv. til Hans i sagen om gadevold, og hvad skulle denne straf mv. så være? Ca. 10 minutter.

9. Kort afslutning.

¹⁰⁰ Professor i straffeproses ved Københavns Universitet og formand for Det Kriminalpræventive Råd Eva Smith.

Mødelederen – moderator – har i alle tre grupper været den samme person, en sociolog der er ansat hos Synovate Vilstrup. Det er en person, der er trænet i og har erfaring med fokusgruppemøder (fortrinsvis kommercielle). Hun har ikke haft nogen form for ekspertviden vedrørende straffesystemet el.lign. og har således med god samvittighed undervejs kunnet sige, at hun ikke vidste noget om det, når der eventuelt blev spurgt om brug af straffeattester osv. At der således anvendtes en mødeleder uden fagviden på området betød, at deltagerne ikke følte sig som værende oppe til eksamen og ikke skulle præstere et resultat eller en konklusion i en bestemt retning. Mødelederen var kun på det helt generelle plan blevet orienteret om undersøgelsens formål ("undersøgelse af hvordan folk vil dømmes i konkrete sager"), og mødelederen fik hverken undervejs eller efterfølgende de udfyldte spørgeskemaer at se. Hendes opgave har været som tilbageholdende og neutral ordstyrer at være interesseret i og understøttende for at få synspunkter – alle former for synspunkter i alle retninger – frem. Møderne er blevet struktureret efter en tidsplan og et indhold, som er meget detaljeret, og som indeholder alt det væsentlige, som moderator *skal* sige og foretage sig og *må* sige og foretage sig. Denne spørgeguide og huskeliste, der også i praksis er fulgt overordentlig tæt, tager sig således ud:

Mødelederens (moderators) spørgeguide og huskeliste ved fokusgruppeinterview vedrørende holdninger til straf i sag om gadevold

0. Nødvendige rekvisitter til mødet:

- a. Et lukket kasse med "brevsprække" hvori deltagerne kan komme udfyldte skemaer
- b. En konvolut/pose med 20 sedler, hvor der er skrevet 20 forskellige tocifrede tal (samt det bogstav der identificerer gruppen)
- c. Skema 1 i tilstrækkeligt antal eksemplarer + konvolutter
- d. Skema 2 i tilstrækkeligt antal eksemplarer + konvolutter
- e. Skema 3 i tilstrækkeligt antal eksemplarer + konvolutter
- f. Video med den sag, der skal vises
- g. Video med omtale af de forskellige reaktioner
- h. Incentives

1. Introduktion

- Præsentation af Synovate, rummets indretning, anonymitet og moderators rolle som ordstyrer.
- Diskussionen i dag er del af en stor undersøgelse af danskernes holdninger til straf, som Advokatsamfundet står for. Emnet for vores diskussion er, hvilke konsekvenser det skal have at begå forskellige former for kriminalitet. Vi skal selvfølgelig diskutere, hvor hårdt eller mildt der skal straffes, men især hvordan.
- Det skal understreges, at det er et emne, hvor der ikke findes rigtige eller forkerte svar, kun forskellige holdninger og værdier. Og at ens holdning selvfølgelig vil være helt afhængig af,

hvilken forbrydelse der er tale om, hvad der er sket, gerningsmandens situation – om det er et barn, om det er begået i fuldskab, om det er forsætligt eller uagtsomt – og hvad det er for muligheder, man har til rådighed: samfundstjeneste, effektive behandlingsmetoder osv.

- Vi skal se nogle videoindslag, som danner udgangspunkt for vores diskussion. Jeg vil også bede jer om at udfylde nogle anonyme spørgeskemaer i løbet af interviewet.
- Forløbet er, at vi starter helt generelt, hvor vi sådan set kun får at vide, hvad selve forbrydelsen er – så fylder vi på og varierer sagen med detaljer om, hvordan forbrydelserne er begået, hvordan der kan reageres, og diskuterer så fordele og ulemper ved de enkelte måde at reagere og straffe på – og diskuterer, hvad vi nu synes, når der er foregået det og det, og den og den straf eller konsekvens kan komme på tale.
- Vores diskussion vil i alt tage omkring tre timer. Undervejs kan det være, jeg afbryder jer.
- Navnerunde. Fortæl om en personlig ejendel, som I er glade for.

2. Oplæg til udfyldning af SKEMA 1.

Nu vil jeg gerne bede jer om at trække en seddel med et nummer fra denne her konvolut. Årsagen til det er, at I skal udfylde forskellige skemaer undervejs, og at vi er interesseret i at sammenligne den enkelte deltagers besvarelser på skemaerne med hinanden.

Når I skal udfylde skemaerne, skal I skrive det nummer på, som I har trukket. På den måde bliver jeres besvarelser anonyme. Nummeret kan I smide ud eller tage med hjem, når vi er færdige.

3. Udfyldning af SKEMA 1

Her er det første skema. Her er syv sager beskrevet ganske kort samt en del muligheder for, hvordan der kan straffes/reageres. Når I er færdige, skriver I jeres nummer på skemaet, lægger det i en konvolut, lukker konvolutten og smider den i denne postkasse. I skal ikke skrive nummer på konvolutten. Kun på skemaet. I får 20 minutter til at udfylde skemaet. Sid ikke for længe og overvej det enkelte svar, men kryds af efter jeres første indskydelse.

4. Visning af video med sag om gadevold

Nu har I skullet være dommere i sager uden at vide ret meget om dem.

Nu vil jeg tage en enkelt sag og vise jer mere om, hvad der mere i detaljer er sket. Sagen har overfladisk set en vis lighed med en eller flere af de sager, I lige har taget stilling til. Det, I får at se, er selve retssagen og de oplysninger, der er blevet fremlagt her. Afhøring af tiltalte, offeret, vidner osv. Det er kun den sag, I nu ser, vi skal diskutere i dag. Vi skal prøve at finde frem til, hvordan vi synes der skal dømmes i denne sag.

5. Oplæg til udfyldning af SKEMA 2

Den film, I lige har set, er skuespil, men den er ”taget ud af virkeligheden” med en rigtig dommer, forsvarer og anklager. Der er tre dommere i sagen, heraf to lægdommere, dvs. ganske almindelige mennesker, som ikke er ansat i retsvæsenet. Det er de to der sad til højre og venstre for dommeren. Det eneste, I ikke har set, er proceduren, dvs. forsvarerens og anklagerens opsummering af sagen og deres argumenter for, hvad straffen/reaktionerne/konsekvenserne bør være.

Det vi skal snakke om i dag, er som sagt reaktionerne over for kriminalitet – dagen i dag handler ikke om, hvorvidt det er bevist, at den tiltalte – Hans Larsen – som I har set i filmen, har gjort det, han er tiltalt for. Sagen er lavet sådan, at I roligt kan lægge til grund, at Hans rent faktisk har gjort det, han er tiltalt for.

Udgangspunktet for vores diskussion er, at vi kan gøre og vælge, hvad vi vil. I vores diskussion er der ikke noget med at skulle følge en bestemt retspraksis el.lign.

Nu vil jeg bede jer udfylde SKEMA 2. I skal forestille jer, at I var den ene af lægdommerne i sagen. Så skal I skrive i skemaet, hvilken straf/konsekvens, I ville votere for/stemme på. Husk at skrive jeres nummer på skemaet, inden I lægger det i konvolutten.

6. Udfyldning af SKEMA 2.

Skemaet udfyldes, lægges i en konvolut og herefter i kassen med udfyldte skemaer.

7. Oplæg til diskussion af ubetinget frihedsstraf

Om lidt skal vi diskutere sagen. Selve hændelsesforløbet, forklaringerne osv. ligger fast. Det vi skal fokusere på i diskussionen, er de mange forskellige måder der kan straffes på og reageres på, og diskutere fordele og ulemper ved de forskellige måder.

Vi skal altså ikke tage stilling til igen, om man nu skal gøre det ene eller det andet, men ligesom hviske tavlen ren: Nu starter vi forfra – sagsforløbet ligger klart – men hvad vil være fordelene eller ulemperne ved at gøre det ene eller det andet? Vi tager de mulige straffe op en efter en og prøver at diskutere os frem til, hvilke ulemper og fordele der er ved at anvende dem i den konkrete sag. I må meget gerne nævne fordele og ulemper, selvom I ikke selv er enige.

Ved hjælp af en ekspert, der kender mere til det os, har vi fået lavet en video med en nærmere forklaring om, hvad de enkelte straffe/sanktioner går ud, og hvilke konsekvenser de kan have. Vi starter med den ubetingede frihedsstraf – fængslet. Ubetinget frihedsstraf er den hårdeste straf man kan få i Danmark. Den kan strække sig fra 7 dage til livstid – eller den kan, i sjældne og særlige tilfælde være på ubestemt tid.

Hvad vil det egentlig sige at få en fængselsstraf? Prøv at høre her..:

8. Visning af videoklip om ubetinget frihedsstraf

Det nævnes i indslaget, at det for enkelte kan være muligt at få en uddannelse i fængslet, men det skal understreges, at det er meget få, der faktisk får det og at det af praktiske grunde er urealistisk ved de relativt korte fængselsstraffe som f.eks. en straf på 1, 2 eller 3 måneder.

Der nævnes i indslaget ikke noget om, hvad man ved om virkningerne på kriminaliteten af at få en fængselsstraf, men som I sikkert også har hørt, betyder fængselsophold og det at blive spærret inde sammen med andre kriminelle ifølge mange undersøgelser snarere en forværring end en forbedring af ens muligheder for at klare sig kriminalitetsfrit bagefter. Om det så kan have en afskrækkende virkning på andre end de dømte er mere uklart og meget vanskeligt at undersøge.

9. Diskussion af ubetinget frihedsstraf

Hvis vi først prøver at snakke lidt om de mulige fordele ved at bruge en fængselsstraf over for Hans i den konkrete sag, I så før: Hvad kunne I så se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved at straffe Hans med fængsel?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at sætte Hans i fængsel. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved at fængsle Hans?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- om der er adgang til besøg/orlov o.lign. eller ej
- hvor barsk selve indespærringen er, dvs. hvor mange ting han ikke må i fængslet (fx ingen adgang til tv eller internet)
- hvor ødelæggende konsekvenserne vil være for Hans (arbejde, familie)
- fængselsstraffens negative/positive påvirkning af Hans' kriminalitet, når han har udstået sin straf?
- Har det betydning at det koster mange penge at sætte folk i fængsel? Kan det få jer til at overveje, om man kunne bruge pengene på en anden og bedre måde i denne sag? Give Hans en billigere straf?
- Som jeg nævnte før, er der meget, der tyder på, at man bliver mere kriminel af at komme i fængsel. Har det betydning for jeres holdning?
- Som jeg også nævnte, ved man ikke med sikkerhed, om fængselsstraffe har en afskrækkende virkning på folk, der ikke har været dømt. Har det betydning for jeres holdning?

10. Oplæg til diskussion af og elektronisk fodlænke

Indespærring kan foregå på mange måder. For forholdsvis nylig er det blevet muligt at anvende indespærring i eget hjem – elektronisk fodlænke – som mulighed. Nu skal vi se en nærmere forklaring på, hvad det går ud på:

11. Visning af videoklip om elektronisk fodlænke

12. Diskussion af elektronisk fodlænke

Hvis vi først prøver at snakke lidt om de mulige fordele ved at bruge en elektronisk fodlænke i den konkrete sag, I så før: Hvad kunne I så se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf over for Hans?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved at straffe Hans med elektronisk fodlænke?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at anvende elektronisk fodlænke på Hans. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved at Hans straffes med elektronisk fodlænke?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning, om Hans (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- bor alene eller ej (har familie)
- har arbejde eller ej, dvs. må gå ud for at gå på arbejde
- må modtage besøg eller ej
- har forbud mod alkoholindtagelse eller ej?

13. Oplæg til diskussion af om betinget dom

Nu kunne man jo også forestille sig at give en betinget dom. Her er en uddybning af, hvad det vil sige:

14. Visning af videoklip om betinget dom

(video om betinget straf afspilles, hvor ekspert begynder at omtale anvendelsesmuligheder).

15. Diskussion af betinget dom

Som I allerede har læst i spørgeskemaet inden filmen, kan man til en betinget dom knytte en række andre vilkår udover selve det, at man skal holde sig fri af kriminalitet i en bestemt periode, f.eks. vilkår om behandling eller om at passe uddannelse eller arbejde. Hvis disse særlige vilkår overtrædes, er udgangspunktet, at man så skal ind og afsone den fængselsstraf, man er blevet idømt.

Jeg vil lige huske jer på, at udgangspunktet for vores diskussion stadig er, at vi kan gøre og vælge, hvad vi vil. I vores diskussion er der ikke noget med at skulle følge en bestemt retspraksis el.lign.

Hvad kunne være mulige fordele ved at give Hans en betinget dom? Hvad kunne I så se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved en betinget dom?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at give Hans en betinget dom. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved en betinget dom?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning, om (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- Den tid, Hans skal holde sig kriminalitetsfri, bliver længere
- Tilsynstiden bliver længere eller kortere
- Tilsynet er mere eller mindre intensivt (f.eks. personligt fremmøde hos kriminalforsorgen eller politiet en gang om ugen og/eller hvilke vilkår der i øvrigt tilknyttes)?

Diskussion af fordele og ulemper ved forskellige behandlingsvilkår:

Nu ved jeg godt, at Hans sagde nej til, at han havde misbrugsproblemer. Men hvad nu hvis det ved nærmere udspørgning viser sig, at han rent faktisk har alkoholproblemer. Han er ikke en forsumpet alkoholiker, men han drikker mere, end godt er. Hvad synes I så, ville være fordelene/ulemperne ved at tilknytte vilkår om behandling til en betinget dom, hvis vi forudsætter, at behandlingen virker, og at den varer så længe der er behov for det?

16. Oplæg til diskussion af behandlingsdom

Man kunne forestille sig, at det man – uden at true med fængselsstraf i tilfælde af nye kriminalitet – først og fremmest valgte – eller en af de ting man valgte – var at sætte Hans i behandling.

Når vi snakker behandling, handler det blandt andet om behandling af voldelig/aggressiv adfærd og af alkohol- eller stofmisbrug. Og igen ved jeg godt, at Hans sagde, at han ikke havde misbrugsproblemer af nogen art. Men under den her diskussion skal vi altså prøve at forestille os, at det alligevel viste sig, at han havde nogle af de problemer, vi skal tale om nu.

Her er lidt om behandling dels for vold eller aggressiv adfærd i sig selv (i det første indslag vi skal se) og dels for behandling af nogle af de mulige årsager til vold og andre former for forbrydelser, alkoholmisbrug og stofmisbrug.

17. Visning af videoklip om behandling

(Begge videoer vises. Omhandler bl.a. "almindelig" alkoholbehandling (antabus mv.), angermanagement og cognitive skills).

18. Diskussion af behandlingsdom

Hvad kunne være mulige fordele ved at give Hans en behandlingsdom? Hvad kunne I se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved en behandlingsdom?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at give Hans en behandlingsdom. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved en behandlingsdom?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning, om behandlingen er (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- mere eller mindre langvarig
- mere eller mindre indgribende/ubehagelig
- mere eller mindre effektiv?

19. Oplæg til diskussion af bødestraf

Mange retssager afgøres med en bøde. Det kender vi især for overtrædelser af færdselsloven, men bøder kan også bruges ved straffelovsovertrædelser. Vi ved jo alle sammen, hvad en bøde er, så det behøver vi ikke en ekspert til at forklare os om! Det kan vi gå direkte i gang med at diskutere.

20. Diskussion af bødestraf

Hvad kunne være mulige fordele ved at straffe Hans med en bøde? Hvad kunne I se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf?

Skulle det være en "almindelig bøde" eller dagbøder, dvs. en bøde som er afhængig af den dømtes indkomst? Hvad er fordelene ved en "almindelig bøde"? Fordelene ved dagbøder?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved en bødestraf?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at straffe Hans med en bøde. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Er der særlige ulemper ved en "almindelig bøde" eller ved dagsbøder?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved en bødestraf?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning, om: (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- Det er en meget stor bøde eller kun en lille bøde? – Hvad er en meget stor bøde?

- Hvis bøden i stedet for at ryge i statens kasse, gik til et godgørende formål, som Hans blev oplyst om. Fx at han skulle betale 20.000 kr. til Red Barnet?
- Bøden blev indbetalt til en pulje, der skal bruges til ofre for kriminalitet.

21. Oplæg til diskussion af kompensation til offeret

En mulighed i den forbindelse kunne selvfølgelig være, at Hans betalte en kompensation direkte til offeret, Ole. Her tænker jeg ikke på almindelig erstatning for forvoldte skade, men en kompensation der skulle rette lidt eller helt op på det, at Hans har gjort Ole noget ondt eller uønsket. Vi har ikke spurgt nogen om, hvad dette går eller kunne gå ud på, for det siger vel næsten sig selv. Er I med på, hvad jeg mener?

22. Diskussion af kompensation til offeret

Hvad kunne være mulige fordele ved, at Hans betalte kompensation til Ole? Hvad kunne I så se som fordele eller gode ting ved at bruge denne straf?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved at dømme Hans til at betale kompensation til Ole?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved, at Hans betaler kompensation til Ole. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved en kompensation?

23. Oplæg til diskussion af konfliktråd

En anden mulighed for at Hans kan forsøge at gøre det godt igen i forhold til Ole, er at mødes med ham i et konfliktråd. Her er en lidt nærmere forklaring af, hvad et konfliktråd er (videoen om konfliktråd afspilles, afbrydes lige inden ekspert omtaler anvendelsesmuligheder).

24. Visning af videoklip om konfliktråd

Det nævnes i indslaget, at konfliktråd selvfølgelig forudsætter, at tiltalte har tilstået, og vi forudsætter i vores diskussion, at Hans har tilstået.

I Danmark er ordningen med konfliktråd indtil videre kun et forsøg. Andre lande som f.eks. Norge og Finland har haft konfliktråd i mange år.

25. Diskussion af konfliktråd

Men vi skal jo ikke diskutere, hvad man gør eller ikke gør i øjeblikket, men hvad vi synes, man kunne og burde gøre, hvis man kunne vælge helt frit.

Hvad kunne være mulige fordele ved at anvende et konfliktråd mellem Hans og Ole. Hvad kunne I se som fordele eller gode ting ved denne løsning?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved et konfliktråd?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved et konfliktråd mellem Hans og Ole. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved et konfliktråd?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- hvis Ole havde mulighed for at tage flere med, fx familie
- Hovedformålet med et konfliktråd er at der skal ske en forsoning. I den forbindelse kan man også beslutte, at Hans skal gøre noget for Ole som en slags kompensation. Det kunne være en eller anden personlig tjeneste, som de to bliver enige om, at Hans skal gøre for Ole i et bestemt stykke tid. Hvad synes I om denne ordning – gør det jer mere/mindre positivt stemt for at anvende konfliktråd som sanktion i den konkrete sag?

26. Oplæg til diskussion af samfundstjeneste

Den sidste mulighed, vi skal diskutere, er samfundstjeneste, hvor ideen er, at Hans skal gøre det gjorte godt igen over for samfundet og os alle sammen ved at udføre en eller anden form for arbejde i sin fritid, det vil sige, at det arbejde man skal udføre ligger uden for almindelig arbejdstid.

Samfundstjeneste bliver ikke lige overstået på kort tid. Det er typisk en straf, der varer længere end fængselsstraf. Her er lidt mere om, hvad samfundstjeneste går ud på:

27. Visning af videoklip om samfundstjeneste

(video afbrydes umiddelbart inden ekspert begynder at omtale anvendelsesmuligheder)

28. Diskussion af samfundstjeneste

Hvad kunne være mulige fordele ved at straffe Hans i den konkrete sag med samfundstjeneste: Hvad kunne I se som fordele eller gode ting ved denne straf?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad er det vigtigste/bedste ved samfundstjeneste?

Hvad så med ulemperne eller de negative, problematiske sider ved at dømme Hans til samfundstjeneste. Synes I, der kan være nogen ulemper eller negative konsekvenser forbundet med det?

Til sidst opsummering/prioritering: Hvad vil være den største ulempe, det mest negative ved samfundstjeneste?

Vil det gøre nogen forskel for jeres holdning (tillægsspørgsmål der *eventuelt* kan stilles):

- hvor mange dage/timer, der skal gøres samfundstjeneste
- hvad det er for en slags arbejde og for hvem
- om Hans har arbejde eller ej?

29. Oplæg til udfyldning af SKEMA 3

Vi har nu haft en ret omfattende diskussion om fordele og ulemper ved forskellige former for straf og reaktioner i forhold til den sag, vi så på video, og vi har forsøgt at gøre hinanden klogere på dette, og har haft nogen til at fortælle os noget om, hvad det egentlig går ud på. Jeg vil gerne vide, hvad I nu synes, der skal ske, og hvordan der skal reageres i sagen, først ved at I igen udfylder det skema, I udfyldte inden diskussionen, og dernæst ved at vi snakker om det i fællesskab. Skemaet udfyldes som om Hans har et mildt misbrug. Ved siden af kolonnen med egen holdning krydser I af, hvad I ville dømme, hvis Hans ikke er misbruger.

30. Udfyldning af SKEMA 3

(der følges samme procedure mv. som skema 1 og 2).

31. Diskussion af ændring i mening om straffen til tiltalte

I skal ikke på nogen måde føle jer forpligtet til at fortælle om, hvordan I har ”dømt” i sagen, men jeg kunne godt tænke mig at høre, om nogen har ændret mening (fra skema 1 over 2 til 3) og hvorfor?

Er der så nogen af jer der ikke har skiftet mening? Hvorfor?

32. Jurydiskussion

Og så til allersidst: Hvis I nu var en jury og skulle prøve at nå til en fælles beslutning. Kan I så det? Og hvad vil I foreslå. Eller i hvert fald: Er der noget eller nogen af reaktionerne/straffene, de fleste af jer kan samles om at bruge, også hvis I måske skal bøje lidt af i forhold til det, I selv dybest set mener (og har tilkendegivet ved spørgeskemabesvarelsen).

33. Afslutning

Tak for hjælpen. Interessant diskussion. Uddeling af incentives (6 biografbilletter til hver).

Spørgsmålet er da, om der under disse forudsætninger viser sig at være nogen forskelle mellem befolkningens – repræsenteret ved fokusgruppedeltagernes – syn på, hvordan der skal straffes i en prototypesag om gadevold, når de skal tage stilling til det som en opsummeret sag, som en retssag eller som en voteret sag?

Således som betingelserne har været, kunne man forestille sig, at eventuelle ændringer i hvordan der skulle straffes/reageres, ville være ganske små og få af især to grunde. For det første er man blevet rekrutteret på basis af nogle generelle holdninger til straf, og man har sandsynligvis oplevet, at man skal til et møde, hvor man i en eller anden udstrækning skal uddybe og forklare denne holdning. For det andet er tidsperioderne mellem de fire tilkendegivelser af holdninger til straf meget korte. Man er blevet kontaktet og rekrutteret via et interview umiddelbart før mødet, hvor man lægger ud med at skulle tilkendegive sine holdninger til straf i 7 sager. Blot omkring en halv times tid efter skal man igen tilkendegive sin holdning til en af disse 7 sager – halvanden time herefter igen sin holdning til samme sag. Der er undervejs i processen ikke nogen fagfolk (jurister), der eksempelvis udfordrer en med retspraksis eller andre forhold, som man vanligvis lægger vægt på, og man kan skjule sin mening og dømme helt anonymt.

Disse forestillinger viser sig imidlertid ikke at holde stik. De fleste (22 ud af 30) dømte ikke på helt samme måde efter at have set retssagen; de fleste (17 ud af 30) ville ikke dømme på helt samme

måde efter votering, som de ville lige efter at have set retssagen – og de fleste (23 ud af 30) ville ikke dømme på helt samme måde efter votering, som de ville inden de havde set retssagen.

Betragtet på den anden led kan man se, at kun 5 ud af 30 ville dømme på præcis samme måde efter at have set retssagen, som de ville efter at have læst den opsummerede sag, hvortil kommer 3, der ville have givet samme hovedsanktion (f.eks. betinget dom under 2 måneder), men en anden ”bisanktion” (f.eks. konfliktråd i stedet for behandling). 5 ud af 30 ville have dømt på præcis samme måde efter at have voteret som efter retssagen, hvortil kommer 8, der ville give samme hovedsanktion, men en anden ”bisanktion”. 3 ud af 30 ville dømme på præcis samme måde efter at have voteret som efter den opsummerede sag, hvortil kommer 4, der ville give samme hovedsanktion, men en anden ”bisanktion”. De 3 personer ud af de 30, svarende til 10 pct., der ikke har ændret holdning overhovedet, er en kvinde i aldersgruppen 18-29 år, der ville give Hans 2-3 måneders ubetinget fængselsstraf – hvilket svarer til eller er lidt i overkanten af, hvad dommerpanelet mente, han ville blive idømt ved en domstol;¹⁰¹ det er en mand i aldersgruppen 50-74 år, der ville give samfundstjeneste (mindre end 50 timer),¹⁰² og det er en kvinde, ligeledes i aldersgruppen 50-74 år, der ikke ville give nogen straf overhovedet.

Holdningsændringernes *retning* er selvfølgelig særlig interessant. Går de i alle mulige retninger uden nogen bestemt hovedtendens, eller er der en hovedtendens i retning af større mildhed eller strenghed? For at afgøre dette skal der ”vedtages” en skala for mildhed/strenged. I den aktuelle undersøgelse er der anvendt følgende, fra strengest til mildest: 1. Ubetinget fængsel, 2. Elektronisk fodlænke, 3. Samfundstjeneste, 4. Betinget frihedsstraf, 5. Bøde, 6. Andet (Konfliktråd, Behandling, Kompensation) og 7. Ingen straf. Det er desuden medtaget, om man går op eller ned inden for de enkelte kategorier, dog ikke for kategori 6, som kan indeholde helt eller delvist usammenlignelige ændringer.¹⁰³

¹⁰¹ Men vedkommende tror ikke, at en domstol ville idømme indespærring i denne sag overhovedet, ligesom vedkommende ikke tror, folk i almindelighed ville gøre det.

¹⁰² Vedkommende er af den opfattelse, at såvel domstolene som folk i almindelighed vil være strengere, idet han mener, at der her vil blive tale om en ubetinget fængselsstraf (under 2 måneder).

¹⁰³ Og naturligvis heller ikke for 7. Man kunne diskutere om f.eks. 2-3 måneders elektronisk fodlænke skulle vurderes som strengere end ubetinget fængsel under 2 måneder, men denne form for problemer forekommer stort set ikke i praksis.

For det første viser det sig, at det går i begge retninger. Der er nogen, der bevæger sig mod strengere straffe, jo mere udtømmende og detaljerigt gadevoldssagen bliver belyst.

For det andet er der en klar hovedtendens – og den går i formildende retning:

- Fra den opsummerede sag til retssagen er det 14 (47 pct.), der bevæger sig i mildere retning, 9 (30 pct.) der ikke ændrer sig, og 7 (23 pct.) der bevæger sig i strengere retning. For hver gang, der er en, der går i strengere retning, er der altså to der går i mildere retning.
- Fra retssagen til den voterede sag er der 10 (33 pct.), der bevæger sig i mildere retning, 13 (43 pct.) der ikke ændrer sig, og 7 (23 pct.) der bevæger sig i strengere retning. Der er altså noget færre, der ændrer straffenes strenghedsniveau, når man går fra retssag til voteret sag, end når man går fra opsummeret sag til retssag, men bevægelsen er stadig som hovedtendens i formildende retning.
- Ser vi på hele processen, fra den opsummerede sag til den voterede sag, er der 18 (60 pct.), der bevæger sig i mildere retning, 6 (20 pct.) der ikke ændrer sig, og 6 der ændrer sig i strengere retning (20 pct.). Her er der således tre der bevæger sig i mildere retning for hver gang, der er en, der bevæger sig i strengere retning.

Bevægelser i strengere eller mildere retning må ses i forhold til det niveau, man starter ud fra i den opsummerede sag. Som det er fremgået, er der 23 pct., svarende til 7 personer, der ud fra den opsummerede sag starter med at mene, at Hans skal ikendes en dom til indespærring, enten i form af elektronisk fodlænke eller ubetinget fængsel. Set over hele forløbet er der ikke en eneste af disse 7, der bevæger sig i strengere retning. En enkelt bliver stående fast på, at der skal anvendes indespærring under en eller anden form, mens de øvrige 6 bevæger sig i mildere retning.

Det ligger implicit heri, at samtlige de 6 ud af 30, der bevæger sig i strengere retning fra den opsummerede til den voterede sag, er personer, der som udgangspunkt mente, at der ikke skulle anvendes indespærring. Endvidere forholder det sig sådan, at ikke en eneste af disse 6 personer bevæger sig så langt i deres tiltagende strenghed, at de efter voteringen mener, at der skal dømmes til en eller anden form for indespærring. 1 ændrer holdning fra bøde til betinget dom, 2 fra en relativt mild til en relativt streng betinget dom, 1 fra kompensation til offeret til samfundstjeneste og 2 fra konfliktråd til samfundstjeneste.

For de fleste, hvad enten man dømmer eller bliver dømt, er det mest afgørende, om der bliver tale om indespærring eller ej. Som figur 3.5 viser, så betyder ændringerne samlet set en bevægelse i retning af, at færre og færre vil anvende indespærring.¹⁰⁴ I den opsummerede sag ville kun 23 pct. anvende ubetinget fængsel eller elektronisk fodlænke. Efter retssagen er andelen, der vil idømme indespærring, faldet yderligere, nu til kun 10 pct. Og efter votering vil 93 pct. ikke anvende indespærring, og kun 7 pct. vil, svarende til 2 personer ud af 30. Den ene af disse to vil som retspraksis give en dom på 2-3 måneders ubetinget fængsel, hvilket også var hvad ved vedkommende ville give i straf for den opsummerede sag (jf. tidligere). Den anden vil give en ubetinget fængselsstraf på under 2 måneder, hvilket er mindre end ved udgangspunktet, hvor vedkommende ville give en ubetinget fængselsstraf på over 3 måneder. Begge de to personer, der gennem hele forløbet fastholder en ubetinget fængselsstraf, er unge mænd (under 30 år).

Hvad er det da for en straf, vi ender op med efter opsummering, retssag og votering? Som nævnt vil 2 ud af 30 idømme ubetinget frihedsstraf, heraf ingen længere eller i hvert fald ikke væsentligt længere end retspraksis i den slags sager.¹⁰⁵ Ingen vil idømme elektronisk fodlænke. 7 vil give samfundstjeneste, de fleste mellem 50 og 100 timer. 9 vil idømme betinget dom, de fleste heraf en betinget dom på under 2 måneder. 1 vil give bøde (under 50.000 kr.). 4 vil alene idømme en eller anden form for behandling, 1 konfliktråd, og 3 mener ikke, at der bør være tale om nogen straf eller reaktion i det hele taget.¹⁰⁶

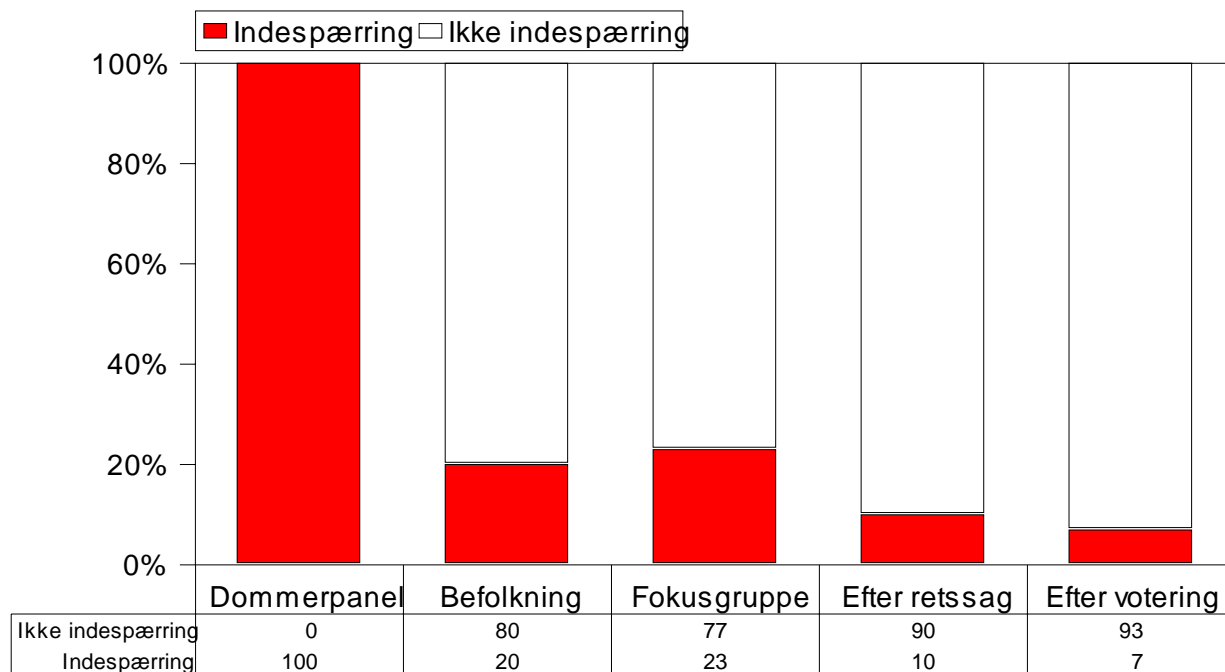
¹⁰⁴ For god ordens skyld skal der gøres opmærksom på, at når det i figur 3.5 og i tilsvarende figurer længere fremme i rapporten angives, at 100 pct. af dommerpanelet peger på ubetinget frihedsstraf, så vedrører dette ikke dommernes personlige opfattelse – som ikke er forsøgt kortlagt i undersøgelsen overhovedet – men dommerpanelets vurdering af retspraksis (normalstraffen ”alt andet lige”).

¹⁰⁵ Disse to personer var i samme gruppe, hvilket betyder, at andelen af personer i denne gruppe (de 18-29-årige), der går ind for ubetinget frihedsstraf er uændret – 18 pct. – fra start til slut. De to andre grupper, de 30-49-årige og de 50-74-årige ender op med, at ikke en eneste går ind for ubetinget frihedsstraf efter ”voteringen”. Blandt de 30-49-årige var der 30 pct., der gik ind for ubetinget frihedsstraf efter den opsummerede sag, men ingen efter retssagen og ”voteringen”. Blandt de 50-74-årige var der 22 pct., der gik ind for ubetinget frihedsstraf efter den opsummerede sag, 11 pct. efter retssagen og ingen efter ”voteringen”.

Ændringen i retning af mindre tilslutning til indespærring som straf gør sig gældende for såvel mænd som kvinder. Efter den opsummerede sag gik 36 pct. af mændene ind for en indespærringsstraf. Denne andel faldt til 21 pct. efter retssagen og 14 pct. efter ”voteringen”. For kvindernes vedkommende var der som udgangspunkt 13 pct., der gik ind for en indespærringsdom, men ingen overhovedet såvel efter retssagen som efter ”voteringen”.

¹⁰⁶ De sanktioner, der er nævnt her, er hovedsanktionen og/eller den eneste sanktion/reaktion, der er valgt. Hertil kommer ofte en ”bisanktion”, specielt i form af behandling, og i enkelte situationer i form af kompensation til offeret og/eller konfliktråd. Ud af de 30 er der i alt 4, der mener, at konfliktråd skal være sanktionen eller en del af denne.

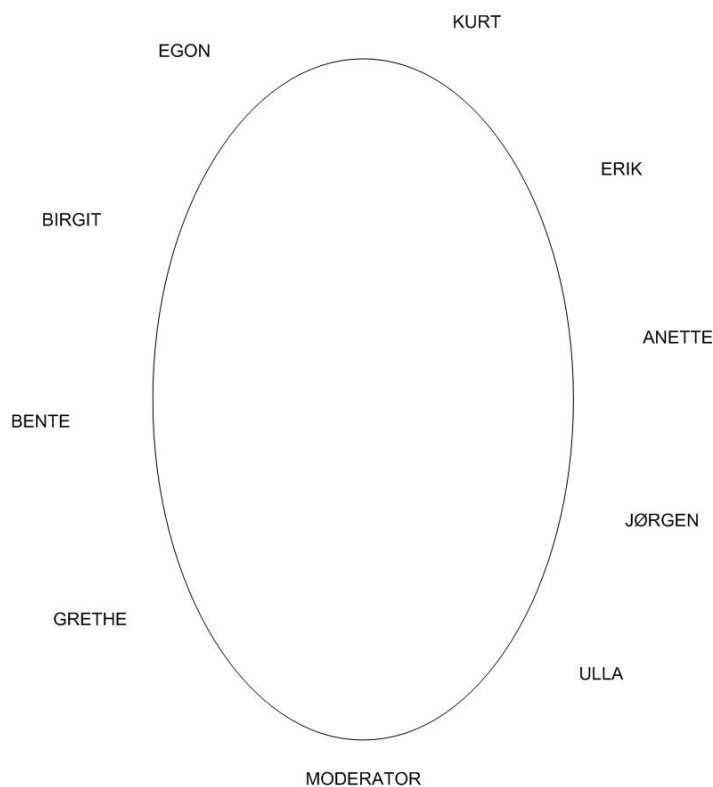
Figur 3.5. Procent af befolkningen og af fokusgruppedeltagere, der ønsker indespærring anvendt som straf i sag om gadevold, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

Med henblik på at få en dybere forståelse af de mulige og faktiske ændringer i synet på straf, er det interessant at få et indblik i, 1) i hvilket omfang man er sig bevidst, at der er sket ændringer, 2) i hvilken udstrækning man er villig til at ”offentliggøre” holdningsændringer” (og tale sandhed herom) og 3) ens egne forklaringer på eller forståelse af, hvorfor man har ændret (eller ikke ændret) holdning og i hvilken retning.

Gruppen af 50-74-årige, der overværede og diskuterede gadevoldssagen, bestod af 9 personer plus mødeleder (moderator):¹⁰⁷

Birgit:	Arbejdsløs	57 år
Bente:	Sygeplejerske	56 år
Grethe:	Laborant	52 år
Ulla:	Hjemmehjælper	54 år
Jørgen:	Pensioneret skoleinspektør	67 år
Anette:	Konsulent	58 år
Erik:	Pensioneret frisør	74 år
Kurt:	Lagerekspedient	51 år
Egon:	Pensioneret maler	63 år

¹⁰⁷ Deltagerne i det konkrete møde vil givetvis kunne genkende sig selv og hinanden i de følgende referater, men for at maksimere anonymiseringen uden for denne gruppe er der anvendt andre navne og en vis sløring med hensyn til alder og beskæftigelse. Udover "bordplanen" og mødedeltagernes fornavne har der i observationslokalet været en deltageroversigt til rådighed. En sådan deltageroversigt har indeholdt deltagerens rigtige fornavne, et nummer for hver af dem (der bruges af referenten i hendes referat af forløbet), alder, køn, postnummer, beskæftigelse samt mødedeltagernes svar på de to screeningsspørgsmål vedrørende generelle holdninger til straf.

Egon, Birgit, Kurt og Erik er ifølge de screenings-spørgsmål, der blev stillet i forbindelse med rekrutteringen generelt set af den overbevisning, at straffene i Danmark burde være længere ("strammere"). Bente, Grethe og Ulla – er generelt set – uenige heri ("slappere").

Efter at deltagerne anonymt havde udfyldt og afleveret det tredje og sidste skema om, hvordan man personligt ville dømmes Hans for gadevold, spurgte moderator:

Moderator: *"Nå, nu kunne jeg godt tænke mig at høre ... nu skal I altså ikke føle jer forpligtet til at sige, hvordan I har dømt i sagen ... men er der nogen, der har ændret holdning her i løbet af diskussionen?"*

Bente: *"Jeg ved ikke om det er så meget i diskussionen, men jeg synes, jeg ændrede holdning, da jeg så ham, altså - det har jeg også sagt før, det virkede som om han ikke var helt psykisk stabil, det synes jeg, og så får man et andet syn på det, end da jeg ikke kendte noget til sagen, og bare skulle kigge på det sådan rent objektivt, det der: (hun slår i bordet og signalerer på denne måde, hvad hun tænkte da hun umiddelbart læste sagen: "Han skulle bare have en over fingrene"). Det gør noget andet, når man ser ham."*

Jørgen: *"Vi er enige om, det er en skuespiller ikke?"*

Bente: *"Jo, jo, men altså hvis vi prøver at leve os ind i, at det var en person, der var sådan, ikk'?"*

Moderator: *"Så du blev anderledes stemt, kan man sige, da du så ham?"*

Bente: *"Ja - Ja, ja."*

Moderator: *"Mildere stemt?"*

Bente: *"Jah - ja - ja."*

Birgit: *"Hm ja, jeg blev også anderledes stemt, men ligeså meget da jeg så de to andre vidner, altså, der havde jeg også sådan lidt, jeg tænkte, nåh ja, det er hvad der kan ske for enhver, for, ja, altså, jeg vil ikke sige, at jeg synes, de havde ligeså meget skyld, for selvfølgelig havde de ikke skyld i at han går hen og slår, vel, men, ja - lisså - lidt utroværdighed der også, sådan, nåh ja, man har vel glemt lidt, netop fordi man var fuld."*

Moderator: *"Ja, hvad siger I andre?"*

Anette: *"Ja, jeg syntes han skulle have en betinget straf i starten, for han havde slået, men jo mere vi har snakket om det, jo mindre synes jeg jo så han har gjort. Han har stukket ham en eller anden, og sikkert været irriterende, og Klaus var væk eller hvad det var han hed ham der var med. Altså, så synes jeg måske, det er lidt synd for ham, nu har han fået nok, ikk', i og med den retssag, så synes jeg måske ikke han skal have mere."*

Moderator: ”Ja – hvad siger du Jørgen?”

Jørgen: ”Hvis man SER unge mennesker, der har været udsat for HÅRD vold. Eksempel: En utrolig dejlig 10. klasse dreng tager hjem med S-toget. Man morer sig med at hoppe på hans hoved i S-toget på vejen hjem. Jeg så ham næste dag på mit kontor, hvor faderen... – nej, ikke næste dag, et langt stykke tid efter – jeg kunne ikke kende drengen, jeg mener, DET er vold, eller hvis vi læser i avisen om folk der snitter hinanden med knive. Jamen det – det er GROV vold. Her er der tale om noget der er en affekt situation, øhh, som man måske igen kan sætte sig ind i og forstå. Så jeg vil ...nu skal jeg nok holde min mund ikk’, fordi jeg snakker for meget... Jeg synes stadigvæk, det er en bagatelsag, men der skal en markering på.”

Moderator: ”Ja – så har du ændret holdning?”

Jørgen: ”Nej, det sagde jeg også i starten.”

Moderator: ”Er der nogen der har?”

Egon: ”Jo, jeg er nok blevet lidt mildere i dommen, men jeg er enig med Jørgen, der skal en appel, der skal være en konsekvens.”

Moderator: ”Hvad er det, der har fået dig ... selv om du taler om konsekvens ..., hvad er det, der har fået dig til at blive mildere i din dom?”

Egon: ”Jo, det er fordi, at efterhånden som vi har fået diskuteret det, og sådan noget, og så får man mere tid til at tænke over det, og også hørte udtalelserne i retten, ikk’, og det gør jo, at man siger, nåh ja, der kunne jo være, der kan jo være sådan noget, noget som ikke kommer helt frem fra de to. Så jo, og så skal man jo også tænke på, hvilke konsekvenser det i den sidste ende får for ham. Så, jo, det har mildnet mig lidt. For ellers, hvis vi snakker om voldssager, grov vold, så tror jeg nok vi er enige, Jørgen, og det må jeg så lige indskyde, jeg er sådan set lidt ked af, at ikke det er en lidt grovere sag vi har ...”

Bente: ”For så var det nemmere ikk’? (Birgit ved siden af Bente markerer grinende ved at slå hånden i bordet: ”at så kunne vi slå til”, FB).”

Egon: ”Nej, der tager du nemlig helt fejl. Der tager du fuldstændig fejl, fordi hvis du får en lidt grovere sag, og diskuterer det som vi gør, så kan man godt få nogle helt andre synspunkter.”

Birgit: ”Ja, det er rigtigt.”

Egon: ”Du kunne meget let træf” og gå hen og blive chokeret over dig selv.”

Birgit: ”Jamen, det er rigtigt.”

Flere i kor: ”Ja.”

Birgit: ”Der er vi alle sammen meget mere afmålte, og konsekvente, og siger, jamen jeg ved hvordan jeg forholder mig til det.”

Egon: *"Jo, men du kan sagtens komme derhen, lissom mig, ikke lisså meget, men med en del ... hvor du vil blive meget chokeret over dig selv."*

Moderator: *"Er der andre, der har noget at sige?"*

Kurt: *"Jamen, jeg siger det samme som Carl."*

Moderator: *"Det er også af de samme årsager, du har ændret holdning?"*

Kurt: *"Ja. Lige nøjagtigt."*

Moderator: *"Er der nogen, der ikke har ændret mening?"*

Erik: *"En dommer kan bare ikke ... Min doublemakker i bordtennis gennem 30 år, han var dommer. Og køre med ham, så snakker vi om tingene. Og han sidder der, med netop sådant et ungt menneske der, som han nødt vil ... men ... men han er nødt til at have, der er en præcedens i det her, for i det øjeblik han dømmes for mildt ellers – ploing – så bliver den appelleret, ikk'?"*

Moderator: *"Men der er VI jo heldige, det behøver vi ikke tage os af."*

Erik: *"Nej."*

Moderator: *"Er der nogen, der ikke har skiftet mening?"*

Erik: *"Jeg har ikke skiftet mening. Specielt ikke i den sag der (peger hen på fjernsynet, hvor sagen er blevet vist, FB). Fordi jeg synes det eneste relevante, stadigvæk, hvis han har et alkoholmisbrug, så skal han under behandling. Men jeg går stadigvæk meget meget stærkt ind for samfundstjeneste. Fordi ... det jeg kunne have ændret mig på, det var, æhh, at den (underforstået: en dom til samfundstjeneste, FB) ville følge ham også, som en straf på hans straffeattest – det er jeg chokeret over, det havde jeg aldrig troet, at en samfundstjeneste ville..."*

Ulla: *"Jeg har ikke skiftet mening, det er fordi, det er nok fordi, øhh, at jeg et eller andet sted ikke forstår straffesystemerne. Altså, jeg tror ikke man vinder noget ved de former for straf, f.eks. fængselsstraf. Jeg mener ikke, at der er nogen ... de har ikke nogen effekt, tværtimod. Altså, der kommer ikke noget godt ud af det, ved at spærre folk inde. Så derfor, alternativet og alt det der, om der skal være en konsekvens, det er der jo på andre måder, og det har der også været for ham i filmen her, alene det at han er kommet ind i alt det der. Han var jo ædru, da vi så ham nu, han er vågnet op og har set hvad det er der foregår, han sidder i en retssag."*

Moderator: *"Ja. Hvis vi her til sidst skulle forestille os, at vi var en jury: tror I så, vi kunne blive enige herinde?"*

Alle giver udtryk for, at de – som gruppe – i DENNE HER SAG – ligger i den milde ende.

3 voterer for ingen straf overhovedet (Ulla, Anette og Grethe).

1 vil give Hans en form for behandlingsdom (Kurt).

2 går ind for konfliktråd (eventuelt selv om parterne ikke selv vil) og et behandlingstilbud (Bente og Birgit).

3 (Egon, Jørgen og Erik) går ind for en eller anden markering; Erik samfundstjeneste (som han er gået ind for helt fra begyndelsen) – Egon også samfundstjeneste (men det skal ”hives” lidt ud af ham) – Jørgen bøde eller kompensation over for offeret (den skal ikke være så stor, det er en lille sag, mener han).

Til sidst udspinder der sig en lille diskussion om, hvordan man tror, man har dømt i forhold til, hvad dommen vil blive ved en domstol, og hvordan det forholder sig til, hvad folk i almindelighed mener. Her er der såvel verbalt som nonverbalt almindelig tilslutning til, hvad Jørgen konkluderer:

Jørgen: ”Jeg tror ikke, vi er særlig typisk som gruppe i forhold til befolkningen; vi er ikke repræsentative; vi er alt for kloge!”

Såvel tendenserne som indholdet i begrundelserne var i al væsentlighed det samme i de to andre grupper, hvori gadevoldssagen er blevet diskuteret og vurderet.

I gruppen med 11 18-29-årige fremkom der følgende reaktioner på spørgsmålet om, hvorvidt man havde ændret holdning undervejs, og hvad begrundelsen herfor var:

Berit, 20, studerende (strammer): ”Ja, jeg tror, at fra det allerførste, hvor vi ikke havde set noget til ham der, ja, fordi nu kunne man jo sådan se forholdene, altså i stedet for teksten, den var meget kort, og man var meget presset i tid, så der dømte man lidt hurtigt. Jeg havde tendens til at dømme hårdere, end jeg endte med.”

Niels, 28, konsulent (slapper): ”Ja, jeg tror også ... man havde mere tid, når man så det på video-film, de der detaljer, så kunne man rent faktisk tage stilling til, hvad der rent faktisk var sket. Så ud fra den der tekst, tror jeg også jeg dømte ham hårdere, end jeg ville have gjort.”

Sanne, 19, gymnasieelev (strammer): ”Det er også det samme (underforstået: jeg mener, FB) ... efter at man havde fået tid og sat sig ind i det, ik’?”

Oskar, 25, tekniker, strammer: ”Jeg tror, jeg stort set har ment det samme, altså godt nok blev vi sat ind i hans situation, og det gør jo så, at lige pludselig bliver det en meget subjektivt, hvad hedder det nu, altså vurdering af det, men altså, nu når han f.eks. bliver skolelærer eller sådan noget, og præsenterer for eleverne, at han kom jo til at lave lidt samfundstjeneste og sådan noget i den stil der, så alle hans elever de sidder der bare og synes, nåh, det var sgu da ikke særlig slemt og tæn-

ker, nåh, det kan vi sgu' da godt gå ud og lave, lad os da gå ud og banke nogen... signalværdien, vil jeg sige, den vil så ikke have den store effekt..."

Moderator: *"Så du har holdt fast i en, en relativ hård dom, for at få en signalværdi?"*

Oskar: *"Ja, netop – en objektivitet, ja, for ellers lige pludselig sker der noget, så sidder man der og psykoanalyserer, de mennesker der bliver ... for netop at give den rette dom til ham, og noget i den stil... det synes jeg ikke."*

Nanna, 26, studerende på Handelshøjskolen (strammer): *"Så vidt jeg husker, hvor jeg har sat krydset, så har jeg holdt fast i, at det skulle være en kombinationsstraf, straf og behandling."*

Line, 21, plejeassistent (strammer): *"Det var også det samme hele vejen igennem, altså fra det første til det sidste, straf og behandling."*

I gruppen med 10 personer i alderen fra 30 til 49 år var reaktionerne og forklaringerne følgende:

Annika, 45, social- og sundhedsmedhjælper (slapper): *"Ja, jeg så ikke alle alternativerne i starten. Det blev man mere klar over undervejs."*

Peter, 47, maskiningeniør (slapper): *"Jeg tror da nok, at jeg har ændret holdning, jeg har ændret fra betinget til samfundstjeneste, jeg synes han skulle straffes lidt ..."*

Moderator: *"Så du har ændret din holdning..."*

Peter: *"Ja, jeg synes egentlig, han skulle straffes lidt mere end ... selv om det er første gang, så synes jeg egentlig godt ..."*

Moderator: *"Så du har ændret det mod ..."*

Peter: *"Ja, fra betinget og så til samfundstjeneste, fordi jeg synes han skulle straffes ... lidt."*

Peter var den eneste af de i alt 30 personer, der har deltaget i fokusgruppemøderne vedrørende gadevoldssagen, som i den afsluttende diskussion åbent gav udtryk for, at han havde ændret holdning i skærpende retning.

Søren, 34, sælger, strammer: *"Jeg er nok i endnu højere grad gået i retning af kompensationsdomme, altså fra betingede domme til økonomisk kompensation til offeret plus behandling. Det bliver et bedre spekte til at ramme det, der er formålet med en dom. En flerdimensional straf, havde jeg nær sagt, ikk'?"*

Moderator: *"Og hvad ... det lød som om du tænkte, der er et formål ... eller hvad ...?"*

Søren: *"Jamen det er selvfølgelig for at tilgodese alle parter."*

Anders, 47, systemtekniker (slapper): ”Men altså, situationen der, med ham og de der dommere, de sidder der, og de skal vel også snakke sammen om det, ligesom vi har siddet og snakket sammen om det, så det er ud fra det, så sætter man nogle krydser, ikk’. Jeg synes nok, jeg har sat mine krydser på en anden måde, end jeg gjorde til at starte med, fordi jeg har hørt en masse forskellige ... fået nye input ... set det fra en anden side, end den jeg først selv så det, .. på en anden måde, end jeg måske egentlig først regnede med, måske.”

Moderator: ”Ud fra en anden begrundelse, måske?”

Anders: ”Ja, jeg synes nok, der er nogle argumenter, jeg ikke havde overvejet.”

Moderator: ”Er der andre, der har det på den måde?”

Flere nikker og siger ja.

Begrundelser for straf

Fokusgruppeinterviewene giver også et interessant indblik i, hvordan forskellige former for reaktioner over for kriminalitet, i dette tilfælde gadevold, begrundes. Ikke uventet er to former for begrundelser helt dominerende, *repressive* og *præventive*.

De repressive begrundelser er moralske begrundelser, hvor bestemte former for tiltag begrundes i, hvor klandreværdigt det skete er, og hvor godt eller dårligt tiltagene markerer denne klandreværdighed. Disse begrundelser er bagudrettede og følelsesmæssige. De er udtryk for et ønske om en eller anden form for hævn, gengældelse eller retfærdighed, men også om at gerningsmanden herved skal kunne indse det forkerte i det, han har gjort, og gennemgå en proces med en eller anden form for selvbejdelse, fortrydelse eller soning. Således som man også kender fra traditionelle opdelinger af mulige formål med straf, skal tiltaget altså i en eller anden form for blanding ifølge fokusgruppedeltagerne såvel tjene til en moralsk genoprettelse for os alle – ”samfundet” – som for gerningsmanden.

Det var imidlertid ret få begrundelser af overvejende moralsk og repressiv karakter, der blev anvendt og fremført i diskussionerne af, hvordan der burde reageres over for Hans i gadevoldssagen. Når det var tilfældet, var det typisk enten i form af helt generelle og principielle betragtninger om, at vold bør straffes på en eller anden måde eller som udtryk for afstandstagen over for bestemte straffe, som man mente ville være for hårde og dermed uretfærdige i den konkrete sag.

Eksempler på generelle markeringer:

”Selvfølgelig skal han ikke slå, men ...”

”Selvfølgelig skal han straffes, men ...”

”Vi skal stoppe vold, men ...”

”Selvom de (Ole og Jens) har været uvenlige mod Hans, så giver det ham ikke ret til at slå.”

”Slår man, er man gået for vidt, og det skal have en konsekvens.”

Langt mere udbredt var moralsk forankrede argumenter for, at konkrete straffe/reaktioner ville være for hårde i forhold til forseelsens alvorlighed. Især var der mange, der gav udtryk for, at en ubetinget fængselsstraf – herunder elektronisk fodlænke – ville være en for hård straf i den konkrete sag.

Eksempler på markeringer af for hårde tiltag:

”Jeg mener ikke, man skal have ubetinget fængsel for sådan en forseelse, ...”

”Fængsel er ude af proportioner i forhold til forbrydelsen.”

”Selvfølgelig skal han straffes, men ikke i fængsel. Vi gør alle noget galt.”

”Han har ikke været i konflikt med loven før. Jeg synes, det er anderledes, når det er første gang.”
(om ubetinget frihedsstraf)

”Hans har begået forbrydelsen i affekt.”

”Vi skal stoppe vold, men vi er nede på bagatelniveau.”

”Jeg synes, det handler om, hvilket signal man vil sende, hvilket samfund vi vil have. For så lidt er elektronisk fodlænke for voldsomt. Hvis man har ekstremt hårde straffe for et knytnæveslag, er det nærmest udtryk for et overvågningssamfund, hvor man ikke kan træde ved siden af.”

”Når han er ustraffet, synes jeg ..., det er for hårdt.” (om elektronisk fodlænke)

”Alt for grov i dette tilfælde.” (om elektronisk fodlænke)

”Det var en affekthandling.”

”Det er en for hård straf at give for at slå en. Hvad skal vi så give til de andre (folk som begår hårde voldt)?” (om elektronisk fodlænke)

”Er man humanist, er man imod skade af legemet. Det må være krænkende og nedgørende at have sådan en lænke på sig.” (om elektronisk fodlænke)

”Jeg synes, det er en terrorstraf, der skal gøre ondt på ham, men ikke vil ændre hans adfærd.”

”Jeg synes ikke, det er en særlig stor forbrydelse. Det er en affekthandling.” (om betinget dom)

”Jeg synes, det er for hård en straf. Den slags ting foregår ofte, og jeg tror ikke, de straffes så hårdt. Det bør også komme ham til gode, at han ikke prøver at skjule noget.” (om betinget dom)

”Straffen er for tung, for kraftig. Også signalmæssigt.” (om betinget dom)

”Jeg kan slet ikke se, at vi er oppe i så høje straffe for denne forbrydelse. Han er beruset og han har slået, og det må man ikke, men derfra til betinget er der lang vej.”

”At etablere et konfliktråd omkring denne sag er et eller andet sted at blæse sagen op til mere end den er.”

”I denne sag er samfundstjeneste helt ude i hampen. Jeg synes, han skal gøre bod over for offeret. Samfundstjeneste er en alt for stor ting i forhold til forbrydelsen. Det er ydmygende for ham.”

Der forekom dog også moralsk forankrede argumenter, der rettede sig mod bestemte tiltag som værende for milde eller, især, som værende passende.

Eksempler på markeringer af passende eller for milde tiltag:

”Hvis man må få alle sine venner på besøg, hvilken straf er det så? Hvis man er alene og kun må gå ud på aftalte tidspunkter, så er det en straf. Den mister effekt, hvis man kan gøre alt, hvad man plejer.” (om elektronisk fodlænke)

”Jeg tror, det er den rigtige dom for Hans. Men ved værre forbrydelser skal de i fængsel. Sådan en dom ville være en god chance for Hans.” (om betinget dom)

”Jeg tror ikke, en behandling vil være noget værd for andre end Hans. Og det koster penge. Jeg synes, det er blødsødent.”

”Der er en stor ulempe ved bøder. Efter et par måneder har du lært at leve for de færre penge, og så er det ikke længere en straf.”

”Den er god som supplerende dom. Jeg ville være bekymret, hvis den stod alene.” (om konfliktråd)

”Det er sikkert godt ved småkriminalitet som her, men ved voldtægt sætter jeg grænsen.” (om konfliktråd)

”Man skal se på forseelsens karakter. Hvis han nu havde fundet en fyr, han ikke kunne lide udseendet på og hoppet på hans hoved, så skulle han i fængsel. Men i denne sag er samfundstjeneste en passende straf.”

”Jeg synes, at man skal kunne se på ham, at han har samfundstjeneste. Så ville der være mere straf i det. Samfundstjeneste er lidt at slippe billigt.”

”Jeg ser det som en straf, som andre har glæde af. Holdt op mod fængsel er det smart. Det er stadig en straf. Strengere end betinget. Hvis det ikke er for mange timer, så er det fint for ham.” (om samfundstjeneste)

”Jeg går meget ind for samfundstjeneste. Men det er for lidt at sætte bøger på plads. Han skal ind på vores hospitaler og vaske gulve. Han skal mærke det på kroppen.”

Sammenlignet med moralske blev nyttemæssige begrundelser langt oftere anvendt og af langt flere. De forskellige mulige tiltag og straffe blev i overvejende grad diskuteret og begrundet ud fra vurderinger af, om de i snæver eller bred forstand ville være nyttemæssige/skadelige, og især om de ville kunne tænkes at påvirke kriminaliteten hos den dømte. Meget få inddrog, selv når de blev opfordret hertil, overordnede samfundsmæssige konsekvenser, f.eks. af økonomisk art. Inden for vide ramme synes omkostningerne ved de forskellige tiltag således ikke at spille nogen afgørende rolle. Endvidere var de nyttemæssige begrundelser kun i meget begrænset grad rettet mod, hvad offeret kunne få ud af det. Dette skyldes formentlig for nogles vedkommende, at offeret ikke blev ansat som værende *fuldstændig* uden skyld i det skete:

”Jeg synes i princippet, offeret (Ole) var mere usympatisk. Det kunne lige så godt være ham, der havde slået.”

”Havde offeret været lidt mere afdæmpet, var der ikke sket så meget.”

”De var alle tre fulde.”

”Jeg synes, de begge (Hans og Ole) har andel i det, der er sket.”

”Hvis der sker offeret noget, er compensation en god idé. Men Ole har selv drukket og været med i det, så her synes jeg ikke om det.” (om compensation til offeret)

Det skyldes nok også, at de fleste hverken betragtede selve volden eller de skete skader som særligt alvorlige.

Der forekom meget få eksempler, hvis nogen overhovedet, på, at fokusgruppedeltagerne på eget initiativ trak hensynet til og konsekvenserne for offeret ind i diskussionen af, hvad der ville være den eller de bedste reaktioner. En enkelt fremhævede som en mulig fordel ved en ubetinget frihedsstraf, at offeret ville blive glad (jf. citatet nedenfor), men dette blev tilsyneladende mere nævnt som en principielt mulig fordel end som noget den, der sagde det, nødvendigvis selv mente. Selv i diskussionen af konfliktråd som en mulighed var der flere der fokuserede på, hvad dette kunne betyde eller ikke betyde for gerningsmanden end for offeret.

”Det kan være, Hans har brug for at sige undskyld og forklare sig. Få det ud af verden.”

Eksempler på nyttemæssige begrundelser, der vedrører offerets situation:

”Offeret vil blive glad.” (om ubetinget fængsel)

”Jeg synes, man skal vælge det, så snart det er muligt. Så det ikke bare drejer sig om straf det hele. Det skal være for at tage hensyn til offeret. Det er jo ham, der har lidt skade, ikke andre i samfundet.” (om konfliktråd)

”Jeg mener, det er ubetinget godt for begge parter. Selv om Ole ser cool ud og ikke virker til at have behov for det, tror jeg altid, det er godt at få snakket om, hvad der er sket. Det kan også give den anden dårlig samvittighed.” (om konfliktråd)

”Jeg har fundet ud af, at der ikke er særlig langt mellem venskab og konflikt for unge mennesker. Konflikten kan opstå over en bagatel som det her, men hvis de mødes igen i et konfliktråd, kan det være, de finder ud af, at de begge er fine mennesker og bliver venner.”

”Det er rigtig godt for begge parter. Hvor retten trækker konflikten meget tydeligt op pga. sin struktur med forsvarer, anklager osv., så foregår konfliktråd mere på lige fod mellem parterne. De får forståelse for hinanden. Hans må også have det dårligt med, hvad han har gjort.”

”Jeg synes, han skal kompensere over for offeret, ikke over for samfundet. Det er mere relevant for eksempelvis graffiti-malere, fordi de har forbrudt sig over for samfundet.” (om samfundstjeneste)

Det forholdsvis ringe fokus på offeret gav sig også udslag i en ret begrænset tilslutning til den mulighed, at Hans skulle/kunne kompensere Ole økonomisk. Nogle syntes, at det ville være forkert, at offeret på denne måde skulle kunne ”tjene på forbrydelsen” og andre, at det ikke på denne måde skulle være muligt for gerningsmanden at købe sig en form for aflad (”blodpenge”). Sidstnævnte holdning var endnu mere markant og udbredt, når det drejede sig om bøde som en mulig sanktion:

”Jeg kan ikke se, en bøde er relevant her. Bøder kan ikke bruges ved vold.”

”Vi kan komme derhen, hvor alt kan gøres op i kolde kroner. Så kan vi bare sætte bøder på det hele. Det kan jeg ikke lide.”

”Jeg er imod bøder som straf til voldsforseelser. Man skal ikke kunne betale sig fra at slå folk.”

”Man kan ikke måle lemlæstelse i kroner og øre.”

Ret så entydig var fokusgruppedeltagernes afstandstagen over for den tanke og mulighed, at en bøde ikke skulle betales til statskassen, men til en godgørende organisation som f.eks. Red Barnet. En enkelt eller nogle ganske få mente, at *”Det er der mere raison i end at give dem til staten”*, men såvel verbalt som nonverbalt var det tydeligt, at følgende citater var mere dækkende for langt de flestes holdninger:

”Det er ikke en god idé, Man skal støtte de ting, man vil, man skal ikke tvinges til det.”

”Man skal ikke kunne sige, at man slår i en god sags tjeneste. Det kunne bruges til at undskylde handlingen.”

De nyttemæssige begrundelser var altså langt mere koncentreret om gerningsmanden og de mulige gerningsmænd end om offeret, og i forholdet mellem disse mindst om de mulige gerningsmænd. Spørgsmålet om de mulige fremtidige gerningsmænd er spørgsmålet om straffens almenpræventive eller generalpræventive virkninger, dvs. om straffen virker afskrækkende på andre. Det synes klart, at der underliggende, og for enkelte også udtalt, gjorde sig den opfattelse gældende, at en eller anden form for reaktion er nødvendig af almenpræventive grunde. Det er svært at skille denne begrundelse ud fra den generelt moralske. I et bredere perspektiv ligger det jo også indbygget i det almenpræventive sigte, at man ikke blot tilsigter en afskrækkelse her og nu, men også en moraldannende virkning på længere sigt.

Det synes lige så klart, at almenpræventive begrundelser stort set ikke blev anvendt i vurderingen af de enkelte straffe/tiltag, bortset fra i to tilfælde. I det ene tilfælde blev der argumenteret for, at fængselsstraf kunne afskrække andre fra at begå tilsvarende forbrydelser, mens der i det andet blev argumenteret for, at fængselsstraf i det konkrete tilfælde ikke ville tjene dette formål:

”Man kunne sende en besked til folk ved at sætte Hans i fængsel. Det kunne have en afskrækkende effekt og dermed virke forebyggende. Jeg synes, det ville være ok at sætte ham i fængsel i en begrænset periode. Det er den vej, man skal gå.”

”Sagen vil aldrig have præventiv effekt i samfundet, for det er ikke en sag, der kommer på forsiden. To sting er ikke ”vildt” nok til at komme i avisen. Det sker jo hele tiden. Denne sag vil ikke sende et signal til samfundet, så man skal ikke idømme ham fængsel med det formål.”

Det lader sig ikke med bare tilnærmelsesvis sikkerhed udlede, om fraværet af inddragelse af almenpræventive argumenter i gadevoldssagen skyldes, at man ikke syntes, at dette hensyn var vigtigt og/eller mente, det ikke ville gøre nogen særlig forskel i så henseende, om man gjorde det ene eller det andet.

Langt de fleste begrundelser og hensyn, der blev fremført af fokusgruppedeltagerne i deres diskussion af og overvejelser omkring gadevoldssagen, ikke blot når fokus var på nytte, men i det hele taget, var af specialpræventiv karakter, dvs. drejede sig om, hvordan man kunne opnå den gunstigste effekt på og for gerningsmandens fremtid. Der findes tre, indbyrdes radikalt forskellige, måder at opnå en specialpræventiv effekt på: uskadelliggørelse (inkapacitering), afskrækkelse og helbredelse (resocialisering, behandling).

Straffens mulige uskadelligørende virkning blev kun fremhævet af en enkelt. Den blev fremført i forbindelse med overvejelser omkring brug af frihedsstraf og mere som en principiel mulighed end som et vægtigt argument:

”Han kan ikke begå yderligere vold, så længe han sidder inde.”

Derimod var der en del, der i forbindelse med overvejelser vedrørende de enkelte foranstaltninger gjorde sig overvejelser omkring de mulige afskrækkende virkninger, der kunne opnås over for gerningspersonen:

”Jeg mener ikke, man skal have ubetinget fængsel for sådan en forseelse, men fængsel kunne give ham en forskrækkelse.”

”Jeg tror godt, man kan skræmme på en anden måde end ved fængsel.”

”Jeg ville blive skræmt af en fodlænke. Man har næsten sin frihed, men er alligevel ikke lige så fri som sine venner.”

”Når man først står i situationen, tænker man ikke over straffen. Jeg tror ikke, det vil have en skrækeffekt at straffe. Der vil alligevel ske vold.”

”Jeg tror ikke, man tænker over konsekvensen, når man står i det (når man slår). Når han er ustraffet, synes jeg også, det er for hårdt.”

”Det er en god straf. Den giver en forskrækkelse og lægger en dæmper på, hver gang man er på nippet til at begå en overtrædelse.” (om elektronisk fodlænke)

”Det vil være en alt for mild dom. Så vil han bare gøre det igen. Med behandling, så ja, måske. Han skal ikke bare have lov at fede den.” (om betinget dom)

”Hvis han gjorde det igen, kunne man doble den dom, han første gang havde fået. For så havde det ikke været straf nok, det havde ikke været afskrækkende nok.” (om betinget dom)

”Han skal have en straf, for man skal passe på, at han ikke næste gang slår, fordi der ikke skete noget sidst.” (om betinget dom)

”Der er stor risiko for at kriminalisere ham ved en betinget dom og tilsyn. Der opstod en situation, som ikke skal opstå, men der skete jo ikke noget. Offeret får ikke mén.”

”Det vil være godt for ham, at han kommer ud af sit med problem med, at han slår, når han drikker.” (om behandling)

”Vi ønsker en straf, som han kan mærke. Vi må forhindre, at han gør det igen.” (om bøde)

Af samtlige former for begrundelser, der direkte eller indirekte blev fremført, var én den dominerende: Det var begrundelser, der tog sit udgangspunkt i, hvad der ville være mest hensigtsmæssigt med henblik på at resocialisere gerningsmanden. De fleste valgte og begrundede straf og tiltag ud fra, hvad der mest sandsynligt kunne mindske fremtidig kriminalitet hos gerningspersonen og/eller som i hvert fald ikke gjorde ondt værre i form af at øge kriminalitetsrisikoen. Først og fremmest blev dette fremført som begrundelse for ikke at idømme gerningsmanden en ubetinget frihedsstraf:

”Fængsel har flere ulemper end fordele i denne sag. Det vil gøre mere ugavn.”

”Han vil få svært ved at få job 10 år frem i tiden. Så grov er hans forseelse ikke. Jeg tror ikke, han er en der lærer børn, at det er okay at slå.” (om ubetinget frihedsstraf)

”Det værste er, at fængsel kan ødelægge hans liv. At han ikke kan få et job. Det havde været noget andet, hvis han havde gennembanket Ole.”

”Hvad godt kommer der ud af, at han bliver spærret inde sammen med andre kriminelle? Han lærer ikke noget af at blive spærret inde.”

”Fængslet tager ham væk fra hverdagen. Det kan være ødelæggende og styre ham væk fra den rette vej.”

”Han vil nok ikke kunne gennemføre sin uddannelse med en plettet straffeattest. Det vil gøre ham mere frustreret.”

”Fængsel har også økonomiske konsekvenser for den indsatte. Man påfører ham yderligere problemer, samtidig med at han mister sine uddannelsesmuligheder. Det begrænser ham i forhold til, hvad han har gjort. Det ødelægger ham mere på længere sigt. Måske mere end offeret.”

”Jeg kan ikke se nogen fordele. Hans virker uligevægtig. Han er ikke psykisk stærk eller stabil. Fængsel vil ødelægge ham fuldstændig. Jeg er imod vold, men når det er tilladt at drikke, sker der ting som dette her.”

”Fængsel vil stoppe hans liv og uddannelse.”

”Hans virker ikke helt moden. Han virker usikker. I hans tilfælde kan fængsel have den effekt, at han siger, at så kan det være lige meget alt sammen.”

”Jeg tror, aftenen og beruselsen har gjort ham uligevægtig. Vi skal ikke ødelægge hans liv. Han har været uheldig den aften, og han skal ikke i fængsel for det.”

”Han bliver stadig straffet med de negative konsekvenser, som det har.” (om elektronisk fodlænke)

”Han kan fortsætte sit liv. Det bliver ikke ødelagt” (om elektronisk fodlænke)

”Andre kan ikke se, at han er straffet. Og han kommer ikke sammen med andre fanger med de negative konsekvenser, det kan have.” (om elektronisk fodlænke)

”Han kan fortsætte sin uddannelse.” (om elektronisk fodlænke)

”Man ville ødelægge alt for ham. Det ville være helt vildt.” (om elektronisk fodlænke)

”Hvis han får noget behandling også, så kunne det nok godt have en effekt. (om betinget dom)

”Jeg kan ikke se, der er forskel på betinget og ubetinget fængsel. Det vil ikke ændre hans adfærd. Han lærer ikke at styre sig selv.”

”Jeg ser ham ikke som voldsmand eller psykopat, så en voldsbehandling vil ikke hjælpe her.”

”Hvis han er misbruger, skal han behandles. Det vigtigste er at kurere ham.”

”Hvis man skal sætte ind med noget mod Hans, skal det være en behandling. Han er så uheldig, at der er en på gaden, der har meldt ham. Tænk på alle dem i hjemmene. Der foregår meget værre ting, hvor det ikke bliver meldt.”

”Man må ikke give ham behandling, når det er første gang, han har begået noget kriminelt. Det er forkert at begynde at sygeliggøre ham. Hvordan er det, vi må være, før vi skal ensrettes? Selvefølgelig skal man ikke slå, men Hans har opdaget, at han var langt over stregen. Hvis vi kriminaliserer ham, bliver han måske i tvivl.”

”For stor en bøde kan gøre, at han kommer i økonomiske vanskeligheder.”

”Hvad skulle en bøde hjælpe? Det ville ikke hjælpe på hans problemer. Det ville være formålsløst.”

”Måske kan det forebygge, at han gør det igen. De mødes, hvor de begge er ædru, og får talt om det, der skete.” (om konfliktråd)

”Næste gang de mødes i byen, vil de have det meget bedre, hvis de har deltaget i et konfliktråd.”

”Offeret vil også lære noget af at høre sagen fra Hans’ side.” (om konfliktråd)

”Det værste ved fængslet er, at de indsatte bliver mere kriminelle af at sidde inde. Man undgår alle ulemperne ved fængsel, hvis man i stedet giver samfundstjeneste.”

”Han vil komme i forbindelse med andre miljøer, nye tanker og venner. Det er ikke til skade.” (om samfundstjeneste)

”Det kan ikke bruges her, for det vil ikke føre til noget. Det vil ikke hjælpe Hans.” (om samfundstjeneste)

”Jeg er i tvivl, om det er godt for ham, for han virker meget usikker. Jeg ved ikke, om han kan overskue og styre både arbejde, studie og samfundstjeneste.”

Med hensyn til straffens hårdhed var deltagerne i den yngste gruppe generelt strengest, mens deltagerne i den ældste gruppe generelt var mildest. Det var således kun i den yngste gruppe, at nogle af deltagerne endte op med at idømme ubetinget frihedsstraf. I den ældste gruppe kom end ikke en betinget frihedsstraf på tale. Tværtimod tilkendegav halvdelen af denne gruppe under den afrundende diskussion, at retssagen havde været tilstrækkelig for Hans. Dommen lå for de fleste i laget omkring samfundstjeneste eller en betinget dom suppleret med bøde, konfliktråd, compensation eller behandling.

Andre former for gadevold

Uanset bestræbelserne på at finde og beskrive en prototype på en gadevoldssag, der ikke mindst med hensyn til juridisk bedømmelse kan antages at afspejle et bredt spektrum af de faktiske forekommende sager og begivenhedsforløb, så er det naturligvis trods alt et relativt spinkelt grundlag at have for aflæsning af danskernes syn på, hvordan der skal straffes mv. i denne form for sager. De udsurgte i interviewundersøgelsen er derfor blevet forelagt yderligere to sager, som hver repræsenterer andre, men centrale, hjørner af gadevoldsproblematikken. Det drejer sig om en sag om vold i trafikken og en sag om vold mod myndighedsperson.

Vold og trusler i trafikken er ikke noget nyt fænomen, men det er en del af gadevoldsproblematikken, som i stigende grad har været i offentlighedens fokus de senere år, ikke blot i Danmark, men internationalt. Internationalt har det oven i købet fået en særlig betegnelse, *road rage*, som på dansk er blevet oversat til *vejvrede*. Først for nyligt har vi fået et bud på, hvor udbredt vejvrede er, og hvad der ellers karakteriserer denne form for vold og trusler. Det er sket i form af en undersøgelse foretaget i 2005, hvor 965 trafikanter i alderen 16-74 år er blevet telefoninterviewet. Undersøgelsen er foretaget af Danmarks Statistik på vegne af Det Kriminalpræventive Råd. Undersøgelsens resultater er analyseret af Danmarks Tekniske Universitet.¹⁰⁸

Undersøgelsen viste, at ca. en halv procent af trafikanterne i Danmark havde oplevet vold i trafikken inden for de seneste 12 måneder forud for udsørgningstidspunktet, mens godt en fjerdedel af trafikanterne havde oplevet at få fingeren eller blive råbt ad.¹⁰⁹ Samlet set var det 30 pct., der havde været udsat for vejvrede inden for det seneste år. Som ved andre former for gadevold viste risikoen for at blive udsat for vejvrede sig især at være relativt høj for unge mænd, og større i hovedstaden end i Jylland. Der var en nær sammenhæng mellem på den ene side at blive udsat for vejvrede og på den anden selv at udøve denne form for aggression. Det var i overvejende grad bilister, der var indblandet i vejvrede. Tæt ved to ud af tre af alle tilfælde af vejvrede var opstået mellem to bilister. På baggrund af disse oplysninger samt en gennemgang af en række faktiske sager vedrørende vold i trafikken, er der til brug for undersøgelsen af danskernes syn på straf blevet udarbejdet følgende case:

¹⁰⁸ Merete Kjær Hansen & Klaus Kaae Andersen: *Analyse af trafikultur – oplevelser af vold og trusler i trafikken*. IMM Statistical Consulting Center, Danmarks Tekniske Universitet, 25. januar 2006.

¹⁰⁹ 4 pct. havde oplevet at blive truet af en medtrafikanter, 23 pct. havde fået 'fingeren', 16 pct. havde oplevet at blive råbt ad og 3 pct. havde oplevet, at deres køretøj var blevet sparket eller slået til af en medtrafikanter.

En sag om vold i trafikken

Kim bor i et sommerhusområde med smalle veje. Hastighedsgrænsen i sommerhusområdet er 40 km/t. En forårsdag er Kim i sin bil på vej ud af sommerhusområdet. Kim har lidt travlt.

Længere fremme på vejen ser Kim en bil, som enten holder stille eller kører meget langsomt. Den forankørende bil køres af Hans, som har sin ægtefælle Else med. Vejen er for smal til, at Kim kan køre udenom. Kim dytter flere gange, men Hans flytter sig kun langsomt. Kim bliver utålmodig og kører tæt op bag Hans og dytter flere gange. Hans kører stadig kun langsomt frem. Kim er nu blevet meget utålmodig og irriteret. Så snart de kommer ud af sommerhusområdet, overhaler Kim, og bremser herefter hårdt op lige foran Hans, som også må bremse hårdt for at undgå et sammenstød. Kim stiger ud og går stærkt ophidset hen til Hans, der ruller sidevinduet ned. Kim skælder ud på Hans, og siger blandt andet, at Hans ”fandeme ikke skal bestemme, hvor hurtigt han skal køre i sit eget sommerhusområde”. Kim spytter herefter Hans i ansigtet. Hans beder Kim om at slappe af. Kim slår herefter Hans med knytnæve 2 gange. Hans, der stadig sidder i sin bil, bliver ramt på kæben og i tindingen, hvorved Hans taber sine solbriller. Kim beder Hans om at ”komme ud og få nogle bank”. Kim spytter igen på Hans.

Hans beder nu Else om at ringe til politiet. Kim går tilbage til sin bil og kører fra stedet. Kort efter bliver Kim på baggrund af Hans’ anmeldelse stoppet af politiet. Hans kører til politistationen og bliver afhørt. Hans har røde mærker i ansigtet efter slaget, men tager ikke på skadestuen, da der ikke er tegn på fysiske skader. Hans er i de følgende 2-3 dage øm i ansigtet, som er hævet ved kæben og tindingen, hvor der også er blå mærker efter slagene.

Casen er herefter blevet forelagt dommerpanelet, der har vurderet, at alt andet lige vil normalstraffen i en sådan sag være *40 dages ubetinget fængsel*, altså en lidt mildere straf end i sagen om almindelige gadevold.

Hvordan ser befolkningen da på hidtil ustraffede Kim’s adfærd i trafikken? Dette fremgår af tabel 3.15-3.17, der er opstillet på samme måde og efter samme principper og som direkte kan sammenlignes med tabel 3.1-3.3.

Tabel 3.15. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	16,9	0,6	1,7
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	22,2	11,7	14,7
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,6	1,6	1,4
Over 100.000 kr.	-	0,3	0,6
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	8,6	8,3	8,4
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	2,0	4,5	3,2
6 måneders nettoløn og derover..	0,6	1,0	0,8
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	34,2	11,5	16,5
Mellem 2 og 3 måneder	10,5	8,9	8,7
Over 3 måneder	4,5	10,2	9,8
Konfliktråd	8,9	16,6	8,4
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	7,3	8,0	5,4
Mellem 50 og 150 timer	2,9	9,8	3,3
Over 150 timer	0,4	2,3	1,7
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,3	1,3	1,8
Mellem 2 og 3 måneder	0,1	1,3	0,3
Over 3 måneder	0,1	1,6	0,5
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	6,3	8,0	15,8
Mellem 2 og 3 måneder	2,3	7,9	10,5
Over 3 måneder	1,3	5,8	9,3
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	6,3	9,5	5,1
Mellem 2 måneder og 1 år	5,1	17,5	7,2
Over 1 år	1,0	2,6	0,9
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	18,2	28,4	24,2
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,4	3,9	3,0
Over 100.000 kr.	0,4	1,6	1,7

Tabel 3.16. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	17	1	2
Bøde	33	26	28
Betinget fængsel	49	31	35
Konfliktråd	9	17	8
Samfundstjeneste	10	20	10
Elektronisk fodlænke	2	4	3
Ubetinget fængsel	10	22	35
Behandling af gerningsmanden	12	30	13
Økonomisk komp. til offeret	19	34	29

Tabel 3.17. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	11	25	37
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	58	54	70
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	79	71	86
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	34	61	43
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	43	76	52

Kun 11 pct. tror, at en sådan sag vil medføre en ubetinget frihedsstraf ved en domstol, 25 pct. ville selv idømme en ubetinget frihedsstraf, og 37 pct. tror folk i almindelighed ville idømme Kim en kortere eller længere indespærring. I den almindelige gadevoldssag var de tilsvarende procenter 10, 20 og 30. Når påtænkes den statistiske usikkerhed, er det således lighederne såvel i de konkrete vurderinger som den struktur, vurderingerne følger, der er slående. Med struktur tænkes især på det forhold, at vi også i trafikvoldssagen finder, at de interviewede oplever sig som strengere end domstolene, men mildere end folk flest. Der er – som i den almindelige gadevoldssag – et meget stort flertal for at anvende restorative og reparative sanktioner, og man oplever sig i så henseende som ”blødere” eller i hvert fald anderledes end såvel domstole som folk flest. 74 pct. ville idømme en straf, der er mildere end den faktiske retspraksis, 9 pct. ville dømmes i overensstemmelse med retspraksis, og 17 pct. ville idømme en strengere dom, jf. tabel 8.10 i det afsluttende kapitel.

De små og få forskelle, der findes i befolkningens syn på, hvordan der skal straffes, går i retning af en lidt strengere bedømmelse af trafikvoldssagen. 18 pct. vil idømme ubetinget fængsel i den almindelige gadevoldssag, heraf de 10 pct. 2 måneder eller mere. For trafikvoldssagen er de tilsvarende procenter 22 og 14. Tendensen går altså i modsat retning af den, der findes i retspraksis.

Af tabel 3.18-3.20 fremgår, at også når det drejer sig om vold i trafikken, er kvinder gennemgående betydeligt mildere i deres holdninger end mændene. Hvor næsten hver tredje, 32 pct., af mændene ville idømme Kim en ubetinget frihedsstraf, var det mindre end hver fjerde, 17 pct., af kvinderne. De ældre kvinder er de mildest indstillede af alle. Blandt de 50-79-årige kvinder syntes kun en ud af syv, 14 pct., at Kim skulle have en indespærringsdom.

Til gengæld er det ikke som i den almindelige gadevoldssag de unge mænd, der er de strengeste. Det er mænd i aldersklassen 30-49 år, hvor 40 pct. gik ind for en ubetinget frihedsstraf. Det er rent gætværk, men måske ligger der i unges kultur og livsstil en større ”forståelse” for aggressioner, når man færdes i en bil, end aggressioner direkte i forhold til andre mennesker, når man færdes til fods. Under alle omstændigheder er dette endnu en illustration af, at den generelle og den konkrete retsfølelse er to meget forskellige størrelser med ingen eller kun begrænset sammenhæng. På det generelle plan har unge de strengeste holdninger til anvendelsen af straf, men den konkrete sag ser de mildere på end andre aldersgrupper, der ellers er mindre strengt indstillede generelt.

Tabel 3.18. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	11	12	11
30-49 år	17	11	14
50-79 år	8	9	8
Alle	11	10	11

Tabel 3.19. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	23	25	24
30-49 år	40	17	28
50-79 år	29	14	22
Alle	32	17	24

Tabel 3.20. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	40	28	33
30-49 år	53	32	42
50-79 år	38	26	32
Alle	44	28	36

Som ved den almindelige gadevoldssag er de interviewede blevet stillet over for en række forskellige beskrivelser af tiltaltes personlige forhold, herunder hvorvidt tiltalte har været straffet tidligere eller ej. Ovenstående bygger på de besvarelser, hvor de interviewede er blevet præsenteret for Kim som en person, der ikke har været straffet før. De interviewede, der blev præsenteret for Kim som tidligere straffet, fik følgende beskrivelse:

”Kim blev for et år siden dømt for at have givet en mand et knytnæveslag i ansigtet efter en diskussion på et værtshus.”

Ifølge den byretsdommer, der er blevet konsulteret, ville normalstraffen alt andet lige i denne sag i så fald stige fra 40 dages ubetinget fængsel til *3 måneders ubetinget fængsel*. Befolkningens

bedømmelser og vurderinger af trafikvoldssagen, når tiltalte er dømt for vold tidligere, fremgår af tabel 3.21-3.23.

Til trods herfor viser der sig stadig at være et klart flertal, 60 pct., der ikke synes, der skal idømmes en ubetinget frihedsstraf, det være sig i form af ubetinget fængsel eller elektronisk fodlænke. Det er nøjagtig den samme andel som i den almindelige gadevoldssag og i det hele taget er ligheden det helt fremherskende, når befolkningens vurderinger og holdninger til de to ”recidivistsager” sammenlignes.

Mindst 72 pct. ville idømme en straf, der er mildere end den faktiske domstolspraksis, og højst 13 pct. ville idømme en straf, der er strengere, jf. tabel 8.10 i det afsluttende kapitel.

Forskellen mellem mænds og kvinders holdning er igen ganske dramatisk, jf. tabel 3.25. Hvor omkring halvdelen af mændene, 51 pct., ville idømme ubetinget frihedsstraf, er det kun mellem en fjerdedel og en tredjedel – 29 pct. – af kvinderne. Endnu engang er det de ældre kvinder, der er mildest af alle: Blandt de 50-79-årige kvinder ville kun 26 pct. i en sag, der efter retspraksis takseres til 3 måneders ubetinget fængsel, idømme en eller anden form for ubetinget frihedsstraf. Blandt mændene er der ikke de store forskelle mellem forskellige aldersgruppers holdning. Størst strengthed er at finde blandt de 30-49-årige, hvor 57 pct. ville idømme ubetinget frihedsstraf.

Tabel 3.21. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte tidligere er straffet (specifiseret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	8,2	0,8	0,6
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	18,5	7,7	12,5
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,3	1,5	1,3
Over 100.000 kr.	0,3	0,8	0,2
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	6,8	4,7	5,1
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	2,4	5,9	4,1
6 måneders nettoløn og derover..	-	1,1	0,6
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	32,1	6,6	10,6
Mellem 2 og 3 måneder	12,0	7,8	9,0
Over 3 måneder	7,1	9,7	11,6
Konfliktråd	6,8	13,1	3,6
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	5,6	6,3	2,5
Mellem 50 og 150 timer	2,3	8,7	4,0
Over 150 timer	0,8	3,5	1,0
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,7	2,0	1,0
Mellem 2 og 3 måneder	0,5	1,7	0,5
Over 3 måneder	0,2	1,2	1,3
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	14,7	10,7	15,1
Mellem 2 og 3 måneder	7,3	13,4	15,2
Over 3 måneder	2,3	12,1	19,2
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	7,6	8,1	4,9
Mellem 2 måneder og 1 år	7,3	24,0	8,1
Over 1 år	0,8	5,7	3,2
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	13,2	20,2	18,7
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,5	3,8	3,0
Over 100.000 kr.	0,5	1,2	0,5

Tabel 3.22. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	8	1	1
Bøde	27	21	23
Betinget fængsel	51	24	31
Konfliktråd	7	13	4
Samfundstjeneste	9	19	7
Elektronisk fodlænke	2	5	3
Ubetinget fængsel	24	36	49
Behandling af gerningsmanden	16	38	16
Økonomisk komp. til offeret	14	25	22

Tabel 3.23. Befolkningens syn på straffen for trafikvold, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	25	40	51
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	73	62	80
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	88	74	91
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	28	50	31
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	49	65	50

Tabel 3.24. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	33	14	25
30-49 år	38	24	31
50-79 år	28	16	32
Alle	32	18	25

Tabel 3.25. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte er tidligere straffet

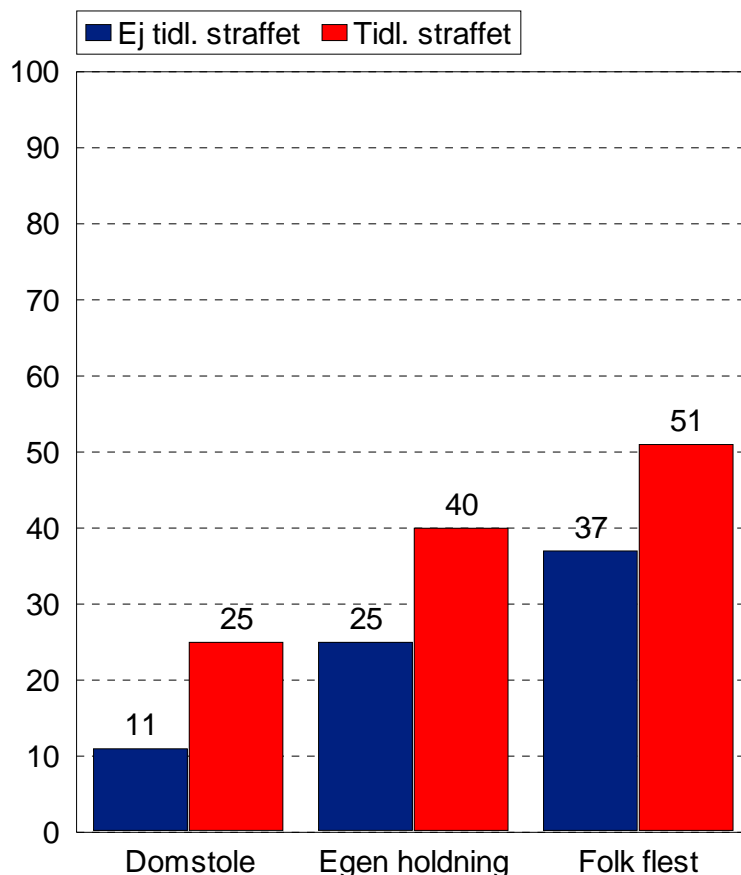
	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	55	38	47
30-49 år	57	31	44
50-79 år	45	26	35
Alle	51	29	40

Tabel 3.26. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om trafikvold, hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	51	33	43
30-49 år	65	44	54
50-79 år	51	40	45
Alle	56	40	48

Figur 3.6 viser i oversigtsform befolkningens vurderinger af retspraksis, egne holdninger og vurdering af holdningen blandt folk i almindelighed med hensyn til anvendelsen af ubetinget frihedsstraf i trafikvoldssagen, afhængig af om tiltalte har været straffet tidligere eller ej. Der er tale om en grafisk gengivelse af nogle af de oplysninger, der er indeholdt i tabel 3.17 og 3.23. Grafen svarer i sin opbygning til og kan sammenlignes med den tilsvarende graf vedrørende den almindelige gadevoldssag, figur 3.1.

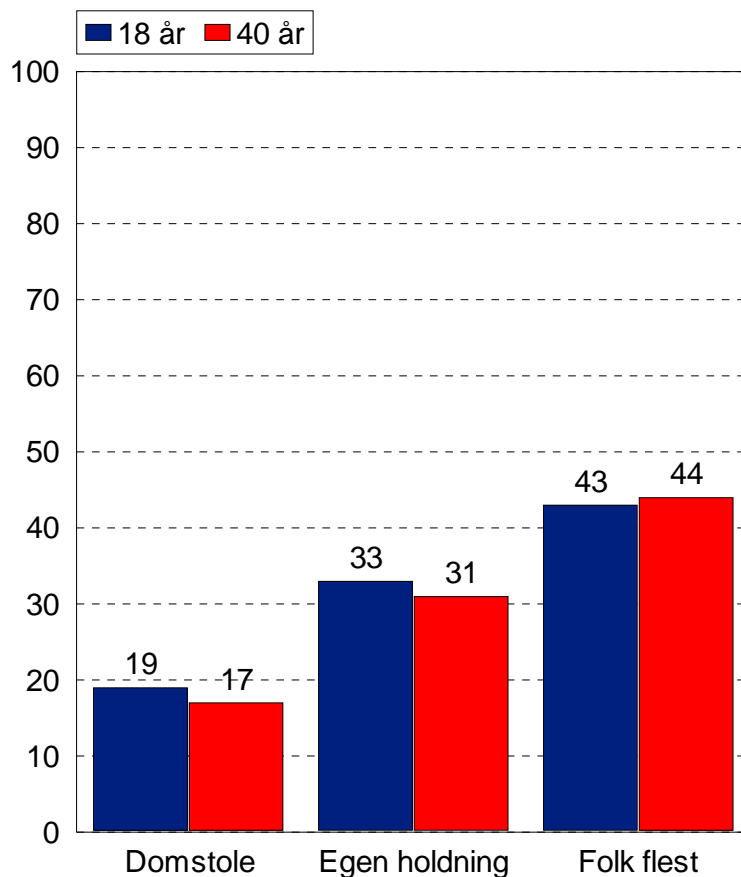
Figur 3.6. Sag om trafikvold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

Ligeledes i fuldstændig parallel med omtalen og beskrivelsen af resultaterne vedrørende den almindelige gadevoldssag, gengives i figur 3.7, 3.8. og 3.9 befolkningens bedømmelser mv. set i forhold til tiltaltes alder, tiltaltes eventuelle sociale problemer og tiltaltes etniske oprindelse.

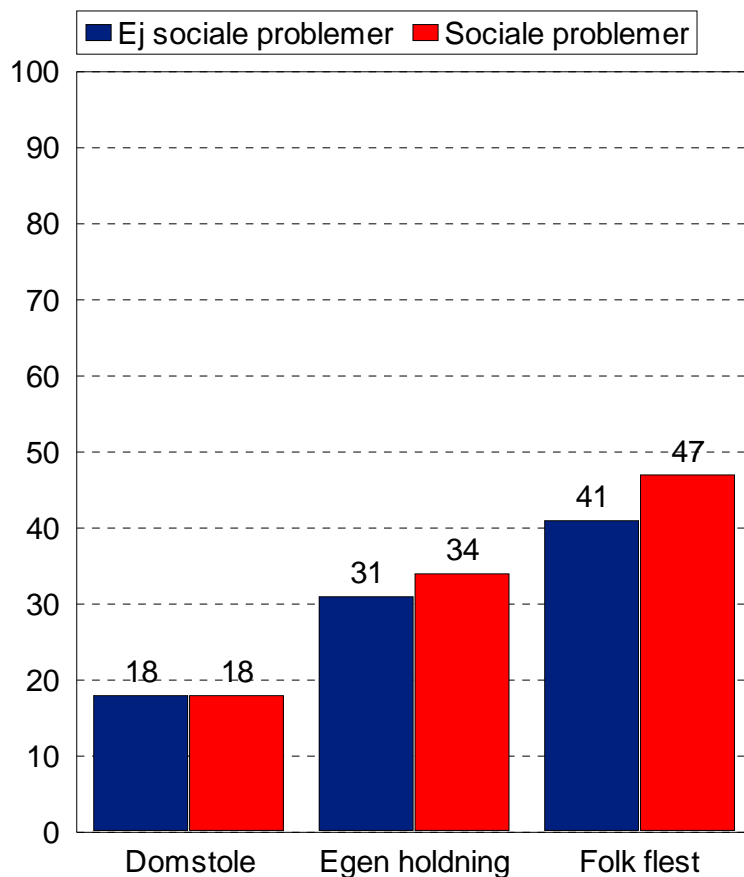
I den ene halvdel af de sager, de interviewede er blevet præsenteret for, er tiltalte blevet angivet som værende 18 år og i den anden som 40. Til trods for, at der således er tale om en ganske betydelig aldersmæssig forskel, viser figur 3.6, at befolkningen ikke forestiller sig, at dette vil gøre nogen forskel i danske domstoles pådømmelse af en sådan sag. Figuren viser, at det heller ikke spiller nogen rolle for folks egne holdninger, og ej heller for oplevelsen af hvordan folk flest vil dømme.

Figur 3.7. Sag om trafikvold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 18 eller 40 år

De beskrivelser af personlige forhold, der er anvendt i den almindelige gadevoldssag og i trafikvoldssagen, er for så vidt angår eventuelle sociale problemer fuldstændig identiske. I beskrivelsen uden sociale problemer omtales tiltalte som en person med en almindelig familiemæssig baggrund og fast arbejde, mens der ved tiltalte med sociale problemer er anført, at tiltalte er arbejdsløs og har alkoholproblemer. Reaktionen viser sig også at være fuldstændig identiske: Man mener ikke, det vil betyde noget ved en domstol, og man synes heller ikke selv, at det skal påvirke strafudmålingen, jf. figur 3.8. Ingen af de forskelle, der findes her, er statistisk signifikante. Til gengæld tror man, at folk flest vil have en tilbøjelighed til at dømme tiltalte med sociale problemer hårdere end tiltalte uden sociale problemer. Forskellen er ikke voldsomt stor, men den er statistisk signifikant.

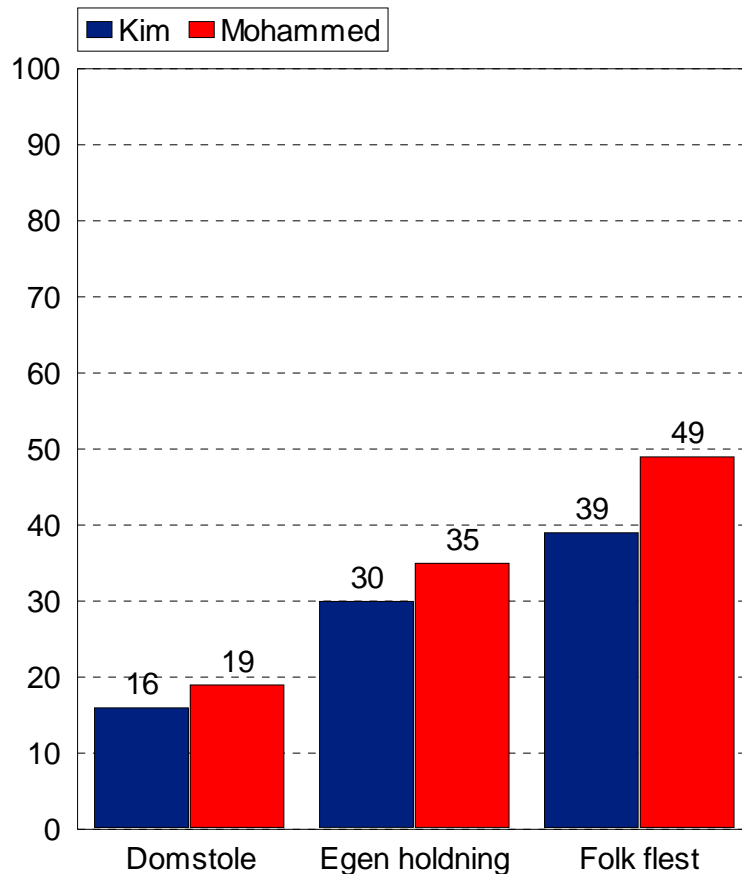
Figur 3.8. Sag om trafikvold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Den etniske dimension er varieret ved i den ene halvdel af beskrivelserne at omtale tiltalte som Kim, og berette at Kim er opvokset i en dansk provinsby. I den anden halvdel af beskrivelserne af de personlige forhold kaldes tiltalte for Mohammed, og det angives, at Mohammed oprindeligt kommer fra Tyrkiet, men nu har boet i Danmark i 10 år.

Figur 3.8 viser, at befolkningen ikke forestiller sig, at etnisk oprindelse vil påvirke strafudmålingen ved en domstol. Derimod er der en svag – men lige netop statistisk signifikant – tendens til, at danskerne selv for den samme forseelse og alt andet lige i øvrigt (alder, kriminel fortid osv.), ville idømme Mohammed med opvækst i Tyrkiet en strengere straf end Kim med opvækst i en dansk provinsby, og i særdeleshed tror man, at dette vil være tilfældet for folk i almindelighed.

Figur 3.9. Sag om trafikvold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Kim) eller ikke dansk (Mohammed)

Den tredje sag om gadevold, som befolkningens holdning til straf mv. er søgt afdækket i forhold til, drejer sig som nævnt om vold mod myndighedsperson. Også denne type af vold har været stærkt i fokus de sidste 10-15 år. Antallet af politiregistrerede sager vedrørende ”vold mod tjenestemand i funktion” har været stærkt stigende, og en stor voldsofferundersøgelse, der blev foretaget i 2005, viste også, at sammenlignet med tidligere var der sket en stigning i det antal danskere, der i løbet af et år oplever sig udsat for vold i forbindelse med udførelse af arbejdet.¹¹⁰ 28 pct. af dem, der havde oplevet sig udsat for vold inden for de seneste 12 måneder forud for interviewtidspunktet i 2005, var blevet udsat for denne vold, mens de var på arbejde.

¹¹⁰ Flemming Balvig & Britta Kyvsgaard: *Vold i Danmark 1995 og 2005*. Justitsministeriet/Det Kriminalpræventive Råd, januar 2006.

Der kan være flere forklaringer på det høje tal og på udviklingen, og disse forklaringer udelukker ikke nødvendigvis hinanden. Der kan være tale om en øget anmeldelsestilbøjelighed, men også om en reel stigning. I skrivende stund er der igangsat flere undersøgelser, der søger at beskrive og afklare denne problematik nærmere.

Det er klart, at langt fra al vold i tilknytning til arbejdets udførelse har karakter af gadevold. Ofte foregår det på en eller anden form for virksomhed eller institution, og ofte kan der være tale om forudgående bekendtskab mellem offer og gerningsperson. Fokus her ligger imidlertid på de sager, der har karakter af gadevold, og hvor offeret er en myndighedsperson.

I undersøgelsen af danskernes syn på straf er der anvendt følgende beskrivelse af en sag om vold mod myndighedsperson:

Vold mod myndighedsperson

Henning parkerer sin bil i Hovedgaden. Efter parkeringsskiltet må man holde der i maksimalt 15 minutter. Henning skal på apoteket og på posthuset. Der er imidlertid kø på posthuset, og på apoteket må Henning vente i mere end 10 minutter på at få udleveret den medicin, Henning skal hente til sin mor, der har fået lungebetændelse.

Da Henning drejer ind i Hovedgaden, er parkeringstiden overskredet med ca. 5 minutter. Ca. 100 meter før bilen får Henning øje på en P-vagt, der er ved at skrive en P-bøde på Hennings bil. Henning begynder at løbe, og råber og vinker til P-vagten for at signalere, at bilen straks vil blive flyttet.

P-vagten har i mellemtiden skrevet bøden færdig, men har ikke fået den sat fast under vinduesviskeren på Henning bil, da Henning når frem til bilen. Henning kontakter P-vagten og siger ” Pyha, det nåede jeg vist lige, du har ikke nået at skrive mig vel?”.

P-vagten svarer, at bilen har været holdt under observation de sidste 5 minutter, og at parkeringstiden nu er overskredet med 7 minutter. Desuden er bøden allerede noteret. P-vagten rækker bøden frem mod Henning. Henning bliver irriteret og forsøger igen at overtale P-vagten til at lade sagen falde. P-vagten afviser dette og rækker på ny bøden frem mod Henning. Henning bliver nu gal og skubber P-vagtens hånd med bøden væk og siger højrøstet. ”Det kan da ikke være rigtigt. Jeg har kun holdt her i få minutter for længe, og du var ikke engang færdig med at skrive bøden, da jeg kom tilbage”.

P-vagten svarer, at sådan er det, og træder hen til Hennings bil for at sætte bøden fast under vinduesviskeren. Henning bliver nu yderligere ophidset og giver sig til at skælde ud på P-vagten. Henning råber "Nazisvin" til P-vagten og spytter efter vagten, som bliver ramt på overarmen. Henning skubber til P-vagten, som bliver presset op mod muren. Samtidig giver Henning P-vagten en lussing med højre hånd og et knytnæveslag i brystet med venstre hånd. Henning trækker sig derefter hurtigt tilbage og sætter sig ind i bilen og kører væk.

Dommerpanelet vurderede normalstraffen i en sag som denne til – alt andet lige – til at være 50 *dages ubetinget fængsel*, dvs. lidt mere end i sagen om trafikvold og lidt mindre end i sagen om almindelig gadevold.

Befolkningens grundlæggende holdninger til og bedømmelser af sagen, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet, fremgår af tabel 3.27-3.29, og hvor tiltalte tidligere er straffet af tabel 3.33-3.35. I de beskrivelser, hvor tiltalte er tidligere straffet, er de personlige forhold desangående beskrevet på følgende måde:

"Henning blev for et år siden dømt for at have givet en medarbejder på kommunen et knytnæveslag i ansigtet efter en diskussion på kommunekontoret."

Forelagt versionen med tiltalte som tidligere ustraffet, var det kun 19 pct. af danskerne, der mente, at en domstol i denne sag ville idømme en ubetinget frihedsstraf. 25 pct. ville selv gøre det, og 30 pct. regnede med, at folk i almindelighed ville idømme en ubetinget frihedsstraf. Forelagt versionen med tiltalte som tidligere straffet var de tilsvarende procenter: 37, 44 og 54 pct. Ligheden i befolkningens opfattelse af og holdning til denne sag er altså bemærkelsesværdigt lig med opfattelserne af og holdninger til de to andre gadevoldssager. Den eneste lidt større forskel er, at relativt flere tror domstolene vil anvende ubetinget frihedsstraf i myndighedsvoldssagen end i de to andre, omkring hver femte over for omkring hver tiende. Dette har imidlertid ikke nogen "konsekvenser" for egne holdninger. Det er nøjagtig samme andel af befolkningen, der vil anvende ubetinget frihedsstraf i sagen om myndighedsvold som i sagen om trafikvold.

I hovedsagen er der også de samme forskelle og ligheder mellem mænds og kvinders og forskellige aldersgruppers holdninger og vurderinger i sagen om myndighedsvold som i sagen om trafikvold, jf. tabel 3.30-3.32 (hvor tiltalte er ustraffet) og tabel 3.36-3.38 (hvor tiltalte er tidligere straffet). Når tiltalte er tidligere straffet er forskellene mellem, hvordan man personligt synes, der skal dømmes, små mellem kvinder i forskellige aldersgrupper.

Tabel 3.27. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	7,4	2,6	5,5
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	26,1	16,0	18,9
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	1,2	0,9	2,0
Over 100.000 kr.	0,2	0,8	0,3
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	10,5	11,0	10,2
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	2,9	3,5	2,7
6 måneders nettoløn og derover..	-	0,6	0,2
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	29,8	15,4	17,5
Mellem 2 og 3 måneder	9,4	6,5	8,8
Over 3 måneder	9,8	10,1	11,6
Konfliktråd	4,1	11,8	5,7
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	8,3	10,3	6,6
Mellem 50 og 150 timer	4,7	9,7	4,7
Over 150 timer	1,2	5,7	3,0
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,2	1,8	1,7
Mellem 2 og 3 måneder	-	1,5	0,6
Over 3 måneder	0,2	0,9	0,8
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	11,1	8,8	13,4
Mellem 2 og 3 måneder	4,4	6,4	7,2
Over 3 måneder	3,0	6,5	6,9
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	4,8	8,3	3,9
Mellem 2 måneder og 1 år	5,2	13,9	6,4
Over 1 år	1,2	2,9	2,2
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	8,0	12,7	10,2
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,5	2,4	1,3
Over 100.000 kr.	0,3	1,1	0,5

Tabel 3.28. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	8	3	6
Bøde	40	32	34
Betinget fængsel	49	32	38
Konfliktråd	4	12	6
Samfundstjeneste	14	26	14
Elektronisk fodlænke	1	4	3
Ubetinget fængsel	18	22	28
Behandling af gerningsmanden	11	25	13
Økonomisk komp. til offeret	9	16	12

Tabel 3.29. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	19	25	30
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	67	55	65
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	87	75	84
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	25	48	30
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	33	63	39

Tabel 3.30. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil døømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	15	28	22
30-49 år	25	19	22
50-79 år	19	12	15
Alle	21	17	19

Tabel 3.31. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	25	26	26
30-49 år	33	21	27
50-79 år	30	16	23
Alle	30	19	24

Tabel 3.32. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	28	34	31
30-49 år	36	26	31
50-79 år	30	20	25
Alle	32	24	28

Tabel 3.33. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	3,6	1,5	2,5
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	21,5	9,2	12,7
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	1,2	1,2	3,4
Over 100.000 kr.	0,4	0,6	0,3
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	7,6	5,5	5,1
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	1,8	4,0	2,5
6 måneders nettoløn og derover..	0,6	0,6	0,9
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	21,2	7,3	9,7
Mellem 2 og 3 måneder	9,7	6,5	6,8
Over 3 måneder	9,3	9,5	9,1
Konfliktråd	3,4	8,6	3,2
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	6,9	6,5	4,9
Mellem 50 og 150 timer	6,9	9,3	6,2
Over 150 timer	1,5	7,0	2,9
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,6	1,9	0,6
Mellem 2 og 3 måneder	0,6	2,5	0,8
Over 3 måneder	0,4	2,4	0,8
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	18,1	10,5	15,1
Mellem 2 og 3 måneder	10,0	12,4	17,2
Over 3 måneder	7,2	15,9	20,1
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	7,6	7,4	5,1
Mellem 2 måneder og 1 år	7,9	22,4	8,3
Over 1 år	0,7	8,0	3,9
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	8,1	11,6	10,0
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,7	3,1	1,9
Over 100.000 kr.	0,3	0,4	1,1

Tabel 3.34. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	4	2	3
Bøde	32	20	24
Betinget fængsel	40	23	26
Konfliktråd	3	9	3
Samfundstjeneste	15	23	14
Elektronisk fodlænke	3	7	2
Ubetinget fængsel	35	39	52
Behandling af gerningsmanden	16	38	17
Økonomisk komp. til offeret	9	15	13

Tabel 3.35. Befolkningens syn på straffen for vold mod myndighedsperson, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	37	44	54
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	74	66	77
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	89	78	89
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	26	42	28
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	54	57	48

Tabel 3.36. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	50	42	46
30-49 år	45	36	41
50-79 år	30	28	29
Alle	38	33	36

Tabel 3.37. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	55	38	47
30-49 år	58	42	50
50-79 år	42	37	39
Alle	49	38	44

Tabel 3.38. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold mod myndighedsperson, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	55	47	51
30-49 år	60	54	57
50-79 år	46	46	46
Alle	52	49	51

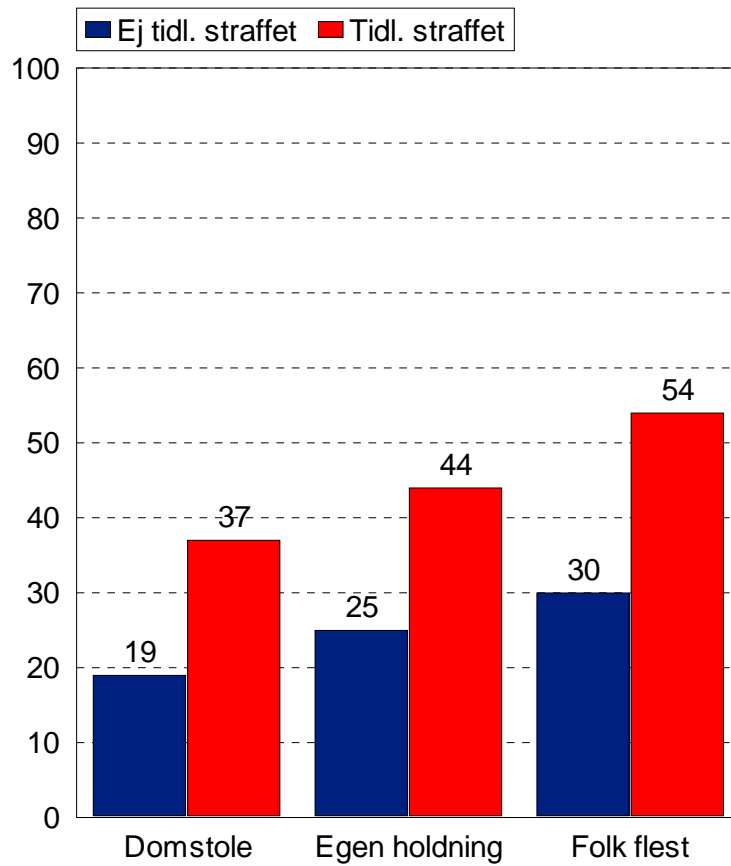
Af de fire dimensioner vedrørende personlige forhold i undersøgelsen forholder det sig ved vold mod myndighedsperson på helt samme måde som i de øvrige sager med hensyn til oplevelsen af, hvad der vil eller kan påvirke domstolenes strafudmåling: Man forestiller sig, at tidligere kriminalitet vil spille en væsentlig rolle, men ikke alder, eventuelle sociale problemer eller etnisk oprindelse.

I sagen om vold mod myndighedsperson er forskellen i den måde tiltaltes alder, er blevet beskrevet på i de to versioner, meget lille. I den ene er tiltalte 18 år og i den anden 21 år. Variationerne i sociale problemer er beskrevet på samme måde som i den almindelige gadevoldssag og sagen om trafikvold. Med hensyn til etnisk oprindelse har tiltalte i den ene version navnet Henning og beskrives som en person, der har boet hele sit liv i København. I den anden version kaldes tiltalte for Krishnan. Det forklares, at Krishnan oprindeligt kommer fra Pakistan, men nu har boet 10 år i Danmark.

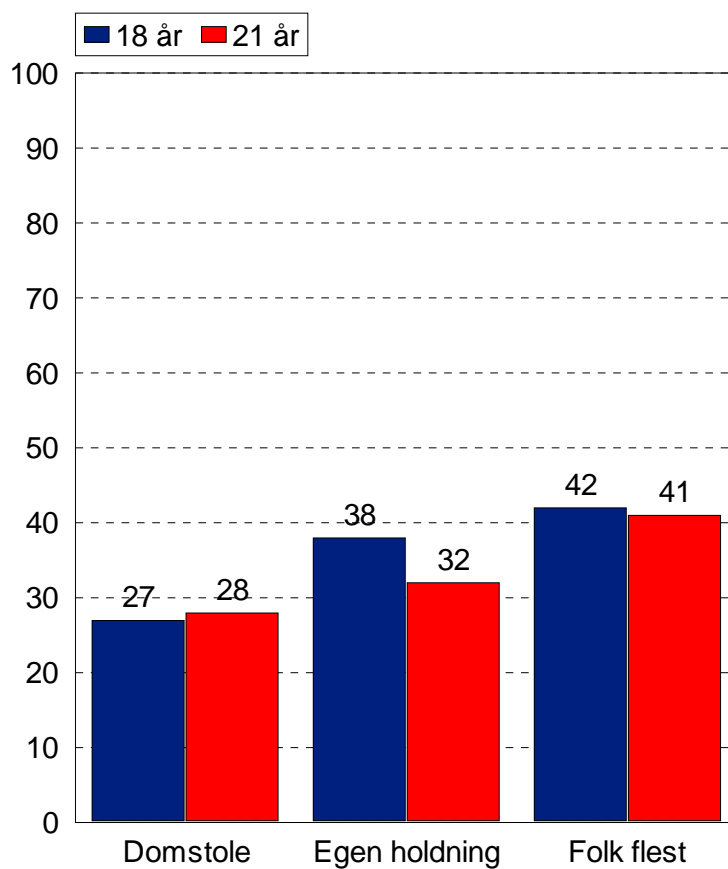
Som i de andre sager mener de adspurgte, at folk i almindelighed vil have en tilbøjelighed til at dømme Krishnan hårdere end Henning.

Særligt for sagen med myndighedsvold er det, af de interviewede her personligt tenderer til at ville dømme personer med sociale problemer i form af arbejdsløshed og alkoholproblemer mildere end personer uden sådanne problemer. Til trods for, at aldersforskellen ikke er ret stor, udviser de adspurgte endvidere en – ligeledes statistisk signifikant – tendens til, at ville dømme en 18-årig hårdere end en 21-årig. Det lidt bemærkelsesværdige er her ikke blot, at der findes en sådan tendens, men også dens retning: At man vil dømme den yngste hårdest.

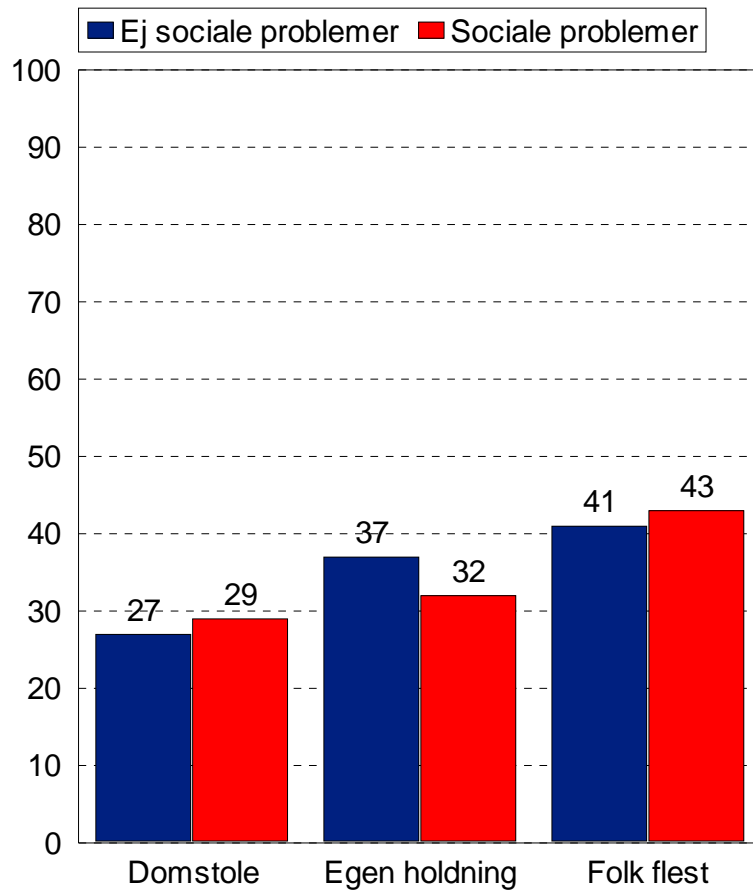
Figur 3.10. Sag om vold mod myndighedsperson: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

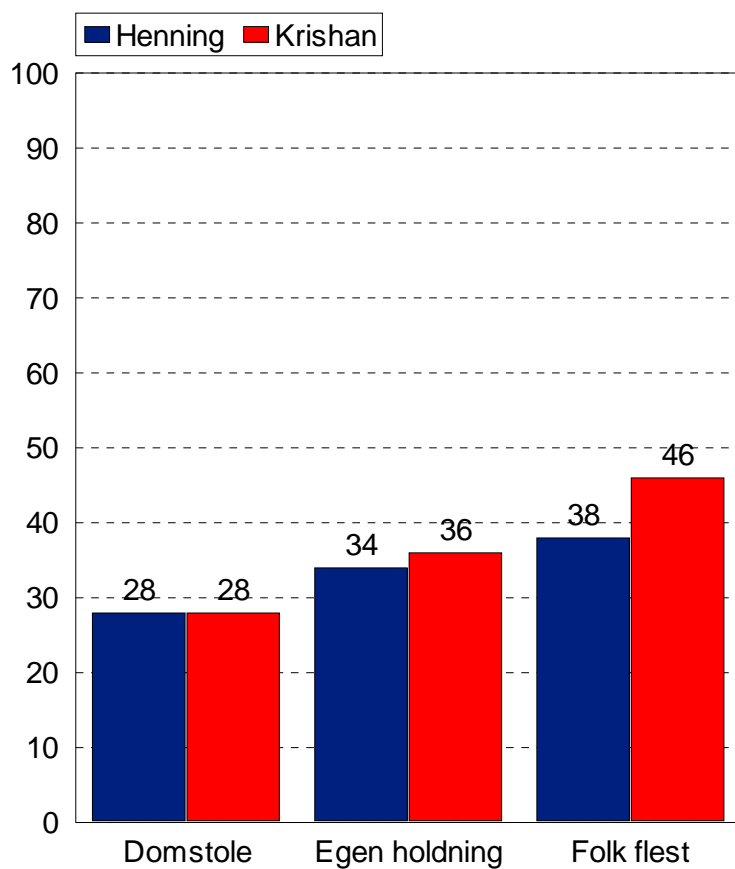
Figur 3.11. Sag om vold mod myndighedsperson: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 18 eller 21 år

Figur 3.12. Sag om vold mod myndighedsperson: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Figur 3.13. Sag om vold mod myndighedsperson: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Henning) eller ikke dansk (Krishan)

Danskernes syn på straf er i såvel sagen om vold i trafikken som vold mod myndighedsperson ikke – som i den almindelige gadevoldssag – forsøgt belyst som reaktioner på retssager og voterede sager. Der er imidlertid så grundlæggende stor overensstemmelse mellem reaktionen på de tre sager beskrevet som opsummerede sager og sagernes grundlæggende karakter, at der ikke er nogen grund til at tro, at dette ville rumme større overraskelser. Der er tværtimod gode grunde til at tro, at vi også her ville få en tendens til, at man ville bevæge sig yderligere i mildere retning, og at endnu færre end ved de opsummerede sager ville mene, der skulle idømmes ubetingede frihedsstraffe.

Værtshusvold

I de grupperinger af volden, som man juridisk, sociologisk og populært anvender, indgår gerne ”værtshusvold”. I sin bredere afgræsning omfatter værtshusvold også den vold, der foregår lige uden for eller i tilknytning til steder, hvor der serveres alkohol, samt ”festvold”, dvs. også vold der sker ved private fester, foreningsfester mv.

Grænsen mellem gadevold og den del af værtshusvolden som er relativt uprovokeret og som foregår mellem personer, der ikke har forudgående bekendtskab, er fuldstændig flydende. I den almindelige gadevoldssag er tiltalte på vej hjem fra en fest, og offeret har været ”i byen”. Hændelsen kunne lige så godt være indtruffet f.eks. på et diskotek, ligesom mange voldsepisoder på værtshuse o.lign. lige så godt kunne være sket på gaden, f.eks. ved en grillbar.

Offerundersøgelser mv. viser da også, at det i meget høj grad drejer sig om de samme personer (fortrinsvis unge mænd), at begge parter oftest er alkoholpåvirkede i en eller anden grad, og at det typisk drejer sig om ”konfliktvold”.

Når værtshusvold eller restaurationsvold som den også ofte benævnes trods de mange ligheder med gadevold i al almindelighed tages op til særskilt diskussion her, er det fordi restaurationsvold ikke var omfattet af strafskærpelsen i 2002. Selv om der generelt tilsigtedes en skærpelse af straffene vedrørende simpel vold (vold i henhold til straffelovens § 244) på en tredjedel, så fremgår det eksplicit, at dette ikke skulle gøre sig gældende for restaurationsvolden.

I betænkning nr. 1099 fra 1987 benyttes begrebet ”restaurationsvold”,¹¹¹ og dette begreb er siden hen ofte blevet anvendt i redegørelser for retspraksis mv. Restaurationsvold beskrives her som den situation, der resulterer i vold på en restauration. Volden kan udøves over for en person, der var gerningsmanden ubekendt, eller som han enten i forvejen var eller tilfældigt er kommet i selskab med, i sjældne tilfælde en indehaver, tjener, bartender eller garderobemand.

I Rigsadvokatens redegørelse om virkningerne af strafskærpelserne fra 2002, en redegørelse der blev afgivet i juli måned 2006, har man med henblik på at kunne sammenligne med de voldsområder, der var omfattet af strafskærpelseshensigten, undersøgt landsretspraksis vedrørende restaurationsvold. I undersøgelsen indgår 35 domme, hvoraf langt de fleste er afgjort med ubetinget fængsel (29). Det fremgår af de enkelte domme, at knytnæveslag normalt straffes med 30 dages fængsel, mens straffen forhøjes til omkring 40 dage, hvis der er tale om flere slag. Rigsadvokaten konkluderer, at dette efter hans opfattelse er i overensstemmelse med det tilkendegivne i forarbejdet til lovændringen i 2002, hvorefter restaurationsvold efter straffelovens § 244 ikke var omfattet af strafskærpelserne.¹¹²

En helt overfladisk sammenligning med de tre gadevoldssager, vi har sat fokus på, tyder jo også på, at ”taksten” anno 2006 ved de danske domstole for simpel restaurationsvold med et knytnæveslag eller to er lavere end for tilsvarende gadevold: 30-40 dages ubetinget fængsel over for 40-60 dages ubetinget fængsel.

I den gennemførte undersøgelse har vi ikke haft nogen sag med om restaurationsvold/værtshusvold. Vi har haft en formodning om, at danskere i hvert fald ikke ville se strengere på et knytnæveslag på et diskotek end et knytnæveslag på gaden over for en tilfældig person eller en person i tjeneste, men kan ikke bevise dette.

Det er dog et af de meget få områder, der tidligere *er* blevet belyst i Danmark, oven i købet tre gange i form af tre forskellige undersøgelser med meget forskellig metode og foretaget på meget forskellige tidspunkter.

¹¹¹ S. 142.

¹¹² Redegørelsen, s. 18.

Den første undersøgelse daterer sig helt tilbage til 1962.¹¹³ I denne undersøgelse beskrives – i en 15 minutter lang båndoptagelse der skal efterligne et retssagsforløb – en ung mand, der står anklaget for at have slået en beruset kammerat i ansigtet en sen aften uden for en restaurant. I faldet pådrager kammeraten sig et kraniebrud, og der opstår lammelser. Slagsmålet fandt sted efter et skænderi, hvorunder kammeraten bl.a. havde fornærmet anklagedes forlovede. Den anklagede fremstilles i sagen som en ganske sympatisk person. Han er ikke tidligere straffet, og der er diverse formildende omstændigheder.

Båndet blev spillet for i alt 242 personer, alle fra københavnsområdet og næppe fuldt repræsentative. Disse forsøgspersoner blev herefter bedt om at afgøre, om den anklagede, efter deres *egen* personlige opfattelse, skulle frifindes, idømmes bøde, hæftestraf, betinget fængsel, ubetinget fængsel i 30 dage osv. op til to år. I et spørgeskema, som deltagerne havde fået uddelt på forhånd, var hver af disse reaktioner anført, og først når forsøgslederen på forespørgsel havde konstateret, at alle havde truffet en beslutning, blev krydset sat *samtidig* af alle ud for den reaktion, hver især havde valgt.¹¹⁴

Ifølge juristers vurdering stod gerningsmanden til ca. *30 dages ubetinget fængsel*, hvis han var blevet stillet for en domstol.

Af de personer, der ”overværede” sagen, ville 18 pct. idømme ubetinget fængselsstraf, svarende til retspraksis. Yderligere 9 pct. ville idømme hæftestraf, således at der altså i alt var tale om 27 pct., der ville idømme en ubetinget frihedsstraf. 23 pct. ville idømme en betinget straf, 27 pct. en bøde og 23 pct. ville frifinde.

Mens det samlet set var 27 pct., der ville idømme en ubetinget frihedsstraf, så var det 30 pct. af mændene og 24 pct. af kvinderne. Unge var betydeligt mildere i deres domme end ældre. Personer fra arbejderklassen dømte noget mildere i sagen end personer fra middel- og overklassen.

¹¹³ Berl Kutchinsky: *Den almindelige retsbevidsthed*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1972, s. 35-39.

¹¹⁴ En sådan fremgangsmåde, der forhindrede at forsøgspersonerne lod sig inspirere af hinanden, blev fundet nødvendig efter at det, første gang man afspillede et bånd for en gruppe studerende, kunne konstateres, at alle, der sad på samme række, afgav samme dom!

I 1974 blev der gennemført en interviewundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af indbyggerne i provinsbyen Horsens. I denne undersøgelse blev de interviewede bl.a. forelagt en sag, hvor en 18-årig mand var blevet fundet skyldig i at have begået vold mod en sagesløs under en fest, og herfor var blevet idømt *14 dages hæfte*. De interviewede blev bedt om at tilkendegive deres mening om denne dom, uden at blive orienteret om, at der var tale om en ”rigtig” sag, og at sagen faktisk var blevet pådømt på denne måde. Der viste sig at være en klar tendens i retning af, at de interviewede syntes, at en dom til 14 dages hæfte ville være for streng.¹¹⁵

Den hidtil seneste og mest aktuelle undersøgelse er foretaget i 1997.¹¹⁶ Her blev et repræsentativt udvalg af befolkningen bestående af 3.001 personer mellem 18 og 74 interviewet om bl.a. deres syn på straf i en række konkrete sager. Der er tale om opsummerede sager. Opsummeringerne er betydeligt kortere og mindre detailrige end i den aktuelle undersøgelse fra 2006.

En af de sager, de interviewede skulle tage stilling til, blev beskrevet på følgende måde:

”(A) på 22 år bliver anholdt for vold uden for et værtshus. Den overfaldne har fået en del blå mærker efter slag og spark i ansigtet og på kroppen, men kunne tage hjem efter et check på skadestuen. Vidner har forklaret, at (A) mente den overfaldne havde taget hans plads i køen. (A) havde drukket tæt og kunne næsten intet huske. Han er ikke tidligere dømt.”

Af et panel bestående af fire dommere, vurderede tre, at straffen ved en domstol for en sag som denne ville blive *40 dages ubetinget fængsel*, men den fjerde mente, at der kunne blive tale om helt op til 2-3 måneders ubetinget fængsel.

Afhængigt af om man vil vurdere denne sag som restaurationsvold eller gadevold, er det i sidstnævnte situation ikke utænkeligt, at taksten herfor i 2006 vil være steget fra de nævnte 40 dages ubetinget fængsel til 50 eller 60 dages ubetinget fængsel som en konsekvens af strafskærpelserne i 2002. Under alle omstændigheder er der tale om en sag, der i henhold til gældende retspraksis juridisk vurderes med samme niveau af strafværdighed som gadevoldssagerne.

¹¹⁵ Flemming Balvig: *Angst for kriminalitet*. København: Gyldendal, 1978, s. 160-162.

¹¹⁶ Jørgen Goul Andersen: *Borgerne og lovene*. Rockwool Fondens Forskningsenhed/Aarhus Universitetsforlag, Århus, 1998.

Også befolkningens syn på, hvordan der bør straffes i denne sag, har en slående lighed med, hvordan befolkningen i 2006 synes, der skal straffes i typiske gadevoldssager, jf. tabel 3.39. Kun 21 pct. af de adspurgte i 1997 mente, at der skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf. Spredningen i holdningerne var i øvrigt – som i gadevoldssagerne – betydelig. Den største gruppe, 38 pct., gik ind for en betinget dom. 74 pct. ville dømme mildere end den faktiske domspraksis, 14 pct. strengere.

Tabel 3.39. Befolkningens holdning til, hvordan de personligt synes, der skal straffes i en sag om vold mod sagesløs, 1997

	Straffen for vold mod sagesløs
Tiltalefrafald, advarsel o.l.	11
Bøde	16
Betinget frihedsstraf	38
Samfundstjeneste	10
Ubetinget frihedsstraf	21
Anden straf, ubesvaret	4
I ALT	100

I undersøgelsen stillede man 146 jurastuderende og 145 lægdommere over for den samme sag, og bad også dem om deres personlige opfattelse. Som helhed lå begge grupper i deres holdninger meget tættere ved befolkningens end ved retspraksis. Et stort flertal ville *ikke* idømme ubetinget frihedsstraf, 79 pct. af de jurastuderende og 68 pct. af lægdommerne. Kun juridiske dommere lå i deres personlige holdninger tæt ved faktisk domspraksis. Dem blev der interviewet 122 af, og 67 pct. gik personligt ind for en ubetinget frihedsstraf. Selv her gik nettotendensen dog i formildende retning, idet 31 pct. personligt gik ind for at straffe mildere end faktisk domspraksis, over for 17 pct. der gik ind for at straffe strengere.

Kapitel 4

Danskernes syn på straffen for vold i parforhold

På i hvert fald to vigtige områder er vold i parforhold modsætningen til gadevold. Vold i parforhold foregår oftest usynligt for offentligheden på en privat bopæl, og parterne har oftest et tæt kendskab til hinanden.

I den opdeling af vold i forskellige typer, som anvendtes i betænkning nr. 1099 fra 1987 om straffesamlinger mv., betegnes vold i parforhold for familievold:

”Når vold mod børn udskilles som en særlig gruppe (se pkt. 5), omfatter familievold navnlig tilfælde, hvor vold udøves over for en hustru, samlever, kæreste el.lign., eventuelt en person som gerningsmanden tidligere har haft et forhold til og nu har opsagt.”¹¹⁷

Det ”kerneområde”, der fremhæves i denne definition, kan vel mere præcist betegnes som partnervold eller hustruvold. ”Partnervold” har den fordel, at det er køns neutralt og således også omfatter kvinders vold mod deres mandlige partnere. ”Hustruvold” har den fordel, at det reelt oftest netop er mænds vold mod deres kvindelige partnere, der fokuseres på – således som det også er tilfældet i indeværende kapitel. Ulempen ved dette begreb er, at volden ikke nødvendigvis er rettet mod en hustru. Det kan også være en kæreste, samlever el. lign. Ulempen ved begge begreber er, at de ikke umiddelbart fortæller, at det også kan dreje sig om vold mod tidligere partnere/hustruer. ”Vold i nuværende og tidligere parforhold” er en fuldt dækkende overskrift for de voldshandlinger, der tænkes på.

¹¹⁷ S. 142.

Hustruvold, som altså er emnet her, er kommet senere i offentlighedens fokus end gadevold. Det er der mange grunde til, herunder selvfølgelig voldens private karakter, men sikkert også at agenda for, hvad der sættes lys på i offentligheden, har været langt mere styret og reguleret af mænd end af kvinder.

Den måde, hustruvold er kommet og er i offentlighedens søgelys på har endvidere haft en anden karakter end gadevolden. Hvor det ”populære” fokus for debatten om gadevold i høj grad har været straf i form af et ønske om at uskadeliggøre, skræmme og behandle voldsmændene, har fokus i debatten om hustruvold for det første i højere grad været socialt og har sigtet mod at hjælpe og bistå de kvinder, der udsættes for denne form for vold. For det andet har den kriminalpolitiske del af debatten ikke så meget været rettet mod straf som mod det eller de første led i retsprocessen, dvs. spørgsmålet om overhovedet at få de voldsramte kvinder til at anmelde, dernæst få politiet til at tage anmeldelserne alvorligt og dernæst igen at finde frem til de rette virkemidler ved politiindgreb (anholdelse, ikke-anholdelse osv.).

Ikke blot i politimæssig, men også i straffemæssig henseende, er hustruvold typisk en langt mere kompliceret form for vold at reagere på end gadevold. Der mangler ofte vidner, forhistorien er ofte lang og kringlet, parternes lyst til at berette om hændelsesforløbet er ofte begrænset og ikke vedvarende, den tidsmæssige udstrækning er ofte lang osv. I bund og grund kan man vel sige, at kompleksiteten især udspringer af, at det i hustruvold er en social relation, der er i fokus, og ikke blot nogle konkrete fysiske handlinger, mens dette i højere grad er tilfældet ved gadevold.

For de samme fysiske voldshandlinger forholder det sig formentlig sådan, at straffen af domstolene traditionelt er blevet udmålt på et lavere niveau end for andre former for vold, i hvert fald indtil for nylig. I Rigsadvokatens redegørelse om virkningerne af strafskærpelserne i 2002 skrives der:

”Det må formodes, at vold i familieforhold – i hvert fald mellem parter i samlivsforhold – forud for lovændringen har medført straffe, der ligger under det niveau, der har været anvendt for tilsvarende vold i andre relationer. Baggrunden for disse lavere straffe er oftest, at vold over for en samlever udøves som en reaktion i anledning af sårede følelser, jalousi eller en længerevarende uoverensstemmelse.”¹¹⁸

¹¹⁸ Rigsadvokatens redegørelse om virkningerne af strafskærpelserne fra 2002, afgivet 11. juli 2006, s. 13.

I samme redegørelse anføres det, at strafudmålingen generelt i sager vedrørende familievold er meget konkret begrundede, og at der navnlig i denne form for sager lægges betydelig vægt på omstændighederne i forbindelse med voldsudøvelsen, herunder om voldsudøvelsen har fundet sted på grund af jalousi, eller om voldsudøvelsen sker samtidig med eller i forlængelse af samlivsophævelse.

Ud fra en gennemgang af domme i ”almindelige” sager om familievold (dvs. sager vedrørende straffelovens § 244, eventuelt jf. § 247, stk. 1) fremgik det af en tidligere redegørelse fra 2004, at straffen blev fastsat til mellem 20 dages fængsel og fængsel i 4 måneder.¹¹⁹ De fleste straffe var udmålt til fængsel i 40 dage. I den seneste redegørelse er der undersøgt 16 domme. 10 af disse er til ubetinget fængsel. Der er meget stor spredning i, hvor lange disse ubetingede fængselsstraffe er, fra 20 dage til 4 måneder.

Med henblik på at kunne få et indtryk af, hvordan danskernes synes der skal straffes i typiske sager om vold i parforhold er der blevet udarbejdet følgende case:

Sag om vold i parforhold

Mads og Anne er gift og har boet sammen i 6 år. Sammen har de en datter på 4 år. Deres ægteskab har gennem det seneste års tid fungeret dårligt, og de skændes oftere og oftere.

Mads og Anne beslutter at forsøge at få talt ud om problemerne. De afsætter en weekend til at være sammen alene og skaffer en barnepige. Allerede fredag aften bliver de imidlertid uvenner, og det udvikler sig til et voldsomt skænderi. Mads forlader herefter lejligheden i vrede og går sammen med nogle venner i byen.

Anne er ked af, at aftenen har udviklet sig sådan, men ønsker ikke at sidde alene tilbage. Kort efter forlader hun derfor også lejligheden for at være sammen med nogle venner.

I løbet af aftenen fortryder Mads, at de har forspildt muligheden for at få talt ud om tingene. Han ringer derfor flere gange hjem til Anne, som imidlertid ikke er hjemme. Mads forsøger også at ringe til Annes mobiltelefon, men der bliver ikke svaret, og Anne ringer ikke tilbage.

Mads tager tilbage til lejligheden klokken ca. 1 om natten. Kl. næsten 2 kommer Anne hjem. Mads vil vide, hvor Anne har været. Anne siger ”Jeg gider ikke snakke med dig nu”. Mads vil imidlertid have talt ud og vil vide, hvor Anne har været. Anne svarer stadig ikke på Mads’ spørgsmål og ønsker ikke at tale med ham.

¹¹⁹ Udsendt ved Rigsadvokaten Informerer nr. 7/2004.

Mads begynder at blive jaloux, fordi Anne ikke vil tale om aftenens forløb. Desuden er Mads sur over, at Anne tilsyneladende ikke er villig til at forsøge at få talt ud om deres problemer. Da Anne stadig ikke vil svare på Mads' spørgsmål, begynder Mads at beskyldte Anne for utroskab. Anne bliver gal, og de skændes højlydt og beskylder gensidigt hinanden for utroskab. Mads bliver mere og mere ophidset. På et tidspunkt siger Anne, at det vist er bedre at blive skilt. Mads bliver nu så ophidset, at han slår Anne hårdt i brystet. Anne vælter omkuld. Mads sparker 2 gange Anne i ryggen. Anne forsøger at væge for sig med hænderne, men Mads sparker igen Anne dels i siden og dels over hænderne og tildeler Anne yderligere et knytnæveslag, der rammer i baghovedet. Anne kommer på benene og råber, at nu er det definitivt slut. Anne løber herefter fra lejligheden. Anne henvender sig på skadestuen, hvor hun bliver undersøgt og røntgenfotograferet. Anne har blå mærker på brystet og på ryggen og har smerter i nakken, ryggen, ribbenene og nyrene i de følgende 4-5 dage. Anne har desuden brækket 2 fingre på højre hånd. Anne søger straks om separation, og parret bliver siden skilt.

Casen er blevet udarbejdet efter en gennemgang af og med inspiration fra en række konkrete sager vedrørende vold i parforhold, der er blevet pådømt efter straffelovens almindelige voldsparagraf, § 244. Ifølge dommerpanelets vurderinger er der tale om en sag, hvor normalstraffen – alt andet lige – i 2006 vil være *40-50 dages ubetinget fængsel*, når tiltalte ikke tidligere har været straffet. Der er altså tale om et straffniveau, der ligger på linie med de tre gadevoldssager, der blev belyst i kapitel 3. Det er samme straf som eller lidt over normalstraffen i sagen om trafikvold (40 dages ubetinget fængsel), samme straf som eller lidt under normalstraffen i sagen om vold mod myndighedsperson (50 dages ubetinget fængsel) og lidt under normalstraffen i sagen om almindelig gadevold (60 dages ubetinget fængsel).

Af tabel 4.3 fremgår det, at mindre end hver fjerde – 23 pct. – af et repræsentativt udsnit af danskere mellem 18 og 79 år tror, at der i en sådan sag ved en domstol vil blive idømt en ubetinget frihedsstraf. Som ved gadevoldssagerne er de fleste danskere ikke blot uvidende om, hvordan der straffes i hustruvoldssager, men undervurderer også i markant grad domstolenes strengthed på dette område. Langt de fleste tror, at der vil blive idømt en betinget dom.

Under halvdelen af danskerne – 46 pct. – ville selv idømme en ubetinget frihedsstraf, hvis det var dem, der kunne og skulle bestemme. Det betyder, at de fleste danskere oplever sig som strengere end domstolspraksis, men at de reelt er mildere indstillet. På den anden side ville de fleste af dem, der gik ind for en ubetinget frihedsstraf, idømme en længere straf end domstolspraksis. Næsten hver fjerde – 24 pct. – ville idømme en ubetinget fængselsstraf på mere end 3 måneder.

De 46 pct., der går ind for at idømme ubetinget frihedsstraf, er klart flere end i gadevoldssagerne, hvor kun 20-25 pct. ville idømme en sådan straf. Der er tale om en forskel i vurderinger, der ikke afspejles i domspraksis.

Tabel 4.1. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	8,7	1,0	1,7
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	7,1	2,6	4,0
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,9	1,9	1,8
Over 100.000 kr.	0,1	0,3	0,5
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	1,9	1,0	2,3
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	1,8	1,9	2,1
6 måneders nettoløn og derover..	0,1	0,6	1,2
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	26,5	8,1	9,2
Mellem 2 og 3 måneder	13,6	7,5	8,7
Over 3 måneder	18,8	14,7	12,9
Konfliktråd	7,4	15,0	8,9
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	3,3	2,6	1,1
Mellem 50 og 150 timer	3,6	4,6	3,1
Over 150 timer	1,2	4,0	1,8
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	0,6	1,2	1,4
Mellem 2 og 3 måneder	0,7	1,3	1,2
Over 3 måneder	0,6	1,5	1,1
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	6,8	8,4	13,0
Mellem 2 og 3 måneder	8,7	11,3	13,3
Over 3 måneder	7,2	23,9	25,4
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	7,7	7,3	5,4
Mellem 2 måneder og 1 år	12,7	21,6	12,4
Over 1 år	2,4	12,0	6,3
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	13,6	17,8	12,9
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	3,6	9,7	6,9
Over 100.000 kr.	0,1	2,6	2,1

Tabel 4.2. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	9	1	2
Bøde	11	8	11
Betinget fængsel	59	30	31
Konfliktråd	7	15	9
Samfundstjeneste	8	11	6
Elektronisk fodlænke	2	4	4
Ubetinget fængsel	22	43	52
Behandling af gerningsmanden	23	41	24
Økonomisk komp. til offeret	17	30	22

Tabel 4.3. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	23	46	54
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	80	74	82
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	83	77	86
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	31	51	35
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	48	79	53

Mens der ikke er et flertal for at anvende ubetinget frihedsstraf i sagen, så *tror* de fleste danskere (54 pct.), at folk i almindelighed ønsker Mads sat i fængsel eller i elektronisk fodlænke for en kortere eller længere periode. Det betyder, at den enkelte dansker har en tendens til på den ene side at opleve sig som værende strengere end retspraksis, men på den anden side som mildere end folk flest. Det er dog især afstanden til domstolene, man oplever som meget stor, mens afstanden til folk i almindelighed i sagen om hustruvold er mindre, end tilfældet var ved gadevoldssagerne (jf. kapitel 3).

Hele 79 pct. så gerne en eller flere former for restorative eller reparative sanktioner i form af konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling anvendt, enten som eneste straf eller i kombination med andre sanktioner. Det er derimod under halvdelen, der tror, at sådanne sanktioner anvendes af domstolene i sådanne sager, og kun lige godt halvdelen der tror, at folk flest vil gøre det. 41 pct. ville idømme behandling, 30 pct. økonomisk kompensation til offeret, 15 pct. konfliktråd og 11 pct. samfundstjeneste.

I alle tre sager om gadevold var mænd mere tilbøjelige til at ville idømme gerningspersonen en ubetinget frihedsstraf end kvinder, jf. kapitel 3. I alle disse tre sager var ofrene mænd. I sagen vedrørende vold i parforhold, er offeret en kvinde. Man kunne derfor forestille sig, at kvinder gennemgående ville synes, at der i denne sag skulle straffes strengere end mændene synes. Dette er imidlertid på ingen måde tilfældet, jf. tabel 4.5. Kun 39 pct. af kvinderne ville idømme en ubetinget frihedsstraf, mens det er over halvdelen – 53 pct. – af mændene.

Yngre synes, at der skal anvendes strengere straf end ældre. Mest udbredt ønske om anvendelse af en ubetinget frihedsstraf findes blandt mænd i alderen 18-29 år, hvor 58 pct. ønsker en sådan straf anvendt, mens de ældre kvinder er de mildest indstillede. Kun godt og vel hver tredje – 34 pct. – af kvinder i alderen fra 50 til 79 år ønskede en ubetinget frihedsstraf i sagen om vold i parforhold.

Tabel 4.4. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	34	37	35
30-49 år	33	20	27
50-79 år	22	12	17
Alle	28	19	23

Tabel 4.5. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	58	54	56
30-49 år	51	40	46
50-79 år	52	34	42
Alle	53	39	46

Tabel 4.6. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	54	65	60
30-49 år	54	54	54
50-79 år	53	44	48
Alle	54	50	52

Når tiltalte er tidligere straffet

Befolkningen er efter samme metode og model som ved gadevoldssagerne tillige blevet bedt om at gives deres syn på, hvordan de mente, der burde straffes, hvis tiltalte er tidligere straffet. I de beskrivelser, de udspurgte her har fået forelagt, er der anvendt følgende omtale af tiltalte: ”Mads blev for et år siden dømt for at have skubbet Anne omkuld og sparket hende på benene.” Ifølge den dommer, der er blevet konsulteret desangående, vil normalstraffen under disse betingelser alt andet lige være *4 måneders ubetinget fængsel*.

Af tabel 4.7-4.12 fremgår i fuldstændig parallel til tabel 4.1-4.6 danskernes holdning til, hvordan de synes, der skal straffes mv., når tiltalte tidligere er dømt for tilsvarende vold.

Tabel 4.7. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	6,9	0,6	1,1
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	6,4	1,5	3,0
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,7	1,3	1,6
Over 100.000 kr.	0,6	0,6	0,6
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	2,1	1,5	1,6
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	1,3	1,5	1,6
6 måneders nettoløn og derover..	0,6	2,1	0,6
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	16,9	3,6	5,6
Mellem 2 og 3 måneder	12,7	6,1	6,7
Over 3 måneder	13,0	12,0	12,9
Konfliktråd	7,6	8,9	4,2
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	1,9	1,5	2,0
Mellem 50 og 150 timer	1,5	3,9	2,5
Over 150 timer	1,2	3,1	0,9
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,3	0,3	0,5
Mellem 2 og 3 måneder	0,6	1,3	0,6
Over 3 måneder	0,9	2,8	1,2
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	18,0	9,1	10,4
Mellem 2 og 3 måneder	13,0	14,4	16,9
Over 3 måneder	10,2	32,1	34,9
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	8,7	5,5	5,1
Mellem 2 måneder og 1 år	13,2	26,2	13,0
Over 1 år	2,8	17,1	8,9
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	13,2	12,0	14,0
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	2,7	10,1	6,4
Over 100.000 kr.	0,9	4,0	3,6

Tabel 4.8. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	7	1	1
Bøde	11	8	8
Betinget fængsel	42	22	25
Konfliktråd	8	9	4
Samfundstjeneste	5	9	5
Elektronisk fodlænke	3	5	2
Ubetinget fængsel	41	56	62
Behandling af gerningsmanden	25	49	27
Økonomisk komp. til offeret	17	26	24

Tabel 4.9. Befolkningens syn på straffen for vold i parforhold, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	43	59	63
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	82	79	86
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	87	81	89
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	27	41	32
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	37	46	38
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller bøde	49	79	55
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling og/eller bøde	58	84	60

Selv i denne situation viser det sig, at de fleste – 57 pct. – ikke tror, at en domstol i en sådan sag vil anvende ubetinget frihedsstraf overhovedet. 41 pct. tror, der vil blive anvendt ubetinget fængsel, mens 42 pct. tror, der vil blive idømt en betinget dom.

Derimod er der nu et flertal – 59 pct. – der selv synes, at der skal idømmes en ubetinget frihedsstraf. I betragtning af, at den vold, der er anvendt, ikke er helt ubetydelig, og at der er tale om en gerneingsmand, der har gjort det før, og har været dømt herfor, er det måske mere overraskende, at det er 4 ud af 10, der ikke synes, der skal anvendes ubetinget fængselsstraf eller elektronisk fodlænke, men en betinget dom, bøde og/eller en eller anden form for restorativ eller reparativ sanktion.

Når gerningspersonen har gjort det før, er det ikke kun blandt mænd, men også blandt kvinder, der er et flertal for at anvende ubetinget frihedsstraf, og forskellen er nu så beskeden, at den kun er på grænsen til at være statistisk signifikant. Det er stadig de ældre kvinder, der er de mildest indstillede, men de strengest indstillede er nu ikke de unge mænd, men de unge kvinder, hvor 71 pct. vil anvende ubetinget frihedsstraf.

Tabel 4.10. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	51	52	52
30-49 år	40	43	41
50-79 år	44	35	40
Alle	44	40	42

Tabel 4.11. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	64	71	68
30-49 år	61	58	60
50-79 år	59	50	55
Alle	60	56	58

Tabel 4.12. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om vold i parforhold, hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	74	76	75
30-49 år	60	65	63
50-79 år	55	54	55
Alle	59	61	60

Betydningen af personlige forhold

I figur 4.1 gives en sammenfattende grafisk oversigt over hvor stor en procentdel af danskerne, der personligt synes, at der skal anvendes ubetinget frihedsstraf i hustruvoldssagen, afhængig af om gerningsmanden er tidligere straffet eller ej.

På tilsvarende måde som med den mulige betydning af kriminel fortid er den mulige betydning af en række andre af tiltaltes personlige forhold belyst i undersøgelsen, se nærmere herom i kapitel 3.

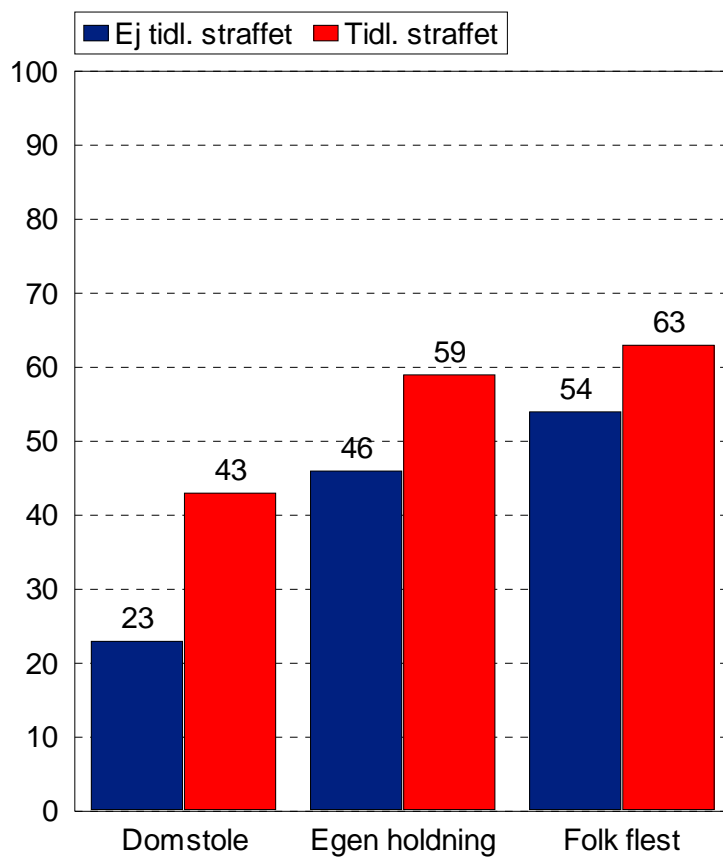
Af figur 4.2 fremgår det, om det gør nogen forskel for danskernes syn på, hvordan der skal straffes mv., om gerningsmanden er 24 eller 40 år. Dette viser sig ikke at være tilfældet. Danskernes tror ikke, at det vil betyde noget for den faktiske strafudmåling ved en domstol, de synes ikke selv, det bør gøre nogen forskel, og de tror ikke folk i almindelighed mener, at det bør gøre en forskel.

I figur 4.3 belyses den mulige betydning af, hvorvidt tiltalte har sociale problemer eller ej. Hvor tiltalte ikke har sociale problemer, er han over for de udspurgte blevet præsenteret som en person, der har en almindelig familiemæssig baggrund og fast arbejde. Hvor tiltalte har sociale problemer, er han blevet beskrevet som en person, der er arbejdsløs og har alkoholproblemer. Det fremgår af figuren, at heller ikke dette spiller nogen rolle for, hvordan folk tror, der vil blive dømt ved en domstol, hvordan de selv vil dømme, eller hvordan de tror folk flest vil dømme.

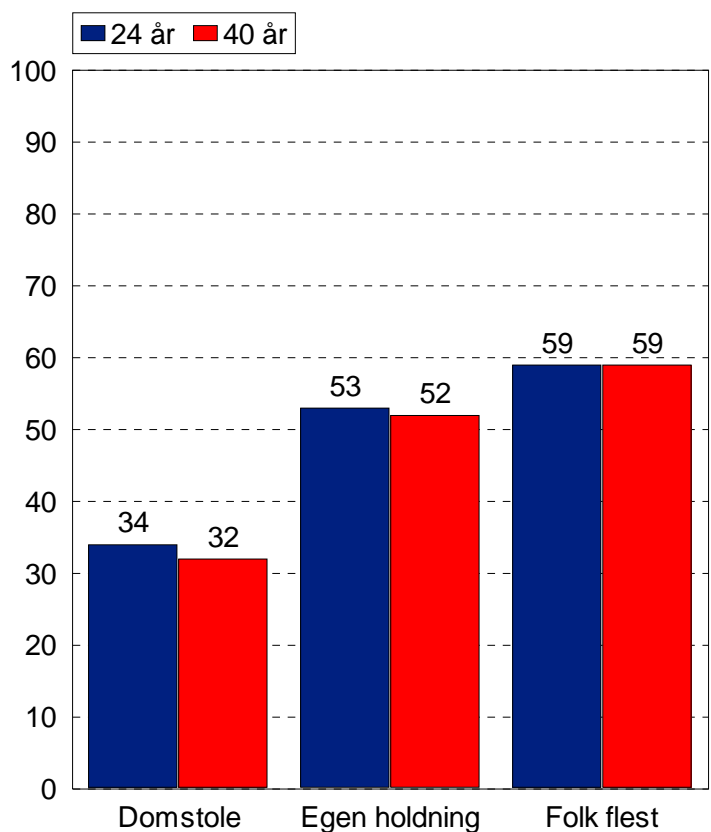
I figur 4.4 er den mulige betydning af tiltaltes etniske oprindelse belyst. I den ene halvdel af sagerne omtales tiltalte, som en person der hedder Mads, og som hele sit liv har boet i en større by i Jylland. I den anden halvdel af sagerne omtales han, som en person der hedder Kemal, og som oprindelig

kommer fra Pakistan, men nu har boet i Danmark i 10 år. Generelt viser der sig en tendens til, at der reageres med større strengthed over for Kemal end over for Mads, jf. figur 4.4.

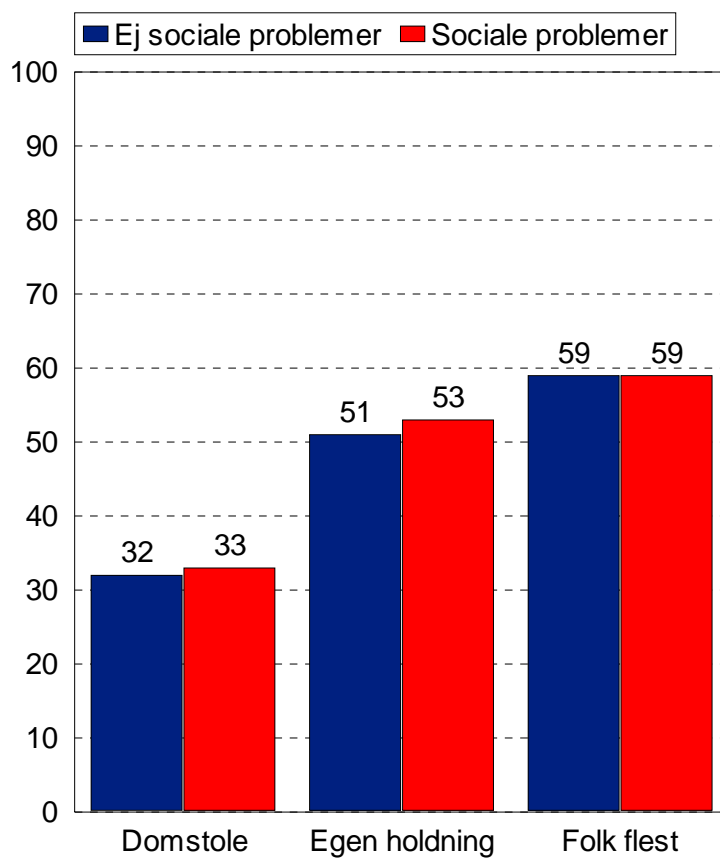
Figur 4.1. Sag om vold i parforhold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

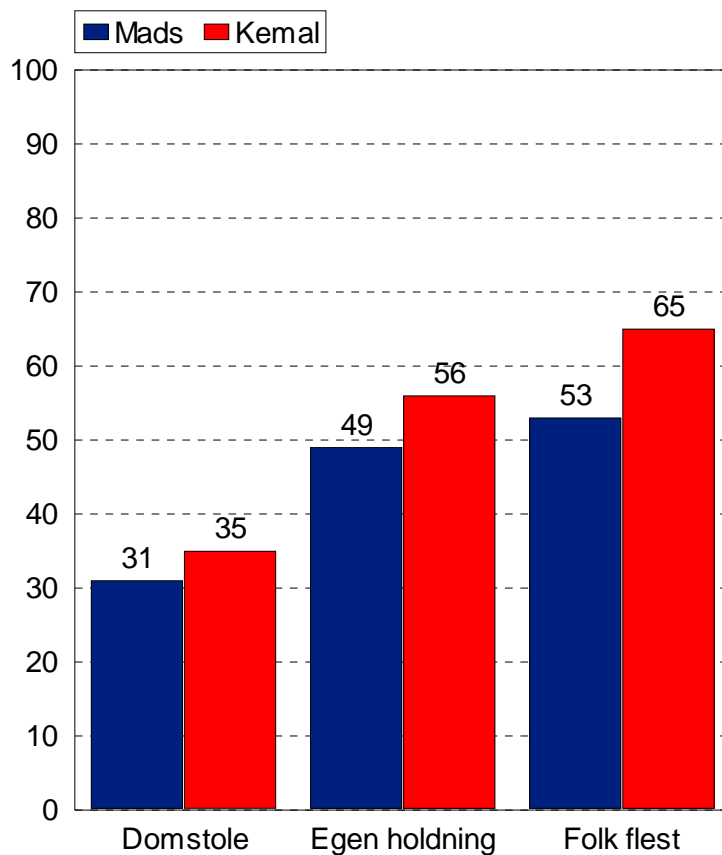
Figur 4.2. Sag om vold i parforhold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 24 eller 40 år

Figur 4.3. Sag om vold i parforhold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Figur 4.4. Sag om vold i parforhold: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Mads) eller ikke dansk (Kemal)

Der er en svag tendens til, at man tror, at domstolene vil have en større tilbøjelighed til at idømme Kemal en ubetinget frihedsstraf end Mads, men denne forskel er ikke statistisk signifikant. Det er til gengæld forskellen mellem, hvordan danskerne selv ville dømme i de to versioner af sagen. Mens 49 pct. ville idømme Mads en ubetinget frihedsstraf for hustruvold, er det 56 pct., der ville dømme Kemal. Og især er der en stor forskel med hensyn til, hvordan man tror, folk i almindelighed vil dømme. 53 pct. af danskerne tror, at folk i almindelighed vil idømme Mads en ubetinget frihedsstraf, mens 65 pct. tror at dette i en sag af fuldstændig samme karakter vil være tilfældet med Kemal.

Fra opsummeret sag til retssag og votering

Når man skal dømme i virkelighedens verden i sager vedrørende vold i parforhold, så foregår det i almindelighed i en retssal, og i hvert fald ikke ud fra en beskrivelse af sagen på mindre end en side.

Ligesom ved den almindelige gadevoldssag har vi gerne villet se, om det gør nogen forskel i, hvad man vil dømme, at sagen oplyses over for de udspurgte på samme måde som i en retssag, og med mulighed for sammen med andre efterfølgende at votere om eller i hvert fald diskutere sagen.

Det følgende er den opsummerede hustruvoldssag ”oversat” til og ”udfoldet” som retssag:

Retssag om vold i parforhold

DOMMER

(Sædvanlig indledning)

TILTALTE

(Oplyser sit navn – Mads Simonsen - og cpr.nr. – 090574-3729)

DOMMER

(Giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

(Læser anklageskriftet op)

Mads Simonsen tiltales for overtrædelse af straffelovens § 244 om vold ved lørdag den 8. juli 2006 kl. ca. 02.00 på adressen Nørregade 42, 9999 Y-Købing, at have slået Anne Klausen hårdt i brystet, hvorefter han – da hun var faldet omkuld – sparkede hende 2 gange i ryggen samt sparkede hende i siden og over hænderne, hvorefter han tildelte hende et knytnæveslag i baghovedet, alt hvorved Anne Klausen udover at få blå mærker brækkede 2 fingre.

DOMMEREN

(Spørger tiltaltes forsvarer, om tiltalte nægter eller erkender sig skyldig)

FORSVAREREN

Min klient erkender sig skyldig i vold ved at have slået Anne Klausen hårdt i brystet, men han nægter sig skyldig i at have sparket Anne Klausen eller slået hende i hovedet.

DOMMEREN

(Oplyser tiltalte om tiltaltes ret til ikke at udtale sig. Spørger tiltalte, om han gerne vil svare på spørgsmål)

TILTALTE

Ja, jeg vil gerne svare på spørgsmål

DOMMEREN

(giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Mads, du har været gift med Anne – er det ikke rigtigt?

TILTALTE

Jo.

ANKLAGER

Hvornår blev I gift?

TILTALTE

Det var i 2000 – så for lidt mere end 6 år siden.

ANKLAGER

Og flyttede i også sammen i 2000?

TILTALTE

Ja, vi flyttede sammen, da vi blev gift.

ANKLAGER

Har i nogen børn?

TILTALTE

Ja – vi fik Amalie i 2002. Så hun er 4 år nu.

ANKLAGER

Før den aften, vi skal snakke om – den 8. juli i år – hvordan var jeres forhold da?

TILTALTE

Altså vi havde det faktisk okay godt, indtil sidste sommer, hvor der begyndte at komme nogle problemer.

ANKLAGER

Hvad var det for nogen problemer?

TILTALTE

Altså det er bare en rigtig dårlig kombination ik' – For jeg synes altså bare, at Anne sådan er meget opmærksom på andre mænd – og samtidig er jeg altså nok ret jaloux af natur, og jeg har måske også lidt svært ved sådan helt at sætte ord på mine følelser altid – og så ender det med, at jeg går rundt og mugger og er frustreret, fordi jeg ikke synes, at Anne passer ordentligt på vores forhold – vi har jo trods alt et barn sammen, ikke?

ANKLAGER

Så I havde altså været oppe at skændes nogle gange før, vi kommer frem til den her dag, vi skal snakke om om lidt?

TILTALTE

Ja – specielt lige ugen før tog vi virkelig en omgang, fordi vi havde været til en fest, hvor Anne bare havde danset sådan vildt tæt op af en af vores venner.

ANKLAGER

Så I var oppe at skændes weekenden før?

TILTALTE

Ja – ret meget. Og det var jo dumt, for Amalie var der jo.

ANKLAGER

Når du siger, I havde taget nogle ture før – ligger der så også noget fysisk i det? Jeg mener, udviklede jeres skænderier sig nogensinde til, at der også blev skubbet eller slået?

TILTALTE

Nej – vi havde aldrig sådan været oppe at slås før den der weekend, der står om i anklageskriftet.

ANKLAGER

Okay. Hvad skete der så den weekend?

TILTALTE

Jo, altså nu havde vi jo været oppe at skændes ugen før, ikke, og så blev vi enige om, at vi hellere måtte få Amalie passet ude ved mine forældre, og så få snakket tingene ordentligt igennem.

ANKLAGER

Så Amalie var væk den her weekend – altså fredag den 7. juli?

TILTALTE

Ja, det var hun.

ANKLAGER

Okay. Og fik I så snakket tingene igennem, som I havde tænkt jer?

TILTALTE

Nej, altså det startede bare vildt skidt. For jeg havde ligesom tænkt på, at det kunne være en god idé med en frisk start for os – altså at flytte til en anden by, ik'. Og der lukkede hun ligesom bare helt af fra starten, og så eskalerede det ellers bare derudaf.

ANKLAGER

Hvad mener du med, at det eskalerede?

TILTALTE

Jeg mener, at vi kom mere og mere op at skændes, og det endte med, at jeg råbte til hende, at jeg syntes, at hun skulle tage noget mere hensyn til sin familie – og så var jeg simpelthen så sur, så jeg bare kylede en af vores potteplanter ind i væggen.

ANKLAGER

Var der nogen fysisk kontakt mellem dig og Anne på det tidspunkt – altså slog eller sparkede du til hende eller sådan noget?

TILTALTE

Nej – jeg kylede bare den der plante ind i væggen, og så gik jeg. Jeg trængte virkelig til noget frisk luft.

ANKLAGER

Hvor gik du så hen?

TILTALTE

Jeg gik ned til et par af mine kammerater, som sad nede på den bar, hvor vi plejer at komme.

ANKLAGER

Fik du noget at drikke dernede?

TILTALTE

Jaeer..., jeg fik jo nok en 3-4 øl – bare sådan nogle almindelige flasker, altså.

ANKLAGER

Hvad skete der så senere?

TILTALTE

Ja, da jeg så var faldet lidt ned igen, så ville jeg jo ringe til Anne for at sige undskyld, og at jeg kom hjem igen.

ANKLAGER

Så du ringede hjem til Anne nede fra baren?

TILTALTE

Ja

ANKLAGER

Fik du så fat i hende?

TILTALTE

Nej, hun var åbenbart bare skredet fra det hele – altså det var jo ikke min mening at gå på den måde, vel, jeg skulle bare køle lidt af – og jeg prøvede også at ringe på hendes mobil og alt muligt – men den var bare slukket – så hun havde bare ligesom slukket for al kommunikation der.

ANKLAGER

Og hvad så med dig, blev du nede på baren?

TILTALTE

Nej, altså jeg blev dernede lidt, og prøvede at ringe til hende, ikke, men så kunne jeg bare slet ikke sidde stille, og jeg tænkte, om hun måske i det mindste havde lagt en seddel derhjemme eller noget.

ANKLAGER

Så du gik hjem?

TILTALTE

Ja

ANKLAGER

Hvornår kom du så hjem?

TILTALTE

Jeg tror, at klokken må have været omkring 1, da jeg kom hjem. Den var i hvert fald halvt et, da jeg gik fra baren

ANKLAGER

Og så var Anne ikke hjemme?

TILTALTE

Nej – og jeg vidste overhovedet ikke, hvor hun var henne. Jeg var jo vildt bange for, at det skulle være sket hende noget eller sådan´.

ANKLAGER

Hvorfor troede du, at der kunne være sket noget med hende?

TILTALTE

Hun var jo garanteret gået i byen, ik', og der kan jo ske alt muligt.

ANKLAGER

Blev du så oppe og ventede på Anne?

TILTALTE

Ja, altså jeg gik bare frem og tilbage og røg og jeg vidste slet ikke, hvad jeg skulle gøre af mig selv. Jeg vidste i hvert fald, at jeg ikke kunne falde i søvn – så jeg blev oppe og røg og så lidt fjernsyn og sådan.

ANKLAGER

Og hvornår kom Anne så hjem?

TILTALTE

Det var nok der ved 2-tiden. Hun kom bare ind med det der rigtig mutte ansigt på – og det var ligesom ret tydeligt, lige fra hun kom ind af døren, at hun var bakked ud af vores projekt med at få snakket ud om tingene.

ANKLAGER

Hvad skete der så mere, da hun kom hjem?

TILTALTE

Ja, altså jeg spurgte hende, hvor hun havde været henne, men det gad hun slet ikke at svare på. Hun lukkede helt af der.

ANKLAGER

Hvad gjorde du så?

TILTALTE

Jeg sagde til hende, at det jo åbenbart må være noget, jeg ikke måtte få noget at vide om, det hun havde lavet, siden hun ikke gad at fortælle mig om det.

ANKLAGER

Og hvad sagde hun så til det?

TILTALTE

Hun sagde, at jeg nødig skulle snakke, og så begyndte hun at råbe op om den gamle historie om, at jeg skulle have været sammen med en eller anden fra mit arbejde – bare fordi vi var ude og lave lidt sjov i gaden en aften – og det var bare 100 år siden, men det er altid det, hun begynder at køre rundt i, når vi skændes.

ANKLAGER

Og hvad skete der så mere?

TILTALTE

Ja, så kogte det hele altså ligesom bare over i mig, og så slog jeg hende i brystet, så hun faldt om. Det hele blev bare for meget, og jeg kunne simpelthen ikke rumme det.

ANKLAGER

Hvordan slog du hende – med flad eller knyttet hånd?

TILTALTE

Altså det var nærmest sådan en mellemting mellem et slag og et hårdt skub ikke – altså hvor jeg sådan skubbede hende ret hårdt med en knyttet hånd, der ramte hende sådan lige midt på brystet.

ANKLAGER

Og så faldt hun på grund af det slag – eller hårde skub, som du kalder det?

TILTALTE

Ja – så væltede hun sådan bagover og om på siden lige foran mig.

ANKLAGER

Og hvad skete der så?

TILTALTE

Ja så er det, det ligesom bare kogte over for mig – og jeg blev sådan vildt ør og sådan.

ANKLAGER

Sparkede du hende, mens hun lå der på gulvet?

TILTALTE

Altså jeg kan ikke huske så meget derfra – det er helt tåget for mig. Men jeg kan huske, at jeg råbte og græd. Jeg kan også huske, at jeg prøvede at komme ud, og at jeg nærmest sådan faldt over hende der.

ANKLAGER

Så du ramte hende med dine fødder, da du prøvede at komme ud?

TILTALTE

Ja – det tror jeg måske nok – jeg kan ikke helt huske det. Men jeg kan huske, at jeg sådan bøjede mig nedover hende der for at råbe til hende, at hun smadrede det hele – altså at hun smadrede familien.

ANKLAGER

Slog du hende, da du bøjede dig nedover hende?

TILTALTE

Ja, det kan godt være, at jeg kom til at slå hende, da jeg bøjede mig nedover hende. Jeg var bare så ør i hovedet og sur og ked af det – så det hele var ligesom bare sort der.

ANKLAGER

Men kan du huske, om du sparkede eller slog hende, da hun lå ned?

TILTALTE

Nej, det kan jeg altså ikke. Det kan godt være, at jeg slog hende.

ANKLAGER

Tak, jeg har ikke flere spørgsmål

DOMMEREN

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVARER

Ja tak.

Jeg vil første lige vende tilbage til noget, du sagde, da anklageren spurgte dig om spark, Mads. Du sagde, at du måske havde ramt hende med dine fødder på vej ud. Betyder det, at du var på vej ud af lejligheden på det tidspunkt?

TILTALTE

Ja, jeg kan i hvert fald huske, at jeg bare skulle ud og have noget luft der til sidst, så derfor prøvede jeg ligesom at komme henover Anne, som jo lå der på gulvet, og jeg var altså helt fra den, så derfor tror jeg nok, at jeg sådan nærmest var ved at falde over hende.

FORSVARER

Ok. Men du kan ikke huske noget om, at du skulle have sparket hende med vilje?

TILTALTE

Nej.

FORSVARER

Okay. Og så var der det med, at du ringede en masse gange til hendes mobiltelefon. Du sagde, at den var slukket. Men havde hun telefonsvarer?

TILTALTE

Ja. Jeg lagde nok en 4-5 beskeder, hvor jeg sagde, at jeg var ked af det, og at jeg jo bare var helt vildt frustreret over, at vi ikke kunne snakke om det.

FORSVARER

Og dem lagde du altså, mens du sad på baren?

TILTALTE

Ja

FORSVARER

Men der kom ikke noget svar fra Anne?

TILTALTE

Nej, hun gav bare overhovedet ikke lyd fra sig.

FORSVARER

Jeg vil også gerne høre lidt mere om, hvad du egentlig tænkte på den aften – altså hvorfor det kogte over inde i dig, som du sagde. Det er jo ikke sket før, at det ligefrem er kommet til vold mellem dig og Anne.

Hvorfor var lige præcis den aften så vigtig for dig?

TILTALTE

Altså jeg anså det ligesom for at være den sidste chance for at redde familien – altså for at vi skulle blive sammen, så Amalie slap for at være skilsmissebarn.

FORSVARER

Okay – og så talte du også noget om jalousi?

TILTALTE

Ja, men jeg tror egentlig, at de to ting hænger meget sammen inde i hovedet på mig. Altså, at det hele er blandet sammen, ikke. For når jeg så Anne være lidt for tæt på en anden mand, eller når jeg f.eks. ikke vidste, hvor hun var, ligesom den aften, ja så tænkte jeg da også på, at det jo er hele familien, hun smadrer på den måde.

FORSVARER

Okay. Og så her til sidst: Hvad skete der mellem dig og Anne efter den aften?

TILTALTE

Det blev sådan set vores sidste aften sammen – hun ville ikke se mig mere, og vi blev skilt ret kort tid efter.

FORSVARER

Kan du forstå, at hun gerne ville skilles?

TILTALTE

Ja – det kan jeg egentlig godt. Især når det sådan er kommet på afstand – altså der var virkelig et eller andet imellem os, som vi ikke kunne styre – og jeg kunne slet ikke styre det – det var ligesom dynamit, nogle gange, når vi var sammen, og det gik jo bare ikke. Jeg kan godt forstå, at hun ikke kunne bo sammen med en, der sådan bare kunne gå i sort – det duede jo simpelthen bare ikke.

FORSVARER

Tak. Så har jeg ikke flere spørgsmål.

DOMMAREN

Så må du gerne tage plads ved siden af din forsvarer, Mads Simonsen. Og så skal vi høre vidnet Anne Klausen?

ANKLAGER

Ja, nu skal jeg hente hende

TILTALTE

(Tager plads ved siden af sin forsvarer)

VIDNE

(Tager plads i midten)

DOMMER

(spørger til vidnets identitet)

VIDNE

Anne Klausen

DOMMER

(sandhedsformaner og giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Anne Klausen, vi skal tale om, hvad der skete natten mellem fredag den 7. og lørdag den 8. juli i år. Men først skal jeg lige høre, om det er rigtigt, at du blev gift med tiltalte for ca. 6 år siden?

VIDNE

Det er rigtigt.

ANKLAGER

Og i har en datter på 4 år, Amalie?

VIDNE

Ja

ANKLAGER

Og er det også rigtigt, at I blev skilt ret kort tid efter den her episode i juli?

VIDNE

Ja – det er rigtigt.

ANKLAGER

Godt. Før den her episode i juli – hvordan var jeres forhold der?

VIDNE

Det sidste års tid før den der aften var det virkelig gået ned ad bakke

ANKLAGER

Hvorfor var det det?

VIDNE

Altså det startede med en eller anden fest, hvor jeg bare havde det vildt sjovt sammen med en af Mads' venner – men der var altså ikke noget i det overhovedet. Men Mads havde bare fået det mere og mere svært ved ligesom at acceptere, at man også godt kan lave noget sjovt hver for sig, ikke. Altså at man ligesom godt kan slå sig lidt løs sammen med andre, uden at det skulle betyde, at man pludselig er ved at gå fra hinanden. Jeg tror i bund og grund, at det er noget med, at hans selvtillid måske har haft det lidt dårligt – og derfor kunne han slet ikke klare, at jeg havde det sjovt.

ANKLAGER

Så han var jaloux?

VIDNE

Ja, han blev sådan mere og mere jaloux, og vi skændtes tit ret meget. Jeg var ved at blive ret træt af det, for vi kom ligesom aldrig ud af stedet i de der skænderier.

ANKLAGER

Slog han dig nogensinde, når I skændtes, eller var voldelig over for dig på en anden måde?

VIDNE

Nej, aldrig før den weekend – sådan var han altså slet ikke – det var ikke fordi, han var voldelig. Han fik bare mere og mere svært ved ligesom at tackle situationer ved at snakke om dem.

ANKLAGER

Og hvad skete der så den aften, som anklageskriftet handler om?

VIDNE

Jo altså vi havde afleveret Amalie ude ved Mads' forældre for at få snakket tingene ordentlig igennem – men allerede fra starten klikkede det helt for Mads

ANKLAGER

Hvad mener du med, at det klikkede for ham?

VIDNE

Jo, han startede med at sige, at hvis vi skulle ud af det her dødvande, var det nok en frisk start, vi havde brug for – han mente, at vi skulle flytte til en helt anden by for at sådan at starte forfra. Og der syntes jeg bare, at han overdrev helt vildt – og jeg syntes egentlig også, at han gik galt i byen med den der plan – altså vores problemer havde jo ikke noget at gøre med, hvor vi boede, vel – det havde nok først og fremmest noget at gøre med, at Mads ligesom manglede noget selvtillid – at han ikke helt hvilede i sig selv. Og da jeg så sagde det til ham, så var det, at det klikkede for ham.

ANKLAGER

Hvad skete der så?

VIDNE

Han råbte et eller andet helt vildt surt – og så var det, at han kylede en potteplante ind i væggen, så det bare gav et kæmpebrag, og der var jord over det hele. Og lige, da han havde kylet den ind i væggen, så løb han bare ud af døren. Han sagde ikke noget om, hvor han skulle hen eller noget.

ANKLAGER

Og hvad gjorde du så?

VIDNE

Jeg satte mig faktisk ned og græd lidt – jeg var bare så ked af, at det var gået galt igen – og det var måske også lidt min skyld der – for jeg vidste jo egentlig godt, at Mads ikke kunne håndtere at høre sandheden på den der sådan direkte måde, som jeg kan servere tingene på.

ANKLAGER

Blev du så i lejligheden?

VIDNE

Nej, da jeg havde sundet mig lidt blev jeg altså enig med mig selv om, at livet var for kort til det her – og jeg havde også brug for nogen at snakke med – så jeg tog over til en veninde for at snakke tingene igennem med hende.

ANKLAGER

Hvor lang tid var du så hos din veninde?

VIDNE

Jeg var nok derovre et par timer. Først var det egentlig min plan at sove derovre, men det kørte hele tiden rundt i hovedet på mig, det med Mads, og på en eller anden måde havde jeg nok brug for at give det en sidste chance. Så jeg tog hjem igen – nok der ved 2 tiden – og der var det så, at jeg med det samme bare kunne se, at den var helt gal.

ANKLAGER

Hvad mener du med, at den var helt gal?

VIDNE

Da jeg trådte ind af døren kunne jeg med det samme se, at Mads bare var helt fra den – altså hans øjne var bare sådan helt mærkelige – og lige med det samme begyndte han bare at råbe op om, hvor jeg havde været – og om jeg havde fundet nogle mænd med ”masser af selvtillid” nede i byen.

ANKLAGER

Hvad gjorde du så?

VIDNE

Jeg sagde bare til ham, at det jo nok var ham, der havde været mest utro af os to, og at det nok var hans egne eventyr, han nok sådan prøvede at skubbe over på mig – og så var det, at han slog mig.

ANKLAGER

Hvordan slog han dig?

VIDNE

Han slog mig sådan med en knytnæve lige midt på brystet – så jeg røg ned på gulvet.

ANKLAGER

Så det var et hårdt slag?

VIDNE

Ja – jeg fløj simpelthen lige ned på gulvet, før jeg kunne nå at tage fra eller noget.

ANKLAGER

Og hvad skete der så, da du lå nede på gulvet?

VIDNE

Mads skreg og råbte og græd sådan på én gang. Og jeg græd også. Og så sparkede han mig.

ANKLAGER

Hvor sparkede han dig?

VIDNE

Først sparkede han mig to gange lige efter hinanden i ryggen – og så prøvede jeg ligesom at rulle rundt – og så sparkede han mig i siden og så over hænderne.

ANKLAGER

Var det hårde spark?

VIDNE

Ja – men det var egentlig først bagefter, at det sådan begyndte at gøre rigtig ondt – for lige da det skete, tænkte jeg mest på, hvordan jeg skulle komme væk – og der fløj bare tusind tanker igennem hovedet på mig, da jeg lå der – jeg havde aldrig troet, at sådan noget kunne ske for sådan nogen som os – jeg troede, at det var noget, der kun skete på film og sådan for nogle vildt belastede familier og sådan. Men da han sparkede mig over hænderne der til sidst – der kunne jeg mærke, at fingrene brækkede, og det gjorde bare helt vildt ondt – der blev jeg godt nok bange.

ANKLAGER

Hvad havde han på fødderne på det tidspunkt? Kan du huske det?

VIDNE

Ja, han havde sådan nogen træningssko på – det har han altid.

ANKLAGER

Vi har hørt noget i dag om, at han måske ligesom var ved at falde over dig, da du lå der – og at det var der, du blev ramt. Hvad siger du til det?

VIDNE

Altså de der 4 gange, han sparkede mig, det var helt med vilje. Det er jeg sikker på – for han stod og råbte imens, at ”det er dig, der får mig til det, Anne, det er dig, der får mig til det”.

ANKLAGER

Okay. Slog han dig også i det her forløb?

VIDNE

Ja altså til allersidst, der var han ligesom sådan ved at gå sådan lidt hulkende ned på knæ ved siden af mig – og der var han begyndt at hulke et eller andet om, at jeg havde ødelagt det hele – og der slog han mig bag på hovedet – det var ligesom, når man sådan slår sin næve ned i bordet til sidst i en diskussion – bare at han altså slog den ned bag i mit hoved.

ANKLAGER

Og hvad skete der så mere?

VIDNE

Ja så lå han på gulvet og græd – og så løb jeg ned på skadestuen.

ANKLAGER

Og vi har hørt, at I blev skilt kort tid efter den her aften?

VIDNE

Ja. Jeg kunne jo ikke gøre andet – jeg må jo først og fremmest passe på Amalie – og på mig selv.

ANKLAGER

Og så skal jeg lige høre her til sidst, Anne, vi kan se i en skadestuerapport – der ligger som bilag 4 – at du kom ind på skadestuen kl. 02.30. Nu vil jeg lige – med dommerens tilladelse – læse noget op fra rapporten og så spørge dig, om det er rigtigt.

Der står i rapporten, at du blev undersøgt og røntgenfotograferet. Man fandt to brækkede fingre på din højre hånd. Og så fandt man blå mærker på brystet, på ryggen og i siden. Man konstaterede også ømhed i baghovedet. Lægen har skrevet, at skaderne godt kunne antages at være opstået ved knytnæveslag i brystet og baghovedet samt spark i ryg og side. Man vurderede, at du ville få forbigående mén i form af ømhed over store dele af kroppen og i de brækkede fingre. Man vurderede ikke, at du ville få varige mén.

Svarer det til det, som du har oplevet?

VIDNE

Ja – altså jeg havde ondt i nakken og ryggen og ribbenene og maven sådan en lille uges tid bagefter – og fingrene gik jeg med i forbindelse i tre uger. Men jeg har ikke nogen mén af det i dag.

ANKLAGER

Tak. Så har jeg ikke flere spørgsmål

DOMMEREN

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVARER

Ja, tak. Anne, jeg vil lige gå tilbage til det tidspunkt, hvor du gik fra lejligheden. Det var jo midt om natten, kan vi forstå. Lagde du nogen seddel eller nogen besked til Mads om, hvor du gik hen, da du gik?

VIDNE

Nej. Han var jo altså også bare løbet ud af døren, ikke. Det var en ret presset situation.

FORSVARER

Ved du noget om, om Mads prøvede at ringe til dig eller kontakte dig på en eller anden måde, mens I var væk fra hinanden der midt om natten?

VIDNE

Nej – altså jeg vidste godt, at Mads garanteret ville prøve at ringe – det gør han altid, når vi har diskuteret – men jeg kunne bare ikke rumme at snakke med ham der, så jeg holdt bare min mobil slukket.

FORSVARER

Okay. Du siger, at han plejede at ringe, når I havde diskuteret – plejede du så at tage den?

VIDNE

Ja – men den her gang var det altså bare blevet for meget – altså han har aldrig sådan smidt rundt med tingene før – så nu havde jeg altså bare bestemt, at det var for meget – og derfor holdt jeg mobilen slukket.

FORSVARER

Godt. Jeg bliver også nødt til at spørge dig, Anne, nu har vi hørt en del om utroskab her i dag – har der rent faktisk nogen sinde været noget utroskab?

VIDNE

Hvis der har, så har det i hvert fald ikke været mig.

FORSVARER

Tak. Jeg har ikke flere spørgsmål

DOMMER

(Afslutter over for vidnet)

VIDNE

(Forlader stedet)

DOMMER

Så må du gerne tage plads i midten igen, Mads Simonsen

TILTALTE

(Tager plads i midten)

DOMMER

(Giver ordet til forsvareren for afhøring om personlige forhold)

FORSVARER

Tak. Mads, vi har jo hørt en del om dit liv nu. Men jeg skal lige spørge. Du er 32 år gammel, ikke?

TILTALTE

Jo

FORSVARER
Og du bor alene nu?

TILTALTE
Ja. Jeg beholdt lejligheden.

FORSVARER
Og så ser du Amalie hver anden weekend?

TILTALTE
Ja.

FORSVARER
Og hvad lever du af?

TILTALTE
Jeg er lastbilchauffør.

FORSVARER
Okay. Og hvad tjener du ved det?

TILTALTE
Sådan ca. 18.000 udbetalt om måneden.

FORSVARER
Okay. Og misbrugsproblemer af nogen art, har du det?

TILTALTE
Nej, slet ikke. Altså jeg tager da en øl ind imellem. Men slet ikke noget udover det.

FORSVARER
Og vi kan se her, at du ikke er tidligere straffet?

TILTALTE
Det er rigtigt – jeg har aldrig prøvet sådan noget her før.

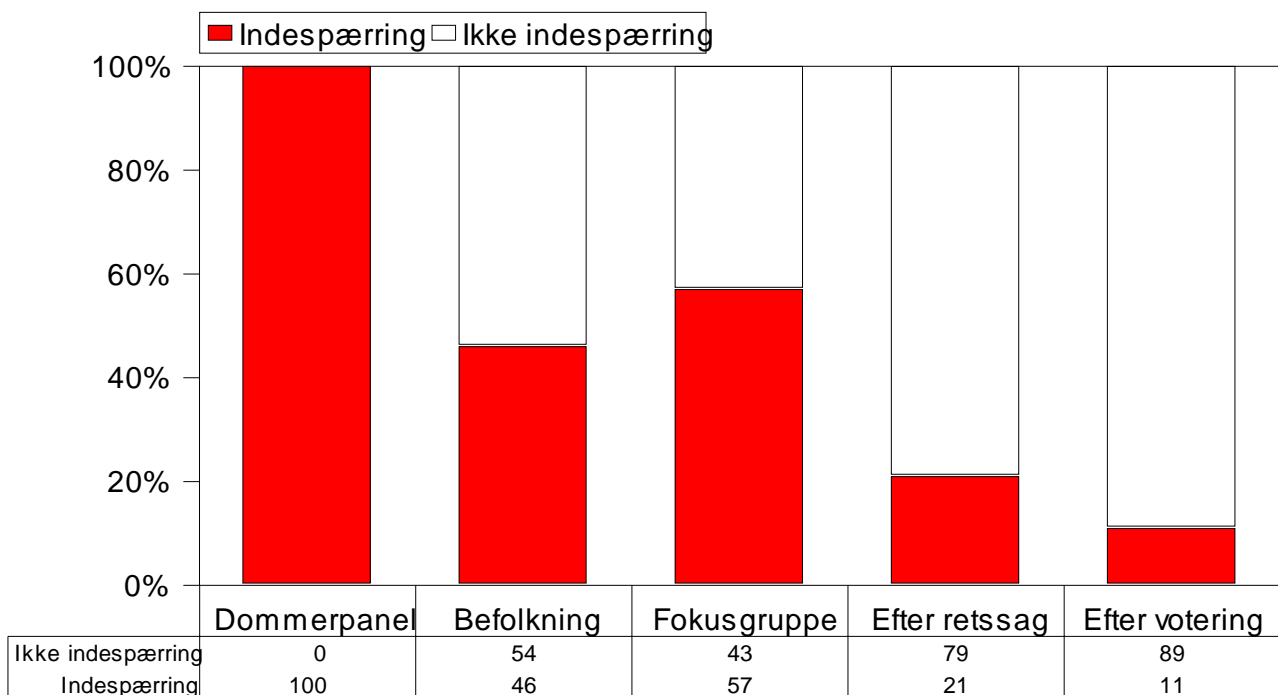
FORSVARER
Tak. Så har jeg ikke mere.

Manuskriptet til retssagen er udarbejdet og gennemgået af de samme praktiserende jurister, som har udarbejdet den opsummerede sag. Efterfølgende er det tjekket, at dommen i retssagen kunne forventes at blive den samme som i den opsummerede sag. Retssagen er herefter blevet ”gennemført” og optaget på video, jf. nærmere herom i kapitel 3. Derefter er den blevet vist for tre aldersopdelte ”fokusgrupper” med ca. 10 deltagere i hver gruppe.

Deltagerne i fokusgrupperne har inden forevisningen først skulle udfylde et spørgeskema, der svarer til det, der er anvendt i befolkningsundersøgelsen. Fokusgruppedeltagerne viser sig som udgangspunkt at være noget strengere i deres holdninger end befolkningen som helhed, idet 57 pct. ville idømme Mads ubetinget frihedsstraf over for de tidligere omtalte 46 pct. af befolkningen, jf. også figur 4.5.

Når man bevæger sig fra at skulle forholde sig fra en opsummeret sag til en retssag, ændrer næsten otte ud af ti – 79 pct. – holdning til, hvordan der bør straffes. Præcis halvdelen bevæger sig i mildere retning, mens 29 pct. bliver strengere i deres bedømmelse. Resultatet er ganske dramatisk med hensyn til, hvor mange, der synes, at der skal idømmes ubetinget frihedsstraf: Fra flertallet, 57 pct., som udgangspunkt til kun omkring hver femte (21 pct.).

Figur 4.5. Procent der vil idømme en hidtil ustraffet ubetinget frihedsstraf i en sag om vold i parforhold

Efter at have haft mulighed for at diskutere retssagen og overveje de enkelte mulige sanktioner, dvs. gennemføre en form for votering, sker der igen omfattende ændringer i, hvordan man synes sagen skal pådømmes. Kun 39 pct. har samme holdning lige efter retssagen, som de har efter voteringen, men denne gang er der stort set lige mange, der har ændret sig i strengere (32 pct.) som i mildere retning (29 pct.).

Ikke desto mindre er slutresultatet efter at have gennemgået den opsummerede sag, retssagen og voteringen, at kun 11 pct. vil idømme en ubetinget frihedsstraf. Fra den opsummerede sag til den voterede sag har hele 89 pct. ændret holdning til, hvordan de synes, der skal straffes. Tæt ved to ud af tre (64 pct.) har bevæget sig i mildere retning, mens en fjerdedel (25 pct.) har bevæget sig i strengere retning.

Tendenserne findes i alle tre grupper, der har overværet retssagen og gennemgået voteringen. I den ene gruppe (de 18-29-årige) har 70 pct. bevæget sig i mildere retning, i den anden (de 30-49-årige) 60 pct. og i den tredje (de 50-74-årige) 63 pct.

På tværs af grupperne har tendenserne tillige været præcis de samme for mænd og kvinder. 64 pct. af mændene og 64 pct. af kvinderne har bevæget sig i mildere retning.

Det er interessant, hvordan bevægelserne har været i forhold til den holdning, man startede ud med, dvs. tilkendegav efter at have læst den opsummerede sag. Blandt de, der som udgangspunkt *ikke* ville give en ubetinget frihedsstraf, har flertallet bevæget sig i strengere retning. Det drejer sig om 58 pct. 17 pct. har bevæget sig i mildere retning, mens 25 pct. ikke har ændret sig. Det er dog få, der har bevæget sig så langt, at de efter voteringen så ville idømme en ubetinget frihedsstraf. Typisk har man bevæget sig fra at mene, at tiltalte skulle have en betinget dom til at mene, at tiltalte skulle have samfundstjeneste. Derimod har *samtlig*e de personer, der som udgangspunkt ville idømme en ubetinget straf, bevæget sig i mildere retning. For de fleste har det betydet, at man helt er gået bort fra at ville idømme en ubetinget straf, og efter voteringen i stedet vil idømme samfundstjeneste, betinget dom el.lign.

Med hensyn til, i hvilken udstrækning deltagerne selv har oplevet, at de har ændret holdning i forløbet og forklaringerne herpå, er mønstret helt det samme, som det er beskrevet og illustreret i kapitel 3 vedrørende den almindelige gadevoldssag.

Nogle synes selv ikke rigtig at være klar over, at deres dom efter voteringen ikke er den samme som efter den opsummerede sag og/eller ønsker ikke at fortælle det offentligt (dvs. til de andre mødedeltagere og mødelederen). Når man sammenligner, hvad der i grupperne bliver sagt og fortalt om holdninger og holdningsændringer, får man ikke *helt* samme fornemmelse af, hvor mange der faktisk har ændret holdning, og hvor mildt man er endt op. Det er interessant, at der er nogle normer – eller for nogen i hvert fald er nogle normer – der selv i et uforpligtende forum, som der her har været tale om, ikke synes det er ”god tone” at ændre holdning og/eller at være ”blødsøden”.

Blandt de grunde, der nævnes som årsager til holdningsændring, er især, at man har fået mere tid til at tænke sig om, at man er blevet bedre oplyst og vidende om såvel sagen som sanktionerne, og at man ved at have med ”rigtige mennesker” at gøre er blevet mindre fokuseret på det moralske og klandreværdige og mere på, hvad der vil være godt og nyttigt, ikke mindst med hensyn til at sikre eller hjælpe til, at gerningsmanden ikke gør det igen.

Mødelederen (moderator), der ikke på noget tidspunkt har haft adgang til at se de sæt af spørgeske-maer, hvori mødedeltagerne har angivet, hvordan de synes, der skal straffes, har opsummeret sine indtryk af forløbene på følgende måde, der både uddyber og supplerer ovenstående beskrivelse af forløbene:¹²⁰

”Fællestræk ved de tre gruppers argumenter for fordele og ulemper ved de forskellige former for straf

Alle tre grupper fremfører, at de i princippet mener, vold er en alvorlig forbrydelse, som skal straffes hårdt. Lige netop i denne sag kan flertallet dog se mange formildende omstændigheder, som bevirker, at en ubetinget frihedsstraf er for hård en dom. Anne har provokeret Mads til at begå en forbrydelse i affekt – men han er ikke en kriminell voldsmand, som virker skrupelløs og sandsynligvis vil begå vold igen. Idet fængsel ofte er begyndelsen på en social deroute, mener flertallet i de tre grupper, at den kun skal anvendes ved grove forbrydelser, hvor der ikke er formildende omstændigheder.

¹²⁰ Mødelederen har haft videooptagelserne af selve møderne til rådighed for bagefter at sammenfatte sine indtryk. Kilde: *Danskerne holdninger til straf. En kvalitativ analyse*. Udarbejdet af Charlotte Klinge-Christensen, Synovate Vilstrup, 16. september 2006, s. 101-103.

Grupperne mener generelt heller ikke, at elektronisk fodlænke er den rigtige straf for Mads, selvom den i forhold til ubetinget frihedsstraf har flere fordele, idet den er billig og lader Mads forblive i sit hjem og beholde sit arbejde. Den er alligevel for hård, fordi Mads isoleres derhjemme, hvorved hans mentale helbred kan komme under pres. Endvidere er det ikke passende at spærre Mads inde der, hvor han begik sin forseelse, når formålet med fodlænken er at holde folk væk fra bestemte steder og personer.

Fordelen ved den betingede straf er, at det er en advarsel om, at hvis Mads begår kriminalitet igen, falder hammeren. Dermed undgår Mads at mærke direkte konsekvenser af sin forbrydelse, hvis han ikke igen bryder loven. Derfor synes flertallet i de tre grupper, at dette er en passende dom for en person som Mads. Den ældste gruppe er dog utilfreds med, at den betingede dom vil stå på Mads' straffeattest, fordi den kan gøre det svært for ham at få job. Sådanne vanskeligheder er ikke retfærdige i forhold til forseelsen. Andre deltagere er dog mere moralsk indstillede og mener, at han bør mærke en konsekvens af sin forbrydelse, hvorfor de synes, en betinget dom er upassende.

Deltagerne går ind for, at Mads skal behandles, hvis det er nødvendigt. Men mange mener, at der skal mere til, før en behandling er rimelig – såvel for samfundet, der skal betale, som for Mads, der bliver behandlet og dermed også risikerer sygeliggørelse og stigmatisering.

Med hensyn til bødestraf hersker der et moralsk princip i alle tre aldersgrupper om, at man ikke må kunne betale sig fra vold. Derfor mener alle grupper, at en bøde er upassende i denne sag. I hvert fald må den ikke være den eneste straf, som Mads bliver idømt. Det samme moralske princip gør sig gældende i alle tre grupper, når de diskuterer, om Anne skal have økonomisk compensation. Det skal ikke være muligt at købe sig aflad. Den midterste og ældste aldersgruppe mener endvidere, at compensation er upassende, fordi formålet er at rette op på et skævt forhold, som ikke eksisterer i denne sag mellem Anne og Mads.

Grupperne stiller sig generelt positivt over for ideen i konfliktråd om, at parterne skal tale ud med hinanden, så de derefter kan komme videre med deres liv. Men der er uenighed om, hvorvidt det er samfundets opgave at sørge for det, når de er blevet skilt og derfor ikke skal tage aktiv del i hinandens liv i fremtiden. Den ældste gruppe lægger endvidere vægt på, at for at dialogen skal fungere, skal deltagelse være frivillig for både Mads og Anne. Den yngste og ældste gruppe stiller sig kritisk over for, at der skulle være en pointe i, at Mads gjorde Anne en personlig tjeneste i forbindelse med konfliktrådet. Den midterste gruppe er derimod overvejende positiv, fordi deltagerne her mener, det kan være en god afslutning på forløbet.

Grupperne er en smule uenige om, hvorvidt samfundstjeneste er en god idé i denne sag. Den midterste og ældste gruppe er enige om, at Mads ikke har brug for resocialisering, og at det er upassende, at Mads skal arbejde for samfundet, når det er Anne, han har slået. Men mens den ældste gruppe helt afviser samfundstjeneste, kan den midterste gruppe se, at der er en pointe med samfundstjeneste, hvis arbejdsopgaven har relation til forbrydelsen. Heri er den yngste gruppe enig. Deltagerne i denne gruppe er generelt positive over for samfundstjeneste, men mener dog, at straffen er for mild til at stå alene.

Fællestræk ved de tre gruppers argumentation og domsafsigelser

Såvel retssagen som informationerne om straf og påvirkningen fra andre deltagere har helt klart betydning for deltagerne i alle tre grupper. De indtryk deltagerne får herfra, anvender de til at nuancere deres holdninger og argumenter i sagen. Det er dog kun i den yngste og midterste gruppe, at

deltagere giver udtryk for, at de har ændret holdning i løbet af diskussionen – her er flere deltagere blevet mildere indstillet over for straffen i denne sag.

I grupperne fremkommer der både moralske og nyttemæssige argumenter for og imod de forskellige straffe. Der er dog en tendens til, at deltagerne argumenterer rendyrket moralsk, når de taler om deres generelle holdning til voldsstraffe, mens deres argumenter bliver stadig mere nyttemæssige, jo mere konkret sagen er. Her påpeger de således omstændigheder og nuancer, som er formildende for dommen.

Alle tre grupper tager afstand fra at anvende betaling som straf for vold. De mener ikke, det skal være muligt at købe aflad og dermed slippe nemt af med sin skyldfølelse. Det har ingen betydning for denne holdning, hvis pengene i stedet for at gå til staten, går til en godgørende organisation som Red Barnet.

Den yngste og den midterste gruppe anvender både moralske og nyttemæssige argumenter for den straf, de mener, er rimelig i sagen. Den ældste gruppe anvender udelukkende en nyttemæssig argumentation. I alle tre grupper mener flertallet, at Mads bør have en betinget straf, som den ældste gruppe vil supplere med konfliktråd og den yngste med behandling. Enkelte deltagere i de to grupper argumenterer for samfundstjeneste i stedet for en betinget dom, idet den har resocialiserende effekt og kan mærkes i hverdagen. I den midterste gruppe er deltagerne knapt så enige. De vil supplere den betingede dom med behandling, konfliktråd eller bøde.

I hver af de tre grupper er der en enkelt deltager, hvis holdning afviger fra de andres. I den yngste vil denne deltager frikende Mads, fordi volden er motiveret, mens de to holdningsafvigende deltagere i den midterste og ældste gruppe mener, at Mads skal have en ubetinget frihedsstraf. Hermed bliver denne sag den af de fire, hvor der er det største holdningsmæssige spænd mellem deltagerne (fra frikendelse til ubetinget frihedsstraf).”

Kapitel 5

Danskerne syn på straffen for farlig trafikkriminalitet

I det lovforslag, der i begyndelsen af 2002 blev fremsat vedrørende en lang række strafskærpelser, gjorde justitsministeriet sig følgende overvejelser:

”Hensynsløs og farlig adfærd i trafikken medfører ofte meningsløse dødsfald og meget alvorlige skader. Når et menneske bliver dræbt eller kommer alvorligt til skade i trafikken, er det en menneskelig tragedie for både ofret og dets pårørende.”¹²¹

Det er denne form for kriminalitet, der er i fokus i nærværende kapitel. Det er altså adfærd, hvor man uagtsomt forvolder meget alvorlige skader og/eller på hensynsløs måde udsætter andre for stor fare i trafikken. Til forskel fra den personvold, vi har set på i de to forudgående kapitler, er der på den ene side tale om adfærd, der forvolder langt mere alvorlige skader eller udsætter andre mennesker for langt større fare, mens dette på den anden side er mindre ”villet”. Det er ikke disse skader eller denne fare, der har været formålet med de handlinger, man har foretaget sig.

Straffemæssigt bevæger vi os i forhold til den almindelige personvold efter straffelovens § 244 op på et højere niveau. Det er ikke længere forhold, der typisk takseres til 40, 50 eller 60 dages ubetinget frihedsstraf. Da justitsministeriet i 2002 gjorde sine overvejelser, var taksten for uagtsomt manddrab uden spirituskørsel 3-4 måneders fængsel, altså en middel- eller mellemlang ubetinget frihedsstraf. I de skærpelser, overvejelserne dannede baggrund for, og som siden blev gennemført, lagde man op til, at straffniveauet i denne form for sager skulle øges til 6-8 måneders fængsel i tilfælde, hvor kørslen i sig selv har karakter af at være hensynsløs.

¹²¹ Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og færdselsloven (L 118, fremsat den 26. februar 2002 af justitsministeren (Lene Espersen)).

Siden strafskærpselsen på dette område har der været en række spektakulære og stærkt medieomtalte sager af denne karakter, ledsaget af diskussion om mulige yderligere skærpselser, eksempelvis en sag, hvor en 18-årig bilist på toppen af en bakke uden for Århus kørte ind i ni cykelryttere, et sammenstød der resulterede i to døde og fire hårdt kvæstede cyklister.

Med henblik på at få en fornemmelse af, hvordan befolkningen ser på denne form for alvorlig kriminalitet, og hvordan, den bør straffes, blev de udspurgte i befolkningsundersøgelsen stillet over for følgende sag.

Sag om uagtsomt manddrab i trafikken

Kim er i sin bil, en 8 år gammel Ford, en aften i november på vej fra Y-by til Z-by. Kims kammerater Ib, Ole og Hans er passagerer i bilen. Ib sidder på det forreste passagersæde, Ole og Hans sidder på bagsædet. Klokkeren er 23.30, og de er på vej hjem fra en fest.

Kim kører strækningen mellem Y-by og Z-by næsten hver dag, og han kender derfor vejen godt.

Stemningen i bilen er munter, de hører høj musik, og Kim kører med en fart på omkring 120-140 km/t. Det er en almindelig landevej i landzonen, og hastighedsgrænsen er 80 km/t.

Efter ca. 10 minutters kørsel begynder bilens CD-afspiller at spille ujævnt. Kim begynder derfor at trykke på CD-afspillerens knapper. Kim fortsætter med ca. 120 km/t samtidig med, at han piller ved CD-afspilleren og i korte perioder kigger væk fra vejen og ned på CD-afspilleren.

Længere fremme på landevejen er en personbil svinget ud på landevejen. Personbilen kommer fra en sidevej, og er ved at øge farten op mod de tilladte 80 km/t. Kim kommer bagfra med ca. 120 km/t og overser den forankørende bil. Kim opdager først den forankørende bils baglygter, da Kim er så tæt på, at det ikke er muligt at bremse op. Kim foretager derfor en undvigemanøvre venstre om den forankørende bil. Kim mister imidlertid herredømmet over sin bil, der snurrer næsten en halv omgang rundt og fortsætter tværs over den modsatte kørebane og udover rabatten, hvor den rammer et kraftigt plankeværk.

Ved sammenstødet med plankeværket bliver bilens karosseri trykket kraftigt ind. Forsædepassageren Ib kastes fremad mod forrude og dørstolpe, hvorved Ibs kranium bliver knust. Herved kvæstes Ibs hjerne så hårdt, at han er dræbt på stedet.

Ole, der sidder på bagsædet bag Ib, pådrager sig betydelige kvæstelser, herunder brækket skulderblad, 3 brækkede ribben, punkteret lunge, brud på bækkenbenet og knoglebrud i flere ryghvirvler i rygsøjlen. Ole overlever, men er indlagt i 4 uger, hvorpå han udskrives til fortsat ambulantlysning og genoptræning. Der er risiko for, at Ole får varige mén som følge af kvæstelserne.

Hans og Kim, der begge sidder i bilens venstre side, slipper med overfladiske knubs og snitsår i ansigtet og på kroppen. Alle passagerer brugte sikkerhedsseler på ulykkestidspunktet, og Kim var ædru.

Sagen er opbygget som en slags typetilfælde inden for denne form for kriminalitet, og dommerpanelet har vurderet normalstraffen til – alt andet lige – for en førstegangsstraffet i en sag som denne anno 2006 at være *6 måneders ubetinget fængsel*, hvilket svarer til, hvad der har været tilsigtet med strafskærpelsen.

Det viser sig imidlertid at være ret få danskere, der tror, at domstolene dømmer *så* hårdt i sådan en sag. Faktisk er det under halvdelen, 47 pct., der tror, at der i det hele taget ville blive idømt en ubetinget frihedsstraf ved en domstol, jf. tabel 5.1.-5.3. 44 pct. gætter på en betinget dom. Kun 30 pct. mener, at dommen ville være en ubetinget fængselsstraf på over 3 måneder. En meget stor del af befolkningen mener, at sagen ville blive takseret med betinget dom og/eller bøde. Endnu engang konstaterer vi således, at den konkrete viden i befolkningen om, hvordan der straffes ved danske domstole, er meget beskeden, og at man i betydelig udstrækning undervurderer domstolenes grad af strenghed, når det drejer sig om personskadelig og personfarlig kriminalitet.

Til gengæld er der et klart flertal af danskerne, 60 pct., der på baggrund af den opsummerede sag, personligt mener, at der skal straffes med ubetinget frihedsstraf. På den anden side, er det altså heller ikke flere end 60 pct. Omkring halvdelen ville straffe på samme måde som domstolspraksis eller strengere, og omkring halvdelen mildere (heraf fire af fem uden indespærring overhovedet). Fordelingen mellem, hvor mange der ville straffe på samme måde, og hvor mange der ville straffe strengere, kan vi ikke afklare, fordi der i spørgeskemaet kun findes svarkategorien ”over 3 måneder” og ikke nogen nærmere differentiering inden for denne svarkategori.

Som ved alle de andre former for personskadelig og personfarlig kriminalitet, vi har set på, oplever danskerne ”naboen” – folk i almindelighed – som strengere indstillet end man selv er, og har altså et overdrevent billede af ”hævntørsten” i samfundet.

De fleste synes, at der alene eller i kombination med anden straf burde anvendes en eller flere former for restorativ eller reparativ reaktion i sagen, men har samtidig en oplevelse af, at dette næppe bliver tilfældet ved en domstol og som værende et synspunkt, der ikke deles af de fleste danskere.

Tabel 5.1. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab (færdsel), når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	3,2	1,6	1,6
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	17,6	7,8	8,9
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	2,9	3,1	3,0
Over 100.000 kr.	2,7	3,4	4,5
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	3,9	1,5	1,6
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	4,4	4,2	2,6
6 måneders nettoløn og derover..	2,0	4,6	3,3
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	8,6	2,5	3,0
Mellem 2 og 3 måneder	10,5	4,0	4,5
Over 3 måneder	25,4	18,5	13,9
Konfliktråd	1,2	3,3	1,7
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	1,1	1,5	1,9
Mellem 50 og 150 timer	3,0	4,5	4,2
Over 150 timer	2,7	9,6	0,2
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	0,5	0,3	0,2
Mellem 2 og 3 måneder	1,1	1,6	1,4
Over 3 måneder	1,7	4,9	2,3
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	5,9	3,0	5,0
Mellem 2 og 3 måneder	8,6	6,4	8,1
Over 3 måneder	29,9	44,7	54,7
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	2,6	1,8	1,2
Mellem 2 måneder og 1 år	3,5	7,6	3,1
Over 1 år	2,1	8,2	3,7
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	5,7	1,8	2,6
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	5,6	7,8	5,6
Over 100.000 kr.	8,6	18,1	15,4

Tabel 5.2. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab (færdsel), når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	3	2	2
Bøde	32	24	23
Betinget fængsel	44	25	21
Konfliktråd	1	3	2
Samfundstjeneste	7	16	7
Elektronisk fodlænke	3	7	4
Ubetinget fængsel	44	54	67
Behandling af gerningsmanden	8	18	8
Økonomisk komp. til offeret	20	28	24

Tabel 5.3. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	47	60	70
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	89	83	89
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	96	91	95
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	26	43	31
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	33	57	37

Fordelinger efter, hvordan mænd og kvinder og personer i forskellige aldersklasser, jf. tabel 5.4.-5.6, vurderede sagen, giver endnu en dimension til og endnu en understregning af, at den generelle retsfølelse og den informerede retsfølelse er to helt forskellige størrelser, som inden for vide rammer ikke har noget med hinanden at gøre. I modsætning til, hvordan det forholdt sig i sagen om almindelig gadevold, så viser det sig, at kvinderne er strengere indstillet end mændene og ældre strengere indstillet end yngre. 63 pct. af kvinderne ville idømme ubetinget frihedsstraf i sagen med uagtsomt manddrab i trafikken mod 54 pct. af mændene. Strengest indstillede var de 50-79-årige kvinder, hvor to ud af tre ville idømme ubetinget frihedsstraf, og mildest de yngre mænd, hvor ”kun” lige under halvdelen ville gøre det.

Såvel absolut som relativt undervurderer mændene domstolenes strengthed på området i betydeligt større udstrækning end kvinderne, jf. sammenstilling af tabel 5.4 og 5.5. Specielt de ældre kvinder afviger ikke meget i, hvad de selv mener, i forhold til hvordan de tror, der dømmes ved domstolene, og hvordan de tror folk i almindelighed vil dømme.

Tabel 5.4. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	30	53	42
30-49 år	31	42	37
50-79 år	43	60	52
Alle	37	53	46

Tabel 5.5. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	49	61	55
30-49 år	48	58	53
50-79 år	60	67	64
Alle	54	63	59

Tabel 5.6. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	55	63	59
30-49 år	59	68	63
50-79 år	71	71	71
Alle	65	68	67

Når tiltalte er tidligere straffet

Flere gange ved flere forskellige lejligheder at begå uagtsomt manddrab blev vurderet til at være en så sjælden og usandsynlig hændelse, at det ikke blev anset for interessant at spørge folk om, hvordan de ville dømme i en sådan sag. I stedet blev den ene halvdel af de adspurgte forelagt en situation, hvor den tiltalte et år forud for det uagtsomme manddrab var blevet dømt for ikke at have respekteret en ubetinget vigepligt.

Den dommer, der blev rådspurgt angående retspraksis i en sådan sag, vurderede, at det næppe ville influere på strafudmålingen. Normalstraffen ville stadig alt andet lige være *6 måneders ubetinget fængsel*.

Som tabel 5.7 – 5.12 viser, betyder det heller ikke nogen omvæltning i, hvordan danskerne synes, der skal dømmes, men dog et entydigt ryk i skærpende retning.

Når tiltalte tidligere har været dømt for ikke at have respekteret en ubetinget vigepligt, er det 67 pct., der mener, der skal anvendes ubetinget frihedsstraf, og der er nu også et flertal – 56 pct. – der tror, at dette vil være tilfældet ved en domstol. Andelen, der som en del af eller som hele sanktionen vil give bøde, er uforandret omkring en fjerdedel.

Kun lige godt halvdelen vil idømme en straf af samme strengthed eller som er strengere end retspraksis (over 3 måneders ubetinget fængsel), og kun godt en tredjedel (36 pct.) tror, at en domstol vil idømme en straf på dette niveau.

Tabel 5.7. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab (færdsel), når tiltalte tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	2,0	1,3	0,5
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	15,7	6,2	8,8
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	5,8	4,7	3,8
Over 100.000 kr.	2,3	3,5	4,3
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	2,5	2,0	1,6
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	5,8	4,2	3,5
6 måneders nettoløn og derover..	1,8	5,2	3,8
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	6,6	3,2	2,8
Mellem 2 og 3 måneder	8,1	1,8	2,8
Over 3 måneder	19,9	14,8	14,0
Konfliktråd	1,2	2,7	0,9
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	1,5	0,5	1,0
Mellem 50 og 150 timer	2,8	2,7	1,4
Over 150 timer	3,5	9,8	3,5
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	0,5	0,3	0,3
Mellem 2 og 3 måneder	0,2	0,5	0,7
Over 3 måneder	1,7	5,7	2,4
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	9,2	3,2	4,5
Mellem 2 og 3 måneder	9,7	6,8	8,5
Over 3 måneder	36,3	51,8	58,7
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	0,7	1,0	0,5
Mellem 2 måneder og 1 år	6,7	8,7	4,3
Over 1 år	5,5	13,2	5,4
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	3,9	3,8	2,6
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	4,9	7,3	5,0
Over 100.000 kr.	8,4	19,0	17,4

Tabel 5.8. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab (færdsel), når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	2	1	1
Bøde	34	25	25
Betinget fængsel	35	20	20
Konfliktråd	1	3	1
Samfundstjeneste	8	13	6
Elektronisk fodlænke	2	7	4
Ubetinget fængsel	55	62	72
Behandling af gerningsmanden	13	23	10
Økonomisk komp. til offeret	17	30	26

Tabel 5.9. Befolkningens syn på straffen for uagtsomt manddrab, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	56	67	74
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	88	86	91
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	96	91	95
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	24	44	31
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	54	64	54

Tabel 5.10. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	38	65	52
30-49 år	40	58	49
50-79 år	58	63	61
Alle	49	62	55

Tabel 5.11. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	42	71	57
30-49 år	48	71	60
50-79 år	76	73	75
Alle	61	72	67

Tabel 5.12. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om uagtsomt manddrab (færdsel), hvor tiltalte tidligere er straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	48	73	61
30-49 år	65	75	70
50-79 år	74	72	73
Alle	67	74	70

Betydningen af personlige forhold

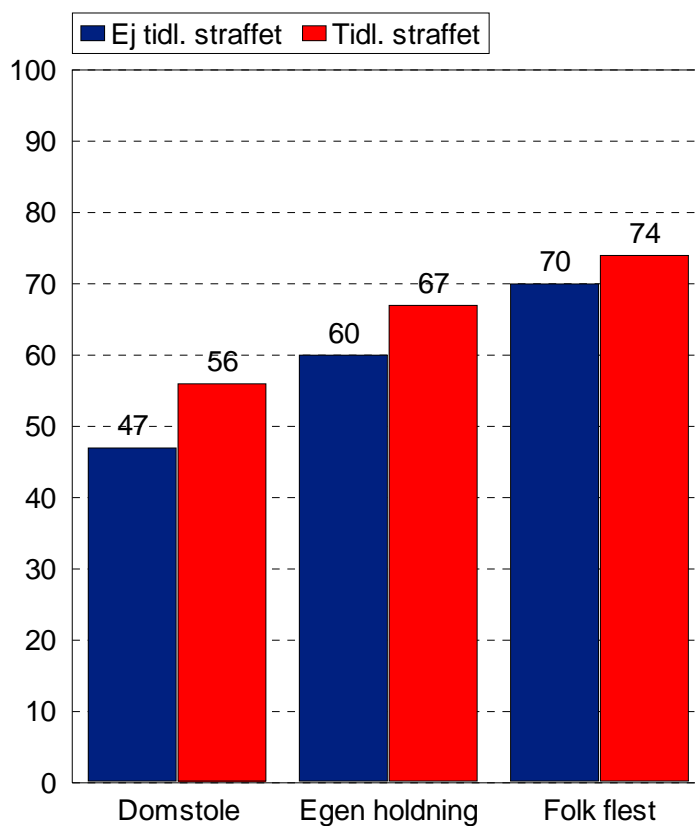
I figur 5.1 opsummeres og illustreres betydningen af, om tiltalte er tidligere straffet eller ej for befolkningens syn på, hvordan man synes, der bør straffes mv. i sagen om uagtsomt manddrab, jf. også tabel 5.3 og 5.9.

Den ene halvdel af de udspurgte blev forelagt sagen med en beskrivelse af tiltalte som værende 21 år, mens tiltalte for den anden halvdel blev beskrevet som værende 36 år gammel. Af figur 5.2 fremgår det, at befolkningen ikke tror, dette vil spille nogen rolle ved en domstol, at man ikke selv synes, det skal spille nogen rolle, og at man heller ikke tror, at det gør det for folk i almindelighed.

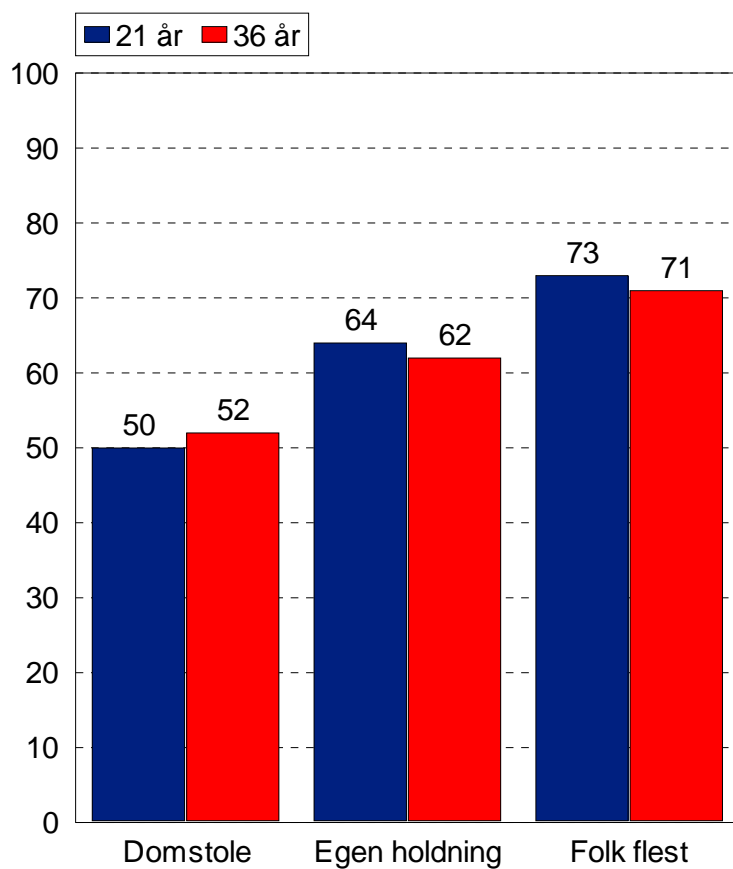
Med hensyn til det aspekt af tiltaltes personlige forhold, der vedrører forekomsten af sociale problemer, blev tiltalte i halvdelen af spørgeskemaerne omtalt som en person, der havde en almindelig familiemæssig baggrund og fast arbejde, og i den anden halvdel som en person der var arbejdsløs, og som havde alkoholproblemer. For første gang i de sager, vi har set på hidtil, er der her en tendens til, at folk tror, en domstol vil være mere tilbøjelig til at idømme en tiltalt med sociale problemer en strengere straf, og de udspurgte har selv samme holdning. Forskellene er statistisk signifikante. Derimod vurderes det, at det ikke vil influere på, hvordan folk i almindelighed vil dømme i en sag om uagtsomt manddrab i trafikken, i hvert fald ikke med hensyn til, om der skal idømmes en ubetinget frihedsstraf eller ej.

Med hensyn til etnisk oprindelse blev tiltalte i den ene halvdel af spørgeskemaerne omtalt som Kim, der hele sit liv havde boet i en dansk provinsby, og i den anden halvdel som Hassan, der oprindeligt var kommet fra Tyrkiet, men som nu havde boet i Danmark i 10 år. Også her er udfaldet delvist anderledes end i de sager, vi hidtil har set på. Ingen af de små forskelle, der kan registreres, er statistisk signifikante.

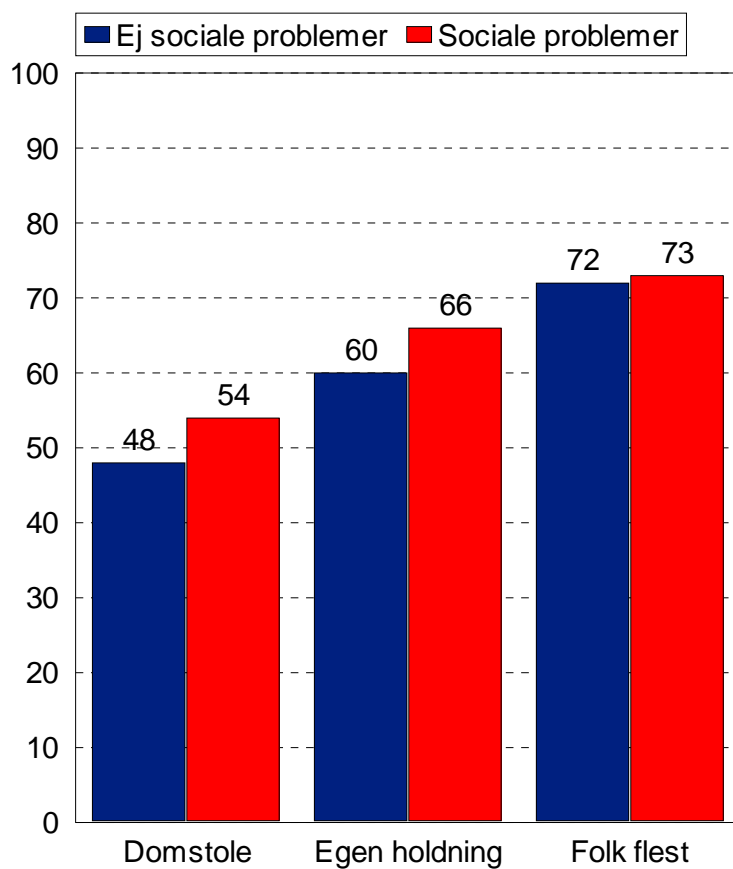
Figur 5.1. Sag om uagtsomt manddrab: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

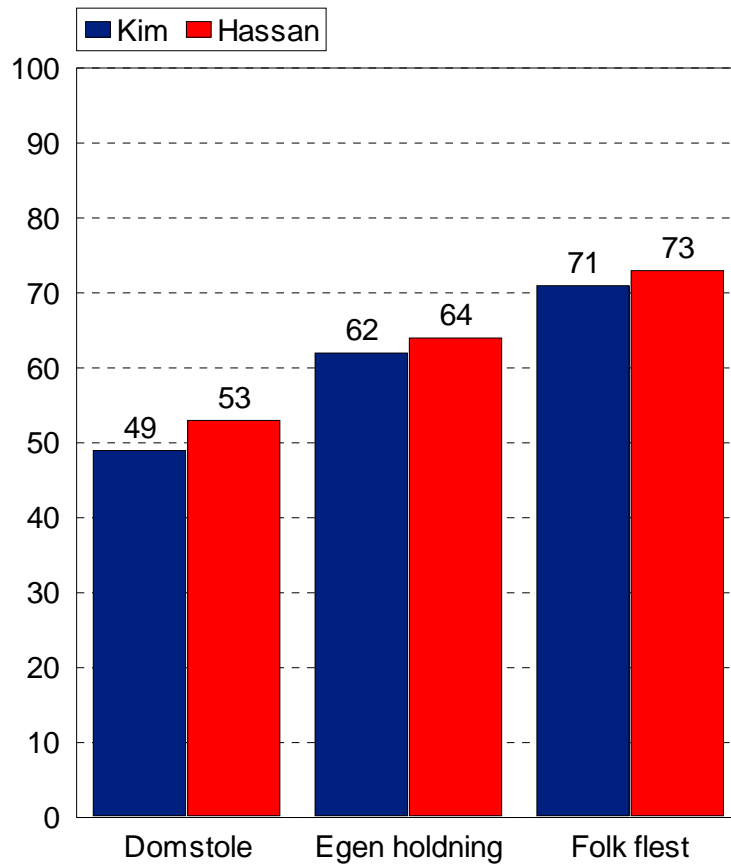
Figur 5,2. Sag om uagtsomt manddrab: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 21 eller 36 år

Figur 5.3. Sag om uagtsomt manddrab: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Figur 5.4. Sag om uagtsomt manddrab: Procent der mener domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Kim) eller ikke dansk (Hassan)

Fra opsummeret sag til retssag og votering

Ligesom sagen om almindelig gadevold og sagen om vold i parforhold er den opsummerede sag om uagtsomt manddrab i trafikken blevet ”oversat” og ”udfoldet” til en realistisk retssag. Det er sikret, at retssagen, hvor det er muligt, er overensstemmende med den opsummerede sag, og at normalstraffen alt andet lige ved en domstol vil være den samme. Manuskriptet til denne retssag fik følgende udformning:

Retssag om uagtsomt manddrab i trafikken

DOMMER
(sædvanlig indledning)

TILTALTE
(Oplyser sit navn – Kim Jensen – og cpr.nr. – 090577-3725)

DOMMER
(Giver ordet til anklageren)

ANKLAGER
(Læser anklageskriftet op)

Kim Jensen tiltales for overtrædelse af

1.

Færdselslovens § 118, stk. 1 nr. 1 og stk. 3, jf. § 3, stk. 1, § 41, stk. 1 og stk. 2, nr. 2 og nr. 3, og § 42, stk. 1, nr. 2, ved den 22. november 2005 ca. kl. 23.16 som fører af personbil UL 31.237 under kørsel ad hovedvej A16 mod øst mellem Auning og Ramten i Rougsø, Midtdjurs og Nørre Djurs Kommuner at have undladt at optræde hensynsfuldt og udvise agtpågivenhed og undladt at afpasse køretøjets hastighed efter forholdene med særlig hensyntagen til andres sikkerhed, idet han i mørke førte personbil UL 31.237 den nævnte strækning, hvor der er flere vejkryds, med en hastighed langt over 80 km/t og op til 140 km/t.

2.

Færdselslovens § 118, stk. 1, nr. 1, stk. 2 og stk. 3, jf. §3, stk. 1, § 15, stk. 3, § 41, stk. 1 og stk. 2, nr. 2 og § 42,stk. 5, jf. § 4, ved den 22. november 2005 ca. kl. 23.16 som fører af personbil UL 31.237 ad hovedvejen mod øst i Ramten at have undladt at optræde hensynsfuldt og agtpågivende, så der ikke opstod fare eller forvoldtes skade eller ulempe for andre, idet han foretog kørslen med en hastighed på omkring 120 km/t., samtidig med at han undlod at have sin opmærksomhed rettet på færdslen men i stedet i flere sekunder rettede sin opmærksomhed på bilens radioanlæg, undlod at afpasse køretøjets hastighed efter forholdene, med særligt hensyn til andres sikkerhed, og undlod at tage sigtforholdene og køretøjets belæsning i betragtning, idet hastigheden var så stor, at tiltalte ikke kunne bevare det fulde herredømme over bilen og ikke kunne standse foran enhver forhindring, der kunne påregnes, undlod at afpasse afstanden til forankørende på en sådan måde, at der ikke var fare for påkørsel, hvis køretøjet foran nedsætter hastigheden, undlod at overholde den på stedet skiltede hastighedsgrænse på 70 km/t, idet sigtede førte køretøjet med en hastighed på omkring 120 km/t, hvilket alt medførte, at sigtede på grund af den manglende opmærksomhed på færdslen sammenholdt med den høje hastighed for sent opdagede den forankørende personbil, hvorved tiltalte på grund af den høje hastighed under undvigemanøvre mistede herredømmet over køretøjet, som kom i skred tværs over vejen og ramte et derværende kraftigt plankeværk, alt med person- og materiel skade til følge.

3.

Straffelovens § 241, uagtsomt manddrab, ved under de i forhold 2 beskrevne omstændigheder at have tilføjet forsædepassager Ib Sørensen så svære læsioner, at han umiddelbart efter afgik ved døden.

4.

Straffelovens § 249, stk. 1, uagtsom tilføjelse af betydelig skade på legeme eller helbred, ved under de i forhold 2 beskrevne omstændigheder at have tilføjet bagsædepassager Tanja Rasmussen brækket skulderblad, 3 brækkede ribben, punkteret lunge, brud på bækkenbenet og knoglebrud i flere ryghvirvler alt med langvarigt hospitalsophold og risiko for varige mén til følge.

DOMMER

(Spørger tiltaltes forsvarer, om tiltalte nægter eller erkender sig skyldig)

FORSVARER

Min klient nægter sig skyldig. Han kan kun delvist erkende det faktiske forløb, idet han ikke kan erkende at have kørt så stærkt, som angivet i anklageskriftet, samt at han skulle have været uopmærksom. Han kan således ikke erkende at have kørt uden at udvise hensynsfuldhed og agtpågivenhed. Han kan derfor ikke erkende at have overtrådt færdselsloven eller udvist uagtsomhed i straffelovens forstand.

DOMMER

(Oplyser tiltalte om hans rettigheder og spørger ham, om er villig til at besvare spørgsmål)

TILTALTE

(svarer, at han gerne vil svare på spørgsmål).

ANKLAGER

Jeg vil lige starte med at spørge helt generelt, Kim, du er 29 år gammel, ikke?

TILTALTE

Jo

ANKLAGER

Har du arbejde?

TILTALTE

Ja, jeg er elektriker.

ANKLAGER

Var du ude at køre den aften, d. 22. november, som det står i anklageskriftet?

TILTALTE

Ja

ANKLAGER
Var det din bil?

TILTALTE
Ja

ANKLAGER
Hvor længe har du haft den?

TILTALTE
Ca. 1½ år

ANKLAGER
Hvor længe har du haft kørekort?

TILTALTE
Siden jeg var 18

ANKLAGER
Hvor mange km kører du ca. om året?

TILTALTE
Vel omkring en 30.000 km

ANKLAGER
Kører du i forbindelse med dit arbejde?

TILTALTE
Ja

ANKLAGER
Hvor meget ca.?

TILTALTE
Jeg kører i firmabilen hver dag

ANKLAGER
Er du kendt i det område hvor ulykken skete?

TILTALTE
Ja, jeg kører strækningen næsten hver dag

ANKLAGER
Hvordan var føret denne aften, d. 22. november?

TILTALTE
Der var mørkt, men det regnede ikke eller noget.

ANKLAGER

Hvad skulle du den aften?

TILTALTE

Vi havde været til fest og var på vej hjem

ANKLAGER

Hvor langt var der ca. at køre?

TILTALTE

Ca. 30 km.

ANKLAGER

Hvor langt havde I kørt da uheldet indtraf?

TILTALTE

Jeg tror, vi havde kørt ca. 10 min.

ANKLAGER

Havde du drukket?

TILTALTE

Jeg havde drukket et halvt glas vin til maden tidligere på aftenen, og så havde jeg drukket en øl til festen. Jeg skulle køre hjem, så derfor drak jeg ikke mere. Jeg var slet ikke påvirket, da vi kørte.

ANKLAGER

Hvem var med i bilen?

TILTALTE

Det var mine venner Ib, Tanja og Hans.

ANKLAGER

Hvor meget havde de drukket?

TILTALTE

Det er jeg ikke klar over, men måske 5-7 øl hver.

ANKLAGER

Hvor stærkt kørte du på strækningen frem til uheldsstedet?

TILTALTE

Det kan jeg ikke huske.

ANKLAGER

Kørte du mere end de 80 km/t man må på denne strækning?

TILTALTE

Jeg kan ikke huske det.

ANKLAGER

Kan du huske noget om hvordan oversigtsforholdene var?

TILTALTE

Det var meget normalt.

ANKLAGER

Så du den anden bil, da den kørte ud på vejen?

TILTALTE

Nej

ANKLAGER

Prøv med dine egne ord at fortælle, hvad der skete fra, du kommer kørende, og du så opdagede, at der var noget galt?

TILTALTE

Jeg kan huske, at vi kørte ind i skoven, der starter ca. 500 m efter, man er kørt ind på hovedvejen, men så kan jeg ikke huske, hvad der mere skete. Måske var der en, der snakkede om, at vi skulle have taget nogle øl med i bilen, men ellers kan jeg ikke huske, hvad der skete. Jeg kan ikke huske ulykken, jeg kan bare huske, at jeg vågnede op på hospitalet dagen efter.

ANKLAGER

Kan du huske om du, da du kom kørende inden uheldet, på noget tidspunkt var uopmærksom?

TILTALTE

Nej, det kan jeg ikke huske.

ANKLAGER

Var der noget med musikanlægget, der ikke virkede?

TILTALTE

Det kan jeg ikke huske.

ANKLAGER

Hvor tæt var du på den anden bil, da du så den?

TILTALTE

Det ved jeg ikke.

ANKLAGER

Kan du huske noget om, hvordan du reagerede og hvad du gjorde da du så den anden bil?

TILTALTE

Nej

ANKLAGER

OK. Ja tak.

DOMMEREN

(retter henvendelse til forsvareren, om denne har nogle spørgsmål)

FORSVARER

Ja tak, jeg har nogle få spørgsmål til min klient.

Hvordan var stemningen i bilen?

TILTALTE

Den var stille og rolig. Vi hørte noget musik, snakkede lidt.

FORSVARER

Hvor godt kendte du de kammerater, der var med i bilen?

TILTALTE

Meget godt. Vi har gået i skole sammen

FORSVARER

Kom du til skade ved ulykken?

TILTALTE

Jeg fik nogle snitsår fra glassplinter og nogle andre skrammer.

FORSVARER

Var du sygemeldt?

TILTALTE

Ja, i 14 dage

FORSVARER

Får du varige mén?

TILTALTE

Nej, fysisk tror jeg egentlig ikke, der kommer varige mén, men det er noget, der påvirker mig meget.

FORSVARER

Hvordan har det påvirket dig?

TILTALTE

Det har været helt forfærdeligt. Det er min bedste kammerat der er død, og det er min skyld. Jeg tænker på det hver dag.

FORSVARER

Har du fået behandling hos en psykolog?

TILTALTE

Ja

FORSVARER

Hvor mange samtaler har du været til?

TILTALTE

4 indtil videre

FORSVARER

Er det noget, du vil fortsætte med?

TILTALTE

Ja, det har jeg tænkt mig

FORSVARER

Hvordan har du det i dag?

TILTALTE

Ikke godt. Det påvirker mig meget, jeg tænker på det hver dag.

FORSVARER

Ja tak. Jeg har ikke yderligere spørgsmål.

DOMMER

(beder den tiltalte tage plads ved siden af sin forsvarer og beder anklageren hente vidnet).

VIDNE

(Tager plads i midten)

DOMMER

(Beder om vidnets fulde navn)

VIDNE

Tanja Rasmussen

DOMMER

(sandhedsformaner vidnet og giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Er du klar over hvad sagen drejer sig om?

VIDNE

Ja

ANKLAGER

Var du med i bilen d. 22. november, da den forulykkede?

VIDNE

Ja

ANKLAGER

Hvor sad du i bilen?

VIDNE

Jeg sad på bagsædet

ANKLAGER

Sad du bag førersædet eller passagersædet?

VIDNE

Bag passagersædet

ANKLAGER

Kan du med dine egne ord forklare, hvad der skete, det vil sige, hvad du kan huske, at du hørte og så i forbindelse med denne her ulykke?

VIDNE

Jamen, altså vi havde været til fest og var på vej hjem. Det var Kim, der skulle køre, så han havde ikke drukket mere end én øl. Så vi kørte og hørte noget musik. Så blev der noget bøvl med CD afspilleren. Den begyndte at hoppe. Så så jeg pludselig nogle baglygter foran os, meget tæt på og så svingede Kim ud til venstre, og så kan jeg ikke huske mere.

ANKLAGER

Ok. Hvor stærkt kørte Kim, da du så bilen foran jer. Kan du sige noget om det?

VIDNE

Lidt tidligere så jeg, at speedometeret lå på omkring 140 km/t.

ANKLAGER

Hvor lang tid, før du så de røde lygter, var det, at du så, at speedometeret lå på omkring 140 km/t.?

VIDNE

Det ved jeg ikke. Måske 5 min. før.

ANKLAGER

Ved du noget om, hvad farten var på det tidspunkt, de røde lygter dukkede op?

VIDNE

Jeg tror ikke, at vi kørte helt så stærkt. Måske en 120 km/t.

ANKLAGER

Var der noget, der distraherede hans koncentration om kørselen?

VIDNE

CD afspilleren var begyndt at hoppe lidt, og Ib, der sad på forsædet, sad og fumlede med det. Men øh..., det var jo Kims bil, og han kendte anlægget bedre, så han begyndte at pille ved det i stedet.

ANKLAGER

Ændrede han hastigheden i forbindelse med, at han sad og rodede ved CD afspilleren?

VIDNE

Nej, det tror jeg ikke han gjorde.

ANKLAGER

Har du nogen fornemmelse af afstanden fra den bil I kørte i, til den foran kørende bil, da Kim blev opmærksom på den?

VIDNE

Nej, men altså den var meget tæt på. Den var så tæt på, at man ikke kunne nå at bremse. Jeg råbte pr. refleks på Kim, og så drejede han til venstre lige før bilen, der var foran, og så kan jeg ikke huske, hvad der skete derfra.

ANKLAGER

Hvad har du haft af skader i forbindelse med uheldet?

VIDNE

Jeg har brækket skulderen og bækkenet og nogle ribben og fået revner i nogle knogler i rygsøjlen. Min ene lunge punkterede også.

ANKLAGER

Får du varige mén?

VIDNE

Det ved jeg ikke endnu, men jeg har stadig smerter i skulderen. De overså en revne i knoglen, så det kan være at jeg skal opereres igen. Desuden halter jeg lidt.

ANKLAGER

Brugte I sikkerhedsseler på ulykkestidspunktet?

VIDNE

Ja

ANKLAGER
Gjorde I alle sammen det?

VIDNE
Ja

ANKLAGER
Ja tak.

DOMMER
(Giver ordet til forsvaren)

FORSVARER
Jeg har nogle få spørgsmål til dig. Jeg vil gerne høre – hvor lang tid havde i ca. kørt før ulykken?

VIDNE
Ca. 10 min tror jeg

FORSVARER
Var der noget særligt ved kørslen, som du havde tænkt på, var usædvanligt?

VIDNE
Næ, det var der ikke

FORSVARER
Var du utryk ved kørslen?

VIDNE
Nej, det virkede i orden

FORSVARER
Hvordan var Kim som chauffør?

VIDNE
Han virkede ganske normal, god til at køre bil

FORSVARER
Har du tidligere kørt med ham?

VIDNE
Ja, mange gange

FORSVARER
Har du tidligere været utryk ved at køre med ham?

VIDNE
Nej, aldrig

FORSVARER
Ja tak

DOMMER
(Afslutter over for vidnet)

VIDNET
(Forlader stedet)

DOMMER
(Spørger anklageren, om der er yderligere bevisførelse)

ANKLAGER

Ja tak. Jeg vil gerne dokumentere fra obduktionserklæringen, Retsmedicinsk Institut på Århus Universitet, samt en lægeerklæring. Af obduktionserklæringen af d. 26. november fremgår, at Ib Sørensen er afdøet ved døden som følge af svære kvæstelser med knusning af kraniet og svær hjernekvæstelse. Læsionerne var friske og forenelige med, at afdøde havde været forsædepassager i en bil, hvis karosseri fandtes svært indtrykket og deformeret svarende til afdødes placering i bilen.

Af lægeerklæring af 31. januar fremgår vedrørende Tanja Rasmussen følgende:

1. Venstresidig scapulafraktur (brækket skulderblad).
2. Venstresidig costafaktur af 4, 5, samt 7 (brud af ribben 4, 5 og 7 på venstre side).
3. Venstresidig minimal pneumothorax og pleuraansamling (lille punktur af lungen opadtil samt lille mængde væske i lunge og lungehinde).
4. Bækkenfraktur medialt samt lateralt i ramus superior samt ramus inferior os pubis desuden længdegående udisloceret fraktur gennem venstre del af os sacrum (brud fortil i bækkenet sv.t. øvre og nedre del af skambenet samt en længdegående fraktur bagtil i bækkenet).
5. Tværfraktur i højre sidesidige processi transversi af L1-L5b (knoglebrud i lænderygslens 1.-5. ryghvirvel).

Af de skader, patienten har pådraget sig, er bruddene i bækkenet samt bruddet i skulderbladet dem, der må betegnes som de mest alvorlige. Det er for tidligt at udtale sig om, hvorvidt patienten vil få varige mén. Der er dog en risiko herfor, og det kan først med sikkerhed afgøres efter ½-1 år, om patienten vil få varige mén. Patienten er udskrevet herfra d. 20. december 2005, og hun er udskrevet til videre ambulantlysioterapi samt genoptræning.

DOMMER
(Spørger forsvareren, om der er spørgsmål vedrørende personlige forhold)

FORSVARER
Ja

DOMMER
(Beder tiltalte om at tage plads i midten)

TILTALTE
(Tager plads i midten)

FORSVARER
Så vil jeg lige starte med at spørge dig, Kim, du er 29 år gammel, ikke?

TILTALTE
Jo

FORSVARER
Hvordan er din boligsituation?

TILTALTE
Jeg bor i en lejlighed sammen med min kæreste

FORSVARER
Har i børn?

TILTALTE
Nej

FORSVARER
Hvor længe har i boet sammen?

TILTALTE
I 1 år

FORSVARER
Hvordan er dit helbred?

TILTALTE
Godt.

FORSVARER
Har du alkohol problemer?

TILTALTE
Nej

FORSVARER
Andre misbrugsproblemer?

TILTALTE
Nej

FORSVARER

Hvis du bliver idømt en ubetinget fængselsstraf, vil det så få konsekvenser for dit arbejde?

TILTALTE

Det er jeg ikke helt sikker på. Jeg har snakket med min chef om det, og på den ene side kan han godt se, at jeg er ret knust over det, der er sket. Men på den anden side har han jo altså også en forretning, der skal køre rundt – så det kan godt være, at jeg mister mit arbejde, hvis jeg kommer i fængsel.

FORSVARER

Okay. Vi kan se i papirerne, at du ikke er tidligere straffet, Kim. Og det passer vel stadigvæk?

TILTALTE

Ja, jeg har ikke fået nogen dom tidligere.

FORSVARER

Tak. Jeg har ikke yderligere.

Under ét viste de tre grupper på i alt ca. 30 personer, der blev forevist denne retssag på video, sig som udgangspunkt at være noget strengere indstillet end befolkningen i almindelighed. På baggrund af læsning af den opsummerede sag, ville 72 pct. af fokusgruppedeltagerne idømme Kim en ubetinget frihedsstraf. I befolkningen var det som tidligere nævnt 60 pct.

Samtidig er det betydeligt færre end i sagerne om almindelige personvold, der bevæger sig i deres holdninger under retssagens forløb. Godt halvdelen, 52 pct., har samme standpunkt til, hvordan de synes, der skal straffes, efter at have set retssagen, som de havde efter at have læst den opsummerede sag. Af de, der ændrer holdning er der betydeligt flere, der ændrer sig i mildere retning end i strengere, 35 over for 14 pct. Resultatet er da bl.a. også, at de 72 pct., der inden retssagen mente der skulle en ubetinget frihedsstraf til, efter retssagen er reduceret til 59 pct., jf. figur 5.5.

Med udgangspunkt i, hvad man mente efter at have set retssagen, er strukturen i holdningsændringen frem til efter voteringen af samme karakter: 52 pct. ændrer ikke standpunkt, 38 pct. bevæget sig i mildere retning og 10 pct. i strengere retning.

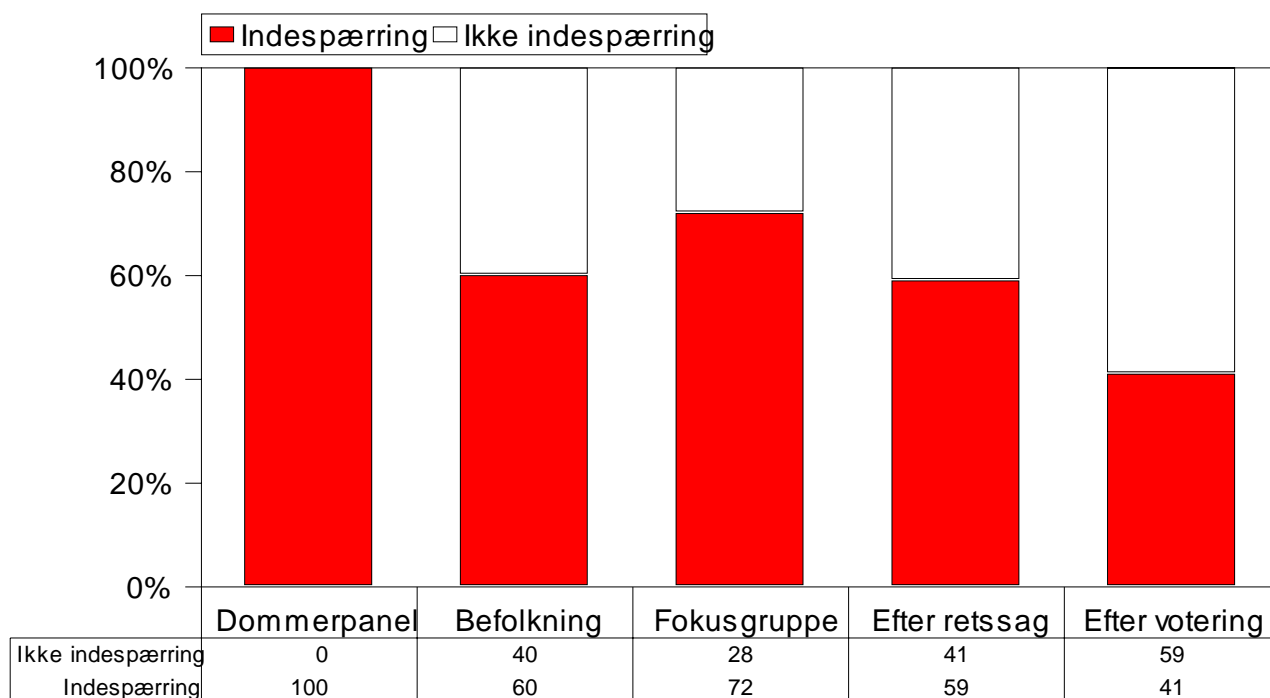
Efter det samlede forløb er resultatet det bemærkelsesværdige, at over halvdelen, 59 pct., *ikke* mener, at der til trods for sagens alvor skal anvendes ubetinget frihedsstraf over for Kim overhovedet. Godt en tredjedel, 35 pct., er forblevet på det standpunkt, de havde efter den opsummerede sag, 14 pct. har ændret sig i strengere retning og over halvdelen – 52 pct. – i mildere retning.

Ændringerne gør sig gældende i samme retning – en formildende retning – i alle tre grupper. I den yngste gruppe ændrer 60 pct. sig i formildende retning, i den mellemste aldersgruppe 50 pct. (og ingen i strengere retning) og i den ældste aldersgruppe 46 pct. (18 pct. i strengere retning).

På tværs af grupperne gør de sig gældende for såvel mænd som kvinder, men klart mest markant for kvindernes vedkommende, der som tidligere nævnt var de strengest indstillede efter den opsummerede sag. Hele 65 pct. af kvinderne ændrer sig i mildere retning og kun 6 % i strengere. For mændene er det henholdsvis 33 og 25 pct. Resultatet er, at kvinderne efter forevisning af retssag og votering, nu klart er mindre indstillet end mændene på at idømme ubetinget frihedsstraf.

Blandt de personer, der efter den opsummerede sag, gik ind for anvendelse af en ubetinget frihedsstraf, er der 57 pct., der efter voteringen er blevet mildere indstillet, 38 pct. har ikke ændret indstilling og kun 5 pct. har bevæget sig i strengere retning. For de, der som udgangspunkt ikke mente, der skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf, er der 38 pct., der er gået hver vej, mens den resterende fjerdedel ikke har ændret holdning.

Figur 5.5. Procent der vil idømme en hidtil ustraffet ubetinget frihedsstraf i en sag om uagtsomt manddrab

Den mest markante forskel i de diskussioner, grupperne har haft vedrørende sagen om uagtsomt manddrab sammenlignet med gruppediskussionerne om personvold, er, at det moralske og repressive, har spillet en noget større rolle, og det nyttemæssige en noget mindre. Dette ”forklarer” også, at færre lader sig rokke i deres synspunkter. Så længe fokus er det nyttemæssige, så lader man sig påvirke af ny information, nye indtryk og argumenter og er ”bevægelig”, men når udgangspunktet er en stærkt ment moralsk vurdering, så er situationen en anden.

Interessant er det, at når meningsudvekslingen bliver af meget moralsk karakter, så synes modet til eller interessen for at fremføre sine (afvigende) holdninger samt ændringer heri også mindre. Der var også tendenser i samme retning i gruppediskussionerne af sagen om vold i parforhold (se kommentarerne der), men det var endnu mere fremtrædende i diskussionerne af uagtsomt manddrab. I en af grupperne var der i den afsluttende diskussion ikke en eneste, der svarede bekræftende på spørgsmålet om, hvorvidt der var nogen, der havde ændret holdning, hvor det af de anonymt udfyldte skemaer fremgår, at det havde to ud af tre gjort – primært i formildende retning.

Mødelederen har opsummeret, hvordan hun oplevede forløbet og diskussionerne i de tre grupper, på følgende måde:¹²²

”Fællestræk ved deltagernes argumenter for fordele og ulemper ved de forskellige former for straf
Generelt kan man sige, at de tre gruppers holdninger i høj grad ligner hinanden, når de argumenterer for og imod de forskellige straffe i denne sag. Dette har sandsynligvis at gøre med, at der er tale om en forseelse, som alle deltagere vurderer til at være meget alvorlig, selvom nogle understreger, at den sker uforsætligt.

På grund af sagens alvorlige karakter, er udgangspunktet for diskussion i alle tre grupper den ubetingede frihedsstraf. I alle tre grupper er der fraktioner, som gennem hele diskussionen argumenterer moralsk og derfor mener, at denne straf er den eneste rigtige i denne alvorlige sag. På den anden side argumenterer den anden fraktion på tværs af grupperne for, at det ikke hjælper nogen, at Kim får ødelagt sit liv yderligere. Derfor synes de ikke, han skal i fængsel, selvom samfundet naturligvis skal markere, at hans forseelse er meget alvorlig. De påpeger gennem diskussionen forskellige formildende omstændigheder, som kan tale for, at det er retfærdigt at give Kim en anden dom end ubetinget fængsel.

I forhold til elektronisk fodlænke mener deltagerne, at fordelene er, at Kim bliver frihedsberøvet på en billigere og mindre pladskrævende måde end fængslet, hvilket er til fordel for samfundet, men også for ham, fordi han kan fortsætte sit liv på nogenlunde samme vis som før. Grupperne finder dog ikke denne straf helt passende i sagen. Nogle finder den endvidere for mild.

Mange mener, en betinget dom er passende, fordi den har en præventiv virkning og giver Kim en chance for at komme videre med sit liv uden yderligere repressalier. På den anden side mener nogle deltagere, at den slet ikke sender det hårde signal, som de ønsker at sende.

Alle grupper er positivt stemt over for behandlingsdom, fordi den fjerner årsagen til forbrydelsen. Nogle mener dog kun, den er relevant, hvis misbrug var årsagen til forbrydelsen, mens andre understreger, at samfundet er til grin, hvis vi blot hjælper Kim af med sit misbrug og ikke straffer ham som konsekvens af hans handling.

Deltagerne synes, bøder hører sig til i forbindelse med trafikforseelser, men når det kommer til manddrabet, fremfører de, at man ikke kan gøre liv op i penge. Det samme princip gælder i spørgsmålet om kompensation, som deltagerne dog mener, er relevant i forhold til Tanja, der er kommet til skade ved forseelsen. Indvendingerne imod kompensation går endvidere på, at det ikke er dansk kultur at betale blodpenge (den ældste gruppe), og at der ikke må herske tvivl om passagerernes uskyld i forseelsen, hvis en kompensation skal være rimelig (den yngste og ældste gruppe).

Grupperne er principielt positive over for konfliktråd, som kan skabe forsoning og forståelse mellem parterne, men i den ældste gruppe mener man ikke, det er passende, for hvordan undskylder man for drab? I den yngste og midterste gruppe drejer diskussionen sig om, hvorvidt det er en god idé at tvinge gerningsmanden til at deltage eller ej.

¹²² Mødelederen har haft videooptagelserne af selve møderne til rådighed for bagefter at sammenfatte sine indtryk. Kilde: *Danskernes holdninger til straf. En kvalitativ analyse*. Udarbejdet af Charlotte Klinge-Christensen, Synovate Vilstrup, 16. september 2006, s. 163-165.

Deltagerne går principielt ind for samfundstjeneste, som har mange gode virkninger. Men i denne sag er samfundstjeneste for mild en dom. Mange deltagere finder den anvendelig, men den kan ikke stå alene, fordi det signal den sender, er for vagt i forhold til den voldsomme forseelse, den skal straffe.

Fællestræk ved deltagernes argumentation og domsafsigelser

I denne sag har indflydelsen fra andre deltagere samt den information om straffene, som deltagerne har modtaget gennem diskussion, betydet, at flere deltagere i den midterste gruppe er gået bort fra deres indledende, moralske overvejelser om, at straffen skulle basere sig på hævn, fordi en person var død. I slutningen fremfører flere deltagere således nyttemæssige argumenter for en straf. I den yngste gruppe anvender en del deltagere stadig moralske argumenter, men de er blevet mildere i deres dom og mener ikke, at Kim nødvendigvis skal straffes med ubetinget fængsel. I den ældste gruppe giver ingen deltagere udtryk for, at de har ændret holdning.

Informationen har dog ingen virkning på omkring halvdelen af deltagerne i den midterste og ældste gruppe. For dem ligger der et tabu i døden, som bevirker, at de ikke kan se det rimelige i at anvende anden argumentation end den moralske i denne sag. Når det drejer sig om drab, er den eneste dom, der kan komme på tale en ubetinget frihedsstraf – uanset om drabet er sket uagtsomt.

Det er derfor kendetegnende ved denne sag, at den i alle grupper deler deltagerne i to fraktioner, som enten baserer deres holdninger på moralske eller nyttemæssige overvejelser. Denne tendens er mest tydelig i den midterste og ældste gruppe, men er også til stede i den yngste gruppe.

Der eksisterer i grupperne en generel holdning om, at man ikke skal kunne betale sig fra at begå drab. Det er for nem en måde at løse problemet på. En passende straf skal være hårdere og mere indgribende i hverdagen. I forbindelse med bødestraf diskuterer grupperne, hvorvidt bøden kunne gå til godgørende formål (Red Barnet) i stedet for staten. Det er kun deltagerne i den yngste gruppe, der er delvis positive over for princippet i ideen. I den midterste gruppe er deltagerne overvejende negative, og i den ældste gruppe er de endog forargede over forslaget – når man bryder statens regler, skal princippet være at man betaler til staten. Det kan slet ikke komme på tale at betale til andre instanser.

Med hensyn til straffens hårdhed er deltagerne enige i to fraktioner uafhængigt af alder. Den ene fraktion mener som sagt, at Kim skal have en ubetinget frihedsstraf (flere deltagere i den yngste gruppe giver dog udtryk for en mildere holdning i jurydiskussionen til sidst i forløbet), mens den anden fraktion mener, Kim skal have en straf, der ligger i laget omkring fodlænke, samfundstjeneste og/eller betinget frihedsstraf. Endvidere nævner flere deltagere bødestraf, fordi bøder normalt gives ved trafikforseelser.”

En anden sag om farlig trafikkriminalitet

En sag med så alvorlige konsekvenser, at et menneske dør på grund af en et andet menneskes uansvarlige adfærd, er en sag, der vækker stærke følelser. Man kan derfor godt tænke sig, at holdningen til, hvordan der skal straffes, vil være meget sagsspecifik. For i hvert fald i en vis udstrækning at vurdere, om dette er tilfældet, blev befolkningen udover sagen om uagtsomt manddrab bedt om at

tilkendegive, hvordan man ville straffe mv. i en beslægtet sag, hvor der også har været tale om grænseoverskridende risikabel trafikadfærd med alvorlige konsekvenser som følge, men hvor der ikke er nogen der dør:

Sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel

Flemming er ude at køre i sin bil. Ved et lyskryds, hvor Flemming holder for rødt lys, kører en bil, som føres af Jens, op på siden af Flemming. Jens gasser voldsomt op og kigger udfordrende på Flemming. Da der bliver grønt lys, accelererer både Flemming og Jens kraftigt, og begge biler kører hurtigt frem. Flemming er forrest, men det lykkes på et tidspunkt Jens at presse sig foran Flemming. Flemming og Jens kører med ca. 80-90 km/t, selvom det er inde i byen, og hastighedsgrænsen er 50 km/t. På et tidspunkt er Flemming ved at påkøre en fodgænger, der må springe til side for ikke at blive ramt. Flemming og Jens fortsætter imidlertid og overhaler gentagne gange hinanden med hastigheder mellem 80 og 100 km/t.

På et tidspunkt snævrer vejbanen ind, og der er kun ét spor i hver retning. Jens er forrest, men Flemming ligger lige bagved. Flemming sætter farten yderligere op til ca. 110 km/t og trækker ud i den modkørende vognbane for at overhale Jens. Jens sætter farten op for at hindre Flemming i at komme omkring, så Flemming øger farten til ca. 130 km/t. Flemming koncentrerer sig om overhalingen og overser derfor, at de nærmer sig et lyskryds. Flemming kommer omkring Jens, men opdager samtidig lyskrydset, som netop skifter fra gult til rødt. Flemming bremser straks voldsomt, men fortsætter ud i krydset.

Fra Flemmings højre side kommer en blå personbil, der netop er startet for grønt lys på tværs af Flemmings køreretning. Flemming dytter og bremser fortsat voldsomt og forsøger at undvige, men rammer den blå bil på dennes venstre side med høj fart. Den blå bil snurrer rundt og rammer herved en cyklist, der kører på indersiden af den blå bil, i samme retning som denne.

Ved sammenstødet bliver både Flemmings bil og den blå bil totalskadet. Føreren af den blå bil får punkteret en lunge og brækker flere ribben og får snitsår i ansigt og på kroppen. Cyklisten brækker skinnebenet ved sammenstødet med den blå personbil og pådrager sig desuden hjernerystelse ved faldet mod asfalten.

Politiets undersøgelser viser, at Flemming har kørt mindst 128 km/t, da opbremsningen blev indledt, og at Flemming har ramt den blå personbil med mindst 75 km/t.

Det var dommerpanelets bedømmelse, at normalstraffen alt andet lige i denne sag ville være 4-6 måneders ubetinget fængsel, når tiltalte ikke var tidligere straffet, og 6-9 måneders ubetinget fængsel, når tiltalte var tidligere straffet.

I den version som befolkningen (og naturligvis også dommerpanelet) er blevet forelagt med tiltalte som tidligere straffet har beskrivelsen været, at tiltalte inden for det sidste år to gange er blevet dømt for at have kørt for stærkt i byen.

I tabel 5.13-5.18 vises, hvordan befolkningen synes, der skal straffes i sagen, når tiltalte ikke tidligere har været straffet. Reaktionen viser sig at have meget stor lighed med reaktionerne i sagen om uagtsomt manddrab. Lidt færre tror, at en domstol vil idømme ubetinget straf, lidt flere vil selv gøre det og nøjagtig samme andel – 70 pct. – tror, at folk flest vil synes, der skal idømmes en ubetinget frihedsstraf. Kun 17 pct. tror en domstol ville idømme en ubetinget fængselsstraf på over 3 måneder. I sagen om uagtsomt manddrab var det som tidligere nævnt 30 pct.

Der er klart flere, der i sagen om hensynsløs kørsel ønsker anvendt en eller anden form for restaurativ eller reparativ sanktion end i sagen om uagtsomt manddrab.

I begge sager stiger stregheden med alderen. Endnu engang kan man blive forundret over, hvor forskelligt det falder ud med hensyn til, om der er flest ”strammere” blandt mænd end kvinder. Til trods for alle lighedspunkterne forholder det sig nemlig stik modsat i de to sager om uagtsomt drab og hensynsløs kørsel. I sagen om uagtsomt drab var der signifikant flest, der ønskede ubetinget frihedsstraf blandt kvinderne, men i sagen om hensynsløs kørsel er det omvendt: 69 pct. af mændene går her ind for ubetinget frihedsstraf, over for 59 pct. af kvinderne.

Tabel 5.13. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	1,8	0,1	0,5
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	19,8	5,5	7,9
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	5,5	5,7	5,1
Over 100.000 kr.	1,0	2,2	3,5
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	3,6	1,2	2,2
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	7,6	5,4	4,2
6 måneders nettoløn og derover..	2,7	5,4	3,1
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	11,8	1,9	3,4
Mellem 2 og 3 måneder	14,4	5,7	5,4
Over 3 måneder	23,8	14,6	13,3
Konfliktråd	0,9	4,0	1,2
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	1,5	1,0	1,2
Mellem 50 og 150 timer	3,6	4,3	2,8
Over 150 timer	3,7	11,3	3,5
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	0,7	0,4	0,5
Mellem 2 og 3 måneder	1,2	1,5	0,6
Over 3 måneder	1,8	6,1	2,8
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	7,9	6,7	8,6
Mellem 2 og 3 måneder	12,3	11,8	11,6
Over 3 måneder	16,5	39,1	46,4
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	1,8	1,8	1,4
Mellem 2 måneder og 1 år	6,1	7,6	3,5
Over 1 år	2,4	8,2	3,5
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	10,0	8,5	8,5
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	8,4	17,6	10,2
Over 100.000 kr.	3,0	13,1	12,5

Tabel 5.14. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	2	0	1
Bøde	40	25	25
Betinget fængsel	50	22	22
Konfliktråd	1	4	1
Samfundstjeneste	9	17	8
Elektronisk fodlænke	4	8	4
Ubetinget fængsel	37	57	67
Behandling af gerningsmanden	10	18	9
Økonomisk komp. til offeret	21	39	31

Tabel 5.15. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summarisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	39	65	70
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	87	85	90
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	96	91	96
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	29	56	37
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	37	68	45

Tabel 5.16. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	35	40	38
30-49 år	35	41	38
50-79 år	41	38	39
Alle	38	40	39

Tabel 5.17. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	61	56	58
30-49 år	61	59	60
50-79 år	76	60	68
Alle	69	59	64

Tabel 5.18. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	55	60	57
30-49 år	67	71	69
50-79 år	70	66	68
Alle	67	66	67

Når tiltalte er tidligere straffet

Af tabel 5.19-5.24 fremgår det, hvordan reaktionerne har været, når tiltalte tidligere flere gange er straffet for at køre for stærkt. I så fald er det tæt ved tre ud af fire, 74 pct., der går ind for anvendelse af ubetinget frihedsstraf, og 55 pct. af alle ønsker idømt en ubetinget frihedsstraf på over 3 måneder. Kun godt hver fjerde, 28 pct., tror, at domstolene vil idømme en straf med denne strengthed.

Som når tiltalte er tidligere ustraffet, er det især de ældre, der ønsker anvendelse af ubetinget frihedsstraf og mænd i højere grad end kvinder.

Tabel 5.19. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	1,2	0,2	0,2
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	18,0	4,5	6,1
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	6,2	5,6	5,2
Over 100.000 kr.	1,8	4,2	4,4
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	3,9	0,9	2,4
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	6,2	3,6	4,4
6 måneders nettoløn og derover..	2,3	6,3	4,6
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	8,6	0,8	1,1
Mellem 2 og 3 måneder	9,5	2,9	4,1
Over 3 måneder	19,2	9,9	10,1
Konfliktråd	1,4	3,3	1,1
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	1,8	0,6	0,6
Mellem 50 og 150 timer	4,2	2,9	1,3
Over 150 timer	3,6	8,3	3,9
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	0,9	0,3	0,5
Mellem 2 og 3 måneder	0,8	1,7	0,8
Over 3 måneder	2,1	5,3	1,4
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	11,1	3,5	5,4
Mellem 2 og 3 måneder	13,0	9,8	10,6
Over 3 måneder	27,6	55,2	59,5
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	2,4	0,8	0,3
Mellem 2 måneder og 1 år	5,3	9,6	4,6
Over 1 år	3,8	11,1	5,8
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	6,7	6,8	5,2
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	9,2	15,3	10,1
Over 100.000 kr.	3,9	15,9	14,3

Tabel 5.20. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	1	0	1
Bøde	37	25	27
Betinget fængsel	37	13	15
Konfliktråd	1	3	1
Samfundstjeneste	10	12	6
Elektronisk fodlænke	4	7	3
Ubetinget fængsel	52	68	75
Behandling af gerningsmanden	12	22	11
Økonomisk komp. til offeret	20	38	30

Tabel 5.21. Befolkningens syn på straffen for farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	54	74	77
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	89	86	91
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	96	91	97
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	28	50	35
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	62	70	58

Tabel 5.22. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	37	43	40
30-49 år	50	56	53
50-79 år	55	58	57
Alle	50	55	53

Tabel 5.23. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	65	71	68
30-49 år	74	73	74
50-79 år	82	68	75
Alle	77	70	73

Tabel 5.24. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel, når tiltalte er tidligere straffet

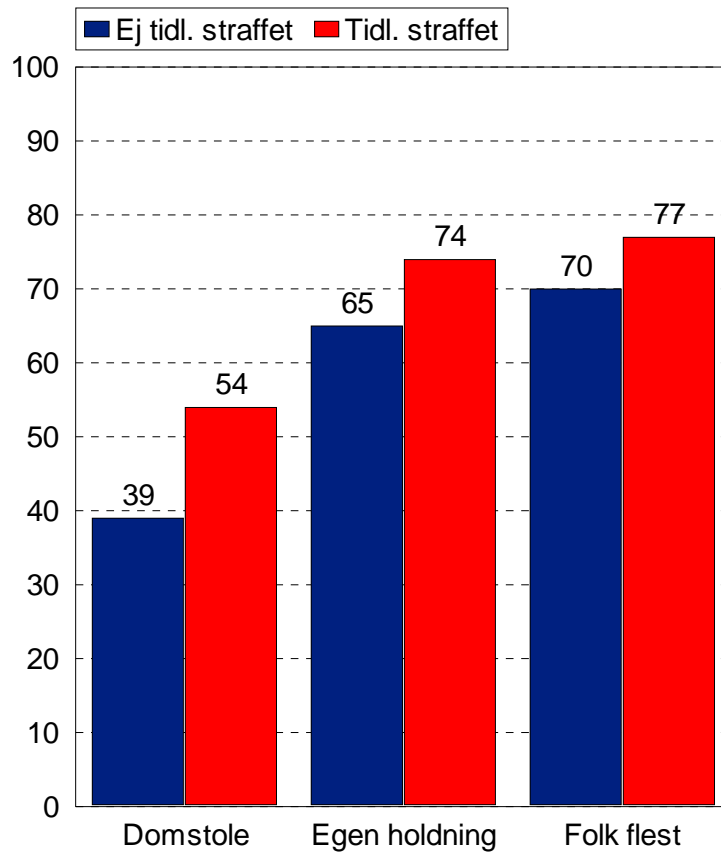
	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	58	67	62
30-49 år	72	81	77
50-79 år	77	69	73
Alle	72	73	73

Betydningen af personlige forhold

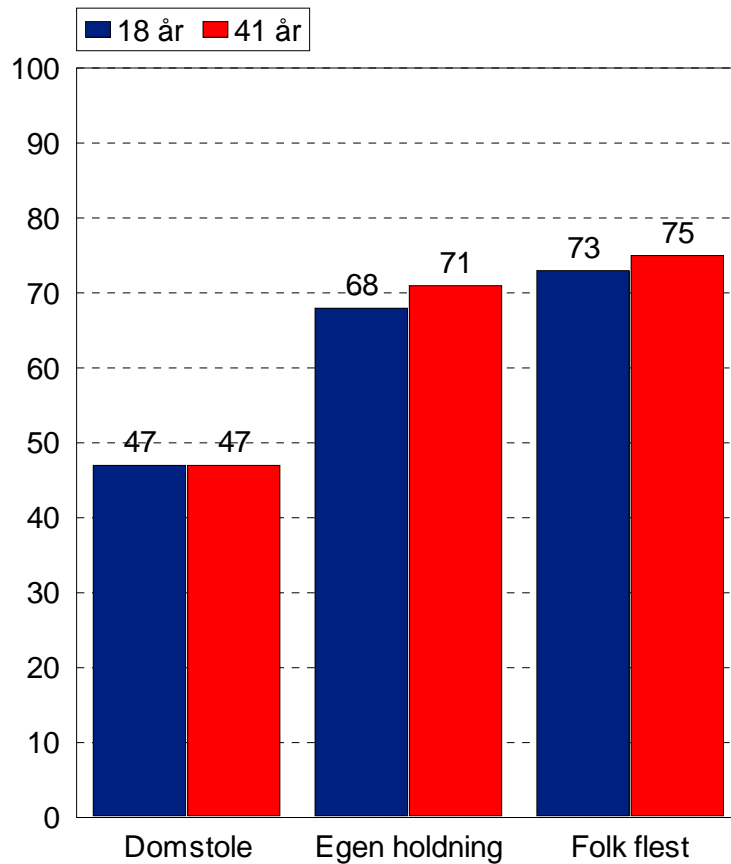
Figur 5.6-5.9 viser, hvad tiltaltes personlige forhold betyder for befolkningens holdning til, hvordan der skal straffes og deres oplevelse af, hvad disse forhold betyder for retspraksis mv. De svarer i struktur til figur 5.1-5.4, der gengiver de tilsvarende resultater vedrørende sagen om uagtsomt manddrab.

For kriminel fortid, alder og etnisk oprindelse er tendenserne fuldstændig identiske i de to sager. Hvorvidt tiltalte er straffet eller ej har en klar betydning for sanktionernes strenghed, mens hverken alder eller etnisk oprindelse gør nogen forskel.

Figur 5.6. Sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

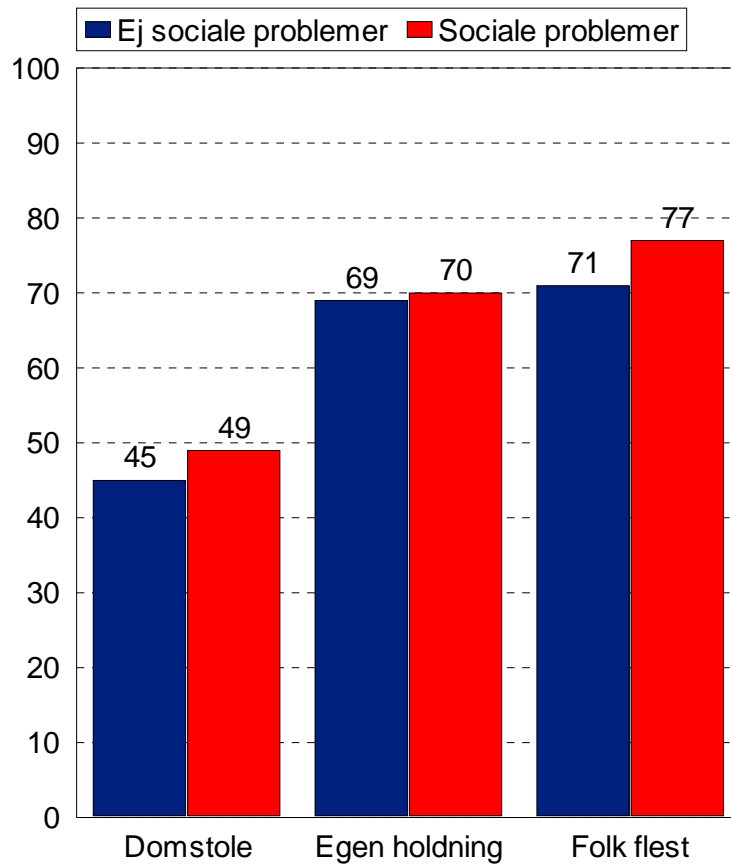

Figur 5.7. Sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 18 eller 41 år

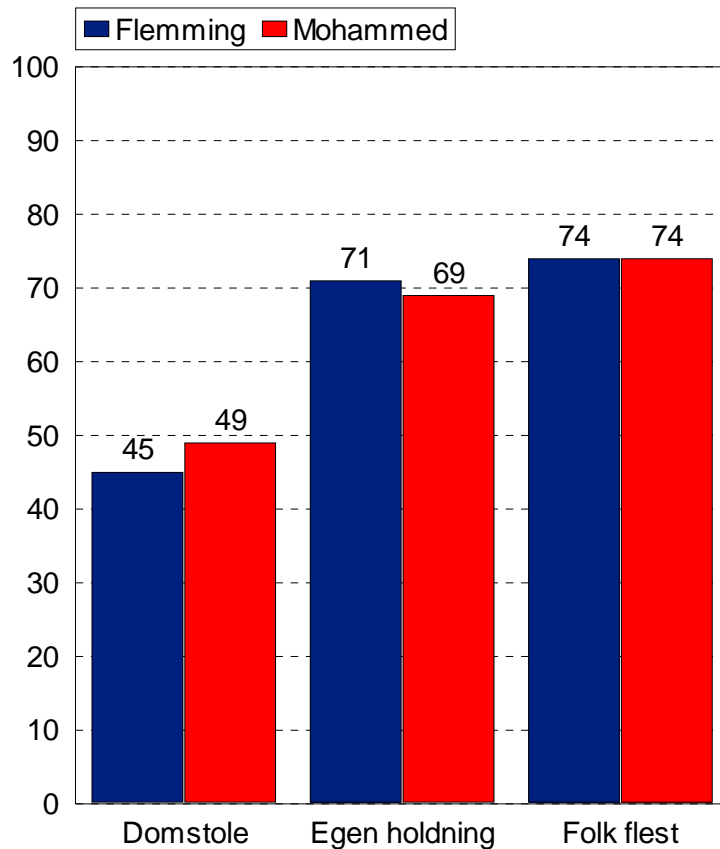
I sagen om hensynsløs kørsel er tiltalte i den ene halvdel af spørgeskemaerne 18 år og i den anden halvdel 41år. Befolkningen dømmmer på samme måde i de to sager, og har en opfattelse af at såvel domstole som folk flest vil gøre det samme.

Figur 5.8. Sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Spørgsmålet om sociale problemer er søgt belyst ved, at tiltalte i den ene halvdel af skemaerne beskrives som en person med en almindelig familiemæssig baggrund med fast arbejde og i den anden som en person, der er arbejdsløs og som har alkoholproblemer. Figur 5.8 viser, at det er opfattelsen, at folk i almindelighed oftere vil idømme en ubetinget frihedsstraf, når tiltalte har sociale problemer, end hvis han ikke har det. Forskellen er statistisk signifikant. Det er forskellene ikke med hensyn til, hvordan man tror, der vil blive dømt ved en domstol, og hvad man selv mener.

Figur 5.9. Sag om farefremkaldelse/hensynsløs kørsel: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Flemming) eller ikke dansk (Mohammed)

I den ene halvdel af sagsfremstillingerne hedder tiltalte Flemming og har boet hele sit liv i København. I den anden halvdel har tiltalte Mohammed. Mohammed kommer oprindeligt fra Iran, men har nu boet i Danmark i 10 år. Etnisk oprindelse målt og vurderet på denne måde viser sig ikke at gøre nogen forskel, hverken med hensyn til, hvordan man tror domstolene vil dømme, hvordan man selv vil dømme, eller med hensyn til hvordan man tror, folk i almindelighed vil dømme.

Kapitel 6

Danskernes syn på straffen for indbrud og biltyveri

Den undersøgelse, der er gennemført, har først og fremmest haft fokuseret på, hvordan danskernes synes, der skal straffes i tilfælde af almindeligt forekommende personlige overgreb, begået af en hidtil ustraffet person, og som har en sådan alvorlighedsgrad, at der ifølge gældende domspraksis straffes med en kortere ubetinget frihedsstraf.

Indbrudstyveri

Indbrudstyveri er en berigelsesforbrydelse, men *oplevelsesmæssigt* opfattes specielt indbrud i beboelser ofte af ofrene som et personligt overgreb, fordi der er tale om en eller flere personer, der uretmæssigt og særdeles uvelkomment har trængt sig ind på ens allermest private enemærker. Fysisk og psykisk vil det ofte opleves som en form for vold.

Der kunne derfor være god grund til også at inddrage indbrud i beboelser i undersøgelsesfeltet. Der blev da også gjort forberedelser hertil og udarbejdet to sager:

Sag om indbrud

T har gennem et par dage holdt øje med en villa, hvor ejeren tilsyneladende er bortrejst. Klokker ca. 01.30 går T gennem villaens have til bagsiden af huset. T knuser en rude i villaens kælder og kravler ind. T gennemsøger huset for værdigenstande. T finder blandt andet et smykkeskrin med smykker i navnlig guld og sølv samt et antikt lommeur. Endvidere finder T en del sølvtøj, 2 helt nye bærbare computere, et mindre maleri af en kendt dansk kunstner samt 12.000 kr. i kontanter.

T forlader villaen gennem vinduet i kælderen med de nævnte effekter.

T sælger indholdet af smykkeskrinet, herunder det antikke lommeur. T sælger endvidere de 2 bærbare computere. Da T forsøger at sælge maleriet til en kunsthandler, bliver kunsthandleren mistænksom og kontakter politiet. T bliver anholdt og erkender at have begået indbruddet i villaen. T

har imidlertid brugt de penge, der er kommet ind ved salget af de stjålne effekter samt de 12.000 kr. i kontanter fra indbruddet.

Maleriet leveres tilbage til villaens ejere. Værdien af de øvrige stjålne genstande vurderes til at udgøre i alt ca. 178.000 kr.

T forklarer til politiet, at han begik indbruddet fordi han manglede penge. T har for et par år siden købt en ny bil, som han egentlig ikke havde råd til. Han måtte derfor sælge bilen igen, og står nu tilbage med et banklån, som han har svært ved at overholde betalingerne på. Han har brugt de fleste af pengene fra indbruddet til at betale af på sin gæld, men har også været en tur i byen en aften ligesom han har købt noget nyt tøj til sig selv.

Sag om indbrud og hærværk

T og B har været kærester gennem de sidste 4 år, men for en uge siden meddelte B, at forholdet er slut. Samtidig sagde B, at hun har fundet en ny kæreste A, og at A netop havde inviteret hende på 14 dages ferie på Borneo.

T er rasende og ked af det, at B har gjort det forbi, og T er sikker på, at det blandt andet skyldes, at A, der har et godt job, har råd til et mere luksuriøst liv end T og B har været vant til.

Klokken ca. 01.30 går T gennem haven til A's hus. T knuser en rude i villaens kælder og kravler ind. T gennemsøger huset for værdigenstande. T finder en smule antikt sølvbestik og knap 1.000 kr. i kontanter.

T finder et pengeskab, men han kan hverken åbne eller flytte det. T gennemroder hele villaen efter en nøgle til pengeskabet og bliver samtidig mere og mere arrig over, at han ikke kan finde den. Samtidig er han rasende på både B og A.

I soveværelset flår T tøjet ud af klædeskabene, og tømmer skuffer med strømper, undertøj og småting ud over gulvet. Desuden sprætter T dyner og madrasser op med en kniv, og smadrer et spejl. På badeværelset smadrer T både spejl, håndvask og toiletkumme, så vandet løber ud over gulvet og tømmer indholdet af badeværelsets skabe på gulvet.

I stuen skærer T sofaer og malerier op og vælter et vitrineskab med porcelæn og glas. T vælter en bogreol i flere sektioner, som rammer et tv, der bliver slået itu. Desuden spreder T flere poser med mel og sukker fra køkkenet ud over møbler og gulv. T vælter indholdet af flere køkkenskabe ud på gulvet og smadrer porcelæn og lamper i både køkken og stue. T har fundet en læbestift og bruger den til at skrive "FUCK JER" på tapetet i stuen.

Efter nogle dage vender B og A hjem og finder huset gennemrodet og beskadiget.

Politiets efterforskning samler sig hurtigt om T, som indrømmer, at det er ham, der står bag indbruddet og hærværket.

Værdien af de stjålne genstande anslås at være 5-6.000 kr. Udbedringerne af skaderne på villaen beløber sig til ca. 200.000 kr.

Det viste sig imidlertid ifølge dommerpanelets vurderinger, at normalstraffen i begge disse sager alt andet lige for en førstegangskriminel sandsynligvis ville blive en betinget dom.

I den første sag om indbrud vurderede dommerpanelet, at normalstraffen ville være *60-90 dages betinget fængsel* med en prøvetid på 1 år. Ubetinget fængsel for indbrud ville kræve endog meget store beløb, formodentlig op mod 1 mio. kr.

I den anden sag om indbrud og hærværk anførte dommerpanelet, at praksis her blandt andet er bestemt af, om hjemmet er ubeboeligt i en periode som følge af skaderne. Panelet påpegede, at i sager som denne vil de personlige forhold, og oplysninger om den pågældendes tilstand på gerningstidspunktet og ved domsafsigelsen spille en væsentlig rolle. Dommerpanelet vurderedes, at normalstraffen formodentlig ville være *4 måneders betinget fængsel eventuelt med samfundstjeneste i 80-100 timer*.

Eftersom befolkningsundersøgelsens fokus var kriminalitet, hvor normalstraffen er en kort ubetinget frihedsstraf, blev de udspurgte i undersøgelsen ikke konfronteret med, hvordan den ville dømme i indbrudsagerne. Til gengæld er befolkningens holdning til straf i denne form for sager belyst i andre undersøgelser.

Danskernes syn på straffen for førstegangsendbrud blev således undersøgt i 1997, jf. omtalen af denne undersøgelse i sidste del af kapitel 3 (om værtshusvold).¹²³ Den sag, et repræsentativt udvalg af danskere da skulle tage stilling til i 1997-undersøgelsen, var formuleret på følgende måde:

”En indbrudstyv på 20 år bliver pågrebet under indbrud i en villa. Han har taget 1.000 kr. og nogle smykker. Han er ikke tidligere straffet.”

En gruppe på fire dommere vurderede, at normalstraffen i dette tilfælde ville være en *betinget dom uden straffastsættelse*.

¹²³ Goul Andersen ovf. cit.

Anvendelse af betinget dom ved førstegangsinbrud syntes at være i god overensstemmelse med danskernes holdninger. Således ville 37 pct. give netop denne sanktion, jr. tabel 6.1. 32 pct. ville straffe mildere, og 28 pct. ville straffe strengere.

I samme undersøgelse blev også holdningen til, hvordan der bør straffes i tilfælde af, at en person begår indbrud flere gange. Denne sag om flergangsinbrud var formuleret på følgende måde:

”En indbrudstyv på 20 år bliver taget på fersk gerning under indbrud i en villa. Han har taget 1.000 kr. og nogle smykker. Han er tidligere straffet for lignende indbrud. Han forklarer, at han skulle skaffe penge til narkotika.”

Denne sag vurderede de fire dommere til at skulle koste gerningsmanden *ca. 40 dages ubetinget fængsel*, idet en af dem dog anførte, at det var muligt, at en tyv kunne slippe med betinget straf indtil tredje omgang. Sagen har derfor ikke været helt tilfredsstillende oplyst for dommerne. En anden dommer nævnte muligheden for 60-80 timers samfundstjeneste.

Selv i denne sag viste det sig at være et mindretal af danskerne – 38 pct. – der gik ind for en ubetinget frihedsstraf, jf. tabel 6.1. Behandling kunne ikke i denne undersøgelse vælges som en særskilt reaktion, men det må formodes, at det er dette, en stor del af de 25 pct., der svarede ”anden straf”, har tænkt på i forlængelse af, at det i beskrivelsen af sagen er nævnt – hvilket er en realistisk mulighed – at tyven har problemer med narkotika. Mere end hver femte, 21 pct., gik ind for samfundstjeneste.

Tabel 6.1. Befolkningens holdning til, hvordan de personligt synes, der skal straffes i sager om indbrud i beboelse, 1997

	Straffen for førstegangs indbrud	Straffen for gentagne indbrud
Tiltalefrafald, advarsel o.l.	7	1
Bøde	25	5
Betinget frihedsstraf	37	10
Samfundstjeneste	14	21
Ubetinget frihedsstraf	14	38
Anden straf, ubesvaret	3	25
I ALT	100	99

I en kommentar til svarfordelingerne anfører Jørgen Goul Andersen, at det kan tænkes, at henvisningen til narkoproblemet i et hurtigt interview i *for* høj grad har fået almindelige borgere til at vise forståelse ...

”... men det ser umiddelbart ud til, at såvel retspraksis som dommernes holdninger afviger betydeligt fra borgernes retsbevidsthed, til dels i retning af, at praksis ses som værende for streng, men nok først og fremmest i retning af, at praksis ses som værende forkert.”¹²⁴

Tre år efter, i 2000, blev der foretaget en ny undersøgelse af danskernes syn på, hvordan en person burde straffes, der flere gange laver indbrud.¹²⁵ Den sag, der skulle tage stilling til, blev her beskrevet på følgende måde:

”Folk har forskellige meninger om, hvilken straf lovovertrædere skal have. Tag for eksempel en sag, hvor en 21 år gammel mand bliver fundet skyldig i indbrud for anden gang. Denne gang har han stjålet et farve-tv. Hvilken af følgende straffe synes du ville være den rigtigste i en sådan sag?”

Sammenlignet med den sagsbeskrivelse, der blev anvendt i 1997, er gerningspersonen her *ikke* beskrevet som en person med narkotikaproblemer. Det er formentlig hovedforklaringen på, at der i 2002 er meget færre, der synes, at der skal anvendes en ”anden sanktion” (som f.eks. behandling), jf. tabel 6.2. Til gengæld kan man også se, at dette *ikke* har betydet en større forskydning i retning af at ville anvende ubetinget frihedsstraf, tværtimod. Hvor der var 38 pct., der ville anvendes ubetinget frihedsstraf, er der kun 20 pct. i 2000. Man kan dog ikke se bort fra, at det kan have en betydning, at det i 1997 ikke præcist fremgår, hvor mange gange personen tidligere er dømt for indbrud, mens det i 2000 er præciseret, at det er anden gang.

I 2000 ville præcis halvdelen anvende samfundstjeneste. 2000-undersøgelsen er gentaget i 2005, men der hersker desværre her tvivl om repræsentativiteten, idet man ved interviewprocessen ikke synes at have taget højde for den ændring, der er sket i mulighederne for udelukkende at kontakte mulige interviewpersoner via fastnettelefon. Umiddelbart ser der ikke ud til at være sket større ændringer.

¹²⁴ Goul Andersen ovf. cit., s. 380.

¹²⁵ Undersøgelsen gennemførtes som led i en international undersøgelse af ofre for kriminalitet og omfattede et repræsentativt udvalg af danskere på 16 år og derover. I alt blev 3.007 personer interviewet. Set over en 5-års periode viste det sig at være næsten hver tiende, der havde været udsat for indbrud i beboelsen. Inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet drejede det sig om 3 pct. Mere end hver tredje af de udspurgte, der havde været udsat for indbrud inden for de seneste fem år, syntes, at det – alt taget i betragtning – havde været en meget alvorlig hændelse for dem, og 35 pct. betragtede hændelsen som temmelig alvorlig. Oplysninger vedrørende danskernes syn på, hvordan der burdes straffes i en indbrudssag, findes i Flemming Balvig: ”Indbrud = ind og sidde?”, i Vagn Greve m.fl. (red.): *Nytter det? Mosaik om kriminalforsorg og kriminalpolitik*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 2001, s. 1-10.

Tabel 6.2. Befolkningens holdning til, hvordan de personligt synes, der skal straffes i sager vedrørende personer, der flere gange begår indbrud i beboelse, 1997 og 2000

	1997	2000
Ubetinget frihedsstraf	38	20
Samfundstjeneste	21	50
Betinget frihedsstraf	10	13
Bøde	5	9
Tiltalefrafald/anden sanktion/ubesvaret	26	8
I ALT	100	100
Antal svarpersoner	3.001	3.007

Vurderet ud fra ønsket om at anvende ubetinget frihedsstraf i sagen om andengangsindbrud i undersøgelsen fra 2000, var kvinderne mildere stemt end mændene og personer på 30 år og derover mildere end personer under 30 år, jf. tabel 6.3.

Tabel 6.3. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at der i en sag om andengangsindbrud skal idømmes ubetinget frihedsstraf, 2000

	Mænd	Kvinder	Alle
16-29 år	28	21	24
30-49 år	20	11	16
50 år -	24	17	20
Alle	24	16	20

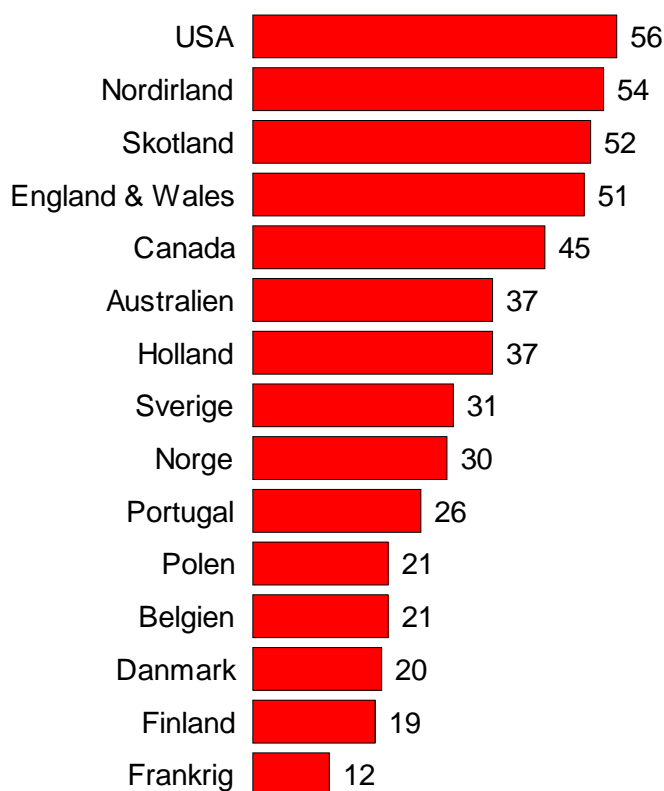
På grund af de perspektiver, der ligger i muligheden for at forstå baggrunden for, at retsfølelsen og retsbevidstheden har den karakter, den har, er det interessant, at der i undersøgelsen i 2000 ikke findes nogen sammenhæng mellem, hvordan man synes, der skal straffes for indbrud på den ene side, og om man selv har været udsat herfor inden for de senere år på den anden (se videre herom i kapitel 1). Langt mere afgørende for ens holdninger synes den sociale position, man indtager i samfundet, at være, men det er dog ikke eksempelvis kun køn og alder, der er afgørende for, hvor hårdt man synes, man straffemæssigt bør gå til værks i en indbrudssag som den omtalte:

”Endnu mere afgørende er det, hvordan man har det med sit eget liv og sin egen livssituation. Jo mere problematisk ens egen livssituation er, og jo mere utilfreds man er med denne, desto hårdere straf ønsker man. Der er f.eks. flere blandt de arbejdsløse, der ønsker fængselsstraf, end blandt de adspurgte der har arbejde. Blandt dem, der er tilfredse med deres husstands indkomstniveau, er der 18 pct., der ønsker fængselsstraf, mens der er næsten dobbelt så mange – 35 pct. – blandt dem, der er meget utilfredse med deres indkomst. Det er i særdeleshed blandt mændene, at tilfredshed med egen livssituation slår stærkt igennem. Blandt mænd, der er meget utilfredse med egen livssituation, er det således tæt ved halvdelen (45 pct.), der ønsker indbrudstyven straffet med frihedsstraf.

Sammenfattende ser det altså ud til, at vore holdninger til straf i højere grad er påvirket af, hvordan vi generelt har det med os selv og med hinanden i det daglige liv, end med hensyn til, hvor meget ”trivialkriminalitet” vi udsættes for. Det ser også ud til, at så tilpas mange af os har et så tilpas tilfredsstillende liv, at vi har ”overskud” til at mene, at en del af de indbrudstyve, domstolene pt. sætter i fængsel, og som har påført deres ofre en ofte yderst ubehagelig oplevelse, i stedet burde underkastes/tilbydes forskellige former for behandling, specielt når det drejer sig om narkomaner, og/eller idømmes samfundstjeneste eller andre sanktioner i frihed.”¹²⁶

Undersøgelsen i 2000 er indtil videre også den eneste undersøgelse, der muliggør en sammenligning af danskernes syn på straf med andre lande.

Figur 6.1. Procent af befolkningen 16 år og derover i forskellige lande, der vil idømme ubetinget fængselsstraf for andengangsindbrud, 2000¹²⁷

Figur 6.1. viser, at danskerne i deres holdninger til, hvordan der bør straffes for et andengangsindbrud, placerer sig i den milde ende. Kun i Finland og specielt i Frankrig er der endnu færre, der vil

¹²⁶ Balvig ovf. cit. s. 9-10.

¹²⁷ For en del lande findes ”kun” eller tillige oplysninger fra nyere undersøgelser. Kilde: Van Kesteren m.fl. : *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries: Key-findings from the 2000 International Crime Victim Surveys*. The Hague: Ministry of Justice, WODC. Onderzoek en beleid, nr. 187, 2000, s. 218-219.

idømme indbrudstyven ubetinget frihedsstraf. Flest er der i USA, men selv her altså ”kun” godt og vel hver anden. Bemærkelsesværdigt er det, at også de fem følgende lande alle tilhører den engelsksprogede del af verden: Nordirland, Skotland, England & Wales, Canada og Australien.

I flere af de nævnte lande er der foretaget undersøgelser flere gange, og her er det således muligt at se på udviklingen i folks holdninger til, hvordan der skal straffes. I Norge er der sket en skærpelse eller stramning af holdningerne, således at en større del af den norske befolkning nu sammenlignet med tidligere ønsker anvendt fængselsstraf. Dette synes som nævnt ud fra de foreløbige opgørelser ikke at gøre sig gældende i Danmark, og tendenserne synes i det hele taget at være noget forskellige fra land til land. Ud over i Norge er der skærpede holdninger i bl.a. Holland og en del af de engelsksprogede lande, men ikke i bl.a. USA, Belgien, Frankrig og Polen.¹²⁸

Biltyveri

Udover boligen er bilen en anden meget vigtig ”værdi” for danskerne. Flere undersøgelser i tidens løb har vist, at bilen er noget af det, man værdsætter allerhøjest. Selv om et biltyveri i sig selv næppe kan karakteriseres som personfarlig kriminalitet, så synes det klart, at det at få frastjålet sin bil ofte opleves som et voldsomt personligt overgreb. Det er jo også klart, at den stjålne bil kan bruges, og måske oftere end en ikke stjålen bil bliver brugt, til personfarlige handlinger i form af forskellige former for uforsvarlig kørsel. Udover at forsøge at kortlægge danskernes syn på straf på forskellige områder, søgte man i undersøgelsen i 1997 også at kortlægge danskernes moral, og konstaterede her bl.a.:

”Den strengeste moral finder man helt entydigt, når det gælder overtrædelser af straffeloven. Overraskende nok er brugstyveri af bil den mest umoralske handling, der er registreret i hele undersøgelsen her. Det samme var i øvrigt tilfældet i værdiundersøgelserne 1990 og 1981. I andre europæiske lande fandt man nøjagtig det samme. Hele 97 pct. udtrykker total misbilligelse, og resten følger lige efter. Gennemsnittet på en skala fra 1 til 10 er så lavt som 1,05.”¹²⁹

I den værdiundersøgelse, der her refereres til fra 1990,¹³⁰ var det 95 pct., der misbilligede maksimalt (på en skala fra 1 til 10) at tage og køre en bil, der tilhører en anden. Til sammenligning var det 81 pct., der havde denne holdning til at modtage sociale ydelser, man ikke havde krav på, 89 pct. der

¹²⁸ Leif Petter Olaussen: ”Mer utbredt aksept for fængselsstraff i den norske befolkningen”, *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 93. årgang, nr. 2, august 2006, s. 160-180.

¹²⁹ Goul Andersen, ovf. cit. s. 102.

¹³⁰ Peter Gundelach og Ole Riis: *Danskernes værdier*. Forlaget Sociologi, København, 1992, s. 263-273.

misbilligede maksimalt at købe tyvekoster, 82 pct. at indlade sig i slagsmål med politiet og 91 pct. at dræbe af politiske grunde. At stjæle en bil blev kun overgået i afsky af sex ved omgang med mindreårige, som 98 pct. misbilligede maksimalt.¹³¹

Man kunne herudfra forvente, at danskernes syn på, hvordan der bør straffes i tilfælde af biltyveri, ville være præget af stor strengthed. Også dette blev undersøgt i 1997. De interviewede blev her bedt om at tage stilling til, hvordan de ville straffe i en sag om førstegangs biltyveri:

”To drenge på 17 år bliver standset af politiet i en stjålen bil. De har ikke før begået noget kriminelt, og de prøver ikke at flygte.”

De interviewede blev endvidere bedt om at tage stilling til, hvordan de ville dømme i en sag om tredjegangsbiltyveri:

”To drenge på 17 år bliver standset af politiet i en stjålen bil. Det er tredje gang, de bliver taget for biltyveri. Der er ikke begået andre ulovligheder under biltyveriet.”

De fire dommere, man konsulterede, vurderede normalstraffen i tilfældet med førstegangs biltyveri til at være en *bøde på under 2.000 kr.*, og i tilfældet med tredjegangsbiltyveri *14 dages betinget fængsel*. En enkelt dommer nævnte, at hæfte, der på daværende tidspunkt stadig eksisterede som en særlig form ubetinget frihedsstraf, eventuelt kunne komme på tale.

Hvordan befolkningen ville dømme i de to sager fremgår af tabel 6.4.

¹³¹ I værdiundersøgelsen i 1981 oversteg misbilligelsen af biltyveri selv dette. Her var det 89 pct., der maksimalt misbilligede sex ved omgang med mindreårige, og 98 pct. der maksimalt misbilligede biltyveri.

Tabel 6.4. Befolkningens holdning til, hvordan de personligt synes, der skal straffes i sager vedrørende biltyveri, 1997

	Straffen for førstegangsbiltyveri	Straffen for tredjegangsbiltyveri
Tiltalefrafald, advarsel o.l.	20	3
Bøde	29	14
Betinget frihedsstraf	28	26
Samfundstjeneste	15	32
Ubetinget frihedsstraf	4	19
Anden straf, ubesvaret	4	6
I ALT	100	100

I førstegangstilfældet ville mellem en fjerdedel og en tredjedel – 29 pct. – dømme i overensstemmelse med retspraksis, dvs. en bøde. 20 pct. ville idømme en mildere straf end retspraksis, mens omkring halvdelen af befolkningen ville idømme en strengere, først og fremmest i form af en betinget dom eller samfundstjeneste. Kun 4 pct. ville idømme en ubetinget frihedsstraf.

I tredjegangstilfældet ville hver fjerde – 26 pct. – dømme i overensstemmelse med retspraksis, altså en betinget dom. 17 pct. ville idømme en mildere straf end retspraksis, mens lige godt halvdelen – 51 pct. – ville idømme en strengere, først og fremmest samfundstjeneste. Det var stadig kun en mindre del af befolkningen, 19 pct., der til trods for, at det drejede sig om et tredjegangstilfælde, ville idømme en ubetinget frihedsstraf. Det konkluderes i undersøgelsen:

”Alt i alt er biltyverier klart et af de områder, hvor borgerne ønsker en skærpelse af sanktionerne, og deres opfattelse deles tilsyneladende i et vist omfang også af dommerne – samt af domsmænd/nævninge og jurastuderende.”

Dette er da også klart tendenserne i tallene, men dog vigtigt at præcisere, at der er tale om et ”ønske” om skærpelse fra bøde til især betinget dom i førstegangstilfælde og fra betinget dom til samfundstjeneste i tredjegangstilfælde – og ikke et udbredt ønske om anvendelse af ubetinget frihedsstraf.

I kapitel 2 blev det nævnt, at strafskærpelserne i 2002 omfattede en skærpelse af straffen for biltyveri. I fremsættelsestalen i Folketinget begrundede justitsminister Lene Espersen det på denne måde:

”Formålet med lovforslaget er endvidere at skærpe straffen for biltyveri for at markere den alvor, hvormed samfundet ser på denne form for kriminalitet. Det er erfaringen, at kørsel i en brugsstjålet bil i almindelighed indebærer en forøget risiko for uheld i trafikken, idet der i disse tilfælde ofte er tale om en mere uforsigtig kørsel, hvor formålet med kørslen ikke nødvendigvis er transport. Brugstyveri af biler sker endvidere ofte i forbindelse med anden form for kriminalitet, f.eks. indbrudstyveri eller lignende. Henset til den brugsværdi og økonomiske værdi en bil har, er brugstyveri af en bil endvidere i almindelighed til stor gene og ulempe for ejeren. Hertil kommer, at brugsstjålne biler i almindelighed ikke bringes tilbage til ejeren af gerningsmanden. I den forstand har biltyveri reelt stor lighed med egentligt tyveri omfattet af straffelovens § 276.”

Med forslaget tilsigtedes, at der skulle ske en generel forhøjelse af strafudmålingsniveauet, således at der i førstegangstilfælde, hvor der efter domspraksis i de fleste tilfælde på daværende tidspunkt idømtes en bøde for biltyveri, i stedet som udgangspunkt skulle fastsættes ubetinget frihedsstraf på 14 dages fængsel. Det blev tilføjet, at dommen, navnlig for personer under 18 år, skulle kunne gøres betinget med vilkår om samfundstjeneste.

Det er i den forbindelse væsentligt at bemærke sig, at biltyvene i begge de sager, befolkningen blev bedt om at tage stilling til i 1997, var under 18 år. Vi kender ikke befolkningens holdning til, hvordan biltyve på 18 år og derover bør straffes.

Udviklingen i indbrudstyveri og biltyveri

Hverken indbrudstyveri eller biltyveri er noget stigende problem for danskerne. Mens indbrud i beboelsen har ligget på et nogenlunde konstant niveau de senere år, er der siden midten af 1990'erne sket en meget drastisk reduktion i antallet af biltyverier, utvivlsomt forårsaget af den stadig mere omfattende tekniske sikring, der er blevet taget i brug på området, først og fremmest i form af ratlåse. Det er her en rimelig formodning, at der må være tale om reelle tendenser og ikke forskydninger i anmeldelsestilbøjeligheden eller lignende, fordi de såkaldte mørketal generelt er små på såvel indbruds- som biltyveriområdet.

Tyveri og andre former for kriminalitet

En betydelig del af de indbrudstyverier og biltyverier, for hvilke der udmåles en kort ubetinget frihedsstraf, er begået af stofmisbrugere. Som også indiceret gennem den måde, der blev spurgt om indbrud på i retsbevidsthedsundersøgelsen fra 1997, tegner stofmisbrugere sig for en stor del af de

opklarede indbruds- og biltyverier i Danmark,¹³² men netop fordi de oftere er gengangere, bliver det i særdeleshed denne gruppe, der er at finde blandt de frihedsstraffede. Det kan ofte være ret tilfældigt, om der bliver tale om en dom for berigelseskriminalitet eller narkotikakriminalitet – eller begge dele. Det afhænger af, hvad man er blevet pågrebet for, for salg af især mindre mængder narkotika, er hyppigt forekommende blandt stofmisbrugere. Denne mangfoldighed og manglende specialisering i kriminalitetsmæssig henseende, der er ganske typisk for personer, der idømmes korte ubetingede frihedsstraffe, er yderligere en god grund til at fokusere på disse straffe som en helhed og ikke kun på hver enkelt kriminalitetsform. Salg af narkotika er temaet for det følgende kapitel.

¹³² Flemming Balvig: "Lokal narkotikapolitik i et åbent marked", i P. Blume, K. Ketscher & S. Rønsholdt: *Liv, arbejde og forvaltning*, GadJura, København, s. 341-356.

Kapitel 7

Danskernes syn på straffen for narkotikakriminalitet

Indtil 1969 var narkotikahandel mv. ikke strafbar efter straffeloven, men alene efter en særlov – lov om euforiserende stoffer – og strafferammen var fængsel indtil 2 år. I 2006 er narkotikakriminalitet (også) strafbar efter straffeloven og strafferammen er fængsel i 16 år, dvs. den maksimalt mulige fængselsstraf på tid i dansk lovgivning. Udover en skærpelse af strafferammen er der inden for den sidste halve snes år dels sket en opkriminalisering af den blotte besiddelse af narkotika og dels af gentagen handel med selv små mængder narkotika, herunder på gadeplan. Narkotikaområdet er endvidere karakteriseret ved i sammenligning med andre områder, at der i usædvanlig stor udstrækning i de afsagte domme bliver gjort brug af den øvre del af strafferammerne. I skrivende stund (oktober 2006) har Justitsministeriet netop bedt Rigsadvokaten om i samarbejde med repræsentanter fra politi og anklagemyndighed at udarbejde et oplæg til, hvordan der kan gennemføres en markant skærpelse af bødeniveauet i sager om besiddelse af euforiserende stoffer til eget forbrug. Justitsminister Lene Espersen udtalte i den forbindelse:

"Besiddelse af euforiserende stoffer udgør en alvorlig lovovertrædelse – også selvom stoffet alene besiddes til eget forbrug. Dette kommer efter min opfattelse ikke i tilstrækkelig grad til udtryk med det gældende bødeniveau, og der er derfor behov for en markant skærpelse af bødeniveauet.

Jeg har derfor bedt Rigsadvokaten om i samarbejde med repræsentanter fra politi og anklagemyndighed at udarbejde et oplæg til, hvordan der kan gennemføres en markant skærpelse af bødeniveauet i sager om besiddelse af euforiserende stoffer til eget forbrug."¹³³

Det er således helt utvivlsomt, at narkotikakriminalitet er en form for kriminalitet, som samfundsmæssigt betragtes med den allerstørste alvor, og man har næppe på noget andet område i nyere tid oplevet tilsvarende stadige strafskærpelser som på narkotikaområdet.

¹³³ Iflg. pressemeddelelse fra Justitsministeriet, 24.10.2006.

I den gennemførte postspørgeskemaundersøgelse blev det repræsentative udsnit af befolkningen mellem 18 og 79 år bedt om at tilkendegive, hvordan de syntes, der burde straffes mv. i følgende sag:

Sag om salg af kokain

Janus har købt en pose med 3,5 gram kokain. Han tager kokainen med tilbage til sin lejlighed, og fordeler den i 10 "salgsbreve", som hver indeholder ca. 0,35 gram kokain.

Janus er i konstant pengemangel, og han har derfor besluttet at prøve at tjene lidt penge ved at sælge lidt kokain. Hvis alle brevene bliver solgt, forventer han at kunne få et overskud på omkring 1.000 kr. til sig selv.

Janus ringer til nogle bekendte for at spørge, om de kunne tænke sig at købe noget af kokainen, men ingen har lyst eller penge til at købe nogle af salgsbrevene.

Samme aften går Janus ind på et diskotek for at sælge kokainen. Janus sælger 2 breve til én diskoteksgæst, og er ved at sælge yderligere 2 breve til en anden, da politiet, som har overvåget Janus på diskoteket, griber ind og anholder ham. Han erkender at have haft til hensigt at sælge samtlige 10 salgsbreve på diskoteket.

Sagen er stærkt inspireret af en række faktisk stedfundne sager, og dommerpanelet har vurderet, at normalstaffen for en hidtil ustraffet person alt andet lige i 2006 ved en domstol vil være *80 dages ubetinget fængsel*. Vurderet ud fra retspraksis er der således tale om en sag, der takseres som mere alvorlig end sagen om almindelig gadevold, sagen om vold mod myndighedsperson og sagen om vold i parforhold og for den sags skyld også biltyveri og gentagne indbrudstyverier, men mindre alvorlig end sagerne om uagtsomt manddrab og hensynsløs kørsel/farefremkaldelse.

Kun en ud af tyve – 5 pct. – af danskerne viser sig at være klar over – eller gætter rigtigt på – at normalstraffen i en sag som denne er mellem 2 og 3 måneders fængsel. 9 pct. tror eller vurderer, at straffen vil være strengere, og hele 86 pct. tror, at domstolene vil idømme en straf, der er mildere. Kun ved almindelig gadevold er der i undersøgelsen konstateret en lige så massiv undervurdering af domstolenes faktiske strengthed som i sagen om salg af kokain på et diskotek. Langt de fleste danskere tror, at en sådan sag vil blive afgjort med betinget fængsel eller en bøde. Der er næsten lige så mange, der tror, at domstolene i en sådan sag vil afgøre den med samfundstjeneste (16 pct.) som med ubetinget fængsel (19 pct.).

Danskerne oplever sig endvidere som personligt værende strengere, end de *tror*, domstolene er. Danskerne ønsker øjensynlige strengere straffe for mindre salg af kokain o.lign., end de *tror* domstolene udmåler.

I virkeligheden *er* et stort flertal af danskerne imidlertid mildere indstillet end domstolene. De deler ikke domstolenes *faktiske* strenghed på dette område. 22 pct. af danskerne tror, at domstolene vil idømme en ubetinget frihedsstraf i kokainsagen, mens det er 37 pct. der selv synes, at det er denne form for straf, der bør anvendes.

Danskerne har en oplevelse af, at domstolene er for bløde og milde på dette område, hvor taksten er 2-3 måneder ubetinget fængsel, men faktum er, at to ud af tre ikke personligt synes, at der skal anvendes ubetinget frihedsstraf overhovedet, det være sig i form af ubetinget fængsel eller elektroniske fodlænke.

70 pct. af befolkningen ønsker idømt en straf, der *i praksis* er mildere end den takst, domstolene benytter sig af, 10 pct. vil følge taksten (forudsat vi inkluderer elektronisk fodlænke imellem 2 og 3 måneder) og 20 pct. ønsker idømt en hårdere straf.

I øvrigt er der stor spredning i, hvordan danskerne synes der bør straffes i sagen. 29 pct. synes, at dele af eller hele straffen bør bestå i en bøde, 35 pct. peger på betinget dom, 35 pct. er stemt for samfundstjeneste og 28 pct. for en eller anden form for behandling af gerningsmanden.

Til trods for at hverken konfliktråd eller kompensation til offeret – umiddelbart i hvert fald – er særligt nærliggende eller relevante i en sag om salg af kokain på et diskotek, er det over halvdelen af befolkningen (56 pct.), der synes, at der alene eller som led i dommen bør anvendes en eller flere former for restorativ eller reparativ sanktion. Det tror til gengæld kun de færreste, en domstol vil gøre (29 pct.). Det er også de færreste, der tror, at folk i almindelighed vil gå ind for denne form for sanktioner (32 pct.). I så henseende oplever man sig altså som værende ”blødere” eller i hvert fald anderledes og mindre orienteret mod de traditionelle repressive straffe end både domstolene og andre mennesker i almindelighed.

Tillige er der en tendens til at opleve folk i almindelighed som værende strengere indstillet end en selv. 45 pct. tror, at folk i almindelighed vil ønske ubetinget frihedsstraf idømt, mens det som nævnt reelt kun er 37 pct. Gennemsnitsdanskere ser sig selv i en midterposition: Som værende strengere end domstolene, men mildere end folk i almindelighed. Man ønsker de straffe, som man – fejlagtigt – tror er relativt milde, skærpet, men ikke i samme udstrækning, som man tror folk i almindelighed ønsker det.

I tillæg er det interessant, at det trods forestillingerne om folks strengere holdning i almindelighed, alligevel stadig kun er et mindretal, 45 pct., der tror, at folk flest vil gå ind for brug af ubetinget frihedsstraf i kokainsagen: Man tror, at man selv er strengere end domstolene, og man tror, at folk i almindelighed er endnu strengere – men alligevel forholder det sig sådan, at den dom, som tæt ved tre ud af fire tror folk i almindelighed ønsker idømt, er mildere end den faktiske normalstraf ved en domstol.

Tabel 7.1. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte ikke tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	7,1	1,4	1,1
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	24,9	12,7	15,9
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	2,1	2,4	3,3
Over 100.000 kr.	0,5	2,0	1,6
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	7,0	6,0	5,4
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	2,6	3,6	3,5
6 måneders nettoløn og derover..	0,8	2,9	1,6
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	22,8	10,3	11,2
Mellem 2 og 3 måneder	13,4	8,3	9,3
Over 3 måneder	15,5	16,9	15,7
Konfliktråd	1,2	1,1	0,3
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	8,2	8,3	5,7
Mellem 50 og 150 timer	5,6	12,7	6,6
Over 150 timer	2,7	14,2	5,4
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,2	1,7	1,4
Mellem 2 og 3 måneder	0,9	2,3	1,4
Over 3 måneder	1,2	3,8	2,2
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	7,6	6,5	9,9
Mellem 2 og 3 måneder	4,4	7,4	11,3
Over 3 måneder	7,4	15,9	19,8
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	4,6	3,9	2,5
Mellem 2 måneder og 1 år	7,1	15,7	8,7
Over 1 år	3,0	8,2	5,7
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	0,3	-	-
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,2	0,2	0,3
Over 100.000 kr.	0,1	0,2	-

Tabel 7.2. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte ikke tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	7	1	1
Bøde	37	29	31
Betinget fængsel	51	35	36
Konfliktråd	1	1	0
Samfundstjeneste	16	35	18
Elektronisk fodlænke	3	8	5
Ubetinget fængsel	19	30	41
Behandling af gerningsmanden	15	28	17
Økonomisk komp. til offeret	1	0	0

Tabel 7.3. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte ikke er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	22	37	45
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	71	70	80
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	89	82	90
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	18	36	18
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	29	56	32

Af tabel 7.4-7.6 fremgår det, at lige mange mænd og kvinder – 22 pct. – tror, at domstolene vil anvende ubetinget frihedsstraf, men at flere mænd end kvinder personligt ønsker denne form for straf anvendt.

Der findes ikke særligt store forskelle mellem, hvad kvinder i forskellige aldersgrupper personligt mener, straffen bør være. For mænd derimod øges strengheden med alderen. Hvor det kun er godt hver fjerde, 27 pct., af de unge mænd (18-29 år), der ønsker anvendt ubetinget frihedsstraf, er det 43 pct. af de ældre mænd (50-79 år). De unge mænd er de mildest indstillede af alle befolkningsgrupper, de ældre mænd de strengest indstillede. Især sidstnævnte gruppe synes at opleve en betydelig kløft mellem deres egne holdninger på den ene side, og deres forestillinger om, hvordan de tror der dømmes, på den anden. For de unge kvinder er ikke nogen signifikant forskel mellem, hvordan de tror, der dømmes, og deres egne personlige holdninger.

Unge mænd synes at opleve en betydelig kløft mellem, hvad de selv mener, og hvad de tror folk flest mener. De synes at opleve befolkningen som meget strengere indstillede, end de selv er.

Tabel 7.4. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	17	33	26
30-49 år	22	18	20
50-79 år	22	21	21
Alle	22	22	22

Tabel 7.5. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	27	29	28
30-49 år	38	35	37
50-79 år	43	32	37
Alle	39	33	36

Tabel 7.6. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte ikke er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	42	33	37
30-49 år	49	41	45
50-79 år	47	38	42
Alle	47	38	42

Når tiltalte er tidligere straffet

Det vi har set på indtil nu er danskernes syn på, hvordan straffen mv. bør være i sagen, når tiltalte aldrig tidligere har været straffet. Det var den ene halvdel af de udspurgte, der blev forelagt denne version af sagen. Den anden halvdel blev forelagt en version, hvor tiltalte er tidligere straffet. Tiltalte blev her beskrevet som en person, der inden for det sidste år var blevet dømt for at have solgt 3 gram kokain på et værtshus.

Den dommer, der blev konsulteret desangående, vurderede, at normalstraffen i så fald alt andet lige nu – i 2006 – ville være *3-5 måneders ubetinget fængsel*.

Selv når der er tale om gentagen salg af hård narkotika, og selv når vi er oppe på en straffetakst, hvor der ikke længere er tale om de helt korte ubetingede frihedsstraffe, viser det sig kun at være godt en tredjedel af befolkningen (37 pct.), der tror, at der her vil blive anvendt frihedsstraf overhovedet, kun 50 pct. der selv vil gøre det, og kun 55 pct. der tror, at folk i almindelighed vil idømme ubetinget frihedsstraf.

Kun 13 pct. tror, at domstolene vil anvende en ubetinget frihedsstraf på mere end 3 måneder, kun 29 pct. vil selv gøre det, og kun 28 pct. tror, at folk i almindelighed vil idømme ubetinget frihedsstraf.

Af sagen om salg af kokain fremgår det, at der er en meget betydelig afstand mellem retspraksis og befolkningens holdning til, hvordan der bør straffes. Danskerne tillægger generelt spørgsmålet om, hvorvidt man har begået tilsvarende kriminalitet tidligere stor betydning. Alligevel er det kun et mindretal (43 pct.), der ville idømme en recidivist på området en straf af samme eller større strengthed end normalstraffen for en førstegangskriminel.

Tabel 7.7. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte tidligere er straffet (specificeret)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	5,1	0,7	0,5
Bøde – fast beløb			
Under 50.000 kr.	19,4	9,4	12,5
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	2,4	3,0	3,6
Over 100.000 kr.	0,9	3,0	2,3
Bøde – indtægtsbestemt Beløb			
Op til 1 måneds nettoløn.....	3,9	2,4	2,9
Mellem 2 og 5 måneders nettoløn	3,6	4,0	3,7
6 måneders nettoløn og derover..	0,6	2,7	2,2
Betinget fængsel			
Under 2 måneder	18,1	5,9	8,2
Mellem 2 og 3 måneder	11,5	7,1	7,3
Over 3 måneder	12,9	14,1	11,3
Konfliktråd	0,9	1,6	0,5
Samfundstjeneste			
Under 50 timer	7,0	4,2	3,6
Mellem 50 og 150 timer	7,5	13,8	7,7
Over 150 timer	3,3	13,7	7,6
Elektronisk fodlænke			
Under 2 måneder	1,8	1,3	0,9
Mellem 2 og 3 måneder	0,3	3,3	1,5
Over 3 måneder	1,5	4,8	1,5
Ubetinget fængsel			
Under 2 måneder	14,5	7,0	11,0
Mellem 2 og 3 måneder	10,2	10,7	15,2
Over 3 måneder	11,2	24,5	26,6
Behandling af gerningsmanden			
Under 2 måneder	6,7	3,6	3,4
Mellem 2 måneder og 1 år	7,2	17,7	10,5
Over 1 år	2,8	14,0	8,4
Økonomisk kompensation til offeret			
Under 50.000 kr.	0,7	0,3	0,5
Mellem 50.000 og 100.000 kr.	0,3	0,4	0,3
Over 100.000 kr.	0,1	0,6	0,6

Tabel 7.8. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte tidligere er straffet (oversigt)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Ingen straf	5	1	1
Bøde	30	24	26
Betinget fængsel	42	27	27
Konfliktråd	1	2	1
Samfundstjeneste	18	32	19
Elektronisk fodlænke	4	9	4
Ubetinget fængsel	36	42	53
Behandling af gerningsmanden	17	35	22
Økonomisk komp. til offeret	1	1	1

Tabel 7.9. Befolkningens syn på straffen for salg af kokain på diskotek, når tiltalte er tidligere straffet (summerisk)

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Indespærring (ubetinget frihedsstraf)	37	50	55
Betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	77	74	80
Bøde og/eller betinget og/eller ubetinget frihedsstraf	89	81	88
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret	19	33	20
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling	45	53	42
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller bøde	32	57	36
Konfliktråd og/eller samfundstjeneste og/eller kompensation til offeret og/eller behandling og/eller bøde	57	75	57

Også når det drejer sig om tiltalt, der tidligere er dømt for slag af narkotika, er mænd klart strengere i deres indstilling end kvinder, jf. tabel 7.11. Blandt mænd er der et flertal for, at der skal anvendes ubetinget straf i denne form for sager (54 pct.). Det er der ikke blandt kvinder (43 pct.). De unge (såvel mænd som kvinder) er de mildest indstillede, men de ældste kvinder (50-79 år) ligger på samme niveau som de unge i deres holdning til, hvordan de synes, der skal straffes.

Tabel 7.10. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener, at en domstol vil dømme tiltalte til indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	42	32	38
30-49 år	44	35	40
50-79 år	39	30	34
Alle	41	32	37

Tabel 7.11. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	42	40	41
30-49 år	56	48	52
50-79 år	57	41	49
Alle	54	43	49

Tabel 7.12. Procent mænd og kvinder i forskellige aldersklasser der mener at folk i almindelighed vil idømme tiltalte indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) i en sag om salg af kokain, når tiltalte er tidligere straffet

	Mænd	Kvinder	Alle
18-29 år	44	43	44
30-49 år	60	54	57
50-79 år	60	44	52
Alle	57	47	52

Betydningen af personlige forhold

Forskellene mellem, hvordan danskernes synes, der bør straffes mv. i sagen om salg af narkotika set i forhold til, om tiltalte tidligere er straffet herfor eller ej, er opsummeret i figur 7.1. (jf. tabel 7.2 og 7.7).

Tillige med hidtidig kriminalitet blev tiltaltes alder, mulige sociale problemer og etniske oprindelse også omtalt og beskrevet forskelligt i de versioner af sagen, som forskellige grupper af udsurgte fik forelagt.

I halvdelen af spørgeskemaerne blev tiltalte omtalt og beskrevet som en person på 17 år og i den anden halvdel som en person på 39 år. Sagen vedrørende salg af kokain er den eneste af alle sager i undersøgelsen, hvor det er søgt aflæst, hvordan danskerne synes en person under 18 år skal straffes. Det viser sig at gøre en klar forskel, jf. figur 7.2: Relativt flere danskere tror, at en domstol vil anvende ubetinget frihedsstraf over for en 39-årig end en 17-årig, relativt flere synes selv det samme, og relativt flere tror, at folk i almindelighed synes, at det skal være sådan.

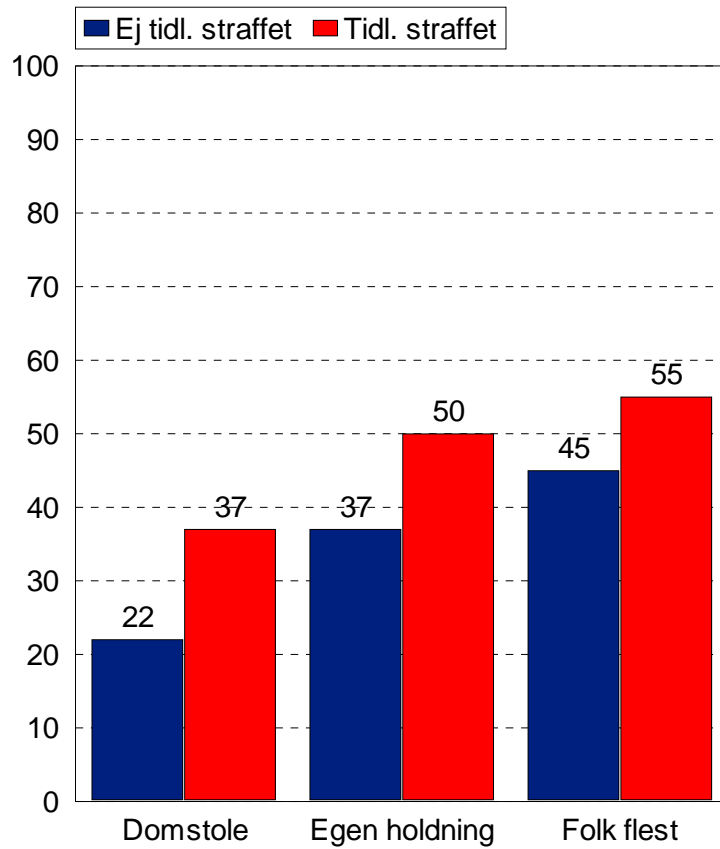
Med hensyn til forekomsten af sociale problemer ville det have været nærliggende at få vurderet, hvordan befolkningen så på sagen i forhold til, om tiltalte selv var bruger/misbruger af narkotika eller ej. Ud fra de diskussioner, der foregik på fokusgruppemøder om sagen (se nærmere herom i det følgende), er det et kvalificeret gæt, at man ville se mildere på en sag, hvor tiltalte selv er bruger/misbruger, end på en sag hvor dette ikke er tilfældet. I to af de tre fokusgruppemøder,¹³⁴ der blev afholdt, mente flere deltagere, at Janus skulle have en mildere dom, hvis han var misbruger, fordi det så ikke er så kynisk. Der var dog også flere i disse grupper, der var lodret uenige i denne holdning og som mente, at det ikke skulle have indflydelse på dommen, hvorvidt han brugte penge til narkotika eller ej.

Af hensyn til sammenligneligheden med de øvrige sager blev det imidlertid valgt at beskrive tiltalte, der havde problemer, på samme måde som i de øvrige sager, dvs. som en person der var arbejdsløs, og som havde alkoholproblemer. I den anden halvdel af spørgeskemaerne blev tiltalte beskrevet som en person med almindelig familiemæssig baggrund og fast arbejde. Af figur 7.3 fremgår det, at danskerne ikke mener, at dette vil gøre nogen forskel i, hvordan domstolene dømmer, at det ikke vil

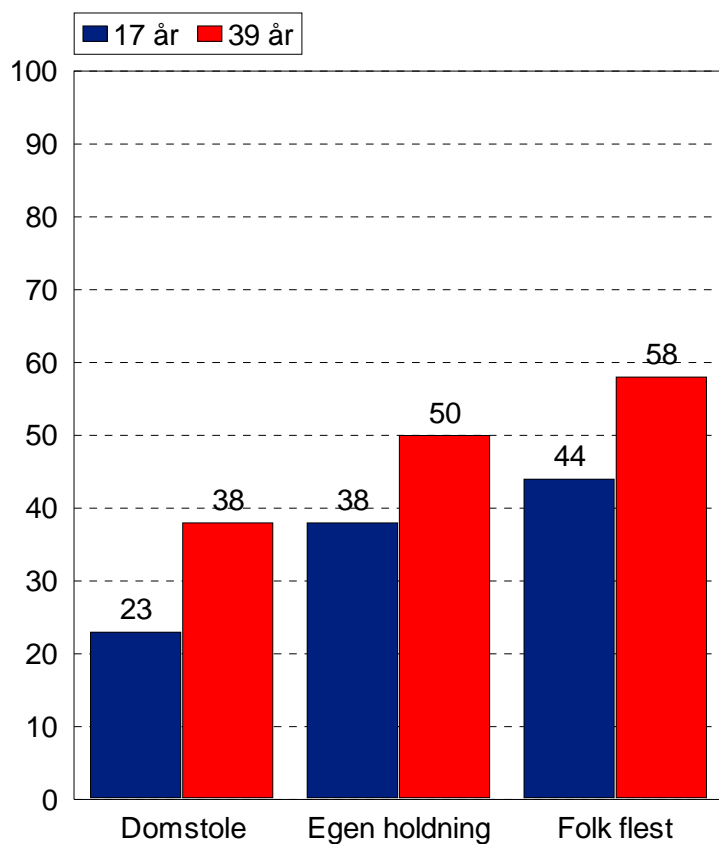
¹³⁴ Det var fokusgruppemøderne med de 30-49-årige og de 50-74-årige.

gøre nogen forskel for hvordan de selv dømmes, og at man heller ikke tror, det vil gøre nogen forskel for folk i almindelighed.

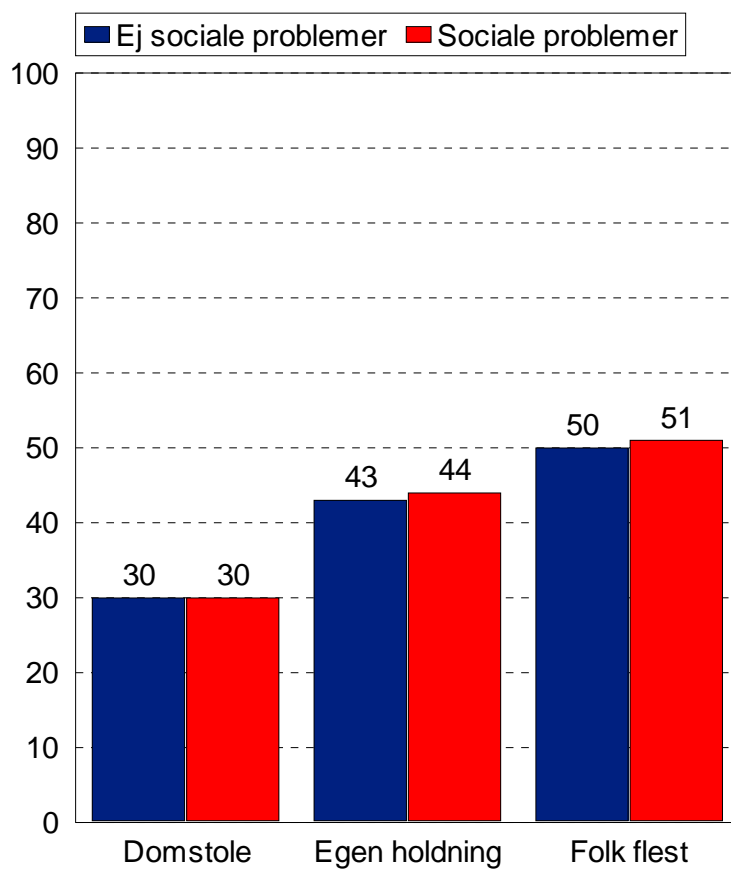
Figur 7.1. Sag om salg af kokain: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte tidligere er straffet eller ej

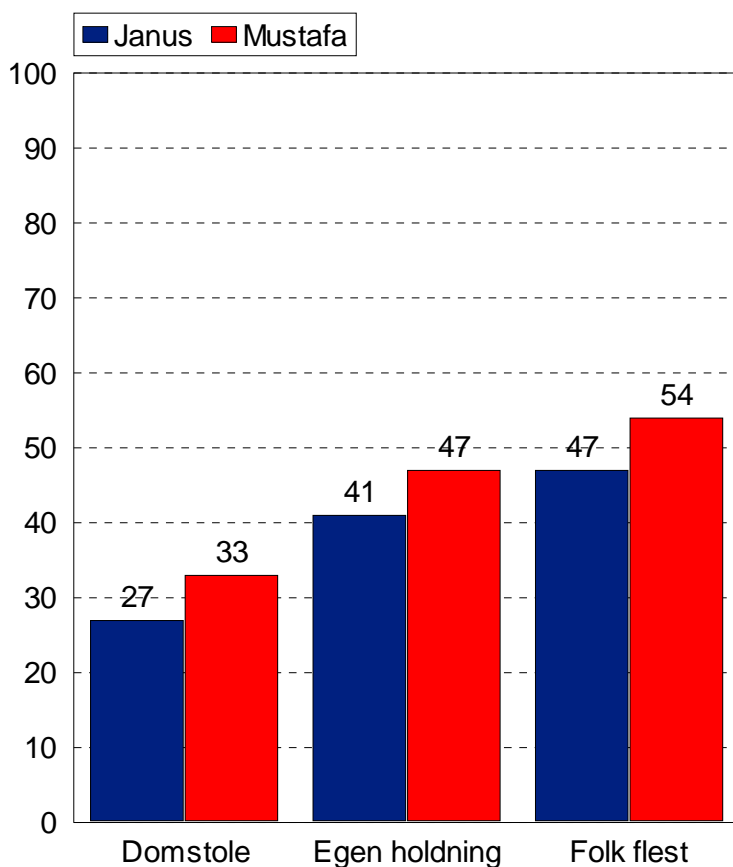
Figur 7.2. Sag om salg af kokain: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte er 17 eller 39 år

Figur 7.3. Sag om salg af kokain: Procent der mener, domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Figur 7.4. Sag om salg af kokain: Procent der mener domstole vil idømme ubetinget frihedsstraf, procent der selv vil gøre det, og procent der tror folk i almindelighed vil gøre det – set i forhold til om tiltaltes etniske oprindelse er dansk (Janus) eller ikke dansk (Mustafa)

I den ene halvdel af case-beskrivelserne blev tiltalte omtalt som en person lydende navnet Janus, og det blev beskrevet, at Janus hele sit liv havde boet i en dansk provinsby. I den anden halvdel hed tiltalte Mustafa, og det blev beskrevet, at Mustafa oprindelig kom fra Tyrkiet, men at han nu havde boet i Danmark i 10 år.

Figur 7.4 viser, at der er flere, der – alt andet lige, dvs. for samme handling, samme alder osv. – tror, at Mustafa vil blive idømt en ubetinget frihedsstraf ved en domstol end Janus. Der er også flere, der selv ville gøre det, hvis de var dommer – og man tror også, at det vil gøre sig gældende for folk i almindelighed. Man skal her erindre sig, at danskerne ikke er blevet spurgt direkte, om de synes, det skal gøre nogen forskel, om man har dansk eller ikke-dansk etnisk oprindelse. Der er tale om en sammenligning af reaktionerne for fuldstændigt sammenlignelige befolkningsgrupper. Den forskel, der gør sig gældende, kan altså meget vel være ubevidst. Det er ikke utænkeligt, at langt de

fleste direkte adspurgt ville tage afstand fra, at etnisk oprindelse skulle betyde noget for strafudmålingens strengthed.

Fra opsummeret sag til retssag og votering

Men hvordan ville danskerne dømme, hvis de i en sag stod i en (endnu) mere virkelig situation end overfor en opsummeret sag? Hvordan ville man dømme, hvis man sad som dommer i en retssag og efterfølgende havde mulighed for at diskutere og votere sagen med andre? Vil det betyde noget for, hvordan man synes, der bør straffes – og hvis det vil, vil det så betyde, man bliver mildere eller strengere?

Dette er undersøgt ved at ”oversætte” og ”udfolde” den opsummerede kokainsag til en retssag med følgende forløb:

Retssag om salg af kokain

DOMMER
(Sædvanlig indledning)

TILTALTE
(Oplyser sit navn – Janus Hansen - og cpr.nr. – 090578-3723)

DOMMER
(Giver ordet til anklageren)

ANKLAGER
(Læser anklageskriftet op)

Janus Hansen tiltales for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer § 3, stk. 1, jf. stk. 2, nr. 2, jf. bekendtgørelse om euforiserende stoffer § 27, stk. 1, jf. § 3, stk. 2, jf. § 1, jf. bilag 1, liste B, nr. 29, ved onsdag den 5. juli 2006 omkring klokken 01.00 på Diskotek Inn, Nørregade 27, København K, at have solgt to salgsbreve med hver ca. 0,35 gram kokain til én diskoteksgæst og at have været i besiddelse af yderligere 8 tilsvarende salgsbreve med henblik på videresalg på diskoteket med henblik på en samlet fortjeneste på ca. 1.000.

DOMMEREN
(Spørger tiltaltes forsvarer, om tiltalte nægter eller erkender sig skyldig)

FORSVAREREN
Min klient kan erkende besiddelse af 8 salgsbreve med henblik på videresalg, men han nægter sig skyldig i at have solgt 2 salgsbreve, før han blev pågrebet.

DOMMEREN

(Oplyser tiltalte om tiltaltes ret til ikke at udtale sig. Spørger tiltalte, om han gerne vil svare på spørgsmål)

TILTALTE

Ja, jeg vil gerne svare på spørgsmål

DOMMEREN

(giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Var du på Diskotek Inn i Nørregade tirsdag den 4. juli her i år, om aftenen og ud på natten?

TILTALTE

Ja, det var jeg.

ANKLAGER

Er det et sted, du kender?

TILTALTE

Ja, jeg kommer der engang imellem

ANKLAGER

Var du alene den aften på diskoteket, eller var du sammen med nogen?

TILTALTE

Jeg var taget der ind alene, men jeg mødte da et par stykker derinde, som jeg sådan kender fra byen.

ANKLAGER

Hvorfor var du taget ind på diskoteket den her tirsdag aften?

TILTALTE

Jeg skulle bare ind og se, om der skete noget.

ANKLAGER

Det står i en politirapport – i bilag 1, side 2 – at du blev anholdt inde på diskoteket kl. 01.10. Er det rigtigt?

TILTALTE

Ja, det skal nok passe, at det var omkring det tidspunkt.

ANKLAGER

Vi kan også se i politirapporten – det er stadig bilag 1, side 2, - at du ved anholdelsen havde 8 salgsbreve med kokain på dig, er det rigtigt?

TILTALTE

Ja

ANKLAGER

Hvor havde du de 8 salgsbreve fra?

TILTALTE

Dem havde jeg selv lavet

ANKLAGER

Så du havde altså selv noget kokain, som du lagde i nogle salgsbreve?

TILTALTE

Ja, det gjorde jeg derhjemme

ANKLAGER

Hvor meget kokain var der i hvert salgsbrev

TILTALTE

Der var sådan ca. 0.35 gram.

ANKLAGER

Hvem havde du købt det kokain af?

TILTALTE

Det har min forsvarer sagt, at jeg ikke behøver at sige – er det ikke rigtigt, at jeg ikke behøver at sige det?

ANKLAGER

Jo, det er rigtigt, at du ikke behøver at sige det. Hvorfor vil du ikke sige det?

TILTALTE

Det har jeg bare ikke lyst til

ANKLAGER

Okay – vil du så fortælle, hvor meget du betalte for det kokain, som du kom i poserne?

TILTALTE

Ja, det kan jeg da godt. Jeg gav 2.400 kr.

ANKLAGER

Og hvad skulle du med det her kokain?

TILTALTE

Jeg ville sælge det for at skaffe nogle penge.

ANKLAGER

Så du havde tænkt dig at sælge den inde på diskoteket?

TILTALTE

Ja, jeg havde hørt, at det var en rimelig hurtig måde at tjene penge på – og jeg stod altså lige og manglede nogen

ANKLAGER

Hvor meget skulle folk så betale for at købe sådan et salgsbrev af dig?

TILTALTE

Ham, jeg havde købt kokainen af, sagde, at man kunne sælge sådan et salgsbrev for 400 kr.

ANKLAGER

Så når du selv havde givet 2.400 kr. for kokain nok til 8 salgsbreve, så svarer det til, at du selv havde givet 300 kr. for et salgsbrev – sådan at du altså ville tjene 100 kr. på hvert salgsbrev. Er det rigtig forstået?

TILTALTE

Ja. Det er rigtig nok

ANKLAGER

Fik du så solgt nogle salgsbreve?

TILTALTE

Nej – det nåede jeg jo ikke, før jeg blev anholdt.

ANKLAGER

Men havde du så prøvet at sælge nogen, før du blev anholdt?

TILTALTE

Ja, altså, da jeg blev anholdt, stod jeg jo ligesom med hænderne nede i lommen og havde faktisk to salgsbreve i hånden, da betjenten flåede min hånd op af jakken, så det kan jeg nok ikke løbe fra.

ANKLAGER

Var det nogen, du kendte, dem du prøvede at sælge til?

TILTALTE

Nej

ANKLAGER

Hvordan kom du så i kontakt med dem?

TILTALTE

Jæe, altså jeg gik bare rundt og spurgte folk, om de havde lyst til at prøve noget vildt.

ANKLAGER

Kan du huske, om du på noget tidspunkt havde kontakt med en skaldet mand oppe i barren?

TILTALTE

Nej – det siger mig ikke lige noget – der var jo ret mange mennesker og sådan noget flimrende lys og sådan – så jeg lagde ikke rigtig mærke til nogen bestemt.

ANKLAGER

Janus, man kan se i politirapporten – bilag 1, side 2 – at du havde 800 kr. i sedler på dig, da du blev anholdt. Er det rigtigt?

TILTALTE

Ja, det skal nok passe.

ANKLAGER

Hvor havde du dem fra?

TILTALTE

Dem havde jeg fået af en, jeg mødte på diskoteket, som skyldte mig penge.

ANKLAGER

Men jeg forstod dig sådan lige før, at du prøvede at sælge kokainen, fordi du manglede penge – hvordan passer det med, at du går rundt med 800 kr. på dig?

TILTALTE

Altså, jeg har jo lige sagt, at jeg mødte en, der skyldte mig penge nede på diskoteket – jeg kunne da ikke vide, at jeg lige ville møde ham der, vel?

ANKLAGER

Hvad hedder han, ham der skyldte dig penge?

TILTALTE

Han hedder vist Preben et eller andet – jeg kan ikke helt huske det.

ANKLAGER

Tak, jeg har ikke flere spørgsmål.

DOMMEREN

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVARER

Ja tak. Janus nu skal vi jo høre lidt om baggrunden for det her – hvor fik du egentlig idéen til at sælge de her 8 breve med kokain?

TILTALTE

Jo, altså det var en fyr, jeg selv havde mødt nede på diskotek Inn, som sagde, at det var en rimelig hurtig måde at lave nogen penge på.

FORSVARER

Okay, så du gjorde det altså, fordi du manglede penge?

TILTALTE

Ja

FORSVARER

Hvad skulle du bruge de penge til?

TILTALTE

Jo altså jeg ville gerne have lidt ekstra til sommerferien, hvor min datter kommer over fra sin mor og skal bo en uge hos mig.

FORSVARER

Okay. Og nu har vi jo hørt din forklaring om, hvad der så skete nede på diskoteket. Men jeg skal lige være helt sikker på, at der hele tiden kun har været de 8 salgsbreve?

TILTALTE

Ja, der har kun været 8.

FORSVARER

Og nu de 800 kr., ham der Preben skyldte dig, hvorfor skyldte han dig penge?

TILTALTE

Jeg havde lånt ham dem en anden aften nede på Inn

FORSVARER

Se, nu lyder det jo lidt mærkeligt for os andre, at man sådan går og låner penge ud til nogen, man ikke ved hvad hedder – hvordan foregik det egentlig, Janus?

TILTALTE

Jo, altså jeg havde kun set ham en aften før, nede på diskoteket, hvor jeg åbenbart var så tæskefuld, at jeg lånte ham pengene uden overhovedet at få hans nummer eller noget. Så jeg regnede ikke med at få dem igen – men han var åbenbart helt vildt ærlig.

FORSVARER

Tak, så har jeg ikke flere spørgsmål

DOMMER

Så må du gerne tage plads ved siden af din forsvarer, Janus Hansen.

TILTALTE

(Rejser sig og sætter sig ved siden af sin forsvarer)

DOMMEREN

Og så skal vi høre et vidne?

ANKLAGER

Ja, det første vidne er den gæst på diskoteket, som politiet mener var i færd med at købe kokain af tiltalte, da han blev anholdt. Nu skal jeg hente vidnet.

(anklageren henter vidnet, der tager plads i midten)

DOMMEREN

(spørger til vidnets identitet)

VIDNE 1

Mit navn er Martin Hansen

DOMMEREN

(Formaner videt at tale sandt – (men eftersom det også er strafbart at købe kokain, må sandhedsformaningene indeholde vejledning om retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1, og et spørgsmål til vidnet om han gerne vil udtale sig).

VIDNE 1

Jeg vil gerne udtale mig

DOMMEREN

Giver ordet til anklageren

ANKLAGER

Er du klar over, hvorfor du er indkaldt som vidne her i dag? Altså hvad sagen handler om?

VIDNE 1

Ja

ANKLAGER

Var du til stede på Diskotek Inn i Nørregade natten mellem tirsdag den 4. juli og onsdag den 5. juli i år?

VIDNE 1

Ja

ANKLAGER

Kender du tiltalte, altså den mand, der sidder derovre?

VIDNE 1

Altså, jeg så ham godt den aften inde på diskoteket, men jeg ved ikke lige, hvad han hedder eller noget.

ANKLAGER

Du siger, at du så ham. Snakkede du også med ham?

VIDNE 1

Ja, lige sådan kort

ANKLAGER

Hvordan kom I i snak?

VIDNE 1

Han spurgte vist, om jeg havde en smøg eller noget.

ANKLAGER

Snakkede i på noget tidspunkt om kokain?

VIDNE 1

Nej – det gjorde vi ikke. Det bruger jeg altså ikke sådan noget, så jeg ville have husket det, hvis vi gjorde.

ANKLAGER

Nu skal du altså huske, at du udtaler dig under strafansvar, og så spørger jeg dig lige igen, om manden – den tiltalte – spurgte dig, om du var interesseret i noget kokain.

VIDNE 1

Nej – altså der var ret højt musik ikke – så jeg kan jo ikke være helt sikker, vel – men jeg er altså ret sikker på, at jeg ikke hørte noget om kokain – ikke noget jeg kan huske i hvert fald.

ANKLAGER

Var der noget med, at tiltalte blev anholdt, nærmest mens i snakkede sammen?

VIDNE 1

Ja – lige pludselig var der noget tumult, og der var en mand, som råbte politi og holdt fast i ham den tiltalte.

ANKLAGER

Hvad med dig – råbte politimanden noget til dig?

VIDNE 1

Det var lidt svært at høre noget derinde, men det kan godt være, at han råbte noget til mig.

ANKLAGER

Og hvad så – blev du der så for at se, om politimanden også skulle snakke med dig?

VIDNE 1

Nej – jeg blev altså helt vildt bange, og derfor løb jeg min vej – man hører jo så meget om vidner og trusler og den slags, og derfor var det eneste, jeg tænkte på, at komme væk derfra.

ANKLAGER

Jeg har ikke flere spørgsmål

DOMMER

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVARER

Nej

DOMMER

(Siger det sædvanlige til vidnet inklusive vidnegodtgørelse, hvis det måtte falde naturligt)

VIDNE 1

(forlader retssalen)

DOMMEREN

Og så skal vi høre et vidne mere?

ANKLAGER

Ja, nu skal jeg hente ham

VIDNE 2

(tager plads i midten)

DOMMER

(Spørger til navn)

VIDNE 2

Lars Jansen

DOMMER

Og du er politibetjent?

VIDNE 2

Ja

DOMMER

(Sandhedsformaner over for betjenten og giver ordet til anklageren)

ANKLAGER

Lars Jansen, er det rigtigt forstået, at du befandt dig på Diskotek Inn kl. ca. 01.00 onsdag den 5. juli i år?

VIDNE 2

Ja – altså mig og en kollega var blevet kaldt til stedet, fordi vi havde fået et tip om, at der var en, der gik og solgte noget pulver til gæsterne – så vi kom nok derhen lidt før kl.

1.

ANKLAGER

Havde i uniform på den aften?

VIDNE 2

Nej – vi var i civil – ligesom jeg er i dag.

ANKLAGER

Og hvad skete der så, da I kom til stedet?

VIDNE 2

Jo altså min makker og jeg delte os, og så gik jeg ind på det største diskoteksområde, hvor jeg ret hurtigt spottede, at tiltalte var i gang med at prøve at sælge noget pulver til nogle forskellige gæster.

ANKLAGER

Hvordan så du det?

VIDNE 2

Jo altså vi kommer ret tit på diskoteket – fordi der bliver solgt en del stoffer derinde – og derfor er jeg sådan ret trænet i at spotte den der sådan lidt nervøse og søgende optræden, der er karakteristisk for dem, der prøver at sælge.

ANKLAGER

Så du så den tiltalte sælge noget?

VIDNE 2

Ja – på et tidspunkt, hvor jeg var ved at nærme mig ham oppe i baren, så jeg, at han stak en skaldet fyr to små poser og fik et bundt sedler tilbage.

ANKLAGER

Hvordan kunne du se det?

VIDNE 2

Jeg var ret tæt på på det tidspunkt – nok et par meter - hvor jeg stod sådan lidt skråt bagved dem. Tiltalte virkede meget nervøs og forsigtig – så jeg kunne ikke rigtig se, hvad han gav ham den skaldede. Men ham den skaldede var ret fuldt, og da han havde fået noget i hånden af den tiltalte, åbnede han hånden og tog de to poser op – som han sådan lidt blæret eller sådan viftede for næsen af en, der stod ved siden af ham oppe i baren.

ANKLAGER

Hvad skete der så mere?

VIDNE 2

Jo jeg koncentrede mig om den tiltalte, som gik videre og prøvede at sælge til en anden, hvor jeg så greb ind

ANKLAGER

Hvorfor greb du ikke ind under den første handel?

VIDNE 2

Jeg ville lige sikre mig, at jeg havde min makker med først: Men det skal lige siges, at tiltalte var meget rolig, da jeg anholdt ham – så jeg fik faktisk slet ikke brug for min makker.

ANKLAGER

Og I fandt tiltalte i besiddelse af 8 salgsbreve og 800 kr. er det rigtigt forstået?

VIDNE 2

Ja

ANKLAGER

Tak. Jeg har ikke flere spørgsmål.

DOMMEREN

Har forsvareren nogen spørgsmål?

FORSVAREREN

Ja, lige et enkelt.

Jeg skal lige være helt sikker på, at jeg har forstået dig rigtigt. Så du, hvad det var, tiltalte gav til ham den skaldede?

VIDNE 2

Nej, altså jeg så ikke sådan præcis, hvad den tiltalte gav ham, men da den skaldede åbnede hånden lige bagefter, var poserne der, og så gav den skaldede tiltalte nogen penge.

FORSVARER

Tak, ikke flere spørgsmål.

DOMMER

(Afslutter over for vidne 2)

VIDNE 2

(Forlader stedet)

DOMMEREN

Spørger, om der er yderligere bevisførelse

ANKLAGER

Nej

FORSVARER

Jeg har nogle spørgsmål til de personlige forhold

DOMMER

Så må du gerne tage plads i midten igen, Janus Hansen.

FORSVARER

Janus, jeg skal spørge lidt til dine personlige forhold – Vi kan se her, at du er 28 år gammel, ikke?

TILTALTE

Jo

FORSVARER

Hvad går du rundt og laver til daglig?

TILTALTE

Jeg arbejder på en byggeplads

FORSVARER

Som arbejdsmand?

TILTALTE

Ja

FORSVARER

Er det et fast job?

TILTALTE

Jaee. jeg har været hos den samme entreprenør i 8 år, så det er vel ret fast.

FORSVARER

Hvor meget tjener du om måneden?

TILTALTE

Ca. 20.000 før skat.

FORSVARER

Okay – men du sagde før, at du manglede penge?

TILTALTE

Jaee.. altså jeg har haft sådan en lidt vild periode – hvor vi gik meget i byen og sådan. Den er slut nu, men jeg stadig en del klatgæld fra den gang ...såee..

FORSVARER

Og du har en datter, sagde du?

TILTALTE

Ja, hun er 6 år og bor hos sin mor – men jeg ser hende hver anden weekend og så i ferien

FORSVARER

Har du nogen kæreste nu så?

TILTALTE

Ja, men vi bor altså hver for sig.

FORSVARER

Okay – og hvordan bor du så?

TILTALTE

Jeg bor i en ret god 2-værelseslejlighed ude i Vestbyen

FORSVARER

Man kan se i dine papirer, at du ikke har været i konflikt med loven før, Janus, passer det?

TILTALTE

Ja. Jeg har en helt ren straffeattest.

FORSVARER

Og misbrugsproblemer af nogen art – alkohol eller stoffer, har du det? Bruger du selv kokain ind imellem?

TILTALTE

Nej – jeg bruger aldrig selv kokain – det var kun for lige at tjene nogle hurtige penge. Og det med alkohol – altså jeg drikker til fester, ikke, og når jeg går i byen – men ikke sådan til daglig.

FORSVARER

Tak, så har jeg ikke flere spørgsmål.

Retssagen er søgt opbygget så tæt på den opsummerede sag som muligt, og det er sikret, at normalstraffen i denne sag vurderes til at være den samme som i den opsummerede sag, dvs. 80 dages ubetinget fængsel. Sagen er blevet indspillet på video, og herefter vist for tre forskellige aldersopdelte fokusgrupper.

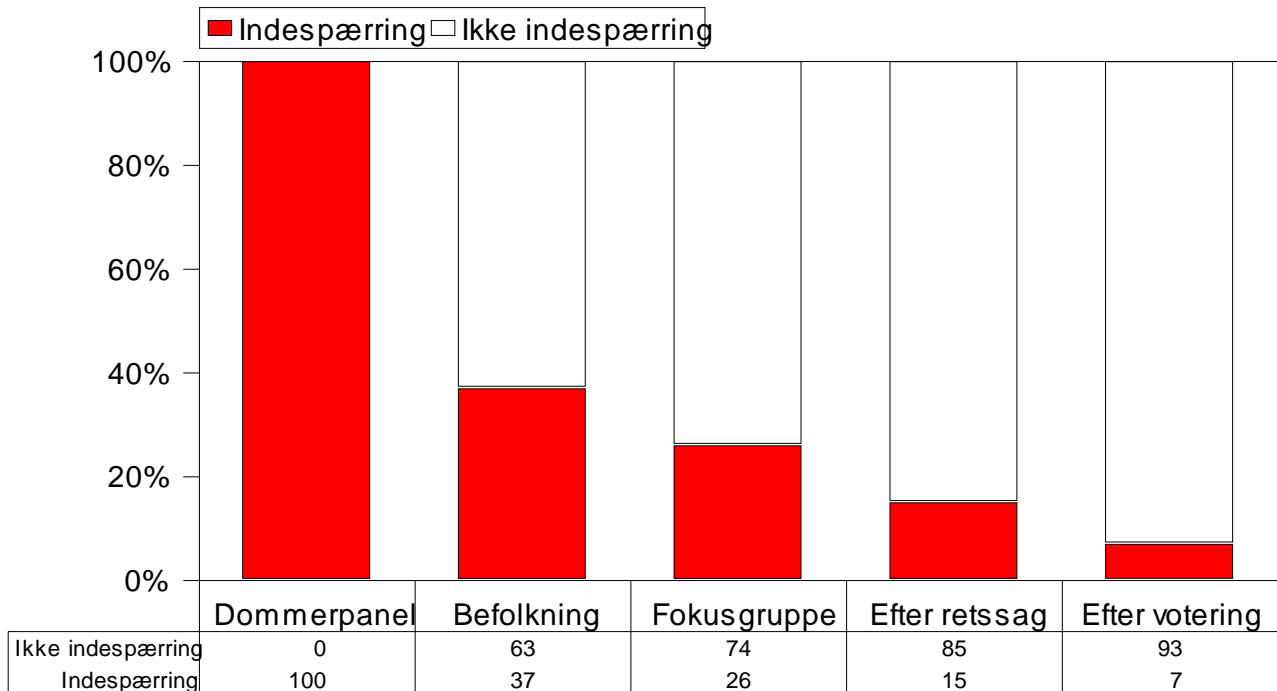
Det viser sig, at deltagerne i fokusgrupperne under ét som udgangspunkt havde en noget mildere holdning til, hvordan de syntes, der skulle straffes i sagen, jf. figur 7.5. Hvor det var 37 pct. af befolkningen, der ønskede anvendt en ubetinget frihedsstraf, var det kun 26 pct. af fokusgruppemedlemmerne.

Over halvdelen af fokusgruppedeltagerne ændrede holdning efter at have set retssagen, og to ud af tre af de, der ændrede holdning, ændrede holdning i formildende retning. 41 pct. var blevet mildere stemt i deres valg af straf, 41 pct. stod fast på udgangspunktet, og 19 pct. bevægede sig i strengere retning.

Fra retssagens afslutning og frem til efter diskussionen i grupperne mv. og votering skete der igen store forskydninger i, hvordan man syntes, der burde straffes. Knap halvdelen blev stående på det, de mente lige efter retssagen (48 pct.), mens fire ud af fem af de resterende bevægede sig i formildende retning.

Set over hele forløbet er det tæt ved otte ud af ti (78 pct.), der ændrede holdning til, hvor strengt de syntes, der skulle straffes i kokainsagen. 59 pct. bevægede sig i formildende retning, mens 19 pct. bevægede sig i strengere retning.

Figur 7.5. Procent der vil idømme en hidtil ustraffet ubetinget frihedsstraf i en sag om salg af kokain

Resultatet er, at hvor det var 26 pct., der efter den opsummerede sag mente, at der skulle anvendes ubetinget frihedsstraf, så var det kun 15 pct. efter retssagen, og meget få – 7 pct. – efter voteringen. Mere end ni ud af ti danskere ønskede nu – i en situation der er meget lig den situation, man ville være i, hvis man skulle dømmes i virkeligheden, bortset fra at der ikke har medvirket jurister i voteringen og ikke er blevet informeret om retspraksis – ikke at anvende en ubetinget frihedsstraf, det være sig i form af fængsel eller elektronisk fodlænke.

De kraftige tendenser i formildende retning fra opsummeret sag over retssag til voteret sag gjorde sig gældende i alle tre grupper og med nogenlunde samme styrke. Blandt de 18-29-årige bevægede 60 pct. sig i mildere retning, 20 pct. i strengere; blandt de 30-49-årige var det henholdsvis 56 og 22 pct., og blandt de 50-74-årige henholdsvis 63 og 13 pct.

Som tidligere nævnt var kvinderne som udgangspunkt, dem der ville dømmes mildest, men det er samtidig dem, der yderligere bevægede sig mest i formildende retning. Hele 71 pct. af kvinderne bevægede sig i mildere retning, 14 pct. i strengere. For mændenes del var det 53 pct., der bevægede sig i mildere retning, 23 pct. i strengere.

Ser man på de fokusgruppedeltagere, der som udgangspunkt – altså efter at have læst den opsummerede sag – mente, at Janus skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf, var der ikke en eneste, der i forløbet bevægede sig i strengere retning. Hele 86 pct. bevægede sig i formildende retning, mens 14 pct. blev stående på deres udgangspunkt. Blandt de fokusgruppedeltagere, der som udgangspunkt ikke ønskede idømt en ubetinget frihedsstraf, bevægede præcis halvdelen sig alligevel i formildende retning, og præcis en fjerdedel i strengere.

Der er en slående kontrast imellem de omfattende og betydelige holdningsændringer, der kan konstateres og registreres i de anonymt udfyldte spørgeskemaer på den ene side, og deltageres ”offentlige” svar på mødelederens spørgsmål om, hvorvidt nogen havde ændret holdning, på den anden. I den ”offentlige” diskussion var det kun få, der tilkendegav, at dette havde været tilfældet. Det er svært at tro, at dette skulle skyldes en fortrængning, eller at man ikke kunne huske, hvad man mente to-tre timer tidligere efter den opsummerede sag. Og det er svært at se bort fra den mulighed, at der findes en oplevet norm om, at i narkotikasager skal man ikke vise sig alt for blød og derved kunne blive oplevet som en person, der ikke tager dette problem alvorligt. Dette til trods for, at de

fleste faktisk ”offentligt” vurderede kokainsagen som en relativ mild forseelse. At man anså det for en mild forseelse blev begrundet med, at det ikke gik ud over et sagesløst offer, men villige købere, samt at deltagerne vurderede den mængde narkotika, som Janus prøvede at sælge, som begrænset. Især den yngste gruppe lagde vægt på, at den ”bløde” sag gjorde dem mindre orienterede mod straf som hævn, end de ville have været i en grovere sag.

For ganske enkelte deltagere var det moralske og repressive argument det vigtigste og afgørende hele vejen igennem diskussionen. Her blev det forkastelige og uantagelige i alle former for narko-handel fremholdt, og vigtigheden af at samfundet sender et kraftigt signal i den slags sager. Det var disse deltagere – to i alt – der som udgangspunkt og hele vejen igennem fastholdt, at der skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf (den ene af kortere varighed og den anden på niveau med rets-praksis). Langt mere almindeligt var generelle markeringer af det grundlæggende uacceptable i narkotikahandel, men hvor stillingtagen til den konkrete sanktion, man syntes skulle anvendes, først og fremmest baserede sig på præventiv og anden nyttemæssig form for argumentation.

Kapitel 8

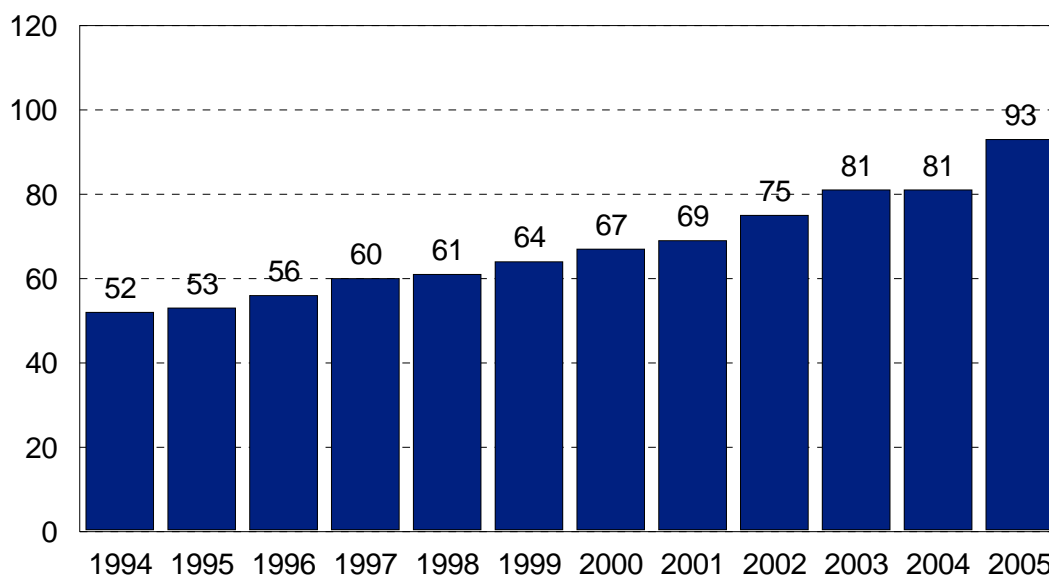
Oversigt, sammenfatning og perspektiver

I 2002 blev der taget politisk initiativ til en række markante strafskærpelser i Danmark vedrørende personfarlig og personskadelig kriminalitet. Disse tiltag er siden hen fulgt op med flere initiativer på andre lignende områder i de følgende år. Det er blevet dokumenteret, at initiativerne har været vellykkede i den forstand, at der faktisk siden på de fleste områder *er* sket strafskærpelser i det tilsligtede omfang.¹³⁵

Vurderet ud fra antal sager på de områder på strafskalaen, hvor tiltagene specielt har haft betydning, er der især tale om en forskydning i retning af, at straffen i sager, hvor normalstraffen ikke tidligere var ubetinget frihedsberøvelse, nu er blevet en relativ kort ubetinget fængselsstraf (som f.eks. ved biltyveri), og at straffen i sager, hvor normalstraffen tidligere var en relativ kort ubetinget fængselsstraf, nu er blevet en noget længere ubetinget fængselsstraf (som f.eks. for almindelig gadevold). Opgjort i antal sager er den sidste tendens af langt større betydning end den første. Figur 8.1 viser, hvordan den gennemsnitlige længde af de ubetingede frihedsstraffe for simpel vold (straffelovens § 244) har udviklet sig fra 1994 til 2005. Fra 2001 til 2005 er gennemsnitslængden øget med en tredjedel.

¹³⁵ Jf. Rigsadvokatens redegørelse af 11. juli 2006 om virkningerne af strafskærpelserne fra 2002.

Figur 8.1. Den gennemsnitlige længde af de ubetingede frihedsstraffe for simpel vold (straffelovens § 244), 1994-2005, opgjort i dage¹³⁶

Hovedbegrundelsen for de iværksatte straffeskærper har været hensynet til befolkningens retsfølelse. Det har været hævdet, at retspraksis på de berørte områder ikke levede op til befolkningens ønsker om, hvordan der skulle straffes. Befolkningen ønskede strengere straffe for vold, voldtægt, hensynsløs kørsel i trafikken mv., altså personfarlig og personskadelig kriminalitet. Det har eksplicit været tilkendegivet, at spørgsmålet om, hvordan ændringerne eventuelt ville eller kunne påvirke kriminaliteten, dvs. de nyttemæssige konsekvenser, var af mindre betydning.

Instrumentet til at få hævet straffene har først og fremmest været en forhøjelse af strafferammer, f.eks. en fordobling af strafferammen for simpel vold fra 1 år og 6 måneder til 3 år (straffelovens § 244) ledsaget af konkrete politiske tilkendegivelser af, præcis hvor meget straffene ønskedes skærpet (i eksemplet her, med en tredjedel). Når man har grebet til forhøjelser af strafferammer, har det været ud fra en vis rastløshed eller måske ligefrem træthed over, at domstolene ikke selv har været i stand til at "læse" og indrette sig efter de politiske signaler og befolkningens retsfølelse vedrørende strafudmålingen i sager om personfarlig og personskadelig kriminalitet, uanset at befolkningen i form af lægdommere medvirker i vidt omfang i domstolenes virksomhed, men selvfølgelig også, at

¹³⁶ Kilde: *Udviklingen i anmeldelsestallene og i straffene for vold. Foreløbig opgørelse*. Justitsministeriets Forskningsenhed, maj 2006.

der efter det politiske systemskifte i slutningen af 2001 nu var et politisk flertal bag sådanne initiativer.¹³⁷

Demokrati og retsfølelse

Uanset mulig politisk uenighed om de stedfundne strafskærpelser mv., er der givetvis grundlæggende enighed om, at straffene og deres udmåling i en eller anden forstand skal afspejle befolkningens retsfølelse. De fleste vil mene, at det er grundlæggende for et *demokrati*, at det forholder sig sådan. De fleste vil sikkert også mene, at det ud fra *nyttmæssige begrundelser* er vigtigt, at det forholder sig sådan, idet det ikke blot er en del af, men også en forudsætning for demokratiet. Hvis straffesystemet kommer i utakt med befolkningens retsfølelse, kan man risikere, at befolkningen mister tilliden til det strafferetlige system og måske hele retssystemet som sådant og tager skeen i egen hånd i form af selvtægt, oprør el.lign.

Det er således særdeles vigtigt for demokratiets legitimitet og effektivitet, at man kender til befolkningens retsfølelse, og at man skaber systemer, der muliggør, at denne retsfølelse på en eller anden måde får sit udtryk i de straffe vi har, i strafudmålingen og i den måde den udmålte straf effektueres på..

På denne baggrund kan man undre sig over, hvor lidt der i Danmark i tidens løb er gjort for konkret at forsøge at kortlægge danskernes retsfølelse eller retsbevidsthed. De undersøgelser, der er baggrunden for nærværende rapport, og som forsøger at afdække danskernes syn på straf på visse områder, er ikke de første undersøgelser, der er foretaget, men der er ikke mange forgængere. Det synes som om, man på den ene side via lægdommerinstitutionen på det konkrete plan mener at have fået etableret en struktur, der på tilstrækkelig måde sikrer, at danskernes retsfølelse får gennemslag i strafudmålingen, og at retsfølelsen på den anden side er en så almen og velkendt følelse, at man kender den tilstrækkeligt ud fra, hvad man selv mener, og hvad man fornemmer fra de andre mennesker, man kommer i berøring med, læser i læserbreve, ser i enkeltstående opinionsundersøgelser osv.

¹³⁷ Der blev af den socialdemokratisk ledede regering i 1994 og 1997 foretaget visse strafskærpelser, men ikke af tilsvarende rækkevidde som strafskærpelserne i 2002. Der havde i årene op til 2002 af den borgerlige opposition tillige været fremsat lovforslag med store lighedspunkter med det, der blev vedtaget i 2002, men der kunne ikke før det politiske systemskifte fra en socialdemokratisk til en borgerlig ledet regering etableres flertal for disse lovforslag.

Undersøgelse af danskernes retsfølelse

Med det formål at afdække den del af danskernes retsfølelse anno 2006, der har at gøre med danskernes syn på, hvordan der straffes, og hvordan der bør straffes,¹³⁸ er der gennemført i alt tre undersøgelser (se tabel 8.2). Tidligere danske undersøgelser og også undersøgelser gennemført i udlandet har gjort det klart, at retsfølelse er et komplekst og sammensat fænomen, der har en række forskellige ”lag” og fremtrædelsesformer, som ikke nødvendigvis har meget med hinanden at gøre.

Tabel 8.1. Principskitse for studiet af befolkningens retsfølelse

	Det strafferetlige system		Det øvrige retssystem
	Straffe og strafudmåling	Straffeprocessen	
Den generelle retsfølelse			
Den informerede retsfølelse			
Den konkrete retsfølelse			

Den generelle retsfølelse er de holdninger og følelser, man på det helt overordnede plan har til straf, især følelsen af om man synes, at kriminalitet i samfundets straffes for mildt, for strengt eller tilpas. Danskernes generelle retsfølelse er søgt belyst gennem en telefoninterviewundersøgelse med et repræsentativt udsnit af befolkningen på 18 år og derover. I alt blev der interviewet 1.000 personer, og svarprocenten i undersøgelsen blev 44. Undersøgelsen blev gennemført af Synovate Vilstrup i september 2006.

Den informerede retsfølelse er de holdninger og følelser, man har til straf, når sagens grundlæggende karakter er kendt, og man systematisk er oplyst om de forskellige foreliggende sanktionsmu-

¹³⁸ Retfælelse vedrører selvfølgelig andet end spørgsmålet om, hvilke straffe, der skal forefindes, og hvordan disse straffe skal udmåles. Retfælelse omfatter også holdninger til straffeprocessen, eksempelvis politiets beføjelser, domstolens opbygning osv., ligesom retfælelse inkluderer holdninger til og følelser over for den ikke-strafferetlige del af retssystemet, f.eks. den offentlige forvaltning, og generelle retsprincipper som sådan, jf. tabel 8.1. De stiplede linier i tabellen skal tjene til at understrege, at der ikke er nogen skarpe skel mellem de tre former for retfælelse. Overgangen mellem dem er glidende, og der er nærmest tale om en slags skala fra det generelle og uinformerede i den ene ende til det konkrete og informerede i den anden. I indeværende rapport fokuseres udelukkende på den del af retfælelsen, der vedrører strafudmåling. ”Retfælelse” er et snævrere begreb end ”retsbevidsthed”. Udover retfælelsen (holdningerne) indbefatter retsbevidsthed også viden. Selv om der i rapporten tangeres emner, der har med viden om straffanvendelse at gøre, er der, fordi vi ikke er i stand til fuldt ud at afgøre, om der er tale om viden eller holdninger – og for nemheds skyld – anvendt begrebet retfælelse. Mange har – med særdeles god ret – påpeget kompleksiteten og tvetydighederne i begreberne retfælelse og retsbevidsthed, se f.eks. Jesper Ryberg: *Retfælelsen. En bog om straf og etik*. Roskilde Universitetsforlag, 2006. Denne vigtige begrebsdefinition forfølges ikke direkte i nærværende rapport, der i stedet fokuserer på nogle konkrete empiriske betydninger af begreberne retfælelse og retsbevidsthed.

ligheder (opsummerede sager). Danskernes informerede retsfølelse er søgt belyst gennem en post-spørgeskemaundersøgelse med et repræsentativt udsnit af befolkningen mellem 18 og 79 år. I alt blev der modtaget udfyldte skemaer fra 1.364 personer, og svarprocenten i undersøgelsen blev 49. Undersøgelsen blev gennemført af Socialforskningsinstituttet i perioden fra maj til juli 2006.

Tabel 8.2. De gennemførte empiriske undersøgelser af befolkningens retsfølelse

	Empirisk fokus (typeeksempel)	Undersøgelsesmetode	Befolkningsgruppe	Undersøgelse foretaget af ...	Undersøgelse finansieret af ...
Den generelle retsfølelse	<i>Mener du, at straffene her i landet er passende, for strenge eller for milde?</i>	Telefoninterview (sept. 2006)	1.000 personer i alderen 18 år og opefter	Synovate Vilstrup	Synovate Vilstrup
Den informerede retsfølelse	<i>Efter at have læst hovedtrækkene i denne sag og være blevet informeret om sanktionsmulighederne, hvordan synes du så, at der skal straffes?</i>	Postspørgeskema (maj-juli 2006)	1.364 personer i alderen 18-79 år	Socialforskningsinstituttet (SFI)	Justitsministeriet
Den konkrete retsfølelse	<i>Efter at have overværet denne retssag, at være blevet informeret om sanktionsmulighederne og havde haft mulighed for at diskutere begge dele med andre, hvordan synes du så, at der skal straffes?</i>	Fokusgruppemøder (august 2006)	116 personer i alderen 18-74 år, fordelt på 12 møder	Synovate Vilstrup	Margot og Thorvald Dreyers Fond

Den konkrete retsfølelse er de holdninger og følelser, man har til straf, når det, man skal forholde sig til, svarer til, hvad der bliver oplyst og præsenteret i en retssag, og hvor man efterfølgende har mulighed for at diskutere (votere) sagen med andre, kort sagt når man skal være ”rigtig” dommer i en ”rigtig” sag. Fokus er her på den ”fri”, ”private” eller ”egentlige” retsfølelse, dvs. de holdninger og følelser man har uden at være blevet ”belært” om juridiske doktriner, gældende ret el.lign. Danskernes konkrete retsfølelse er søgt belyst gennem 12 fokusgruppemøder med i alt 116 deltagere,

hvor grupperne er blevet forevist en retssag på video, informeret om sanktionsmuligheder og har haft mulighed for at diskutere sag og sanktioner indbyrdes på en struktureret måde. Fokusgruppedeltagerne er blevet rekrutteret på en sådan måde, at de var repræsentative for 18-74-årige i Danmark med hensyn til køn og – ikke mindst – med hensyn til den generelle retsfølelse.

Undersøgelsens grundlæggende hypoteser

Undersøgelserne har ikke været styret af bestemte forventninger om, hvad danskernes holdning præcist ville være til bestemte former for forbrydelser, men derimod tre hypoteser om retsfølelsens grundlæggende karakter. Disse tre hypoteser er udsprunget af tidligere forskning og undersøgelser på området.

I forlængelse af opdelingen i tre grundlæggende former for retsfølelse har det været hypotesen, at disse lag af holdninger og følelser kun i ringe grad eller slet ikke er indbyrdes relaterede. Det er en hypotese om, at vi så at sige ikke kan udlede specielt de informerede og konkrete holdninger af, hvad folk har af generelle synspunkter på straf.

Begrundelsen for denne hypotese er en antagelse om, at når vi uforpligtende skal udtale os om generelle samfundsforhold og forhold mennesker imellem, så styres og retledes vi af vore grundlæggende værdier om, hvad der er godt og ondt. Referencerammen og argumentationsformen er her af moralsk karakter. Når vi derimod på mere forpligtende vis skal handle i forhold til andre mennesker på måder, der kan have store konsekvenser for disse mennesker, så spiller de overordnede moralske principper en mindre rolle, og vi styres eller retledes af at søge ”det bedst mulige”, dvs. at gøre noget der er nyttigt eller i hvert fald skader så lidt som muligt. Det samme menneske kan handle vidt forskelligt afhængig af, om det i en situation er en moralsk referenceramme, der er dominerende, eller en nyttemæssig.

Den anden hovedhypotese har været, at når vi bevæger os fra den generelle retsfølelse til den informerede og konkrete, så nuanceres holdningerne og meningene i stadigt stigende grad. Der bliver større forskelle mellem, hvad folk mener, samtidig med at de enkeltes meninger bliver mere forbeholdne og forsigtige.

Begrundelsen for dennes hypotese er menneskers store forskellighed og livserfaring samt tilbøjelighed til bl.a. på baggrund heraf at opleve og opfatte konkrete ting, handlinger og personer på forskellig måde. Når vi da på det mere konkrete plan skal "være os selv" og handle og reagere i forhold til, hvad vi selv ser og opfatter på en forpligtende måde, så øges forskelligheden og forsigtigheden i vore reaktioner.

Den tredje hovedhypotese har været, at nettotendensen i de nævnte større nuanceringer går i formildende retning. Nogen "forandrer" sig ikke, men af de, der forandrer sig, er der flere, der bliver "slappere" end "strammere".

Begrundelsen for denne hypotese er, at det bliver sværere at være ond – og straf er jo en bevidst og tilsigtet pine af andre mennesker – jo tættere man kommer på et andet menneske og lærer dette andet menneske at kende "i kød og blod", som man eksempelvis gør det under forløbet af en retssag. Jo mere man lærer et andet menneske at kende, desto vanskeligere bliver det at se dette andet menneske som (kun) et monster. Det er nemmest, når man kun kender selve handlingen.

En tendens til, at den konkrete retsfølelse er mildere end den generelle, blev registreret allerede i forbindelse med de første retsbevidsthedsundersøgelser, der blev gennemført i Danmark i 1950'erne og 1960'erne. Berl Kutchinsky skriver her om nogle af resultaterne: "Der er dog enkelte resultater, der nok vil overraske de fleste. For eksempel, at over halvdelen af de adspurgte i 1954 gik ind for genindførelse af pryglestraf, og at dette stadig var stillingtagen hos en fjerdedel i 1962; eller at kun én person i hele almenmaterialet i Dan-54 var erklæret modstander af strafs-kærpelse under en eller anden form; ... Efter den første umiddelbare reaktion på tallene følger imidlertid en række alvorlige problemer: Hvad står dette resultat egentlig for? Hvilke holdninger er det vi har fået fat på? Er der tale om dybtliggende overbevisninger, veletablerede sentimente, indgroede fordomme, eller er det mere overfladisk opinion, vanetænkning, eftersnakken, der vender som vinden blæser?" Og så giver Kutchinsky i en note følgende illustration af, hvordan den mere konkrete stillingtagen kan være anderledes (og mildere): "Mest slående ytrede dette sig i nogle prøveinterviews, hvor forfatteren på stedet kunne få forsøgspersoner, der gik ind for pryglestraf, til tilsyneladende at ændre indstilling og erklære sig for modstandere af pryglestraf, blot ved at stille dem nogle tillægsspørgsmål: Skal det være med pisk eller stok? Hvem skal gøre det? Hvor mange slag? Hvor på kroppen? Osv. Om denne øjensynlige meningsændring var af mere stabil karakter, eller om der under denne igen lå et dybere, mere urokkeligt lag af fordomme, der i virkeligheden determinerede den først udtalte tilsyneladende så overfladiske holdning, er ikke til at vide."¹³⁹

¹³⁹ Berl Kutchinsky: *Den almindelige retsbevidsthed*. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1979, s. 93-94.

Det var i de samme år som den amerikanske socialpsykolog Stanley Milgram gennemførte sine berømte forsøg om menneskers villighed til at straffe hinanden under forskellige betingelser. Forsøgene viste bl.a., at jo tættere den, der skulle straffe, og den der skulle straffes, var på hinanden fysisk og/eller socialt, desto mildere blev der straffet.¹⁴⁰

I 1994 nedsatte Justitsministeriet efter forhandling med Det Grønlandske Hjemmestyre en kommission, der skulle foretage en gennemgang og nyvurdering af hele det grønlandske retsvæsen. I den forbindelse blev der bl.a. foretaget en undersøgelse af alle de kredsretsdomme i kriminalsager, der blev appelleret til landsretten i perioden fra 1992-96, i alt 361 domme. Næsten halvdelen af de ankede domme drejede sig om personfarlig kriminalitet (drab, voldtægt mv.). Alligevel var anklagemyndighedens påstand i flertallet af sagerne (ved kredsretsbehandlingen) gået ud på mindre indgribende foranstaltninger som bøde, erstatning, konfiskation, advarsel eller betinget dom, og i de fleste af disse sager havde kredsretten – der i Grønland udelukkende består af lægdommere – fulgt anklagerens påstand. Det var sket i tæt ved to ud af tre sager. Når dette ikke havde været tilfældet, var kredsretten oftere gået i en mildere end en strengere retning. Undersøgelsen viste endvidere, at i den mere professionelt juridisk dominerede landsretsbehandling af ankesagerne blev det først og fremmest anklagemyndighedens påstand, der var udslagsgivende for den endelige dom, men undersøgelsen viste også et andet interessant forhold: I kredsretten havde tiltalte næsten altid været til stede i retten, mens dette mere var undtagelsen end reglen i landsretten. Det viste sig at gøre en betydelig forskel for sagens afgørelse i landsretten, om tiltalte havde været til stedet eller ej. Når dommerne skulle ”se tiltalte i øjnene”, dvs. når tiltalte var til stede, skete der en formildelse i 41 pct. af sagerne i forhold til kredsrettens afgørelse, mens dette kun var tilfældet for 26 pct. af de sager, hvor tiltalte ikke var til stede. Set i forhold til anklagemyndighedens påstand var de tilsvarende procenter 54 og 31. Undersøgelsen viste videre, at jo større identifikationsmulighed dommerne i landsretten havde med tiltalte, desto større var udslaget på dommen i formildende retning af, om tiltalte havde været til stede eller ej.¹⁴¹

Undersøgelsens fokus

Det er naturligvis en umulig opgave i et enkelt sæt af undersøgelser at forsøge at kortlægge retsfølelsen i hele dens udstrækning, dvs. til alle mulige forskellige former for kriminalitet. Fokus har været – snarere end det håbløse i at gå i bredden – at forsøge at gå i dybden med et kriminalpolitisk set centralt område. Et sådant kan som udgangspunkt vælges enten ud fra kriminalitetens karakter eller ud fra straffens karakter. Vort udgangspunkt har været straffens karakter.

¹⁴⁰ Stanley Milgram: *Obedience to Authority*. Harper & Row Publishers, USA, 1974.

¹⁴¹ Flemming Balvig: *Det voldsomme samfund. Om vold som problem og fængsel som løsning. USA og Danmark. Bind II*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 2000, s. 371-383. Under ét er tendenserne et eksempel på en generel lovmæssighed, som kan formulere på følgende måde: ”The frequency and severity of punishment by third parties increases with social inequality and the breakdown of intimacy” (Donald Black: *The Social Structure of Right and Wrong*, Academic Press, Inc., San Diego, 1993, s. 149. Se også Peter Grabosky: ”The variability of punishment”, i Donald Black (red.): *Toward a General Theory of Social Control*, Academic Press, Inc., Orlando, 1984, s. 163-189 og Steven Spitzer: ”Punishment and social organization: a study of Durkheim’s theory of penal evolution”, *Law and Society Review*, 9, s. 613-635.

Den ubetingede frihedsstraf er den alvorligste sanktion, der findes i det danske retssystem, og derfor et centralt og vigtigt kriminalpolitisk fokuspunkt. Det særlige ved den måde, frihedsstraffen bruges på her i landet, er den omfattende brug af de relativt korte fængselsstraffe. I 2004 blev der afsagt 10.725 ubetingede fængselsstraffe. 30 pct. af disse vedrørte straffe på 7-30 dage, 23 pct. straffe på 31-60 dage, 12 pct. straffe på 2-3 måneder og 16 pct. straffe på 3-6 måneder. Mindst 80 pct. af alle ubetingede fængselsstraffe var altså straffe på et halvt år eller mindre.¹⁴² Man kan ligefrem tale om en slags nordisk ”straffemodell”, for situationen er tilsvarende i de andre nordiske lande: Den ubetingede frihedsstraf bruges relativt ofte, men typisk i form af relativt korte straffe. Resultatet er et dagligt gennemsnitligt belæg af indsatte i fængslerne pr. 100.000 indbyggere, der er relativt lavt. Den nordiske model modsvarer af en mellem- eller sydeuropæisk ”straffemodell”, hvor frihedsstraffen samlet set bruges mindre ofte, men til gengæld oftere – når den bruges – har karakter af lange straffe. Resultatet er her et dagligt gennemsnitligt belæg af indsatte i fængslerne pr. 100.000 indbyggere, der er relativt højt.¹⁴³

En sammenligning mellem Danmark og Tyskland er illustrativ.¹⁴⁴ Der er ingen grund til at antage, at kriminaliteten skulle være mindre i omfang eller mindre alvorlig i Tyskland end i Danmark. Forskelle i brug af frihedsstraffe mellem de to lande afspejler derfor primært reelle forskelle i straffesystemernes indretning og brug. I Danmark idømmes to-tre gange så mange mennesker en frihedsstraf i løbet af et år (set i forhold til folketallets størrelse) som i Tyskland. Denne forskel beror primært på den meget større anvendelse af korte ubetingede frihedsstraffe i Danmark, idet fire-fem gange så mange mennesker her idømmes en kort ubetinget frihedsstraf (set i forhold til folketallets størrelse). Der er primært tale om, at der i Tyskland i langt højere grad anvendes bøder og betingede domme i stedet for en kort ubetinget frihedsstraf. De relativt lange ubetingede frihedsstraffe anvendes således ”kun” med en overvægt på omkring 25 pct. i Tyskland, en forskel der dog på sin side er stor nok til at betyde et gennemsnitligt dagligt belæg i de tyske fængsler, der er op mod en halv gang større end i Danmark. Baggrunden for den meget markante forskel mellem Danmark og Tyskland er især en reform, der i 1969 blev gennemført i det daværende Vesttyskland, og som betød, at mere end to tredjedele af de ubetingede frihedsstraffe under 6 måneder blev ændret til primært bødestrafte.

Som indledningsvis påpeget er det kerneområdet for den nordiske straffemodell – de korte og kortere ubetingede fængselsstraffe – der i hvert fald volumenmæssigt har været i fokus for

¹⁴² Når der her tales om ”mindst”, er det dels fordi, det ud fra statistikken er uklart i hvilken statistisk gruppe straffe på præcis 6 måneder er placeret, og dels fordi der til de 10.725 ubetingede fængselsstraffe kommer et større antal bødefsoninger. I 2004 blev der foranstaltet 2.773 bødefsoninger. Inkluderer man bødefsoninger, betyder dette 250 ubetingede frihedsstraffe pr. 100.000 indbyggere i 2004.

¹⁴³ Globalt kan man tillige tale om en form for ”supermagt modell”, som især er at finde i Kina og USA, hvor frihedsstraffen samlet set bruges mindst lige så ofte som i de nordiske lande, men hvor de udmålte straffe samtidig typisk er lange.

¹⁴⁴ Flemming Balvig: ”Virksomheder af straf”, i Britta Kyvsgaard (red.): *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 2006, s. 129-130.

strafskærperne og debatten herom. Bevægelsen her har dog i dette initiativ og i udviklingen som sådan snarere end at ”udbygge” den eksisterende nordiske straffemodell været at nærme sig den mellem- og sydeuropæiske. Samlet er antal ubetingede frihedsstraffe gået ned de senere år,¹⁴⁵ og de ubetingede frihedsstraffe er blevet længere. Fangetallet er gået op.

I forlængelse heraf har undersøgelsernes centrale problemstilling været danskernes retsfølelse med hensyn til de former for kriminalitet, der i overensstemmelse med retspraksis anno 2006 straffes med en kort eller kortere ubetinget fængselsstraf: Synes danskerne, at dette er den rigtige straf, set i forhold til de handlinger, der er tale om, og de personer, der udsættes for den? Er den for mild? Er den for hård? Ellers synes man, der helt eller delvist skal reageres på en anden måde, som ikke uden videre lader sig klassificere som mere eller mindre mild/hård? Hvilket formål skal straffen tjene?

Tabel 8.3. Retfølelse vedrørende forskellige former for forbrydelser efter deres retlige alvorlighedsgrad (retspraksis 2006). Med gult er angivet, hvor undersøgelsesfokus har været

	”Trivialkriminaliteten” der typisk afgøres med bøde	”Den mindre alvorlige kriminalitet” der typisk afgøres med betinget dom eller samfundstjeneste	”Den alvorlige kriminalitet” der typisk afgøres med en ubetinget frihedsstraf på op til et halvt år	”Den alvorlige kriminalitet” der typisk afgøres med en ubetinget frihedsstraf på mere end et halvt år
Den generelle retsfølelse				
Den informerede retsfølelse				
Den konkrete retsfølelse				

Det er væsentligt at understrege, at de gennemførte undersøgelser intet siger om danskernes retsfølelse for så vidt angår de forhold, der ifølge gældende domspraksis typisk takseres til mindre end ubetinget frihedsstraf (”trivialkriminaliteten”¹⁴⁶ og ”de mindre alvorlige forbrydelser”¹⁴⁷), og heller ikke til de forhold, der takseres til mere end et halvt års fængsel (”de meget alvorlige forbrydel-

¹⁴⁵ Når man inkluderer antallet af bødefsoninger. Efter en længere årrække med fald, er der i de seneste 3-4 sket en stigning i antal pådømte ubetingede fængselsstraffe.

¹⁴⁶ Hvor straffen typisk er en bøde.

¹⁴⁷ Hvor straffen typisk er en betinget frihedsstraf eller samfundstjeneste.

ser”¹⁴⁸). Undersøgelserne giver heller ikke et fuldstændig fyldestgørende billede af *alle* de former kriminalitet, der ifølge domspraksis anno 2006 takseres til en ubetinget frihedsstraf op til og med et halvt år (”de alvorlige forbrydelser”). De *hovedgrupper* af lovovertrædelser, undersøgelserne belyser med hensyn til danskernes informerede og konkrete retsfølelse, udgør 63 pct. af de lovovertrædelser, der i 2004 blev straffet med en ubetinget frihedsstraf på op til 6 måneder.¹⁴⁹ Blandt de ubetingede frihedsstraffe, som der blev domfældt til i det hele taget for disse hovedgrupper, var 86 pct. korte eller relativt korte (op til et halvt år), jf. tabel 8.4

Tabel 8.4. *Ubetingede fængselsstraffe fordelt efter overtrædelsens art og længden af den idømte straf, 2004*

Overtrædelsens art	Relativt korte fængselsstraffe: 7 dage – 6 mdr.	Relativt lange fængselsstraffe: 6 måneder og opefter	I alt	Procentfordeling af relativt korte fængselsstraffe	Procent som de relativt korte fængselsstraffe udgør af alle fængselsstraffe for denne forbrydelse
Simpel vold og vold mod off. myndighed	2.136	129	2.265	25%	94%
Øvrige former for vold	782	395	1.177	9%	66%
Indbrud og biltyveri	1.206	235	1.441	14%	84%
Øvrige former for ejendomsforbrydelser	1.642	655	2.297	19%	72%
Narkotikakriminalitet	754	459	1.213	9%	62%
Færdselslovovertrædelser	1.323	27	1.350	15%	98%
Andet	800	187	987	9%	81%
I ALT/ALLE	8.643	2.087	10.730	100%	81%

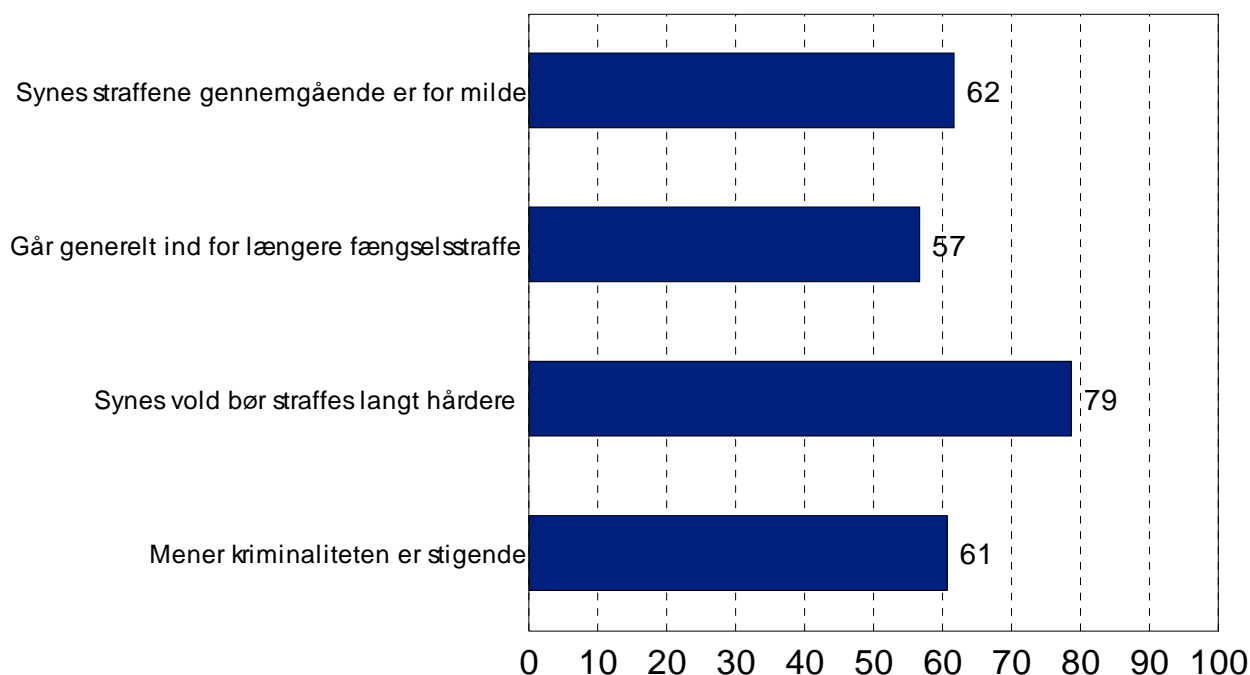
¹⁴⁸ Hvor straffen er ibetinget fængsel i mere end 6 måneder.

¹⁴⁹ Som det vil fremgå af det følgende er disse hovedgrupper: Simpel vold og vold mod myndighedsperson, narkotikakriminalitet, færdselslovovertrædelser samt indbrud og biltyveri.

Den generelle retsfølelse

Det store flertal af de danske vælgere ønsker strengere straffe: I befolkningsundersøgelsen foretaget i september 2006 var det således 62 pct., der syntes, at *straffene* i Danmark gennemgående var for milde, 36 pct. syntes, de var passende eller havde ingen mening herom, og kun 2 pct. syntes, de var for strenge, jf. figur 8.2. Der var endvidere et klart flertal, der mente, at specielt *fængselsstraffene* burde være længere. En undersøgelse foretaget i 2005 viste, at hele 79 pct., når det drejede sig om *vold*, ikke blot ønskede hårdere, men langt hårdere straffe. Den ”strammerholdning”, der prægede den generelle retsfølelse, var forbundet med og formentlig i en vis udstrækning begrundet i en oplevelse af kriminaliteten som værende stigende.

Figur 8.2. Opsummering af befolkningens generelle holdninger til straf september 2006¹⁵⁰

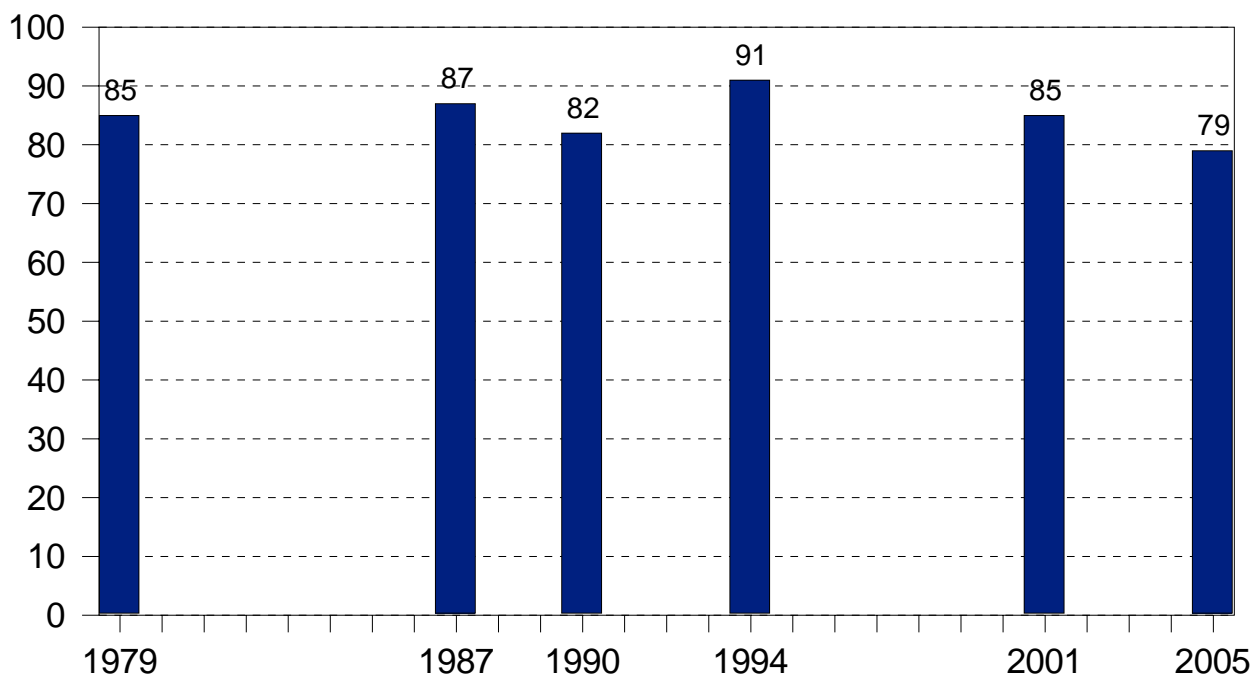

Befolkningens generelle syn på straf synes i meget høj grad at være uafhængig af ”virkeligheden” i den forstand, at dette syn hverken synes relateret til, hvordan der faktisk straffes, eller hvordan kriminaliteten faktisk udvikler sig. Hverken i en sammenligning mellem lande eller ved en sammenligning over tid for de enkelte landes vedkommende kan der findes noget konsekvent og klart udslag på ”strammerholdningen” udbredelse i befolkningen af forskelle i strafniveau/kriminalitets-

¹⁵⁰ Svarene på spørgsmålet vedrørende holdningen til straffene for vold hidrører fra en undersøgelse gennemført i 2005, se nærmere herom i note til figur 8.2.

niveau. Til alle tider og på alle steder synes der at være et flertal, der ønsker strengere straffe, især mere og længere brug af fængsel og især i forbindelse med personfarlig og personskadelig kriminalitet.

Figur 8.3. Procent af vælgerbefolkningen, der er enige i, at voldsforbrydere bør straffes langt hårdere end i dag, 1979 til 2005¹⁵¹

I den undersøgelse, der blev foretaget i det nærmeste år forud for de betydelige strafskærpelser på voldsområdet, der indledtes i 1993/94, gav 82 pct. af vælgerne udtryk for, at de ønskede langt hårdere straffe for vold (1990). Efter mere end en halv snes år med betydelige skærpelser, viser det sig at være stadig omtrent den samme andel – 79 pct. – der ønsker langt hårdere straffe for vold i Danmark, jf. figur 8.3. (2005). Forskellen mellem 1990 og 2005 er ikke statistisk signifikant. Inden for perioden forekommer der dog statistisk signifikante fald i andelen, der ønsker langt hårdere straffe

¹⁵¹ Kilde vedrørende undersøgelse fra 1979 til 1994: Jørgen Goul Andersen: *Borgerne og lovene*. Rockwool Fondens Forskningsenhed/Aarhus Universitetsforlag, 1998, s. 366. Kilde vedrørende undersøgelsen fra 2001: Jørgen Goul Andersen m.fl.: *Valgundersøgelsen 2001. Teknisk rapport. Modul 3. Kodebog med marginalfordelinger*. Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet, september 2002. Kilde vedrørende undersøgelsen fra 2005: Disse data er endnu ikke offentliggjort, men venligst stillet til rådighed af professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet (privat korrespondance, oktober 2006). Andel af "helt enige" var i 1979 74 pct., i 1987 63 pct., i 1990 63 pct., i 1994 75 pct., i 2001 66 pct. og i 2005 54 pct.

for vold, nemlig såvel fra 1994-2001 som fra 2001-2005, men der, som fremhævet, stadig efter straffeskærpelserne findes et massivt flertal af befolkningen, der ønsker endnu hårdere straffe.¹⁵²

Uvidenheden om og det ofte fejlagtige billede befolkningen har af det faktiske kriminalitets- og straffniveau er formentlig en væsentlig forudsætning for, at den generelle retsfølelse synes relativt upåvirkelig af de faktiske forhold. For danske forhold kan vi eksempelvis se, at til trods for et ganske markant fald i straffelovskriminaliteten den seneste halve snes år, så var det i september 2006 kun 12 pct. af befolkningen, der havde en oplevelse af, at kriminaliteten havde udviklet sig på denne måde de seneste år forud for interviewtidspunktet. 61 pct. mente, at kriminaliteten var steget.

Lige så uafhængig og upåvirket den generelle retsfølelse inden for vide rammer synes at være af de faktiske forhold, lige så afhængig og påvirket synes den at være af den sociale situation og den sociale position, mennesker befinder sig i. Den vigtigste – og meget bemærkelsesværdige – undtagelse herfra er, at det ikke synes at gøre nogen større forskel – hvis nogen forskel overhovedet – om man selv har været udsat for forskellige former for kriminalitet eller ej. Ofrenes generelle retsfølelse er ikke anderledes end ikke-ofrenes. Det, der gør en forskel, er social status, alder, køn mv., altså ens generelle sociale position i samfundet samt politisk overbevisning. Ønsket om strengere straffe er således mere udbredt blandt

- kvinder end mænd
- yngre end ældre
- kort uddannede end langt uddannede
- arbejdsløse end ikke-arbejdsløse
- mellem- og lavindkomstgrupper end højindkomstgrupper
- de mindre urbaniserede områder end i de mest urbaniserede
- politisk højreorienterede end politisk venstreorienterede

”Slappernes højborg” fandtes blandt ældre akademikere med et politisk tilhørsforhold til venstre for Socialdemokraterne, hvor næsten ingen syntes, straffene burde være strengere, mens ”strammernes højborg” fandtes blandt unge uden en længere uddannelse med et politisk tilhørsforhold til højre for Det Radikale Venstre, hvor næsten alle ønskede strengere straffe. Selv om der altså *findes* grupper i

¹⁵² En fuldstændig parallel udvikling har kunnet iagttages i bl.a. USA, jf. omtale heraf i note i kapitel 1.

den danske befolkning, hvor ”strammerne” ikke er i klart overtal, så repræsenterer disse i antalsmæssig henseende forholdsvis små krusninger på det samlede billede, der viser, at et stort flertal – i Danmark som i andre lande, og nu som før – synes, at straffene i al almindelighed er for korte og for milde. Der er ingen tvivl om, at den generelle *stemning* i befolkningen går i retning af strengere straffe, og at politikerne har – og har haft – fuldstændig ret, når de har loddet stemningen på denne måde på vælgermøder, i læserbreve osv.

Mens der ikke kan være nogen tvivl om *retningen* for befolkningens generelle syn på straf, så er det anderledes vanskeligt at vurdere, hvad *meningen* er, dvs. hvilket indhold og hvilken betydning det generelle ønske om strengere straffe kan og bør tillægges.

De gennemførte undersøgelser og undersøgelser i øvrigt har – opsummeret og sammenfattet i punkter – følgende *forslag* til besvarelse af dette vanskelige spørgsmål:

- På det individuelle plan siger den generelle retsfølelse først og fremmest noget om, hvordan man har det med sin egen livssituation. Jo mere tilfreds med og glad for denne man er, desto mindre streng er man i sin holdning. Dette har større betydning end risiko for og faktisk ud-sathed for kriminalitet.
- På det samfundsmæssige plan siger den generelle retsfølelse først og fremmest noget om, hvor gunstig den samfundsmæssige situation er, f.eks. arbejdsløshedens niveau. Jo bedre konjunkturerne og velfærdsniveauet er i al almindelighed, desto mindre streng er befolkningen i sin holdning.¹⁵³ Dette har større betydning end kriminalitetens omfang og udvikling og det faktiske straffniveau.
- For den generelle retsfølelse er en moralsk/politisk referenceramme dominerende. Det udbredte ønske om strengere straffe skal først og fremmest fortolkes som et udtryk for afstandtagen til kriminalitet, og et ønske om at der samfundsmæssigt bliver gjort mere, end tilfældet er, for at begrænse kriminaliteten.
- Lige så meget moralbaseret den generelle retsfølelse kan siges at være, lige så lidt vidensbaseret er den. Det er en uinformeret form for retsfølelse. Den baserer sig ikke på sy-

¹⁵³ Det er i tidsmæssig overensstemmelse med en sådan tendens, at det mest udbredte ønske om strengere straffe for vold i hele perioden fra 1979 til 2005 var i 1994 (jf. figur 8.2), hvor arbejdsløsheden var særlig høj (12-13 pct.). Fra 1994 til 2005, hvor andelen af befolkningen, der ønsker strengere straffe for vold, er faldet en del, er arbejdsløsheden blevet mere end halveret. Det er således en mulighed, at ikke engang det moderate fald i ønsket om strengere straf i befolkningen den sidste halve snes år skyldes de faktiske straffskærpelser, men de bedre konjunkturer.

stematisk viden om straf/kriminalitet. De forestillingsbilleder, der er indbygget i den, er ofte forvrængede eller direkte forkerte. Forestillingsbillederne opbygges, vedligeholdes og bekræftes først og fremmest via og gennem massemediernes portrættering af kriminalitet og straf.

- Når befolkningen ikke blot stilles over for spørgsmålet om strengere straffe, men får alternativer hertil, viser der sig at være en række af disse alternativer, befolkningen finder vigtigere for kriminalitetsforebyggelsen end strengere straffe. Som anført ovenfor er ønsket først og fremmest, at der bliver gjort *noget* ved dette uacceptable problem.
- Som politisk handlingsparameter er den generelle retsfølelse ubrugelig og utopisk. Den er ubrugelig, fordi den er uinformeret/fejlinformeret, og fordi den intet konkret siger om, *hvor* hårdt/mildt der skal straffes for *hvilke konkrete lovovertrædelser*. Den er utopisk, fordi den ”strammerholdning”, der synes indbygget i den, er uopfyldelig. Det generelle ønske om strengere straffe er at sammenligne med danaidernes kar.

Den informerede retsfølelse

Det første led i forsøget på at afdække den informerede retsfølelse vedrørende den alvorlige kriminalitet har været at udarbejde syv opsummerede sager, som ifølge retspraksis anno 2006 typisk blev takseret til en ubetinget frihedsstraf på mellem 7 dage og 6 måneder. De syv sager, der blev resultatet, drejer sig om vold i trafikken, gadevold, vold i parforhold, vold mod myndighedsperson, uagtsomt manddrab i trafikken, farefremkaldelse/hensynsløs kørsel og salg af kokain, jf. tabel 8.5.

I form af en postspørgeskemaundersøgelse blev et repræsentativt udsnit af befolkningen herefter forelagt sagerne med henblik på at få deres holdning til, hvordan de syntes, der skulle straffes. Resuméet af sagerne fylder i det spørgeskema, der er blevet anvendt, omkring en A4-side pr. sag. Til lige orienteredes der kortfattet om, hvad de enkelte straffe, man kunne vælge imellem, gik ud på. Den ”information”, der blev givet, omfattede altså såvel sagen som de mulige straffe. Med hensyn til tiltaltes personlige forhold oplystes der om køn (indirekte gennem navn), alder, kriminel fortid (jf. tabel 8.5), mulige sociale problemer samt etnisk oprindelse.

Tabel 8.5. Oversigt over de opsummerede sager, der er blevet benyttet i undersøgelsen af befolkningens informerede retsfølelse med angivelse af, hvad normalstraffen ifølge et dommerpanel alt andet lige er blevet vurderet til at være i sådanne sager ("retspraksis")¹⁵⁴

	Tiltalte (T)	
	Tidligere ustraffet	Straffet 1 gang tidligere inden for det seneste år
Case 1: Trafikvold	40 dages ubetinget fængsel	3 måneders ubetinget fængsel*
Case 2: Gadevold	60 dages ubetinget fængsel	3-4 måneders ubetinget fængsel**
Case 3: Vold i parforhold	40-50 dages ubetinget fængsel	4 måneders ubetinget fængsel***
Case 4: Vold mod myndighedsperson	50 dages ubetinget fængsel	3-4 måneders ubetinget fængsel****
Case 5: Færdsel – uagtsomt manddrab	6 måneders ubetinget fængsel	6 måneders ubetinget fængsel*****
Case 6: Farefremkaldelse/-hensynsløs kørsel	4-6 måneders ubetinget fængsel	6-9 måneders ubetinget fængsel*****
Case 7: Salg af kokain	80 dages ubetinget fængsel	3-5 måneders ubetinget fængsel*****

* T blev for et år siden dømt for at have givet en mand et knytnæveslag i ansigtet efter en diskussion på et værtshus.

** T blev for et år siden dømt for at have givet en mand et knytnæveslag i ansigtet, fordi manden stødte ind i T på Strøget.

*** T blev for et år siden dømt for at have skubbet sin kone (som også er offer i den aktuelle sag) omkuld og sparket hende på benene.

**** T blev for et år siden dømt for at have givet en medarbejder på kommunen et knytnæveslag i ansigtet efter en diskussion på kommunekontoret.

***** T blev for et år siden dømt for ikke at have respekteret en ubetinget vigepligt.

***** T er inden for det sidste år dømt to gange for at have kørt for stærkt i byen.

***** T er inden for det sidste år dømt for at have solgt 3 gram kokain på et værtshus.

Postspørgeskema-metoden har givet folk mulighed for at tage sig den tid til at sætte sig ind i sagen mv. og dømme, som de havde lyst til og følte behov for, ligesom man eventuelt har kunnet snakke med andre om det, således at domssituationen også på denne måde har kunnet være så realistisk som muligt. Dette ville ikke have været muligt ved telefoninterview eller personlige interview.

¹⁵⁴ For så vidt angår situationen, hvor tiltalte er hidtil ustraffet, er sagen blevet vurderet af et dommerpanel bestående af tre erfarne byretsdommere. Situationen, hvor tiltalte er tidligere straffet, er alene blevet vurderet af den ene af disse dommere.

Tabel 8.6. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, hvor tiltalte er hidtil ustraffet

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Case 1 – trafikvold	11	25	37
Case 2 – gadevold	10	20	30
Case 3 – vold i parforhold	23	46	54
Case 4 – vold mod myndighedsperson	19	25	30
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	47	60	70
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	39	65	70
Case 7 – salg af kokain på diskotek	22	37	45
Gennemsnit for de 7 sager	24	40	48

De udspurgte blev ikke blot spurgt om deres egne holdninger til, hvordan der burde straffes, men også om deres forestillinger om, hvordan sager som de skitserede rent faktisk ville blive afgjort og pådømt ved en domstol.

Til trods for, at der er tale om sager, hvor retspraksis i alle tilfælde efter al sandsynlighed ville indebære pådømmelse af en ubetinget fængselsstraf, var der ikke en eneste af de syv sager, hvor tiltalte var tidligere ustraffet, hvor et flertal troede, at dette ville være tilfældet, jf. tabel 8.6. Kun ved uagtsomt manddrab i trafikken nærmede man sig halvdelen (47 pct.). I samtlige fire voldssager samt i narkotikasagen var det færre end tre ud af fire, der troede, at disse sager ville ende med en ubetinget frihedsstraf.

Det kan altså konkluderes, at det var de færreste, der havde en blot tilnærmelsesvis korrekt viden eller forestilling om, hvordan der bliver dømt ved domstolene i sager om alvorlig kriminalitet. Den korrekte viden eller forestilling var undtagelsen snarere end reglen.

Det kan yderligere konkluderes, at de fejlagtige forestillinger om, hvordan der bliver straffet, ikke var ganske tilfældige. Der var således en meget markant og systematisk tendens i retning af at un-

dervurdere domstolenes strengthed i sager om alvorlig kriminalitet, jf. tabel 8.7. I den sag, hvor man var tættest på – sagen om uagtsomt manddrab i trafikken – troede to ud af tre, at domstolene ville være mildere, end tilfældet er. I sagen om almindelig gadevold var man helt oppe på, at 90 pct. troede, at en sådan sag ville blive afgjort med en mildere sanktion, end det faktisk er tilfældet, mens kun 2 pct. mente, domstolene ville være strengere, end det faktisk er tilfældet. I gennemsnit for de syv sager var det 81 pct., der undervurderede domstolenes strengthed.

Tabel 8.7. Procentfordeling af befolkningen efter hvordan deres forestillinger om, hvordan der dømmes ved en domstol, forholder sig til konkret domspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte er hidtil ustraffet

	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1 – trafikvold	88	8	4	100
Case 2 – gadevold¹⁵⁵	90	8	2	100
Case 3 – vold i parforhold	76	7	17	100
Case 4 – vold mod myndighedsperson	80	12	8	100
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	68	32		100
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	82	18		100
Case 7 – salg af kokain på diskotek	86	5	9	100
Gennemsnit for de 7 sager	81	19		100

Selv når tiltalte er tidligere straffet, og hvor retspraksis i alle syv sager er 3 måneders ubetinget fængsel eller mere, var det mindre end halvdelen, 40 pct., der gennemsnitligt troede, at domstolene i sådanne sager overhovedet ville idømme en ubetinget frihedsstraf, jf. tabel 8.8. I sagen om trafik-

¹⁵⁵ Det er her forudsat, at 60 dage opleves som ”mindre end 2 måneder”. Hvis 60 dage opleves som ”2 til 3 måneder”, er procenterne: 97, 2, 1 og 100.

vold med en tidligere straffet som tiltalt var det tre ud af fire, der *ikke* mente, der her ville blive idømt ubetinget frihedsstraf, og i de tilsvarende sager om gadevold, vold mod myndighedsperson og salg af kokain var det omkring to ud af tre.

Tabel 8.8. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, hvor tiltalte har været straffet før

	Ved en domstol	Egen mening	Folk i almindelighed
Case 1 – trafikvold	25	40	51
Case 2 – gadevold	31	40	53
Case 3 – vold i parforhold	43	59	63
Case 4 – vold mod myndighedsperson	37	44	54
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	56	67	74
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	54	74	77
Case 7 – salg af kokain på diskotek	37	50	55
Gennemsnit for de 7 sager	40	53	61

Heller ikke i recidivistsagerne var retningen i befolkningens fejlopfattelser af retspraksis for alvorlig kriminalitet tilfældig. Den gik systematisk i retning af en undervurdering af den strenghed, domstolene udviser i denne form for sager.

Tabel 8.9. Procentfordeling af befolkningen efter hvordan deres forestillinger om, hvordan der dømmes ved en domstol, forholder sig til konkret domspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte har været straffet før

	Mildere mindst	Strengere højest
Case 1 – trafikvold	88	5
Case 2 – gadevold	88	4
Case 3 – vold i parforhold	89	11
Case 4 – vold mod myndighedsperson	82	8
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	62	38
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	70	30
Case 7 – salg af kokain på diskotek	77	13
Gennemsnit for de 7 sager	79	16

Som tabel 8.9 viser, var det i gennemsnit *mindst* 79 pct., der undervurderede domstolens faktiske strengthed, og *højest* 16 pct. der overvurderede den.¹⁵⁶

Med hensyn til hvordan befolkningen selv personligt syntes, der burdes straffes, viste det sig, at det i samtlige voldssager samt i narkotikasagen var et flertal, der *ikke* mente, at der burdes anvendes ubetinget frihedsstraf, forudsat det drejede sig om en tiltalt, som var hidtil ustraffet, jf. tabel 8.6. Kun i sagerne om alvorlig trafikkriminalitet var det et flertal, der mente, at der skulle anvendes ubetinget frihedsstraf, og selv her var det mere end hver tredje, der syntes, at dette skulle man *ikke* gøre.

I samtlige sager var det halvdelen eller flere, der personligt syntes, at man skulle straffe mildere, end det faktisk er tilfældet ved domstolene. I sagerne om gadevold i forskellige afskygninger samt i narkotikasagen var det 70 pct. eller flere, og 20 pct. eller færre der ville straffe strengere, jf. tabel 8.10.

¹⁵⁶ Når det ikke her kan siges mere præcist end "mindst" og "højest", hænger det sammen med de svarmuligheder om straffelængde mv., de udspurgte har haft at skulle forholde sig til.

Tabel 8.10. Procentfordeling af befolkningen efter om de personligt dømmes mildere, på samme måde eller strengere end domstolspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte er hidtil ustraffet

	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1 – trafikvold	74	9	17	100
Case 2 – gadevold¹⁵⁷	78	10	12	100
Case 3 – vold i parforhold	52	10	28	100
Case 4 – vold mod myndighedsperson	74	11	15	100
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	50	50		100
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	55	45		100
Case 7 – salg af kokain på diskotek	70	10	20	100
Gennemsnit for de 7 sager	65	35		100

Når det drejer sig om tiltalte, der har været straffet tidligere for tilsvarende kriminalitet, var det i gennemsnit stadig kun lige godt halvdelen, der ville anvende ubetinget frihedsstraf, jf. tabel 8.8. I de tre varianter af gadevold – almindelig gadevold, vold i trafikken og vold mod myndighedsperson – var det under halvdelen, der ville anvende ubetinget frihedsstraf, når det drejede sig om recidivist-sager. I narkotikasagen var det præcis halvdelen, mens det i de to sager om alvorlig trafikkriminalitet var henholdsvis to ud af tre og tre ud af fire.

¹⁵⁷ Det er her forudsat at 60 dage opleves som ”mindre end 2 måneder”. Hvis 60 dage opleves som ”2 til 3 måneder”, er procenterne: 89, 6, 5 og 100.

Tabel 8.11. Procentfordeling af befolkningen efter om de personligt dømmes mildere eller strengere end domstolspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte har været straffet før

	Mildere mindst	Strengere højest
Case 1 – trafikvold	72	13
Case 2 – gadevold	73	15
Case 3 – vold i parforhold	65	35
Case 4 – vold mod myndighedsperson	67	18
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	42	58
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	39	61
Case 7 – salg af kokain på diskotek	57	29
Gennemsnit for de 7 sager	59	33

I gennemsnit var det *mindst* 59 pct. af de udsurgte, der i recidivistsagerne ville anvende mildere straffe end domstolspraksis, mens det var *højest* 33 pct., der ville anvende strengere, jf. tabel 8.11.

Det må således konkluderes, at befolkningens informerede retsfølelse for så vidt angår alvorlig kriminalitet vurderet ud fra det foreliggende, systematisk og markant gik i retning af at ville dømme mildere end retspraksis, såvel når tiltalte er ”nybegyndere”, som når de er ”andengangskriminelle”. For de talmæssigt mest betydningsfulde områder såsom almindelig gadevold og salg af mindre mængder ”hård” narkotika viste indstillingen sig meget klart at være, specielt i førstegangstilfælde, at der ikke skulle anvendes ubetinget frihedsstraf.

Til gengæld var der næppe mange i befolkningen, der *selv* havde en erkendelse eller fornemmelse af, at de i deres holdninger var mildere end retspraksis. Tværtimod. Som tabel 8.6 og 8.8 viser, gik tendensen i retning af, at man oplevede og opfattede sig selv som strengere end domstolene, hvilket jo også er i fuld overensstemmelse med, at befolkningen generelt mente, at straffene i Danmark er for milde. Det er påvist, at det beror på en illusion. Man opfatter sig som strengere end domstolene, men er i virkeligheden mildere, fordi man undervurderer domstolenes strengthed.

Udover hvordan man troede domstolene ville dømme, og hvordan man selv ville dømme, blev befolkningen også spurgt om, hvordan man troede, folk i almindelighed ville dømme i de syv sager.

Her viste der sig at være en klar tendens til, at man oplevede og opfattede folk i almindelighed som strengere end én selv. Der gjorde sig altså her en form for social overdrivelse og i visse tilfælde en egentlig flertalsmisforståelse gældende.¹⁵⁸ Folk havde et overdrevent billede af, hvor straforienterede andre mennesker i almindelighed er. For sager, hvor tiltalte ikke havde været straffet før, var det 40 pct., der mente, der burde anvendes ubetinget frihedsstraf, men 48 pct. der mente, at folk i almindelighed ville dømme til denne form for straf (jf. tabel 8.6). For recidivistsagerne var de tilsvarende procenter 53 og 61 (jf. tabel 8.8).

Tilbøjeligheden til at se sig selv i en form for midterposition – dvs. som strengere end domstolene, men mildere end folk i almindelighed – gjorde sig gældende for samtlige syv sager, og uanset om tiltalte var førstegangskriminel eller ej. Specielt i de forskellige varianter af gadevold oplevede man sig som en person med klar afstand i holdninger til såvel retspraksis som folk i almindelighed: Strengere end domstolene, men mildere end folk flest. I sagen om narkotikakriminalitet, sagen om vold i parforhold og alvorlig trafikkriminalitet oplevede man sig også som værende på stor afstand af retspraksis, men her ikke så langt fra folk i almindelighed.

Mest bemærkelsesværdigt er det måske, at selv når man sammenligner, hvordan folk troede folk i almindelighed ville dømme med faktisk retspraksis, så trak det i retning af, at det man troede folk ville dømme, reelt var mildere end retspraksis. Gennemsnitligt var den dom, som 58 pct. troede folk flest ville idømme en førstegangskriminel, mildere end retspraksis (jf. tabel 8.12). For gadevoldssagerne og narkotikasagen var det 61-70 pct.

¹⁵⁸ Om begreberne social overdrivelse og flertalsmisforståelse, se Flemming Balvig, Lars Holmberg og Anne-Stina Sørensen: *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist- & Økonomforbundets Forlag, København, 2005, især kapitel 6.

Tabel 8.12. Procentfordeling af befolkningen efter hvordan deres forestillinger er om, hvordan folk i almindelighed vil dømme, set i forhold til konkret domspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte er hidtil ustraffet

	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1 – trafikvold	61	18	21	100
Case 2 – gadevold¹⁵⁹	69	15	16	100
Case 3 – vold i parforhold	46	14	40	100
Case 4 – vold mod myndighedsperson	70	15	15	100
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	43	57		100
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	51	49		100
Case 7 – salg af kokain på diskotek	64	13	23	100
Gennemsnit for de 7 sager	58	42		100

Ved sagerne om tiltalte, der havde været dømt tidligere, var det *mindst* 56 pct. af de domme, som man mente folk flest ville idømme, der var mildere end retspraksis, og *højest* 35 pct., der var strengere (jf. tabel 8.13). I sagerne om alvorlig trafikkriminalitet, der i medierne var et ret omdiskuteret emne, da undersøgelserne blev gennemført, var det et mindretal, man i recidivistsagerne forestillede sig ville dømme mildere end domstolene (og for førstegangsdømte tillige i sagen om uagtsomt manddrab samt i sagen om vold i parforhold).

¹⁵⁹ Det er her forudsat at 60 dage opleves som ”mindre end 2 måneder”. Hvis 60 dage opleves som ”2 til 3 måneder”, er procenterne: 88, 6, 6 og 100.

Tabel 8.13. Procentfordeling af befolkningen efter hvordan deres forestillinger er om, hvordan folk i almindelighed vil dømme, set i forhold til konkret domspraksis i syv forskellige sager, hvor tiltalte har været straffet før

	Mildere mindst	Strengere højest
Case 1 – trafikvold	68	17
Case 2 – gadevold	66	18
Case 3 – vold i parforhold	65	35
Case 4 – vold mod myndighedsperson	61	21
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	39	61
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	35	65
Case 7 – salg af kokain på diskotek	55	28
Gennemsnit for de 7 sager	56	35

Ved den faktiske strafudmåling ved domstolene spiller personlige forhold som kriminel fortid, alder og sociale forhold en stor rolle, eksempelvis ved afgørelsen af om en fængselsstraf skal gøres betinget. Det er derfor interessant også at se på, i hvilket omfang dette svarer til befolkningens forestillinger om, hvordan der dømmes, samt befolkningens egne personlige holdninger hertil.

Det kan gøres på forskellig måde. Én mulighed ville have været et generelt spørgsmål om, hvorvidt man syntes, at eksempelvis alder skulle betyde noget for straffen. En anden ville have været efter stillingtagen til en bestemt sag med en specifik beskrivelse af personlige forhold at have stillet en række tillægsspørgsmål: Hvad nu hvis tiltalte er under 18? Hvad nu hvis tiltalte er tidligere straffet? osv. For at gøre domsafsigelsen så realistisk og så konkret som overhovedet muligt, blev der valgt en tredje mulighed: Hver sag blev udformet med i alt 16 forskellige beskrivelser af tiltaltes personlige forhold, men de enkelte udspurgte fik kun én version af en sag at skulle tage stilling til. De enkelte udspurgte blev således ikke informeret om, og har næppe heller været klar over, at sagen fandtes i andre versioner, som andre fik forelagt. De 16 versioner, der fremgår af tabel 8.14, blev fordelt mellem de udspurgte efter et tilfældighedsprincip, således at man uden videre kan sammenligne besvarelsene med hinanden. De 16 versioner fremkommer ved, at fire aspekter af de personlige forhold hver er varieret/beskrevet på to – og kun to – forskellige måder.

Tabel 8.14. Oversigt over de personlige forhold, der er benyttet ved beskrivelse af tiltalte i de syv sager

		Ung		Yngre	
		Etnisk oprindelse: Dansk	Etnisk oprindelse: Ikke dansk	Etnisk oprindelse: Dansk	Etnisk oprindelse: Ikke dansk
Tidligere ustraffet	Ikke sociale problemer	1	2	3	4
	Sociale problemer	5	6	7	8
Tidligere straffet	Ikke sociale problemer	9	10	11	12
	Sociale problemer	13	14	15	16

Betydningen af, hvorvidt tiltalte er tidligere straffet eller ej, er allerede berørt i det forudgående og fremgår ved en sammenstilling af tabel 8.6 og 8.8. For overskuelighedens skyld er oplysningerne i disse to tabeller direkte sammenstillet i tabel 8.15. Sammenstillingen viser, at det var opfattelsen, at domstolene ville dømmе strengere og oftere anvende ubetinget frihedsstraf, når det var en tidligere straffet, der var tiltalt, end når det var en hidtil ustraffet. Befolkningen var selv af samme formening og af den opfattelse, at folk i almindelighed også ville dømmе på denne måde.

Tabel 8.15. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, set i forhold til om tiltalte er tidligere ustraffet

Tidl. straffet:	Ved en domstol		Egen mening		Folk i almindelighed	
	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Case 1 – trafikvold	11	25	25	40	37	51
Case 2 – gadevold	10	30	20	40	30	52
Case 3 – vold i parforhold	23	43	46	59	54	63
Case 4 – vold mod myndighedsperson	19	37	25	44	30	54
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	47	55	60	67	70	74
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	39	55	65	74	70	78
Case 7 – salg af kokain på diskotek	22	38	37	51	45	56
Gennemsnit for de 7 sager	24	40	40	54	48	61

Tabel 8.16. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, set i forhold til om tiltalte er ung eller yngre¹⁶⁰

Alder:	Ved en domstol		Egen mening		Folk i almindelighed	
	Ung	Yngre	Ung	Yngre	Ung	Yngre
Case 1 – trafikvold (18/40)	17	19	31	33	44	43
Case 2 – gadevold (18/33)	19	20	29	30	39	43
Case 3 – vold i parforhold (24/40)	34	32	53	52	59	59
Case 4 – vold mod myndighedsperson (18/21)	28	27	32	38	41	42
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel) (21/36)	50	52	64	62	73	71
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel (18/41)	47	47	68	71	73	75
Case 7 – salg af kokain på diskotek (17/39)	23	38	38	50	44	58
Gennemsnit for de 7 sager (19/36)	31	34	45	48	53	56

For så vidt angår alder, var den konkrete alder og den aldersforskel, der søgtes belyst, indbyrdes forskellige sagerne imellem, jf. tabel 8.16. Her viste det sig, umiddelbart måske lidt overraskende, at der for de fleste sager og i gennemsnit for alle sager under ét ikke fandtes nogen tendens til at forestille sig, at unge ville blive idømt mildere straffe end ældre, eller at man selv mente, det burde være sådan. Der var en svag tendens i ”forventet” retning for gennemsnittet af alle sager under ét, men forskellen er ikke statistisk signifikant.

Sagen om salg af kokain var den eneste sag af de syv, hvor alderen i den ene version af sagen blev angivet som værende under 18 år. Netop denne sag viste sig i besvarelserne at afvige fra gennem-

¹⁶⁰ De tal, der er angivet efter sagsbenævnelserne i kolonnen længst til venstre, er de aldersangivelser, der er anvendt i beskrivelserne af tiltaltes personlige forhold.

snittet: Her forventede man, at domstolene ville dømme en 17-årig mildere straf end en 39-årig. Man ville endvidere også selv gøre det, og man forventede, at folk i almindelighed ville gøre det. I sagen om vold mod myndighedsperson var der signifikant færre, der ville idømme en 18-årig en ubetinget frihedsstraf end en 21-årig, men man forestillede sig ikke, at domstolene eller folk i almindelighed ville sondre.

Tabel 8.17. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, set i forhold til om tiltalte har sociale problemer eller ej

Sociale problemer:	Ved en domstol		Egen mening		Folk i almindelighed	
	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja
Case 1 – trafikvold	18	18	31	34	41	47
Case 2 – gadevold	18	21	29	31	37	45
Case 3 – vold i parforhold	32	33	51	53	59	59
Case 4 – vold mod myndighedsperson	27	29	37	32	41	43
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	48	54	60	66	72	73
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	45	49	69	70	71	77
Case 7 – salg af kokain på diskotek	30	30	43	44	50	51
Gennemsnit for de 7 sager	31	33	46	47	53	56

I de to versioner af tiltaltes eventuelle problemer, der har været anvendt, har tiltalte i den ene været beskrevet som en person med almindelige familieforhold og fast arbejde, mens han i den anden har været beskrevet som en person, der var arbejdsløs og som havde alkoholproblemer.

I de fleste situationer gav heller ikke denne faktor sig udslag i forestillingerne om, hvordan der straffes, eller i egne holdninger, jf. tabel 8.17. I tre af sagerne var der dog en statistisk signifikant tendens til, at man troede folk i almindelighed ville idømme en arbejdsløs med alkoholproblemer en strengere straf end en person uden sociale problemer. Ved uagtsomt manddrab i trafikken ville man selv idømme en person med sociale problemer en strengere straf end en person uden sociale problemer, og man forestillede sig også, at dette ville være tilfældet ved en domstol.

Tabel 8.18. Procent af befolkningen der peger på indespærring (ubetinget fængsel og/eller elektronisk fodlænke) som sanktion i syv forskellige sager, set i forhold til om tiltalte er dansk eller af anden etnisk oprindelse end dansk

Dansk oprindelse:	Ved en domstol		Egen mening		Folk i almindelighed	
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej
Case 1 – trafikvold	16	19	30	35	39	49
Case 2 – gadevold	20	19	30	29	37	45
Case 3 – vold i parforhold	31	35	49	56	53	65
Case 4 – vold mod myndighedsperson	28	28	34	36	38	46
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	49	53	62	64	71	73
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	45	49	71	69	74	74
Case 7 – salg af kokain på diskotek	27	33	41	47	47	54
Gennemsnit for de 7 sager	31	34	45	48	51	58

Næst efter kriminel fortid viste etnisk oprindelse sig at være det af de fire personlige forhold, der gav de største og de fleste udslag i befolkningens syn på, hvordan der burde straffes mv. I sagerne og i omtalen af tiltaltes personlige forhold blev dansk oprindelse angivet ved brug af et traditionelt dansk navn (Hans, Flemming mv.) og en omtale af, at vedkommende eksempelvis havde boet i en

større provinsby hele sit liv. Ikke-dansk oprindelse blev angivet ved brug af et udenlandsk navn (Mohammed, Mustafa mv.) og en omtale af, at vedkommende eksempelvis var opvokset i Tyrkiet, men nu havde boet i Danmark i 10 år.

Især viste der sig en tendens i retning af, at de udspurgte mente, at folk i almindelighed ville dømme tiltalte med anden etnisk oprindelse end dansk hårdere end tiltalte med dansk oprindelse, jf. tabel 8.18. Dette gjorde sig gældende for fem af de syv sager samt for gennemsnittet for alle sager under ét. De to sager, hvor det ikke gjorde sig gældende, var sagerne om alvorlig trafikkriminalitet, der samtidig var de sager, der generelt set blev pådømt hårdest.

Selv viste de udspurgte en tilbøjelighed til at ville dømme tiltalte med anden etnisk oprindelse hårdere i tre af sagerne, men ikke ved gennemsnittet af alle sager under ét.

Domstolene, forventede man, ville dømme tiltalte med anden etnisk oprindelse hårdere i sagen om salg af kokain, men "kun" i denne sag. Narkotikasagen var den eneste, hvor etnisk oprindelse gav statistisk signifikante udslag på alle tre spørgsmål: Hvordan man troede domstolene ville dømme, hvordan man selv ville dømme, og hvordan man troede folk flest ville dømme.

Tabel 8.19. Opsummering af, hvilke befolkningsgrupper i samfundet, hvor der er flest, der går ind for hårde(re) straffe

	Køn	Aldersgruppe
Den generelle retsfølelse	Kvinder	18-29 år
Den informerede retsfølelse med hensyn til:		
Trafikvold	Mænd	Ingen større forskelle
Gadevold	Mænd	18-29 år
Vold i parforhold	Mænd	18-29 år
Vold mod myndighedsperson	Mænd	Ingen større forskelle
Uagtsomt manddrab	Kvinder	50-79 år
Farefremk./hensynsløs kørsel	Mænd	30-79 år
Salg af kokain	Mænd	30-79 år

Ved alle spørgsmål og alle sager blev det undersøgt, om køn og alder gjorde nogen forskel for den informerede retsfølelse. Det viste sig at være tilfældet i de fleste situationer, men interessant nok på måder, der ikke altid gik i samme retning. Tabel 8.19 giver en oversigt over hvilke grupper, der var strengest i deres holdninger i de syv sager.

Ved den generelle retsfølelse viste de unge sig at være strengere i deres indstilling end de ældre. Det var de også, når de skulle tage stilling til den opsummerede sag om gadevold og ved sagen om vold i parforhold. Ved sagerne om henholdsvis trafikvold og vold mod myndighedsperson forekom der ikke betydende forskelle i aldersgruppernes indstilling overhovedet, mens det i de tre resterende sager – de to sager om alvorlig trafikkriminalitet og sagen om salg af kokain på et diskotek – var de ældre, der var de strengeste.

I de generelle holdninger var kvinder strengere indstillet end mænd, men ved stillingtagen til seks ud af de syv opsummerede sager, viste det sig her at være lige omvendt. Her var mænd strengere end kvinder, ofte endda betydeligt strengere.

Disse divergenser underbygger og understreger påstanden om, at den generelle retsfølelse er en følelse – et holdningssæt – der er helt anderledes og mere eller mindre urelateret til den informerede retsfølelse. Når vi bevæger os fra befolkningens generelle retsfølelse til den informerede retsfølelse, synes vi for såvel enkeltpersoner som grupper som hovedtendens – i hvert fald i forhold til de sagstyper, der er blevet undersøgt – at kunne iagttage en tilbøjelighed til at blive/være mere nuancerede og mildere, men vi kan ikke deducere eller udlede den informerede retsfølelse ud fra den generelle.

Den konkrete retsfølelse

Fra kendskabet til retspraksis og befolkningens informerede retsfølelse på den ene side til besvarelse af spørgsmålet om, hvorvidt domstolenes strafudmåling konkret afspejler eller afviger fra befolkningens syn på straf på den anden, er der et stykke vej.

De gennemførte undersøgelsers tredje og sidste del har haft som formål at komme endnu tættere på besvarelsen af dette spørgsmål, end en befolkningsundersøgelse muliggør. Fire af de syv opsummerede sager, befolkningen var blevet stillet over for i befolkningsundersøgelsen, blev ”opført” som ”rigtige” retssager. Som dommer, forsvarer og anklagede fungerede tre jurister, der til dagligt varetager disse roller. Som lægdommere deltog statistere, og i rollerne som ofre, vidner og tiltalte professionelle skuespillere. Retssagerne blev afviklet i en retssag med en form, et indhold og en tidsmæssig udstrækning, der var ”som taget ud af virkeligheden”. Forløbet, der ikke indeholdt proceduren,

blev optaget på video, og hver af sagerne blev herefter forevist for en gruppe af 18-29-årige, en gruppe af 30-49-årige og en gruppe af 50-74-årige, jf. tabel 8.20. Det var tilstræbt, at deltagerne – fokusgruppedeltagerne som de blev kaldt – skulle udgøre et repræsentativt udsnit af befolkningen, svarende til – og for hver enkelt gruppes vedkommende afspejle – befolkningens kønsfordeling samt fordeling med hensyn til generelle holdninger til straf (den generelle retsfølelse).

Tabel 8.20. De gennemførte fokusgruppeinterview, hvor i alt 12 grupper er blevet forevist og har diskuteret forskellige retssager

	18-29-årige	30-49-årige	50-74-årige
Case 1 – trafikvold	Ikke vist som retssag		
Case 2 – gadevold	1	2	3
Case 3 – vold i parforhold	4	5	6
Case 4 – vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag		
Case 5 – uagtsomt manddrab (færdsel)	7	8	9
Case 6 – farefremkaldelse/hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag		
Case 7 – salg af kokain på diskotek	10	11	12

De enkelte fokusgruppemøder varede omkring tre timer og forløb på følgende måde:

0. Rekruttering via telefoninterview, hvor der som screeningsspørgsmål bl.a. blev stillet spørgsmål vedrørende den generelle holdning til straf (den generelle retsfølelse)
1. Anonym udfyldning af spørgeskema, der svarede til det skema, der anvendtes i befolkningsundersøgelsen (opsummerede sager, den informerede retsfølelse)
2. Forevisning af retssag
3. Anonym udfyldning af spørgeskema vedrørende sag, man lige har set (retssager, den konkrete retsfølelse I)
4. Oplysning om og fælles diskussion af mulige straffe i forhold til den konkrete sag
5. Anonym udfyldning af spørgeskema vedrørende sagen efter at have diskuteret den (voterede sager, den konkrete retsfølelse II)

Fokusgruppedeltagernes svar på de generelle screeningsspørgsmål er blevet sammenholdt med befolkningsudvalgets svar på de samme spørgsmål i september 2006, ligesom deltageres svar på det spørgeskema, der er nævnt under punkt 1, er blevet sammenholdt med befolkningsudvalgets svar på dette spørgeskema i maj-juli 2006. Sammenstillingen viser, at fokusgruppedeltagerne som helhed kan betragtes som et repræsentativt udvalg af befolkningen med hensyn til såvel den generelle som den informerede retsfølelse.

Via et anonymiseret nummersystem har de enkelte fokusgruppemedlemmers besvarelser af skemaerne nævnt under punkt 1, 3 og 5 kunnet sammenholdes. Det har herved været muligt at følge, i hvilket omfang og på hvilken måde deltagerne eventuelt har ændret holdning gennem forløbet.

Umiddelbart kunne man forestille sig, at holdningsændringer ville være få og små. Deltagerne er blevet rekrutteret til fokusgruppemøderne på baggrund af besvarelser af spørgsmål om deres holdninger til straf, og selve forløbet er et ganske kort forløb. Fra de har besvaret de første spørgeskemaer med de opsummerede sager til spørgeskemaerne vedrørende retssagen hengik kun godt og vel en halv time, og fra udfyldningen af skemaet efter retssagen til efter voteringen kun omkring to timer. Således som normerne vanligvis er indrettet, anses det ikke for særligt smart ”at tage et standpunkt til man tager et nyt”. En vis stabilitet i holdninger og værdier er oplevelsesmæssigt med til at definere og afgrænse en som person og til at give identitet.

Tabel 8.21. Fordeling af alle fokusgruppedeltagerne efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til retssag (konkret retsfølelse I) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til retssag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	47	30	23	100
Case 3: Vold i parforhold	50	21	29	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	35	52	14	101
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	41	41	19	101
Alle 4 cases (2+3+5+7)	43	36	21	100

Til trods herfor viste holdningsændringerne sig at være særdeles omfattende, jf. tabel 8.21-8.30. Det forekommer at være en vigtig observation, at den konkrete retsfølelse således viser sig at være en yderst dynamisk, variabel og påvirkelig følelse, især i sammenligning med den utvivlsomt meget lidt dynamiske, variable og påvirkelige generelle retsfølelse.

Tabel 8.22. Fordeling af alle fokusgruppedeltagerne efter, hvorvidt de fra retssag (konkret retsfølelse I) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra retssag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	33	43	23	99
Case 3: Vold i parforhold	29	39	32	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	38	52	10	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	41	48	11	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	35	46	19	100

To ud af hver tre af de i alt 116 fokusmedlemmer ændrede holdning til, hvordan de syntes, der skulle straffes, fra læsning af den opsummerede sag til retssagen, jf. tabel 8.21. Der var nogle, der ændrede sig i strengere retning (21 pct.), men dobbelt så mange der blev mildere i deres dom (43 pct.). Der var store forskelle fra gruppe til gruppe og fra sag til sag. I sagen om vold i parforhold var det tæt ved otte ud af ti, der ændrede holdning efter at have set retssagen på video, og i sagen om gadevold syv ud af ti. Færrest ændrede holdning i sagen om uagtsomt manddrab, men selv her var det næsten hver anden. Af samtlige tolv grupper, der blev forevist retssagerne, var der ikke en eneste, hvor tendensen i ændringerne gik i retning af skærpelse. I samtlige grupper rykkede man under ét mod større mildhed i sine domme.

Tabel 8.23. Fordeling af alle fokusgruppedeltagerne efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	60	20	20	100
Case 3: Vold i parforhold	64	11	25	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	52	35	14	101
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	59	22	19	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	59	22	19	100

Men betød det så noget efter retssagen at blive oplyst nærmere om de forskellige sanktionsmuligheder og at få mulighed for at diskutere såvel disse i forhold til den konkrete sag som selve sagen? Tabel 8.22 viser, at der påny i løbet af de par timer, disse voteringer varede, skete omfattende ændringer. Over halvdelen (54 pct.) ændrede holdning i denne proces, igen mindst i den ifølge retspraksis og den informerede retsfølelse mest alvorlige sag af de fire, sagen om uagtsomt manddrab i trafikken. For tre af sagerne var rykket endnu engang domineret af fokusgruppedeltagere, der blev mildere i deres domme, men ved sagen om vold i parforhold var der nogenlunde lige mange, der gik i hver retning.

Når man ser på hele forløbet – fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) over retssag (konkret retsfølelse I) til voteret sag (konkret retsfølelse II) – viste det sig at være den absolutte undtagelse, at man ikke en eller flere gange ændrede holdning. Kun ganske få – en ud af ti – ”stod fast” på den straf, de lagde ud med efter at have læst den opsummerede sag.

Af tabel 8.23 fremgår holdningsændringerne fra den opsummerede til den voterede sag. Der er her tale om minimumstal for ændringerne undervejs, idet nogen ændrede holdning fra den opsummerede sag til retssagen for så at ændre sig tilbage til udgangspunktet igen efter voteringen. Til trods herfor fremgår det, at 78 pct. efter voteringen ikke havde den samme holdning til, hvordan de syntes, der burde straffes, som efter blot at have læst den opsummerede sag. De fleste, 59 pct., havde bevæget sig i mildere retning, mens 19 pct. var blevet strengere. I sagen om vold i parforhold ændrede tæt ved ni ud af ti holdning, i sagerne om gadevold og salg af kokain omkring otte ud af ti og i sagen om uagtsomt manddrab tæt ved to ud af tre.

Ved alle fire sager var det over halvdelen, ikke blot af dem der ændrede holdning, men af alle, der blev mildere i deres dom. Det var sagen om vold i parforhold, der polariserede mest. Af alle sagerne var det her, relativt flest gik i mildere retning (64 pct.), men også her relativt flest gik i strengere retning (25 pct.).

Tabel 8.24 og 8.25 viser, hvordan forløbet i fokusgrupper var for henholdsvis mænd (tabel 8.24) og kvinder (tabel 8.25). Den overordnede tendens går i retning af, at flere kvinder end mænd ændrede holdning, og at kvinderne – når de ændrede holdning – mere massivt bevægede sig i formildende retning end mændene. 80 pct. af kvinderne ændrede holdning fra den opsummerede til den voterede sag, 75 pct. af mændene. 80 pct. af de kvinder, der ændrede holdning, ændrede sig i formildende retning, 70 pct. af mændene.

Tabel 8.24. Fordeling af de mandlige fokusgruppemedlemmer efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	64	21	14	99
Case 3: Vold i parforhold	64	7	29	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	33	42	25	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	46	31	23	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	53	25	23	101

Forskellene med hensyn til at bevæge sig i formildende retning var mest markante ved uagtsomt manddrab, hvor tæt ved to ud af tre kvinder bevægede sig i formildende retning, mens det ”kun” var hver tredje af mændene.

Kompleksiteten i befolkningens retsfølelse understreges endnu en gang, fordi der også findes en sag – sagen om gadevold – hvor stort set lige mange mænd og kvinder ændrede holdning og hvor mændene var dem, der bevægede sig mest i mildere retning.

Ellers kunne man måske forestille sig, at mænds mindre tilbøjelighed til at ændre holdning beror på, at de ovennævnte normer om ”at stå for noget” og ”at stå fast” i al almindelighed er mere centralt placeret i den klassiske maskuline kønsrolle end i den feminine.

Tabel 8.25. Fordeling af de kvindelige fokusgruppedeltagere efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	56	19	25	100
Case 3: Vold i parforhold	64	14	21	99
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	65	29	6	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	71	14	14	99
Alle 4 cases (2+3+5+7)	64	20	16	100

Tabel 8.26, 8.27 og 8.28 viser, hvordan forløbet var i de forskellige aldersgrupper: For de 18-29-årige, de 30-49-årige og de 50-74-årige. Den almindelige formodning er, at man med alderen bliver mere sat, fastlåst – eller hvordan man nu vil udtrykke det – i sine holdninger. Anvendt på forløbet i fokusgrupperne synes denne formodning at have noget på sig. I hvert fald var det således, at jo ældre aldersgruppe, der var tale om, desto færre ændrede holdning. Blandt de 18-29-årige ændrede 83 pct. holdning fra opsummeret til voteret sag, blandt de 30-49-årige var det 79 pct. og blandt de 50-74-årige 72 pct.

Tabel 8.26. Fordeling af de 18-29-årige fokusgruppedeltagere efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	46	27	27	100
Case 3: Vold i parforhold	70	0	30	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	60	20	20	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	60	20	20	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	59	17	24	100

Blandt dem, der ændrede holdning, var der i alle aldersgrupper – ja faktisk for samtlige fire sager i alle tre aldersgrupper – flest der ændrede sig i formildende retning. Denne tendens var relativt svagest for de yngste og stærkest for de ældste. Blandt de 18-29-årige, der ændrede holdning, ændrede 71 pct. sig i formildende retning, blandt de 30-49-årige var det 76 pct. og blandt de 50-74-årige 81 pct.

Tabel 8.27. Fordeling af de 30-49-årige fokusgruppemedlemmer efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	70	0	30	100
Case 3: Vold i parforhold	60	20	20	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	50	50	0	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	56	22	22	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	60	22	19	101

Blandt de 30-49-årige, der overværede og voterede sagen om uagtsomt manddrab, var der ikke en eneste, der ændrede sig i strengere retning. Det var der heller ikke blandt de 50-74-årige, der overværede og voterede sagen om almindelig gadevold.

Tabel 8.28. Fordeling af de 50-74-årige fokusgruppedeltagere efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	67	33	0	100
Case 3: Vold i parforhold	63	13	25	101
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	46	36	18	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	63	25	13	101
Alle 4 cases (2+3+5+7)	58	28	14	100

Af de fokusgruppedeltagere, der efter at have læst den opsummerede sag ikke mente, at tiltalte burdes idømmes en ubetinget frihedsstraf, det være sig elektronisk fodlænke eller fængsel, var der omkring tre ud af fire – 76 pct. – der efter at have set retssagen og voteret denne havde ændret holdning, jf. tabel 8.29. De fleste af disse havde ændret holdning i (endnu) mildere retning, f.eks. fra betinget dom til bøde (43 pct.), men der var dog også ret mange (33 pct.), der bevægede sig i strengere retning. Det var kun ganske få, der bevægede sig så langt i strengere retning, at de efter voteringen syntes, at tiltalte skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf. Ændringen var i helt overvejende grad en ændring til en anden form for sanktion i frihed.

Tabel 8.29. Fordeling af de fokusgruppemedtagere, der efter den opsummerede sag ikke mente, der skulle idømmes ubetinget frihedsstraf, efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	52	22	26	100
Case 3: Vold i parforhold	17	25	58	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	38	25	38	101
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	50	25	25	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	43	24	33	100

Ved sagen om gadevold og salg af kokain var bevægelsen i mildere retning markant, mens der ved sagen om uagtsomt manddrab var lige mange, der bevægede sig i hver retning. I sagen om vold i parforhold var der markant flere, der bevægede sig i strengere end i mildere retning.

Tabel 8.30. Fordeling af de fokusgruppedeltagere, der efter den opsummerede sag mente der skulle idømmes ubetinget frihedsstraf, efter, hvorvidt de fra opsummeret sag (informeret retsfølelse) til voteret sag (konkret retsfølelse II) har ændret holdning til, hvordan de mener, der bør straffes

	Fra opsummeret sag til voteret sag			
	Mildere	Samme	Strengere	I alt
Case 1: Trafikvold	Ikke vist som retssag			
Case 2: Gadevold	86	14	0	100
Case 3: Vold i parforhold	100	0	0	100
Case 4: Vold mod myndighedsperson	Ikke vist som retssag			
Case 5: Uagtsomt manddrab	57	38	5	100
Case 6: Hensynsløs kørsel	Ikke vist som retssag			
Case 7: Salg af kokain	86	14	0	100
Alle 4 cases (2+3+5+7)	78	20	2	100

Tabel 8.30 viser, hvordan forløbet var for de fokusgruppedeltagere, der efter indledningsvis at have læst den opsummerede sag mente, at tiltalte skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf. Her ændrede hele otte ud af ti holdning efter at have set retssagen og voteret denne og stort set alle i formildende retning. 78 pct. dømte mildere efter voringens afslutning og kun 2 pct. strengere.

Langt de fleste af dem, der i denne gruppe ændrede sig i formildende retning, ændrede deres dom fra ubetinget frihedsstraf til en straf i frihed (betinget dom, samfundstjeneste mv.). Det var således kun ganske få, der "blot" ændrede sig til en mildere (kortere) ubetinget frihedsstraf, end de havde lagt ud med efter den opsummerede sag.

Det fremgår af tabel 8.30, at der i tre af sagerne – hvilket er ensbetydende med ni af grupperne – ikke var en eneste overhovedet, der bevægede sig i strengere retning. I sagen om vold i parforhold

bevægede samtlige deltagere i alle de tre fokusgrupper, der overværede og voterede denne retssag, sig i mildere retning af dem. Kun i den – ifølge retspraksis – alvorligste sag var der nogle få (5 pct.), der bevægede sig i strengere retning.

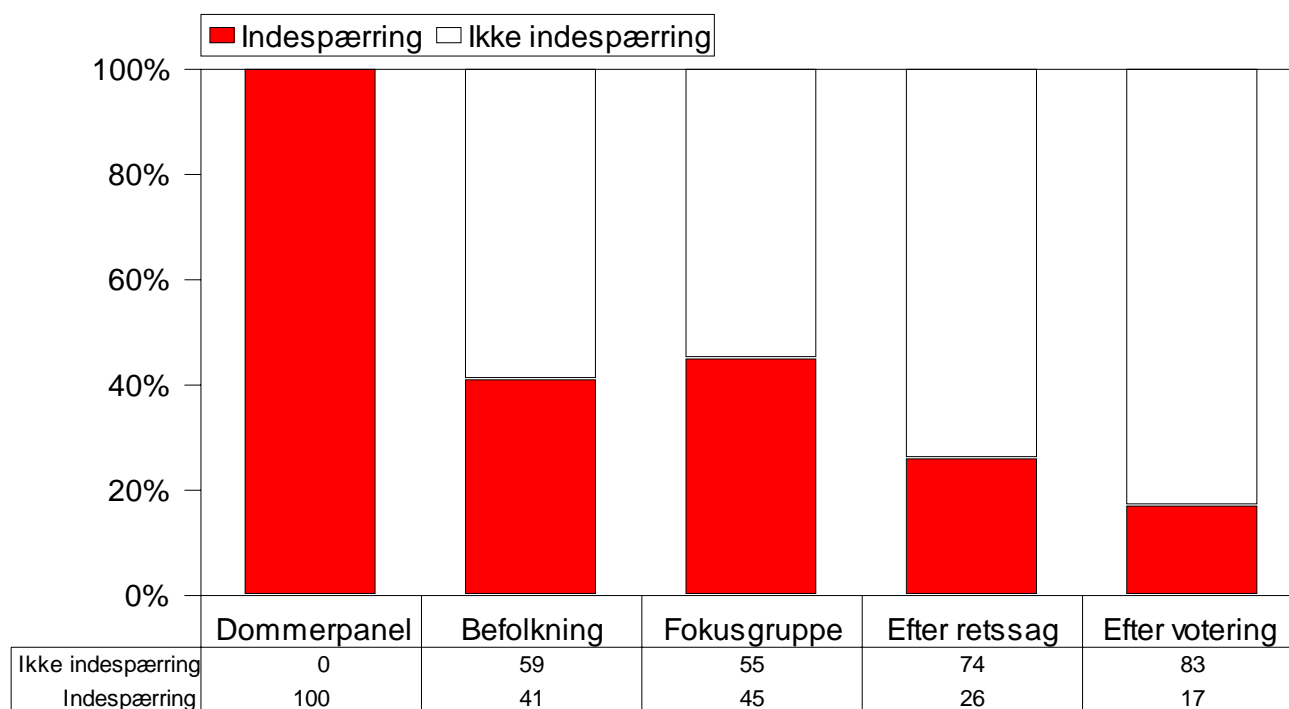
Tabel 8.31. Andel af befolkningen og af fokusgruppedeltagerne i forskellige faser af forløbet, der mente, at tiltalte burde idømmes en ubetinget frihedsstraf

	Befolkning: Opsummerede sager	Fokusgrupper: Opsummerede sager	Retssager	Voterede sager
Case 1: Trafikvold	25	20	Ikke vist som retssag	
Case 2: Gadevold	20	23	10	7
Case 3: Vold i parforhold	46	57	21	11
Case 4: Vold mod myndighedsperson	25	26	Ikke vist som retssag	
Case 5: Uagtsomt manddrab	60	72	59	41
Case 6: Hensynsløs kørsel	65	65	Ikke vist som retssag	
Case 7: Salg af kokain	37	26	15	7
Alle 7 cases	41	39	Nogle ikke vist som retssag	
4 cases (2+3+5+7)	41	45	26	17

I tabel 8.31 samt i figur 8.4 gives et billede af slutresultatet af de mange holdningsændringer. Det er angivet, hvor stor en procent af befolkningen og af fokusgrupperne, der efter at have læst de opsummerede sager mente, der skulle idømmes en ubetinget frihedsstraf. Det viste sig for alle fire sager under ét i befolkningen at være 41 pct. og i fokusgrupperne 45 pct., altså nogenlunde det samme, hvilket blot afspejler fokusgruppernes repræsentativitet. Sådan skulle det også helst være.

Efter at det altså var tæt ved hver anden (45 pct.), der ville idømme en ubetinget frihedsstraf efter at have læst den opsummerede sag, var det kun hver fjerde efter at have set retssagen (26 pct.) og kun hver sjette efter diskussionen og voteringen af retssagen (17 pct.).

Figur 8.4. Andel af befolkningen og af fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

Allerede som udgangspunkt var det mindre end hver fjerde, der i *sagen om almindelig gadevold* ville idømme tiltalte en ubetinget frihedsstraf efter at have læst og forholdt sig til den opsummerede sag (23 pct.). Efter at have set retssagen var dette mindretal skrumpet ind til hver tiende (10 pct.) og efter votering og diskussion til 7 pct. Det kan konkluderes, at befolkningen i denne form for sager, hvor normalstraffen, efter at have gennemgået en skærpelse de senere år, er 60 dages ubetinget fængsel, hvis det var den, der var dommer, ikke ville idømme ubetinget frihedsstraf overhovedet, hverken i form af ubetinget fængsel eller elektronisk fodlænke.

I *sagen om vold i parforhold* var det det godt halvdelen, der som udgangspunkt mente, at tiltalte her burde idømmes en ubetinget frihedsstraf. Når de betingelser, man skulle dømme under, blev mere relevante og realistiske, skrumpede tilhængerne af at idømme ubetinget frihedsstraf kraftigt ind. Efter at have set retssagen mente kun omkring hver femte (21 pct.), at det skulle være en ubetinget frihedsstraf og efter diskussionen og voteringen kun omkring hver tiende (11 pct.). Også her kan det altså konkluderes, at befolkningen i denne form for sager, hvor normalstraffen ifølge retspraksis

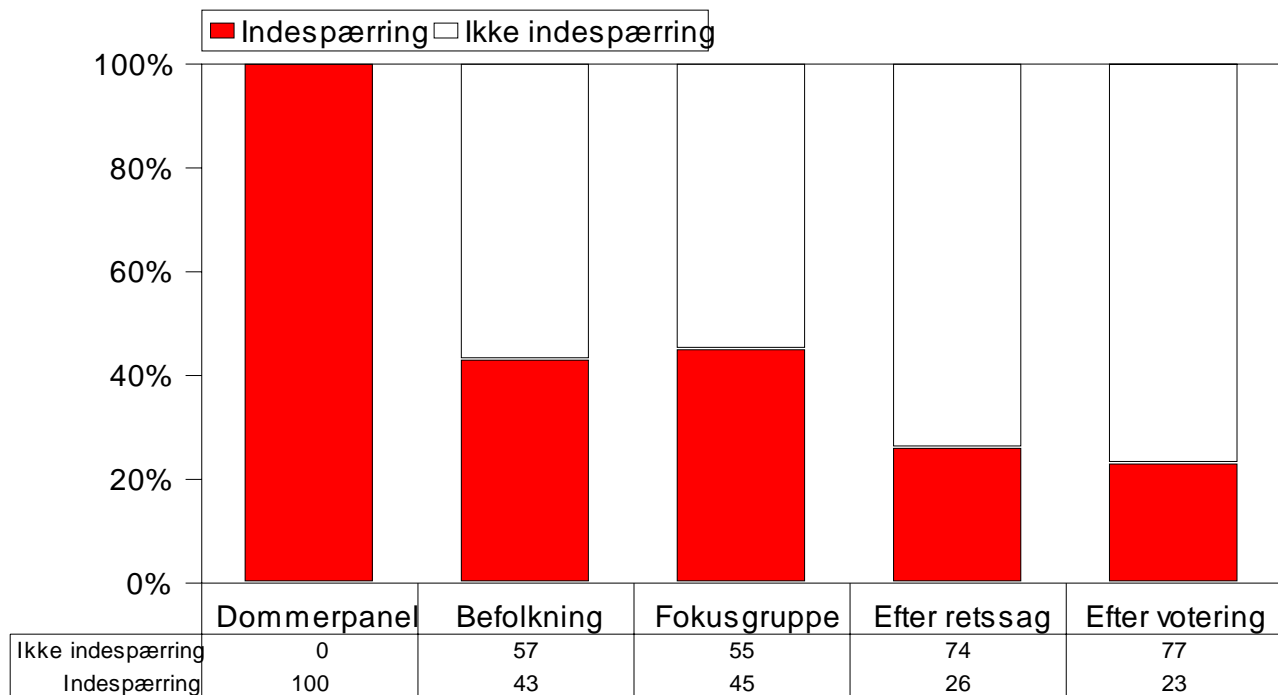
ligger på 40-50 dages ubetinget fængsel, hvis det var den, der var dommer, ikke ville idømme en ubetinget frihedsstraf overhovedet.

I *sagen om salg af kokain* forholdt det sig helt på samme måde. Her var det godt hver fjerde, der efter den opsummerede sag som udgangspunkt ville idømme en ubetinget frihedsstraf. Efter at have set retssagen var gruppen med denne holdning skrumpet ind til 15 pct. og efter diskussionen og voteringen til kun 7 pct. Det kan konkluderes, at befolkningen i denne form for sager om narkotika, hvor normalstraffen ifølge retspraksis er 80 dages ubetinget fængsel, hvis det var den, der var dommer, ikke ville idømme en ubetinget frihedsstraf overhovedet.

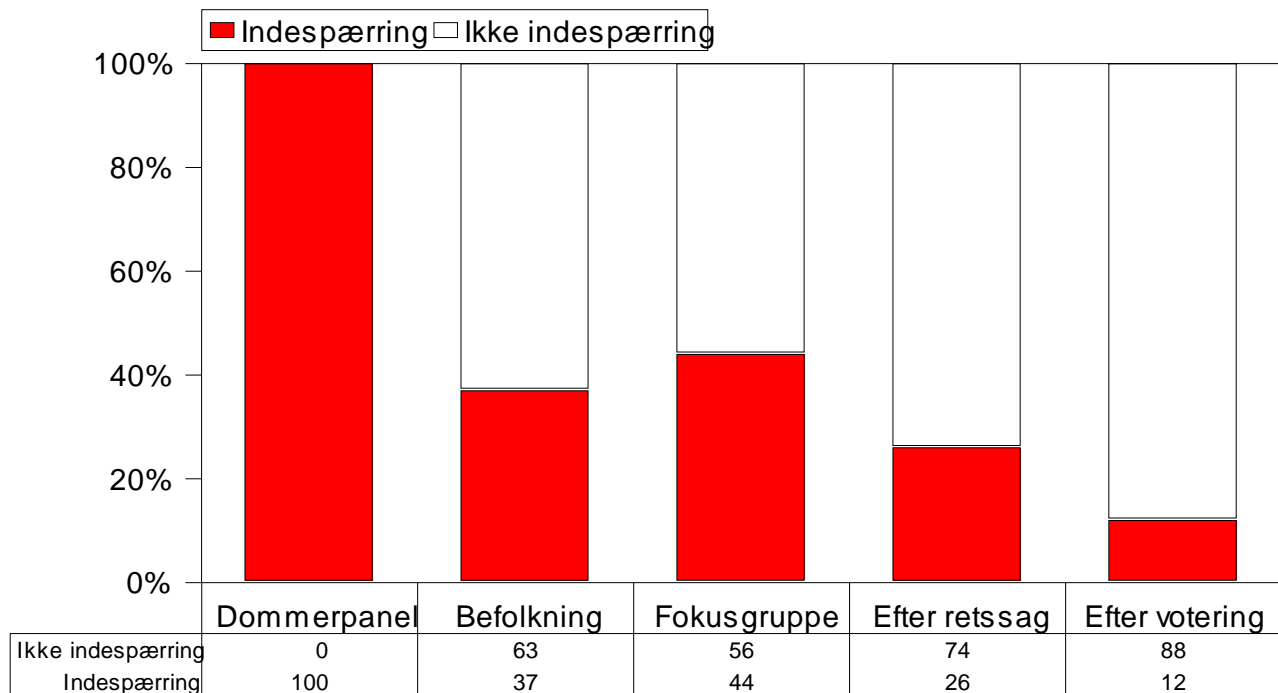
I *sagen om uagtsomt manddrab* i trafikken var der som udgangspunkt et stort flertal, der ønskede anvendt ubetinget frihedsstraf (72 pct.). Efter at have set retssagen var dette flertal blevet noget mindre (59 pct.), og efter at have diskuteret og voteret sagen var det forsvundet og var blevet til et mindretal (41 pct.). Det kan altså konkluderes, at det er tvivlsomt, om befolkningen selv i en sådan alvorlig sag som denne, hvor normalstraffen ifølge retspraksis er et halvt års ubetinget frihedsstraf, hvis det var den, der var dommer, ville idømme en ubetinget frihedsstraf i det hele taget. Det kan med sikkerhed siges, at et stort flertal i hvert fald ville idømme en mildere straf end gældende retspraksis.

Af figur 8.5-8.9 fremgår, at disse konklusioner ikke blot er dækkende for danske vælgere under ét, men også for mænd og kvinder hver for sig, og såvel for unge som for ældre. Af figurerne, der er opbygget på samme måde og på samme grundlag (dvs. alle de fire sager under ét) som figur 8.4, kan man bl.a. se, at i ingen undergruppe oversteg andelen, der efter diskussion og votering af sagerne ville idømme en ubetinget frihedsstraf, en fjerdedel, og for nogle af grupperne endte man helt nede på omkring en tiendedel.

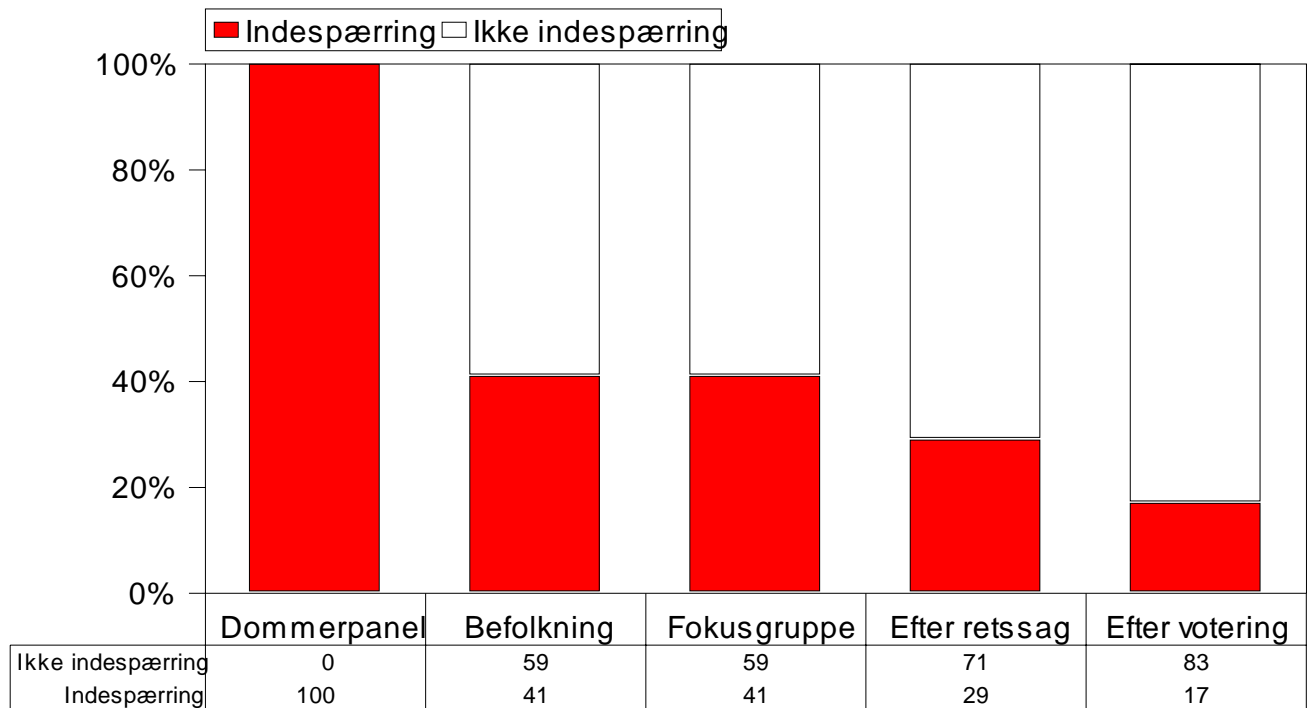
Figur 8.5. Andel af mænd i befolkningen og af mandlige fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

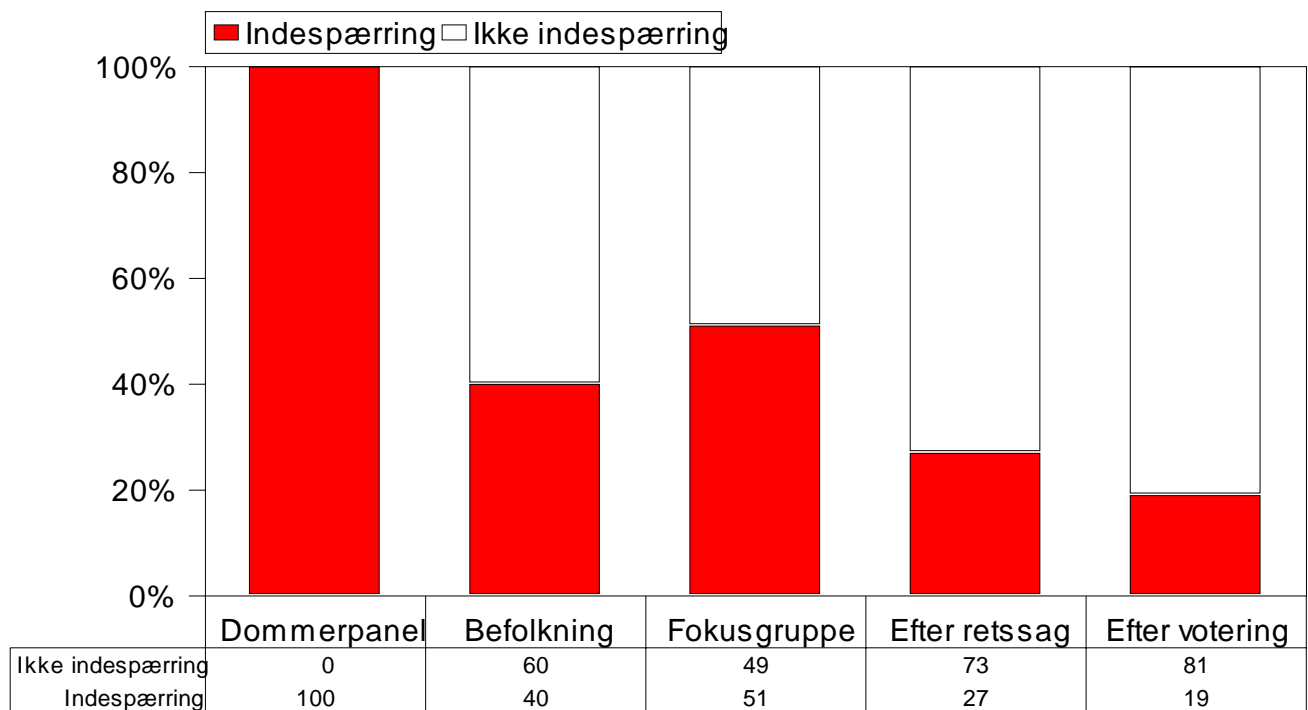
Figur 8.6. Andel af kvinder i befolkningen og af kvindelige fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

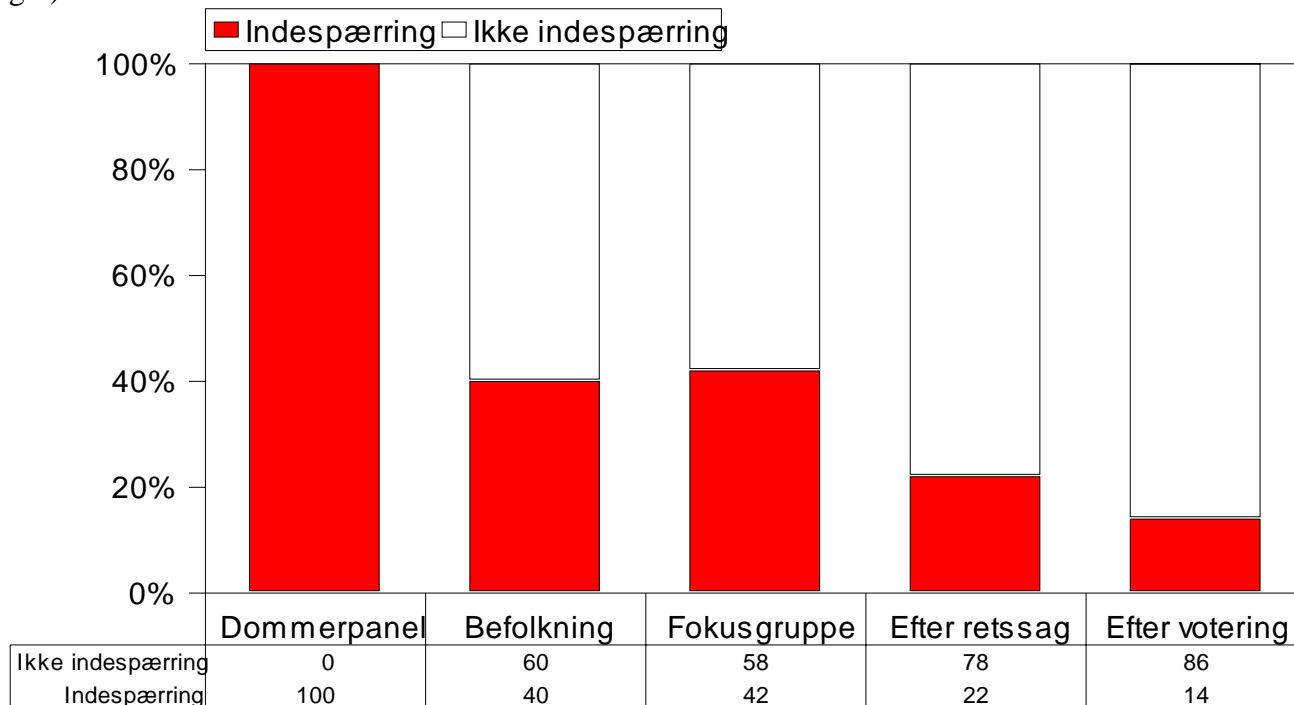
Figur 8.7. Andel af 18-29-årige i befolkningen og af 18-29-årige fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

Figur 8.8. Andel af 30-49-årige i befolkningen og af 30-49-årige fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

Figur 8.9. Andel af 50-74-årige i befolkningen og af 50-74-årige fokusgruppedeltagere i forskellige faser af forløbet, der mente at tiltalte skulle idømmes ubetinget frihedsstraf (gennemsnit af fire sager)

På baggrund af den typicitet der er i de sager, der har været i fokus i de gennemførte undersøgelser af befolkningens syn på straf, samt den retning og store konsistens, der er i resultaterne, kan det med stor sikkerhed konkluderes, at der findes en betydelig diskrepans mellem befolkningens retsfølelse på den ene side og retspraksis på den anden, når det drejer sig om det store flertal af de sager, hvor normalstraffen anno 2006 er en kort eller relativ kort ubetinget frihedsstraf, dvs. fra 7 dages ubetinget fængsel til op mod et halvt års ubetinget fængsel. Hvis befolkningen skulle dømme og gøre det ubundet af gældende retspraksis og som ikke-jurister, men i øvrigt under de samme former og på baggrund af de samme informationer som fremlægges og fremkommer under en retssag, ville stort set alle sager, der i dag afgøres med en kort eller kortere ubetinget frihedsstraf, efter al sandsynlighed blive pådømt mildere, og i langt de fleste tilfælde ville der ikke blive tale om at anvende en ubetinget frihedsstraf i det hele taget.

Denne konklusion vil formentlig forekomme befolkningen lige så overraskende, som den kan tænkes at forekomme for såvel det strafferetlige som det politiske system, fordi undersøgelserne også

viser, at dette ikke er i overensstemmelse med, hvordan danskerne umiddelbart tænker og føler omkring straf. Som fremhævet og påpeget synes de fleste danskere på det generelle plan (den generelle retsfølelse), at straffene er for milde, og de tror og opfatter sig selv som værende strengere i deres holdninger end domstolene også på det konkrete plan. Når man således måske kan blive overrasket, skyldes det den konstaterede manglende viden om retspraksis og den kraftige undervurdering af domstolenes strenghed i strafanvendelsen samt manglende fornemmelse af, hvordan man vil reagere, hvis man skal være en ”rigtig” dommer i en ”rigtig” konkret sag med alle de informationer om sag og straffemuligheder, som dette implicerer.

Perspektiver

Afslutningsvis skal der fremlægges nogle få overordnede overvejelser omkring mulige konsekvenser af de gennemførte undersøgelser af befolkningens retsfølelse på det strafferetlige område.¹⁶¹

En undersøgelses resultater skal altid ses og vurderes i forhold til de metoder, der er benyttet i undersøgelsen. Det ville naturligvis have været ønskeligt med en *større* undersøgelse, såvel i form af flere udspurgte/interviewede som vedrørende det antal sager/kriminalitetsformer, der er blevet belyst. I sig selv er der dog bestemt ikke tale om nogen lille undersøgelse. Der er ved konklusionerne taget skyldig hensyntagen til spørgsmål om stikprøveusikkerhed o.lign., og undersøgelsesresultaterne må i de væsentligste henseender anses for at være repræsentative for danske vælgere (den danske befolkning i alderen fra 18 år og opefter). Det er en styrke ved den gennemførte undersøgelse, at der ved alle delundersøgelserne er foretaget omhyggelige forprøver, og at der er anvendt såvel kvantitative som kvalitative metoder. Alle delundersøgelserne er gennemført af organisationer (Socialforskningsinstituttet og Synovate Vilstrup), der er uafhængige af opdragsgiveren (Advokatrådet og den af denne nedsatte arbejdsgruppe), og er foretaget på måder, der er vurderet som videnskabeligt relevante og rigtige af såvel disse organisationer som opdragsgiveren. Der kan i ingen af delundersøgelserne siges – det være sig eksplicit eller implicit – at være lagt nogen form for ”forventninger” ind om at svare/reagere på en bestemt måde eller i en bestemt retning. Særligt betryggende for undersøgelsesresultaternes pålidelighed og gyldighed er den meget store *konsistens*, der er det fremherskende i undersøgelsesresultaterne, såvel inden for de enkelte delundersøgelser som mellem dem. De centrale undersøgelsesresultater er endvidere særdeles markante i form af store forskelle og tydelige tendenser, der ikke efterlader tvivl om statistisk signifikans mv. Desuden er de

¹⁶¹ De betragtninger og vurderinger, der fremføres i det følgende, står naturligvis for forfatteren til indeværende rapports egen regning – ligesom alle øvrige vurderinger mv. i rapporten.

i overensstemmelse med tilsvarende anden forskning på området, ikke blot tidligere dansk forskning, men også international forskning. I 2003 sammenfattede Julian V. Roberts og Mike Hough under overskriften "Public Knowledge of Punishment Trends: Some Representative Findings" hovedresultaterne af den internationale forskning på området på følgende måde:¹⁶²

Surveys have been conducted on public knowledge of punishment trends. We summarize some of these findings here. Several selection criteria have been applied. First, we include only representative, large-scale surveys of the public. Second, we include surveys conducted in at least two countries. Third, we include only issues in which the views of the public have been compared to verifiable statistics, in other words, questions to which there is a "right" and "wrong answer." The public

- have little accurate knowledge of statutory sentencing; few people, for example, know which offences carry a minimum penalty or have any idea of the severity of these mandatory minima;
- know little about the many sentencing alternatives (such as probation and community service) and focus exclusively on imprisonment when thinking about sentencing;
- underestimate the severity of maximum penalties;

The public also

- underestimate the severity of sentencing practises (e.g., the incarceration rate for specific offenses);
- overestimate the percentage of offenders released on parole;
- overestimate the proportion of prison terms served in the community on parole
- overestimate the percentage of parolees who will reoffend while on parole

¹⁶² Julian V. Roberts, Loretta J. Stalans, David Indermaur & Mike Hough: *Penal Populism and Public Opinion. Lessons from five countries*. Oxford University Press, Oxford New York, 2003, s. 25. Det angives her, at de primære kilder til denne opsummering er: J. Mattinson & C. Mirrlees-Black: *Attitudes to crime and criminal justice: Findings from the 2000 British Crime Survey*. Home Office, London, 2000; Mike Hough & Julian v. Roberts: "Attitudes toward punishment: Findings from the British Crime Survey", *Home Office Research Study no. 179*, Home Office, Research and Statistics Directorate, London, 1998; A. Doob & Julian V. Roberts: "Public punitiveness and public knowledge of the facts: Some Canadian Surveys", i Nigel Walker & Mike Hough (red.): *Public Attitudes to Sentencing: Surveys from Five Countries*. Gower, Aldershot, 1988; Julian V. Roberts: *Public knowledge of crime and justice: An inventory of Canadian Findings*, Department of Justice Canada, Ottawa, 1994; D. Indermaur "Public perceptions of sentencing in Perth, Western Australia", *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 20, 1987, s. 163-183.

I en anden oversigt, der er udarbejdet af “The Sentencing Project” i USA, sammenfattes resultaterne af forskningen på området i bl.a. følgende punkter:¹⁶³

- The public consistently misjudges trends in crime
- The public tends to underestimate the severity of sentencing¹⁶⁴
- Public attitudes are strongly influenced by mistaken beliefs¹⁶⁵
- Public opinion is more complex than policymakers assume¹⁶⁶
- Policymakers do not accurately perceive public opinion¹⁶⁷
- Public support for rehabilitation is greater than political rhetoric would indicate
- Public embraces alternative sentencing options when offered
- Numerous studies in recent years have established that the better educated people are about the issue, the more supportive they are of alternative sentencing
- People acknowledge that the flexibility allowed by sentencing alternatives makes for a more just system
- Public support for addressing crime through social intervention is very strong

¹⁶³ *Crime, punishment and public opinion: A summary of recent studies and their implications for sentencing policy*, The Sentencing Project, Washington, DC, USA, udateret (www.sentencingproject.org). Se også bl.a. Mark Warr: “Poll trends: Public opinion on crime and punishment”, *Public Opinion Quarterly*, vol. 59, 1995, s. 296-310.

¹⁶⁴ Der gives her følgende eksempel: ”A 1997 survey conducted by the Florida Department of Corrections revealed that Florida residents assumed inmates served on average 40% of their original sentence, while in actuality inmates are expected to serve 85% of their original sentence.” (Corrections Journal, *Florida Department Survey Resident’s Views on Its Prisons*, 7. august, 1997, s. 5-6).

¹⁶⁵ Der gives her følgende eksempel: “A 1994 survey on public opinion about crime and corrections in Oregon conducted by Doble Research Associates showed that citizens believed half of those convicted of violent crime are not incarcerated, and also that large numbers of both violent and non-violent prisoners are released early due to prison overcrowding. In stark contrast to these beliefs, data from Oregon Criminal Justice Council shows that of all convicted offenders, violent and non-violent, 77% receive jail or prison time, while none are released early due to prison overcrowding (Doble Research Associates, Inc., *Crime and Corrections: The Views of the People of Oregon*, april 1995, s. 5).

¹⁶⁶ Der gives her følgende eksempel: ”A study of Ohio residents conducted in 1995 revealed that while a majority of respondents indicated they were in favour of passing three-strikes law, when they were confronted with specific situations, only a small minority believed a life sentence was appropriate for the described offender. While 88% of the respondents expressed strong or moderate support for three-strikes laws, 95% favored allowing exceptions in one or more instances.(Brandon K. Aplegate *et al.*: “Assessing Public Support for Three-Strikes-and You’re-Out Laws: Global versus Specific Attitudes”, *Crime & Delinquency*, vol. 42, no. 4, oktober 1996, s. 522, 529. Three-strikes law requires mandatory twenty-five year or life sentences for any previously convicted felon on a third conviction. While the covered offenses vary by state, this research sought responses to a hypothetical three-strikes law based on pending legislation in Ohio at the time. Covered offenses were primarily violent, but also included burglary and attempted burglary.)

¹⁶⁷ Der gives her følgende eksempel: ”For example, a 1985 study by the Michigan Prison and Jail Overcrowding Project revealed that policymakers, when asked to estimate public support for alternative sentencing, grossly underestimated this support to be 12%, compared to the actual level of 66% (Patricia M. Clark: *Perception of Criminal Justice Surveys. Executive Summary*, Michigan Prison and Jail Overcrowding Project, 1985.). Det anføres videre: “The Survey revealed that decisionmakers ‘overestimated the proportion of all crime that is violent or person-related.’ This kind of information suggests that policymakers are misinformed in ways that may bias them against alternative sentencing and reforms which reduce reliance on incarceration.”

- Helt grundlæggende kan det anføres, at hvis man overhovedet mener, at der kan og skal drages praktiske konsekvenser af den form for undersøgelser, der er gennemført, så findes der to principielt forskellige strategier. Begge disse strategier er værdibestemte og i fuld overensstemmelse med demokratiets grundprincipper. Den ene strategi går ud på at tage befolkningens holdninger ad notam og forsøge at indrette domsafgørelser mv. i overensstemmelse hermed. Den anden går ud på at tage debatten op med befolkningen og forsøge at overbevise den om andre synspunkter, f.eks. om det rigtige i at anvende ubetinget frihedsstraf for almindelig gadevold.¹⁶⁸ Men hvis man mener, man kan og vil tage undersøgelserne og dens resultater og befolkningen seriøst, så må man gøre en af delene, idet det dog selvfølgelig ikke nødvendigvis er et enten-eller, men også kan være et både-og. I de følgende overvejelser er befolkningens holdninger til straf, således som de er blevet afdækket af de gennemførte undersøgelser, taget ad notam, og spørgsmål rejses om, hvad implikationerne kunne og måske oven i købet burde være heraf.
- Undersøgelserne har kun afdækket retsfølelsen på et begrænset område, ”den alvorlige kriminalitet”, dvs. den kriminalitet der efter gældende retspraksis pådømmes med en kort eller kortere ubetinget frihedsstraf. Det kunne være interessant også at få afdækket retsfølelsen vedrørende den såkaldte ”trivialkriminalitet” og ”den mindre alvorlige” kriminalitet” på den ene side og ”den meget alvorlige kriminalitet” på den anden. Såvel med henblik på disse nye områder som på det område, hvor metoderne nu allerede er udviklet og afprøvet, kunne det være interessant at udvikle disse metoder yderligere, f.eks. i form af varianter af retssager med tiltalte, der fremtræder og optræder på forskellig måde, forskellig fremstilling af de personlige forhold, variationer af selve alvorlighedsgraden i de enkelte sager, inddragelse af kønsdimensionen mv. Bl.a. med henblik på at give et bedre og bredere perspektiv på situationen i Danmark kunne det være interessant med en nordisk sammenlignende undersøgelse. Retsspraksis er forskellig i de nordiske lande – jf. tabel 8.32 – og en sådan undersøgelse kan øge vor viden om, hvordan samspillet er mellem retspraksis og befolkningens retsfølelse. Et initiativ til en sådan undersøgelse er allerede taget, jf. omtalen heraf i forordet.

¹⁶⁸ For en diskussion af, hvordan befolkningens holdninger til straf kan ændres, bl.a. David Indermaur & Mike Hough: ”Strategies for Changing Public Attitudes to Punishment”, i Julian V. Roberts & Mike Hough (red.): *Changing Attitudes to Punishment: Public opinion, crime and justice*, Willan, Cullompton, Devon, 2002.

Tabel 8.32. Normalstraffen alt andet lige for forskellige former for kriminalitet i Danmark, Sverige og Norge ifølge dommerpaneler i de respektive lande, 2006

	Danmark	Sverige	Norge
Case 1 – trafikvold	Ubetinget fængsel i 40 dage	Ubetinget fængsel i 2 måneder	Bøde 5-10.000 kr. (størrelse afh. af indtægt)
Case 2 – gadevold	Ubetinget fængsel i 60 dage	Samfundstjeneste i 40 timer med en alternativstraf på ubetinget fængsel i 1 måned	Bøde på 10.000 kr. eller betinget fængsel i 14-21 dage
Case 3 – vold i parforhold	Ubetinget fængsel i 40-50 dage	Ubetinget fængsel i 6 måneder	Ubetinget fængsel i 60-90 dage
Case 4 – vold mod myndighedsperson	Ubetinget fængsel i 50 dage	Samfundstjeneste i 40 timer med en alternativstraf på ubetinget fængsel i 1 måned	Betinget fængsel i 30 dage + 40 timers samfundsstraf eller ubetinget fængsel i 21 dage
Case 5 – uagtsomt manddrab	Ubetinget fængsel i 6 måneder	Ubetinget fængsel i 6 måneder	To års fængsel, heraf et år betinget eller ubetinget fængsel i 120-180 dage (muligvis noget strengere)
Case 6 – hensynsløs kørsel	Ubetinget fængsel i 4-6 måneder	Ubetinget fængsel i 6 måneder	Ubetinget fængsel i 60-90 dage (eller noget mere) + evt. bøde
Case 7 – salg af kokain	Ubetinget fængsel i 80 dage	Ubetinget fængsel i 4 måneder	45 dages ubetinget fængsel eller betinget fængsel i 30 dage (+ nøde?)

Det kunne måske endda være ønskeligt med et endnu bredere forskningsmæssigt initiativ, der ikke blot fokuserede på befolkningens holdninger til straf, men på alle de andre vinkler og sider, der har at gøre med strafudmåling. Det er ikke blot med hensyn til befolkningens holdninger, dette vigtige område er ret udforsket, men i det hele taget. Udforskningen af de faktorer, der er afgørende for faktisk strafudmåling er ret begrænset. Retssalens socialpsykologi og antropologi ligeså. Det kunne endvidere være interessant at foretage en eller flere retsbevidsthedsundersøgelser, der fokuserede på straffuldbyrdsen, ikke mindst kriminalforsorgens virksomhed. Hvad ved befolkningen f.eks. om fuldbyrdelse af fængselsstraf, og hvad er holdningerne hertil? Er uvidenheden her lige så stor som vedrørende selve strafudmålingen? Forholder det sig eksempelvis også på dette område sådan, at man generelt set synes, der er lidt for meget hotel over fængslerne, men på det konkrete plan gerne ser forholdene ændret for de indsatte? Sådan viste det sig at være i en lille undersøgelse, der blev

gennemført helt tilbage i 1970'erne, men denne undersøgelse er altså både lille og gammel.¹⁶⁹ I den undersøgelse af befolkningens generelle retsfølelse, der blev gennemført i september 2006, blev der stillet et enkelt spørgsmål om, hvordan befolkningen så på fængselsstraf: *Er du enig eller uenig i følgende udsagn: "At være indsat i et fængsel er næsten at betragte som et hotelophold, de indsatte har det alt for godt"?* 44 pct. erklærede sig enig i denne påstand og 39 pct. uenige. De resterende erklærede sig neutrale (hverken enig eller uenig) eller svarede ved-ikke.¹⁷⁰ I en oversigt over resultater af undersøgelser foretaget først og fremmest i England, Canada og USA vedrørende befolkningens holdninger til fængsler mv. konkluderes bl.a.:

"Most people know little about prison conditions ... Although people see incapacitation and punishment as the most important goal of prisons, there is nevertheless strong support for rehabilitation as well. ... There is widespread scepticism among members of the public regarding the ability of prisons to achieve or promote rehabilitation. Prison is more likely to be seen as a school of crime."¹⁷¹

Inden for netop udforskningen af befolkningens holdninger til fængslet som institution findes i hvert fald en enkelt udenlandsk (canadisk) undersøgelse, hvor der er anvendt en noget lignende metode, som vi har benyttet os af i afdækningen af befolkningens retsfølelse. Undersøgelsen vedrører holdninger til prøveløsladelse. På spørgsmål om befolkningens generelle holdninger til, hvordan prøveløsladelse blev anvendt, viste det sig, at langt de fleste reagerede skeptisk og negativt. Så gennemførte man en ny interviewundersøgelse, hvor halvdelen blev forelagt en kort opsummeret typisk sag:

¹⁶⁹ Hans Erik Andersen: *Fængsel som retshåndhævelsesmiddel*. Afløsningsopgave i forbindelse med jurastudiet ved Københavns Universitet. 1976. Undersøgelsen bestod bl.a. i en mindre interviewundersøgelse i København. Her blev der omkring den del af retssystemet, der har med afsoning at gøre, stillet en række konkrete og detaljerede spørgsmål. Der blev stillet spørgsmål om arbejdspligt og dennes nærmere udformning, konkretiserede former for uddannelses tilbud og fritidsfaciliteter, adgang til radio, aviser, TV mv. En klar majoritet i alle alders- og erhvervsgrupper gik på dette grundlag ind for at gøre fangetilværelsen så meningsfyldt, normal og tilbudsrig som muligt.

¹⁷⁰ Flest var der blandt de 18-29-årige mænd, der var enige i, at det at være indsat i et fængsel nærmest er at sammenligne med et hotelophold mv. (52 pct.). I øvrigt var sammenhængene med de forskellige baggrundsfaktorer de samme som ved spørgsmålet om, hvorvidt man syntes, straffene her i landet gennemgående er for milde (den generelle retsfølelse), jf. kapitel 1.

¹⁷¹ Julian V. Roberts & Michael J. Hough: *Understanding public attitudes to criminal justice*. Open University Press, McGrawHill, London, 2005, s. 106. Se også, med særligt focus på engelske fængsler, Julian V. Roberts & Michael J. Hough: "The State of the Prisons: Exploring Public Knowledge and Opinion", *The Howard Journal*, vol. 44, nr. 3, juli 2005, s. 286-306.

”John Smith is currently serving a three-year sentence for breaking into people’s homes. He has already served one year in prison, and is now applying for release on parole. Should he be released on parole?”

Forelagt sagen og adspurgt på denne måde var der nu en fjerdedel, der var positive. Den anden halvdel blev givet endnu mere information om sagen. Her blev det forklaret nærmere, hvad prøveløsladelse egentlig gik ud på, og hvad formålet var med disse ordninger, herunder hvad der ville ske med John Smith, hvis han overtrådte reglerne for en bevilget prøveløsladelse. Forelagt sagen og adspurgt på denne måde var over halvdelen positivt stemt over for at bevilge John Smith prøveløsladelse.¹⁷²

- Den store diskrepans, der er konstateret mellem befolkningens holdning til, hvordan der bør straffes i konkrete sager vedrørende alvorlig kriminalitet og faktisk retspraksis, kunne give anledning til at overveje, hvordan dette har kunnet ske. Hverken det politiske system eller det strafferetlige system har åbenbart været i stand til korrekt at aflæse og omsætte befolkningens retsfølelse på dette område i lovgivning og domspraksis, uagtet at det politiske system er opbygget som et repræsentativt demokrati, og at det strafferetlige system i betydelig udstrækning anvender lægdommere i sin virksomhed. Man kunne forestille sig, at man i det politiske system søger udviklet og udbygget en supplerende måde at ”spørge” på, når det drejer sig om befolkningens retsbevidsthed, og ikke alene lader sig lede af de almindelige indtryk fra almene diskussioner med vælgere, avislæsning, tv-kiggeri osv. (som selvfølgelig også er og skal være en kilde). Dels kunne man vænne sig til at spørge om konkretiserede sager, der i informationsmæssig henseende ligner retssager, og ikke kun om vold i al almindelighed, biltyveri osv., og ikke kun om de spektakulære sager, der dominerer medierne, og dels kunne man naturligvis sørge for, at der af og til gennemføres systematiske undersøgelser som de, der nu er foretaget. I England har man forsøgt sig med gennemførelse af såkaldte ”deliberative poll’s”, der er en kombination af en lille befolkningsundersøgelse og et fokusgruppemøde. Man inviterer nogle hundrede repræsentativt udvalgte mennesker til en dag eller en weekend, hvor der diskuteres forskellige sider af det strafferetlige system, f.eks. strafudmåling i forskellige sager eller en bestemt sanktion. Undervejs gennemføres en række meningsmålinger, ligesom der via video og foredrag informeres nærmere om de emner, der

¹⁷² Julian V. Roberts et al: *Public Knowledge and Opinion with respect to Organized Crime and Corrections: Findings from a National Survey*. Ministry of the Solicitor General Canada, Ottawa, 1999.

diskuteres. Det, man på denne måde kan nærme sig et billede af, er den informerede og konkrete retsfølelse på de områder, man gerne vil have belyst.¹⁷³ Med hensyn til det strafferetlige system er det naturligvis især lægdommerinstitutionen, undersøgelsens resultater bringer i fokus. Der findes en enkelt dansk undersøgelse, der faktisk viser, at lægdommere gennemgående synes at trække strafudmålingen i formildende retning. Det var en interviewundersøgelse, der blev foretaget for tyve år siden, i 1987. Af de interviewede lægdommere berettede 60 pct. her, at de oftest eller altid gik i mildere retning, når de dissenterede, mens kun 39 pct. oftest eller altid gik i strengere retning. Som alternativ til frihedsstraf havde samfundstjeneste en meget beskednen plads i det strafferetlige system i 1987.¹⁷⁴ Det er på denne baggrund interessant, at 78 pct. af de adspurgte lægdommere ville give 200 timers samfundstjeneste i stedet for 6 måneders ubetinget fængsel, hvis de havde den afgørende stemme i en sag, hvor en mand på 20 år med et par betingede domme bag sig blev kendt skyldig i tyveri, I en sag om vold mod sagesløs begået af en hidtil ustraffet person ville 43 pct. af lægdommerne stemme for samfundstjeneste.¹⁷⁵ Når befolkningens holdninger via lægdommerinstitutionen åbenbart på centrale områder ikke slår stærkere igennem, kan det dels skyldes deres udvælgelse og dels deres (manglende) styrke og arbejdsbetingelser i retten. Måske er de ikke fuldt repræsentative for befolkningen?¹⁷⁶ Måske skal man – endnu en gang – kigge udvælgelseskriterierne for lægdommere og deres grad af repræsentativitet efter i sømmene? Det kan ikke afvises, at noget af forklaringen ligger her, men den retsbevidsthedsundersøgelse, der blev gennemført i 1997, viste på mange områder en forholdsvis stor overensstemmelse mellem befolkningens holdninger til, hvordan der burde straffes i en række opsummerede sager, og lægdommernes,¹⁷⁷ så måske er det snarere lægdommernes arbejdsbetingelser og styrke i retten i forhold til juristerne, der er ”problemet”?¹⁷⁸ Burde der måske medvirke fire i stedet for to lægdommere i byretten? Burde gennemgang af og henholden sig til tidligere retspraksis måske træde mere i baggrunden? Dette spørgsmål blev

¹⁷³ Om ”deliberative poll’s”, se bl.a. David A. Green: ”Public Opinion versus Public Judgment about Crime. Correcting the ‘Comedy of Errors’”, *British Journal of Criminology*, vol. 46, 2006, s. 131-154.

¹⁷⁴ Preben Wilhjelm: ”Folkevalgte dommere. Lægdommerundersøgelse 1987”, *Kriminalistisk Institut Stencilserie*, 49, Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet, 1988, s. 213.

¹⁷⁵ Preben Wilhjelm, *ovf. cit.*, s. 214.

¹⁷⁶ Se nærmere herom i kapitel 2.

¹⁷⁷ Jørgen Goul Andersen, *ovf. cit.*

¹⁷⁸ Som anført i kapitel 2 forholder det sig endvidere sådan, at den skævhed, der findes blandt lægdommere med hensyn til alders- og erhvervsfordeling sammenholdt med befolkningens, snarere – i hvert fald når det drejer sig om den generelle holdning til straffenes strengthed – skulle trække i formildende end i skærpende retning.

bl.a. rejst af politikeren og juristen Birthe Rønn Hornbech under Folketingets behandling af lovforslaget om strafskærper i 2002:

”Domsmandene er som de juridiske dommere bundet af den retspraksis, som man kan diskutere, om har fået for stor betydning i dansk ret, man kunne jo næsten få fornemmelsen af, at den en gang imellem står over loven, ...”¹⁷⁹

Burde procedurene for, hvornår tidligere retspraksis bringes på banen, og hvornår og hvordan lægdommerne fremkommer med deres personlige holdninger til, hvordan der skal straffes, måske ændres? Selv i forbindelse med de gennemførte fokusgruppeinterview, hvor ingen som udgangspunkt var mere ekspert end andre (heller ikke mødelederen), og hvor stemningen i det hele taget var meget uformel, kunne man i flere af grupperne registrere en tendens til, at man var tilbageholdende med hensyn til at fremkomme med sin personlige holdning til at starte med og siden med hensyn til at berette åbent om det holdningsskift der – i helt overvejende grad i formildende retning – skete for de fleste undervejs efterhånden som sagen blev mere oplyst og nærmere diskuteret. Hvis der ikke havde været mulighed for anonym tilkendegivelse af, hvordan man syntes, der skulle straffes, var det aldrig kommet frem, *hvor* omfattende holdningsskift der skete, *hvor* mild man endte op med at være i sine domme, eller *hvor* ”alternativ” man var i sine valg af straf.¹⁸⁰ De uformelle normer, de enkelte – med varierende styrke fra person til person og fra gruppe til gruppe – syntes at underlægge sig var, at ”du skal være streng”, og at ”du skal stå fast på dine holdninger”. Det er indtrykket, at begge disse normer gjorde sig stærkere gældende for mænd end for kvinder, og stærkere i de alvorligere sager end i de mindre alvorlige.¹⁸¹

- Den store uvidenhed og de fejlagtige billeder af, hvordan der ved domstolene i Danmark straffes for alvorlig kriminalitet, burde der gøres noget ved. At straffe er i sig selv en alvorlig sag og at gøre det i form af at berøve mennesker deres frihed er det i særdeleshed. Omfanget af og karakteren af så alvorlige indgreb bør befolkningen kende til. I et demokratisk og humanistisk orienteret samfund må en viden herom være en vigtig værdi i sig selv, uanset om denne viden så indvirker på ens holdning til, hvordan der skal straffes. Domstolssty-

¹⁷⁹ Se nærmere herom i kapitel 2. Birthe Rønn Hornbech forestillede sig, at den stærke fokusering på retspraksis kunne være forklaringen på, at ”...domstolene ikke har været til at drive til at give højere straffe for vold, til trods for at der er mulighed for det allerede i dag.”

¹⁸⁰ Med hensyn til at pege på restorative og reparative sanktioner i stedet for (ubetingede) frihedsstraffe.

¹⁸¹ Med alvorlighedsgraden her vurderet ud fra retspraksis.

relsen, Rigsadvokaten og andre, der har tilgang til den viden og de informationer, det drejer sig om, synes her at stå over for en opgave, som nærmest ikke forsøges løftet overhovedet på indeværende tidspunkt. Orienteringer om strafudmåling, domspraksis mv., således som de forefindes nu, er næsten udelukkende rettet mod det juridiske system internt og til en vis grad det politiske system, men ikke mod befolkningen. Det er naturligvis svært at forestille sig, hvordan det skulle være muligt systematisk at øge befolkningens viden om konkret retspraksis, når det ikke drejer sig om de deciderede "takstområder" som f.eks. hastighedsoverskridelser på vejene o.lign. På mange områder kan det jo være svært nok selv for en kyndig jurist at vurdere, hvad retspraksis er. Det er forståeligt, at man kan være bange for at "popularisere" et så komplekst område, som strafudmåling kan være.¹⁸² Det er imidlertid svært at se, at dette skulle kunne undskylde, at man på mange områder stort intet foretager sig med henblik på *systematisk* at oplyse *befolkningen* om retspraksis, men "overlader" det til de spektakulære mediereportager, der er stærkt medvirkende til at forvride befolkningens indtryk og opfattelse af, hvordan "almindelige" og "dagligdags" sager pådømmes.¹⁸³ I 2001 satte den engelske Esmée Fairbairn Foundation 3 millioner engelske pund, svarende til over 30 millioner danske kroner, bag et initiativ, der udsprang af bekymring over en stadigt stigende brug af frihedsstraf i England. Antallet af indsatte i engelske fængsler var steget med over 50 pct. fra 1980 til 2002. Man havde bemærket, at strafskærperne især blev begrundet med henvisning til befolkningens retsfølelse:

"A key reason for this has been the perceived pressure of public opinion. Politicians, judges and magistrates have responded to their perception of a climate of opinion that is thought to demand an increasingly harsh approach."¹⁸⁴

¹⁸² Ved afvejninger af, hvordan det konkret kan gøres, kommer man hurtigt til ikke blot til at stå over for de modstridende hensyn, der kan ligge i folkeoplysning og folkets mulighed for kontrol med domstolene mv. på den ene side og beskyttelseshensyn mv. over for de implicerede parter på den anden, men også folkeoplysning over for folkeunderholdning, jf. eksempelvis diskussioner af, hvorvidt retssager skal kunne transmitteres i tv (se til illustration Knut-Fredrik Hustad: "Folkeoplysning eller rettens trivialisering?" Synspunkter fremkommet på høstmøte i Den Norske Kriminalistforening", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 2005, s. 131-146). Mindre problematisk er brug af fiktive, men realistiske retssager, som det bl.a. var tilfældet i en tv-serie for år tilbage, "Retten er sat", og en dokumentarudsendelse af lidt nyere dato, "Lighed for loven?", hvor en række eksperter blev stillet over for en række dilemmaer i en sammenkædet serie af sager. På internet og som undervisningsmateriale må der være en række muligheder i interaktivt udformede "Hvordan vil du dømme?-sager" i stil med det materiale og den fremgangsmåde, der er blevet anvendt ved fokusgruppeinterviewene i den gennemførte undersøgelse.

¹⁸³ Når tiltag endelig gøres for systematisk at oplyse om strafniveauet og "taksterne" på et eller andet område – typisk færdselslovområdet – forekommer det oftere snarere at være et forsøg på at opnå en præventiv effekt end at ville give befolkningen et underlag for at vurdere og diskutere, hvordan der straffes.

¹⁸⁴ *Rethinking Crime & Punishment. The Report*. Esmée Fairbairn Foundation, december 2004, s. 3.

Initiativet, der blev kaldt “Rethinking Crime & Punishment” (RCP), havde som formål at stimulere til nytænkning med hensyn til kriminalitet og straf. De mange millioner blev i perioden fra 2001 til 2005 delt ud til i alt 57 forskelligartede projekter. Blandt projekterne var rene forskningsprojekter (bl.a. om befolkningens retsfølelse), projekter der tilsigtede at give øget viden og opmærksomhed omkring det strafferetlige systems virkemåde mv. og projekter, der søgte at inddrage befolkningen i det strafferetlige systems virksomhed. RCP sponsorerede også en uafhængig kommission, der skulle undersøge og vurdere alternativer til frihedsstraf:

”By raising the level of public debate, RCP hoped to allow a more rational criminal and penal policy, The specific aims of RCP have been to increase public knowledge about prison and alternatives, encourage public involvement in criminal justice and inject fresh thinking into the debate about crime.”¹⁸⁵

Som afslutning på initiativet udgav man ved årsskiftet 2004/2005 en rapport, hvori man gjorde status over, hvad man havde fundet frem til og havde opnået. Om befolkningens retsfølelse hedder det bl.a.:

”The public support prevention, payback and treatment – but informing and involving them must be a priority. RCP’s work has found that the public are not as punitive about crime as is often supposed. There is scepticism about prison and a great deal of support for prevention. Treating underlying problems of drug misuse and mental illness are popular ways of responding to crime. RCP has also found that currently community punishments have low visibility and neither courts nor the public have sufficient confidence in them. There are substantial variations in public attitudes with better educated people less punitive than those in manual positions. The media plays an important role in shaping attitudes, but actual experiences of and involvement with criminal justice agencies can be very significant. It is possible to change attitudes. Certain messages about alternatives were found to be more persuasive than others. Rising prison numbers, the costs of imprisonment and the greater effectiveness of community punishment leave many people unmoved. The fact that such punishment can make offenders pay back to victims and shows them how to be better citizens has a stronger resonance. RCP recommends a practical strategy of informing, influencing and involving the public through education, work with the media and opportunities for community participation.”¹⁸⁶

¹⁸⁵ *Rethinking Crime & Punishment. The Report.* Ovf. cit.

¹⁸⁶ *Rethinking Crime & Punishment. The Report.* Ovf. cit., s. 6.

Blandt de konkrete anbefalinger blev det blandt andet anført, at ...

“... a major public education campaign about community penalties is needed; the Government should set up a specific media marketing campaign on alternatives to prison, drawing on lessons from RCP.”¹⁸⁷

Et af de tiltag, der blev afprøvet og vurderet som led i RCP-initiativet, var de ovennævnte “deliberative poll’s”. Der deltog omkring 300 repræsentativt udvalgte personer, og det viste sig, dels at det *var* muligt at øge vidensniveauet, og dels at det var mindst lige så informativt og øjenåbnende for deltagere fra det strafferetlige system og for politikere. Det viste sig endvidere, at en sådan weekend påvirkede deltagernes generelle retsfølelse. F.eks. mente 35 pct. af deltagerne inden mødet, at det at sende flere i fængsel ville være en effektiv måde at mindske kriminaliteten på. Efter mødet var det 20 pct. 50 pct. mente inden mødet, at strengere straffe ville være en særdeles effektiv måde at mindske kriminaliteten på. Ti måneder efter mødet var det kun godt hver tredje, der havde denne opfattelse:

”Not all people adopted more liberal views after the event; some adopted tougher views. In general, people adopted less extreme views after the event, with a net shift in a liberal direction.”¹⁸⁸

En interessant publikation, der er kommet ud af RCP-initiativet, hedder ”I would Rethink Crime & Punishment by...”. Man har heri bedt 38 opinionsdannere, erhvervsfolk, kulturpersonligheder m.fl., som i deres daglige virke intet har med det strafferetlige system at gøre, om at fuldføre denne sætning og på forholdsvis kort plads formulere deres bud på nye tanker vedrørende, hvordan kriminalitet imødegås, og hvordan kriminalitet kan/skal straffes.¹⁸⁹ I forlængelse af RCP-initiativet iværksatte Esmée Fairbairn Foundation i december 2005 et nyt initiativ. Formålet med dette nye initiativ er at implementere de idéer, der er kommet frem i forbindelse med det første initiativ. Der er udarbejdet et program og en plan for, hvordan implementeringerne skal ske.¹⁹⁰

¹⁸⁷ *Rethinking Crime & Punishment. The Report.* Ovf. cit., s. 8.

¹⁸⁸ *Rethinking Crime & Punishment. The Report.* Ovf. cit., s. 28. Se også *Attitudes to Crime and Punishment: the Results of a Deliberative Poll of Public Opinion.* Esmée Fairbairn Foundation, September 2002.

¹⁸⁹ *I Would Rethink Crime & Punishment by...* Esmée Fairbairn Foundation, december 2004.

¹⁹⁰ Nærmere oplysninger om RCP og de to initiativer findes på www.rethinking.org.uk. Foranlediget af at undersøgelser havde vist, at befolkningens viden om kriminalitet og det strafferetlige system var meget ringe, undersøgte Home Office i England (det engelske justitsministerium) i 2002, om det var muligt at bedre på denne situation gennem udsendelse/udlevering af informative hæfter, videoer og afholdelse af seminarer. Bl.a. blev der udarbejdet et lille hæfte,

- Hvis man på baggrund af undersøgelsens resultater skulle tage konsekvensen af befolkningens syn på, hvordan der bør straffes for alvorlig kriminalitet, kunne man sige, at man som hovedregel helt burde ophøre med at idømme korte ubetingede frihedsstraffe (op til 3 måneder) og i væsentligt omfang tillige ubetingede frihedsstraffe mellem 3 måneder og et halvt år, dvs. hovedparten af de ubetingede frihedsstraffe, der i det hele taget i dag idømmes ved danske domstole, og – igen som hovedregel – erstatte disse med alternativer i frihed. I tabel 8.32 gives en oversigt over, hvad de gennemførte undersøgelser faktisk har vist med hensyn til, om et flertal eller et mindretal af de danske vælgere mener, der bør anvendes ubetinget frihedsstraf, og i tabel 8.33 er dette suppleret med hypoteser om eller ”prognoser” for, hvordan befolkningsflertallets holdninger vil være i de ikke undersøgte situationer. Disse prognoser er dels baseret på analogi og sammenligning med lignende sager, hvor befolkningens reaktioner kendes, og dels på erfaringerne fra, hvad det betyder at skulle forholde sig til en ”rigtig” retssag og gennemføre en ”rigtig” votering (den konkrete retsfølelse) sammenlignet med blot at skulle forholde sig til en opsummeret sag (den informerede retsfølelse). På grund af konsistensen i den gennemførte undersøgelses resultater og resultaternes konsistens med andre undersøgelser gennemført i ind- og udland kan ”prognoserne” betragtes som meget sikre.

Catching up with crime and sentencing. Hæftet var på 20 sider og forsøgte i form af tekst og diagrammer at beskrive og forklare kriminalitetens omfang og udvikling samt det strafferetlige systems opbygning. En opfølgende undersøgelse af en afgrænset udsendelse af hæftet til et større antal husstande viste, at dette var en lige så effektiv måde at øge informationsniveauet på som videoer og seminarer, samtidig med at det var den billigste (Heather Salisbury: *Public attitudes to the criminal justice system: the impact of providing information to British Crime Survey respondents*, Home Office Online Report nr. 64, 1004).

Tabel 8.32. **Faktiske undersøgelsesresultater:** Befolkningsflertallets holdning til om man personligt mener, der bør anvendes ubetinget frihedsstraf (fængsel/elektronisk fodlænke) i en række sager, hvor normalstraffen ifølge retspraksis anno 2006 er ubetinget fængsel under et halvt år

	Førstegangskriminel		Andengangskriminel	
	Informeret retsfølelse	Konkret retsfølelse	Informeret retsfølelse	Konkret retsfølelse
Undersøgelse anno 2006:				
Vold i trafikken	-		-	
Vold på gaden	-	-	-	
Vold i parforhold	-	-	+	
Vold mod myndighedsperson	-		-	
Uagtsomt manddrab	+	-	Retspraksis er her 6 måneders ubetinget fængsel eller mere	
Farefremkaldelse/-Hensynsløs kørsel	+			
Salg af kokain på diskotek	-	-	-/+	
Andre/tidligere undersøgelser:				
Vold på værtshus	-			
Indbrudstyveri	-		-	
Biltyveri, tiltalte < 18 år	Der vil her kunne anvendes betinget dom			
	-		-	
Biltyveri, tiltalte 18 år +	Ikke undersøgt			

I tabellen betyder ”+”, at et flertal ønsker anvendt ubetinget frihedsstraf, et ”-” at dette ikke er tilfældet, og et ”-/+” at der er ligeså mange, der ønsker det, som ikke ønsker det (50/50). I visse af tilfældene med andengangskriminalitet er der tale om tiltalte, som har begået den pågældende forbrydelse tre eller flere gange tidligere.

Man kan sige, at det ville være helt i overensstemmelse med den danske befolknings holdninger til, hvordan der bør straffes – den danske befolknings konkrete retsfølelse – at gøre som man gjorde i (Vest)tyskland i 1969, hvor man som tidligere nævnt radikalt reducerede brugen af ubetingede frihedsstraffe under et halvt år og erstattede dem med straffe i frihed. Det er klart, at en så forholdsvis radikal ændring af det danske straffesystem forudsætter en række overvejelser baseret også på andre hensyn end befolkningens retsfølelse, uanset at denne ellers i vore dage synes at blive tillagt overordentlig stor betydning.

Tabel 8.33. Faktiske undersøgelsesresultater og hypotetiske udledninger af disse: Befolkningsflertallets holdning til om man personligt mener, der bør anvendes ubetinget frihedsstraf (fængsel/elektronisk fodlænke) i en række sager, hvor normalstraffen ifølge retspraksis anno 2006 er ubetinget fængsel under et halvt år

	Førstegangskriminel		Andengangskriminel	
	Informeret retsfølelse	Konkret retsfølelse	Informeret retsfølelse	Konkret retsfølelse
Undersøgelse anno 2006:				
Vold i trafikken	-	-	-	-
Vold på gaden	-	-	-	-
Vold i parforhold	-	-	+	-
Vold mod myndighedsperson	-	-	-	-
Uagtsomt manddrab	+	-	Retspraksis er her 6 måneders ubetinget fængsel eller mere	
Farefremkaldelse/-Hensynsløs kørsel	+	-		
Salg af kokain på diskotek	-	-	-/+	-
Andre/tidligere undersøgelser:				
Vold på værtshus	-	-	-	-
Indbrudstyveri	-	-	-	-
Biltyveri, tiltalte < 18 år	Der vil her kunne anvendes betinget dom			
	-	-	-	-
Biltyveri, tiltalte 18 år +	Ikke undersøgt			

I tabellen betyder ”+”, at et flertal ønsker anvendt ubetinget frihedsstraf, et ”-” at dette ikke er tilfældet, og et ”-/+” at der er ligeså mange, der ønsker det, som ikke ønsker det (50/50). I visse af tilfældene med andengangskriminalitet er der tale om tiltalte, som har begået den pågældende forbrydelse tre eller flere gange tidligere.

Af fokusgruppemøderne fremgik det, at den store tilbageholdenhed i befolkningen over for at anvende ubetinget frihedsstraf først og fremmest beroede på to forhold. Til trods for, at alle sagerne drejede sig om alvorlige kriminelle handlinger, så syntes man – alt taget i betragtning omkring selve handlingen, gerningspersonen og offeret – ikke, at der var tale om så alvorlig kriminalitet, at man skulle reagere over for gerningspersonen med en så alvorlig straf som at berøve denne friheden i en periode. Det uacceptable i det, gerningspersonen havde foretaget sig, skulle markeres, syntes man, og der skulle sendes et signal såvel til ham

som til alle andre om det uacceptable i at begå vold osv., men at gøre det ved at spærre ham inde, mente de fleste ville være en overreaktion. De begrundelser, man gav, var ikke, at man havde en eller anden form for medlidenhed med gerningspersonen, eller at man syntes, det ville være synd for ham, men at det ville være ude af proportioner. Det ville være *uretfærdigt*. For det andet var det de flestes opfattelse, at et fængselsophold ville være mere skadeligt end gavnligt. Gang på gang blev det fremhævet, når fængsel blev diskuteret, at dette ville skade især familie- og arbejdsforhold og øge risikoen for, at gerningspersonen på ny ville begå kriminalitet. Også fængslet som en mulig ”kriminalitetsskole” blev fremhævet af mange. Den mulige gevinst ved fængslet, der – specielt af hensyn til offeret – kunne være i, at omgivelserne var fri for at skulle møde ham på gaden el.lign., så længe han sad inde, blev kun sjældent nævnt, og i så fald typisk imødegået med, at de straffe, der kunne komme på tale, var så korte, at gerningspersonen alligevel hurtigt var ude igen. Såvel de generalpræventive som de individualpræventive virkninger af den radikalt mindskede brug af korte frihedsstraffe i (Vest)tyskland er blevet belyst. Det har vist sig, at tilbagefaldet til ny kriminalitet var større for dem, der afsonede en kort frihedsstraf, end for dem, der fik en bøde.¹⁹¹ Endvidere har man ikke kunnet spore nogen effekt på kriminalitetsudviklingen som sådan, hvorfor det antages, at det heller ikke er sandsynligt, at reformen har haft en negativ generalpræventiv effekt.¹⁹²

De gennemførte undersøgelser viser ikke alene noget om, i hvilken udstrækning befolkningen synes eller ikke-synes, der skal anvendes ubetinget frihedsstraf, men også hvor strengt eller mildt man i det hele taget ville dømme set i forhold til retspraksis. Der viste sig her at være en massiv og konsekvent tendens til at dømme mildere end praksis i sager om alvorlig kriminalitet, så skulle man følge befolkningens retsfølelse, skulle man over en bred kam nedgradere straffene for de forbrydelser, der nu straffes med en ubetinget frihedsstraf på op til et halvt år.

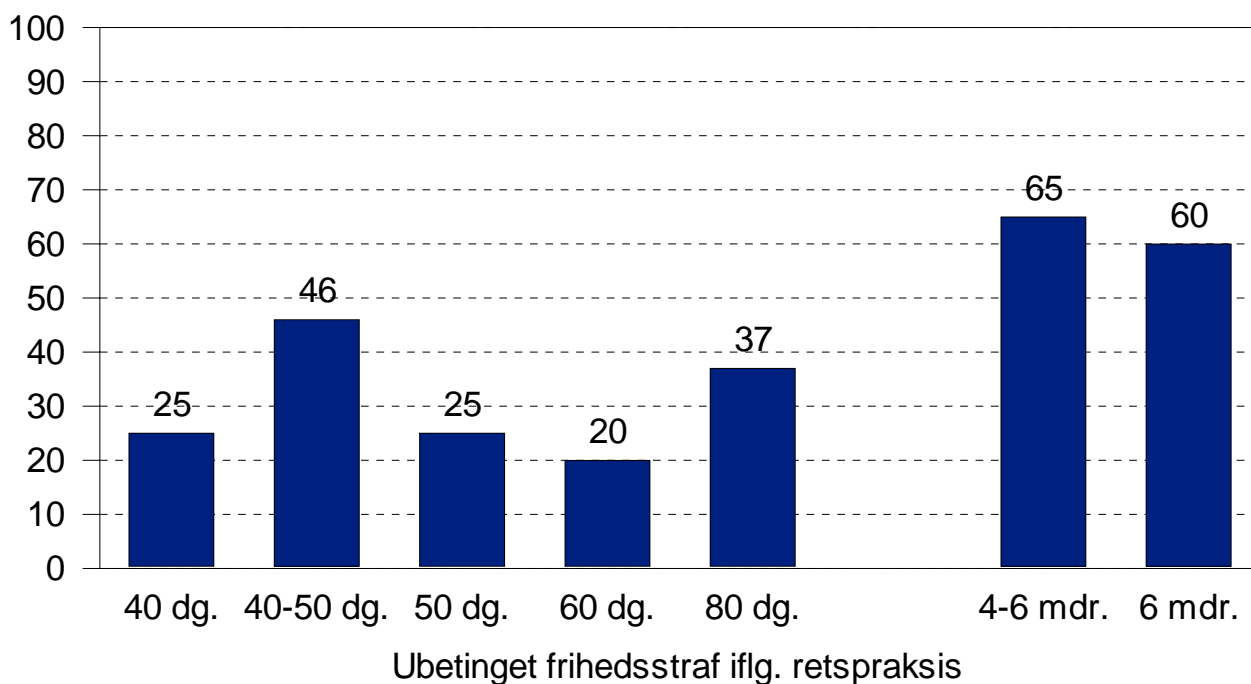
I tillæg til spørgsmålet om strafniveauet kommer spørgsmålet om det indbyrdes forhold mellem, hvordan de forskellige former for kriminalitet bør straffes, dvs. proportionalitetsspørgsmålet. I figur 8.10 er andelen af befolkningen, der personligt mener, der bør anvendes ubetinget frihedsstraf (den informerede retsfølelse) sat i forhold til

¹⁹¹ G. Kaiser: *Kriminologie. Eine Einführung in die Grundlagen*. C.F. Müllers Juristischer Verlag, Heidelberg, 1997.

¹⁹² H. Göppinger: *Kriminologie*. C.H. Beck Verlag, München, 1997.

retspraksis for de syv sager. Grundlaget for angivelse af retspraksis er oplysningerne i tabel 8.5 og for befolkningens holdninger tabel 8.31.

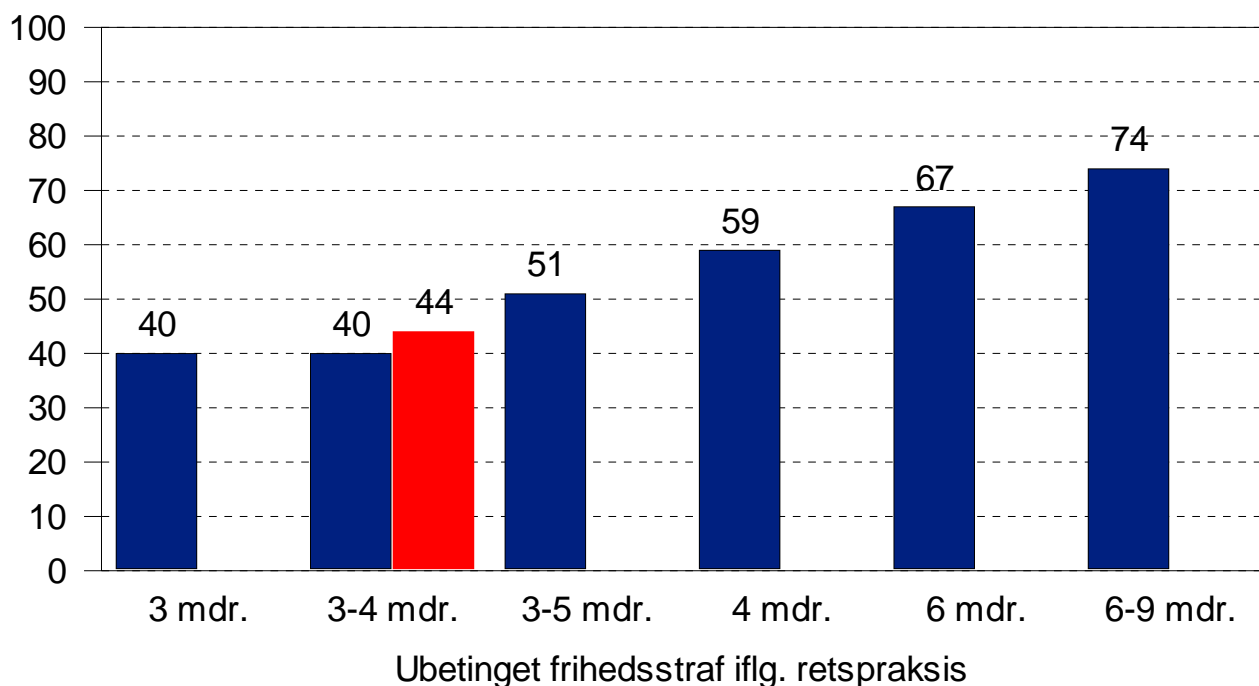
Figur 8.10. Andel af befolkningen der personligt mener, at der bør anvendes ubetinget frihedsstraf sat i forhold til faktisk retspraksis (normalstraf) i syv sager, hvor tiltalte ikke tidligere er straffet

Det fremgår, at befolkningen enten er uenig i eller har svært ved at se meningen med en række af de graduerede strafudmålinger for de korte frihedsstraffe, domstolene foretager. For de tre sager om vold i gademiljøet er normalstraffen henholdsvis 40 dage, 50 dage og 60 dage, men befolkningen vurderer dem som nogenlunde lige strafværdige. Hvis der endelig er en tendens, er det en tendens til, at den af de tre sager, som domstolene ser strengest på, sagen om almindelig gadevold, er den befolkningen ser mildest på. De to sager, hvor der er udmålt henholdsvis 40 dages og 50 dages ubetinget fængsel foregår begge i trafikmiljøet, men i den strengest udmålte er der tale om vold mod myndighedsperson. Befolkningen synes, der skal straffes lige strengt eller lige mildt i de to sager. Til gengæld ser befolkningen relativt strengere på vold i parforhold end på gadevold og endog strengere på denne form for kriminalitet end på salg af mindre mængder kokain.

Af de syv sager ser befolkningen holdninger i overensstemmelse med retspraksis med relativt størst alvor på sagerne om uagtsomt manddrab i trafikken og hensynsløs kørsel/farefremkaldelse.

Figur 8.11. Andel af befolkningen der personligt mener, at der bør anvendes ubetinget frihedsstraf sat i forhold til faktisk retspraksis (normalstraf) i syv sager, hvor tiltalte er tidligere er straffet

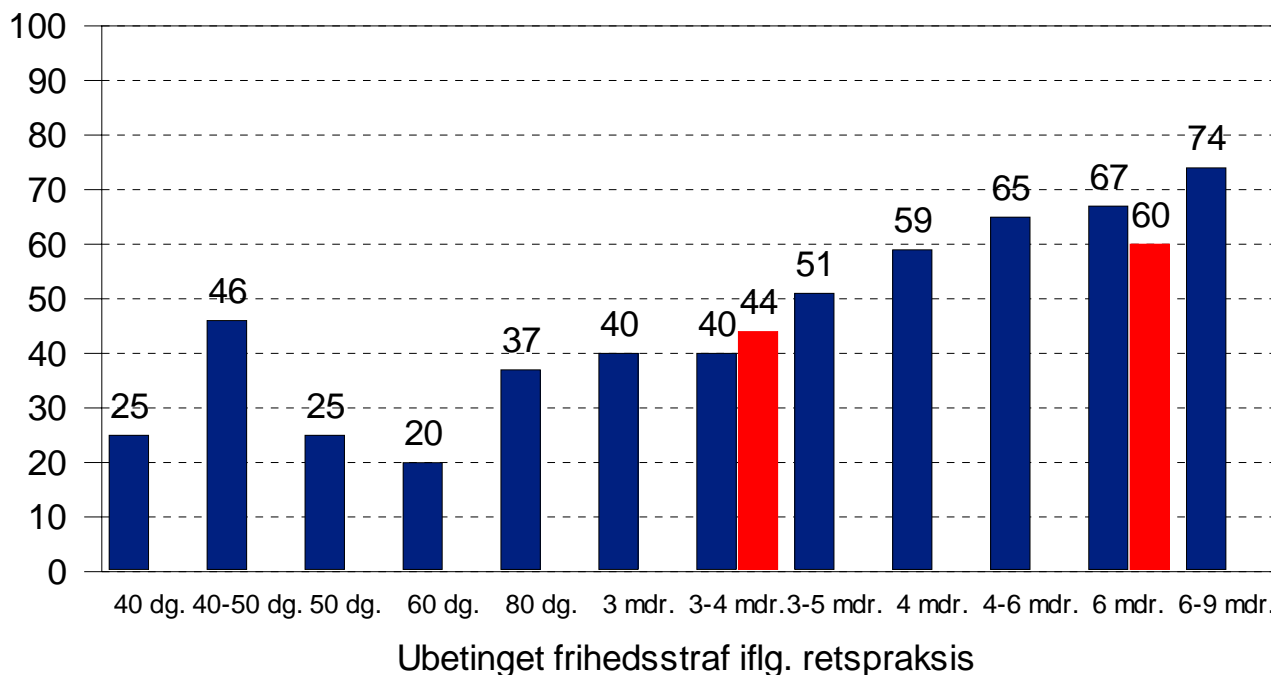

Figur 8.11 er identisk med figur 8.10 bortset fra, at det her drejer sig om sager, hvor tiltalte har været straffet tidligere. Der er to af de syv sager, hvor normalstraffen er vurderet til 3-4 måneders ubetinget fængsel, hvilket er baggrunden for, at der her er to søjler (sagen om almindelig gadevold og sagen om vold mod myndighedsperson). Når tiltalte er tidligere straffet, og når vi kommer op i de ikke længere helt så korte frihedsstraffe, som der her er tale om, kan man se, at der er god overensstemmelse mellem, hvor relativt alvorligt befolkningen vurderer sagerne og normalstraffen ved domstolene.

Figur 8.12 giver en samlet oversigt, hvor såvel "begyndersagerne" fra figur 8.10 som "recidivistsagerne" fra figur 8.11 er medtaget. Udover at vise de anførte tendenser omkring proportionalitet, understøtter figuren visuelt den konklusion, at for samtlige sager, hvor normalstraffen er op til omkring 3 måneders ubetinget fængsel, fandtes der, selv når det drejede sig

en reaktion på opsummerede sager, og uanset om tiltalte var tidligere straffet eller ej, et flertal af befolkningen imod at anvende ubetinget frihedsstraf.

Figur 8.12. Andel af befolkningen der personligt mener, at der bør anvendes ubetinget frihedsstraf sat i forhold til faktisk retspraksis (normalstraf) i syv sager, hvor tiltalte er tidligere er straffet

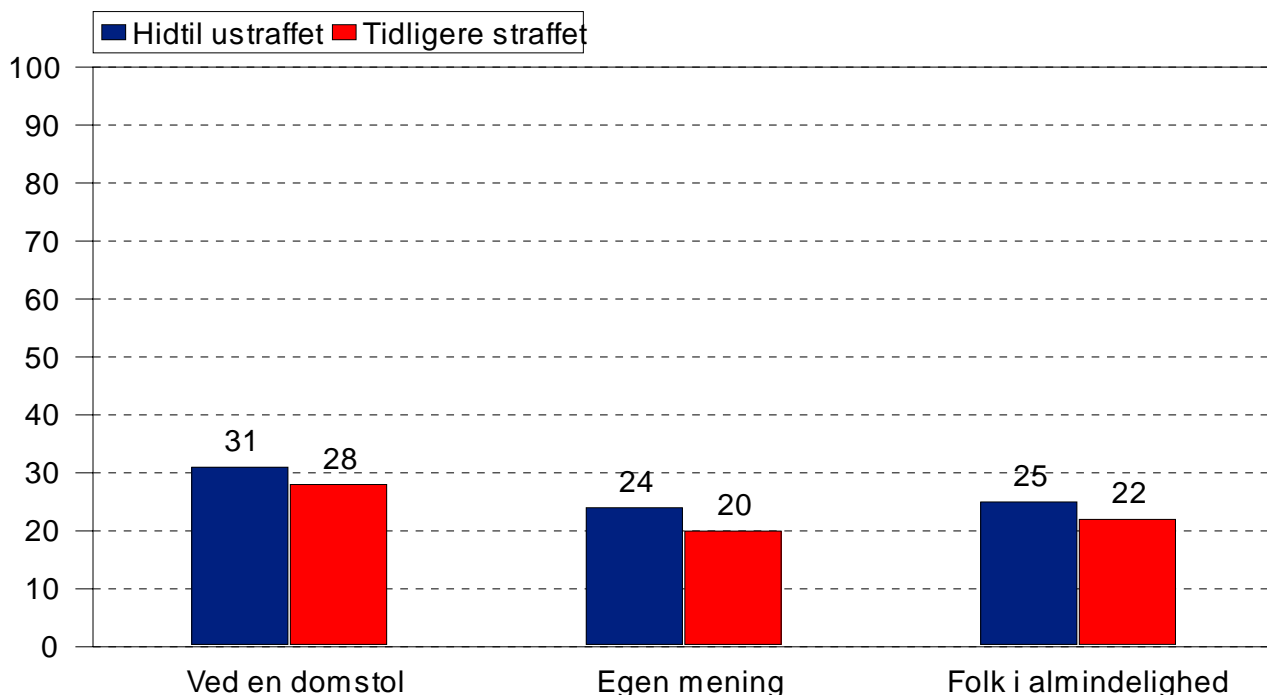

- De gennemførte undersøgelser har vist, at der i befolkningen er en skeptisk holdning til at anvende bødestraf i sager om personfarlig og personskadelig kriminalitet, specielt som en straf der står alene. Mange gav udtryk for, at de syntes, at der er et eller andet forkert i, at man skal kunne betale sig fra at skade et andet menneske. Det betød ikke, at man aldrig ville anvende bøder, kun en vis tilbageholdenhed. Bøder skal kun anvendes, når man vurderer sagen som ret bagatelagtig eller som en supplerende straf ved det, man betragter som mere alvorligt.¹⁹³ Af figur 8.13 kan man se, at gennemsnitligt var det i de syv opsummerede sager, befolkningen fik forelagt i befolkningsundersøgelsen, omkring en fjerdedel – 24 pct. – der ville straffe med bøde (ved førstegangskriminelle). Man regnede med, at man i så henseende lå på linie med folk i almindelighed, mens man oplevede, at man i så henseende var mere

¹⁹³ Man syntes gennemgående heller ikke det ville være nogen god idé, at bøder, i stedet for at indbetales til statskassen, skulle indbetales til et godgørende formål, f.eks. til Røde Kors. På denne måde, mente flere, at en gerningsperson nærmest kunne komme til at føle, at han eller hun ved sin kriminalitet havde gjort noget godt. Fledre udtrykte deres skeptiske holdning i en eller anden variant af følgende udsagn: "Gør dagens gode gerning – slå en mand ned!". Til en vis grad gjorde den samme tilbageholdenhed sig gældende med hensyn til økonomisk kompensation til offeret: Man skulle ikke kunne betale sig til ren samvittighed ved at give offeret penge.

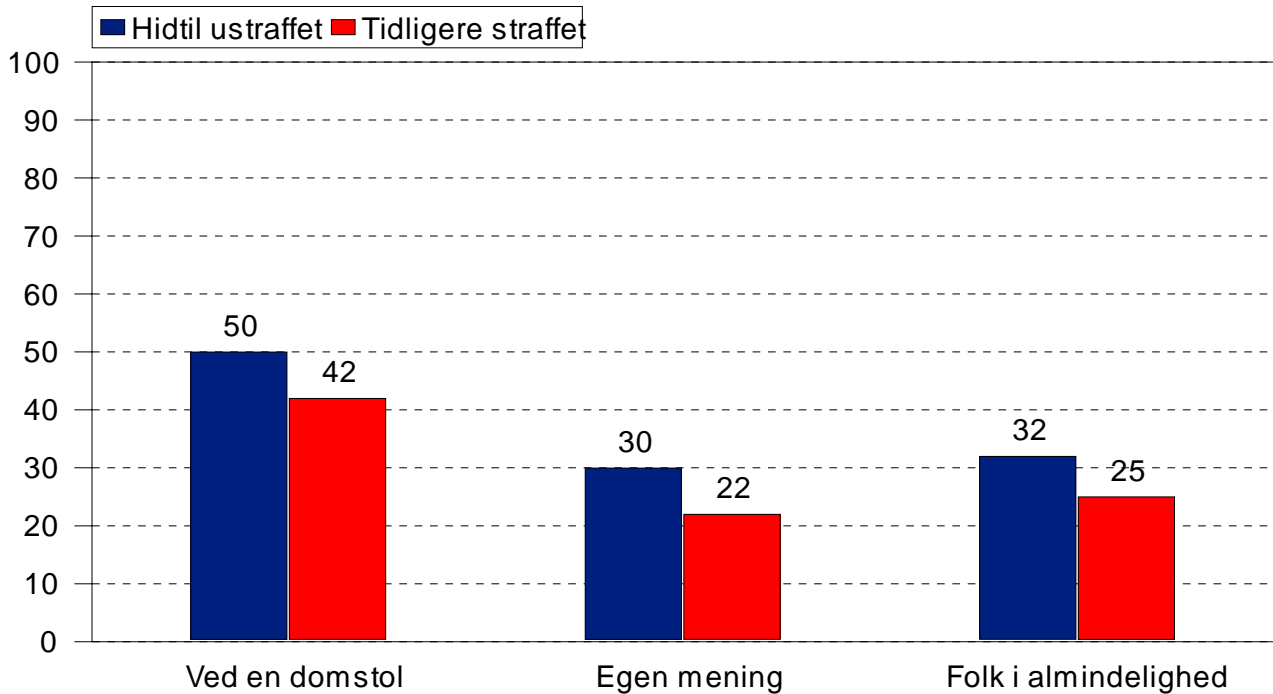
tilbageholdende end domstolene. Det var i gennemsnit knapt en tredjedel – 31 pct. – der regnede med, at en domstol ville anvende bøde som hele eller dele af sanktionen for førstegangsstraffede.

Figur 8.13. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme en bøde som en del af eller hele sanktionen

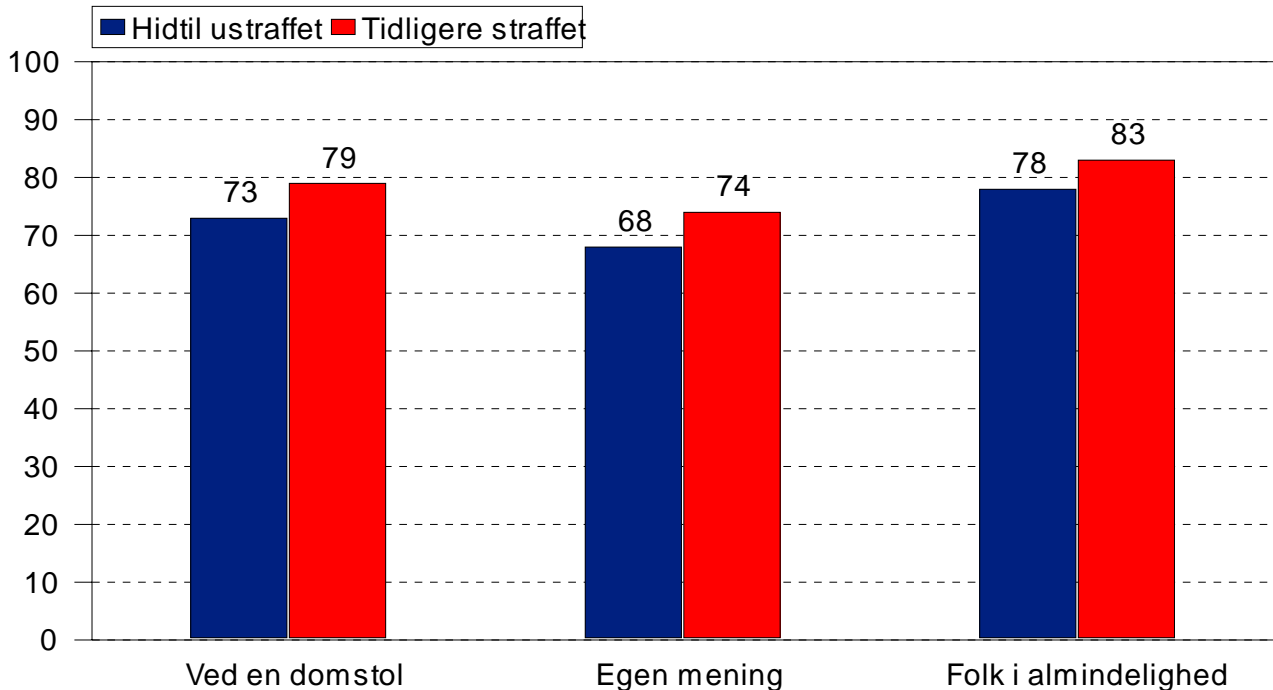
Umiddelbart kunne man forestille sig, at det var betingede domme, befolkningen ville pege på som alternativ til den ubetingede frihedsstraf, de fleste ikke ville idømme. Der var da også en ret stor andel af befolkningen, der pegede på en betinget dom som den – efter deres mening – passende sanktion. I gennemsnit for de syv sager var det mellem en fjerdedel og en tredjedel, 30 pct., jf. figur 8.14 (for en førstegangskriminell). Det var altså på den anden side langt fra flertallet, og i virkeligheden ikke mange flere end der pegede på bøde. Den betingede frihedsstraf havde også det tilfælles med bøden, at det var en sanktion man forestillede sig, at domstolene ville benytte sig af i højere grad end én selv. I gennemsnit for de syv sager var det halvdelen, der troede, at sagen ville blive afgjort med en betinget dom.

Figur 8.14. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme en betinget frihedsstraf som en del af eller hele sanktionen

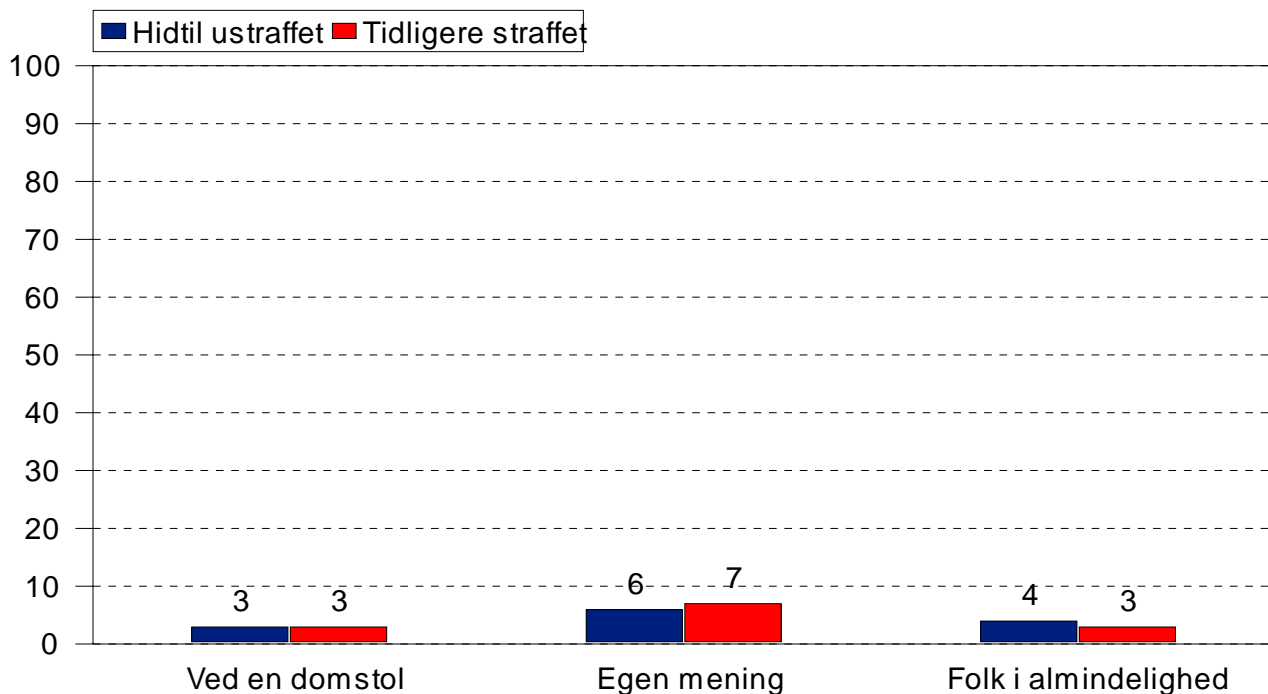
Tilbageholdenheden sammenlignet med retspraksis over for at anvende ubetinget frihedsstraf og tilbageholdenheden i sammenligning med, hvad man mente gjorde sig gældende ved domstolene over for at anvende betingede domme, resulterede sammenlagt i, at det var tæt ved en tredjedel (32 pct.), der i gennemsnit for de syv sager, hverken ville idømme betinget eller ubetinget frihedsstraf, jf. figur 8.15. I sagerne om gadevold, trafikvold og vold mod myndighedsperson var det op mod halvdelen (45-46 pct.), i sagerne om salg af kokain og vold i parforhold 26-30 pct. og i de alvorlige trafikkriminalitetssager 15-17 pct.

Figur 8.15. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme en betinget eller ubetinget frihedsstraf som en del af eller hele sanktionen

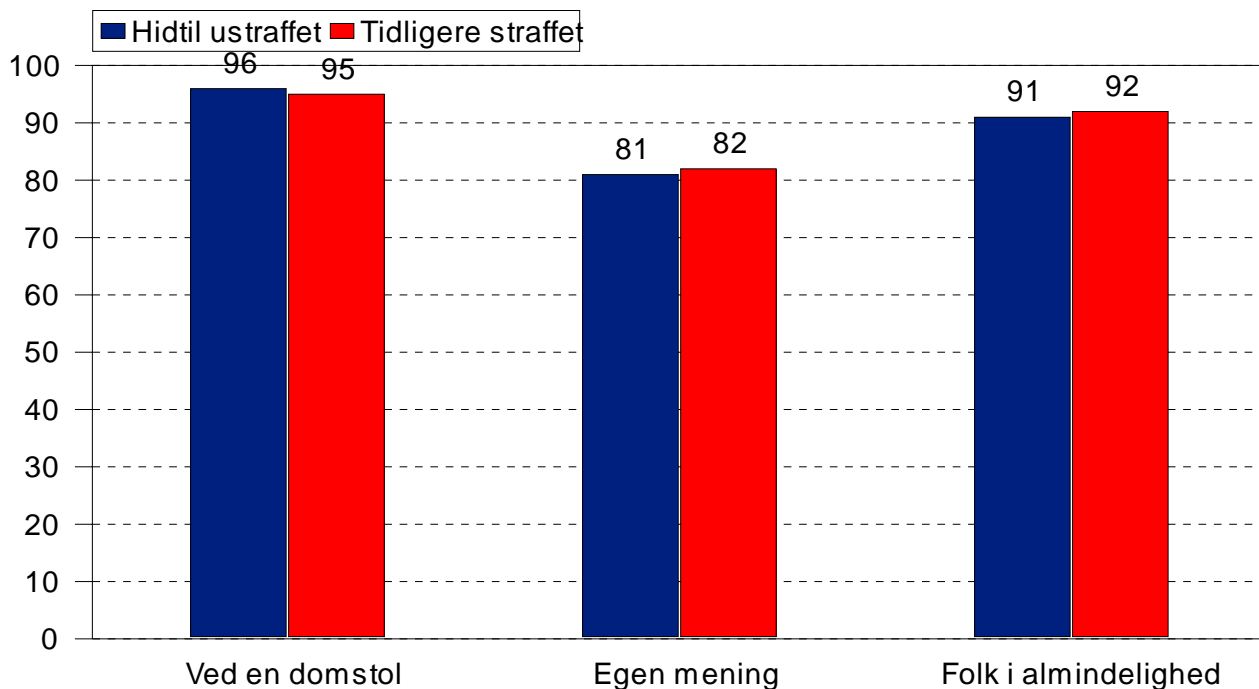
I disse opgørelser, over hvor mange der ville idømme betinget og ubetinget frihedsstraf, indgår elektronisk fodlænke som en ubetinget frihedsstraf. Befolkningen synes at vide, at denne form for straffemulighed er meget ny i Danmark. I hvert fald mente næsten ingen – 3 pct. i gennemsnit for de syv sager – at en domstol ville idømme denne form for straf. Det viste sig heller ikke at være en straf med appel til danskerne anno 2006 i forhold til de sager, man blev bedt om at tage stilling til. Kun 6-7 pct. ville selv idømme tiltalte elektronisk fodlænke, jf. figur 8.16.

Figur 8.16. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme elektronisk fodlænke som en del af eller hele sanktionen

Ifølge straffelovens § 31 er de almindelige straffe fængsel og bøde. Samlet viste det sig da også at være disse straffe under ét i en eller anden form, flest mente ville blive anvendt ved en domstol, flest selv ville anvende, og flest troede folk i almindelighed ville idømme, jf. figur 8.17. Alligevel var det næsten hver femte, der hverken som en del af eller som hele straffen ville vælge en af de i straffelovens forstand almindelige straffe

Figur 8.17. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme frihedsstraf (betinget eller ubetinget) eller bøde som en del af eller hele sanktionen¹⁹⁴

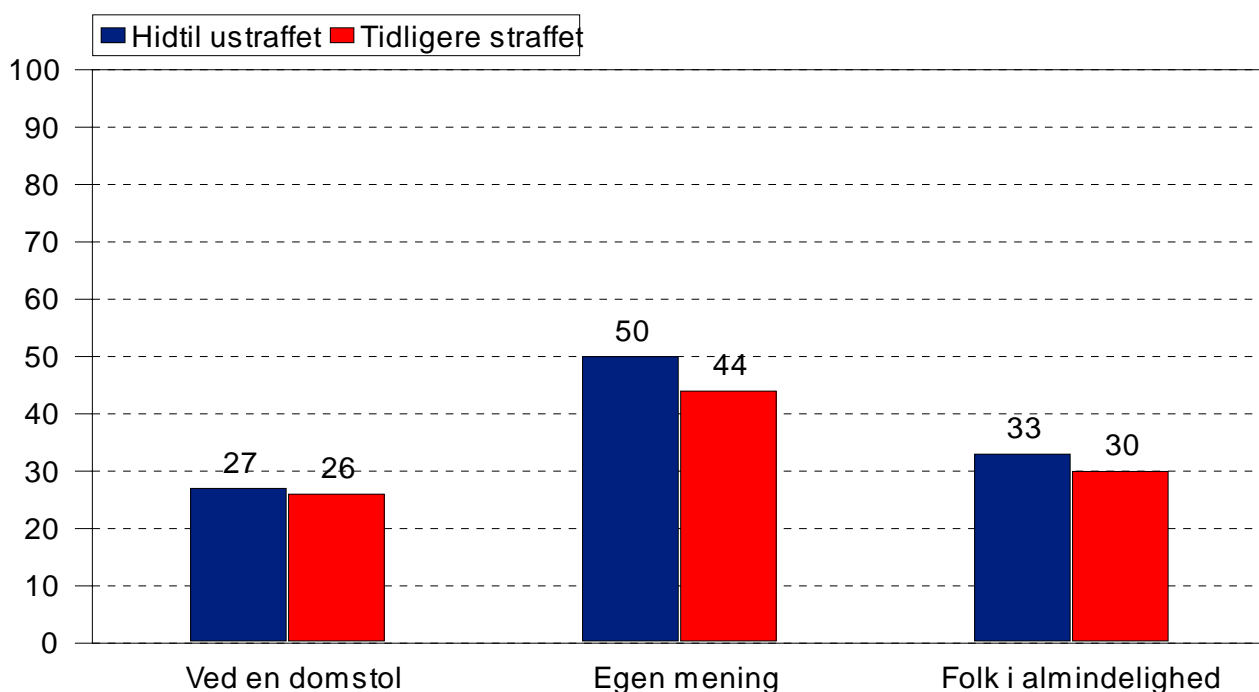

Hvad var det da, befolkningen mente helt eller især delvist skulle træde i stedet for de traditionelle straffe, når det drejede sig om alvorlig kriminalitet? Det var ikke at lade være med at straffe. 98-99 pct. mente, at der skulle en eller anden form for straf til. De straffe og reaktioner på kriminalitet, som befolkningen syntes man i forhold til såvel det, man oplevede som retspraksis og den faktiske retspraksis, skulle anvende mere, var de såkaldte restorative og reparative sanktioner. Til *restorative eller genoprettende sanktioner* plejer man at henregne konfliktråd, betaling af kompensation til offeret og samfundstjeneste. Formålet med disse sanktioner er at få gerningspersonen til at gøre det skete godt igen i form af en relevant ydelse/indsats i forhold til offeret og/eller i forhold til samfundet. Af figur 8.18 fremgår det, at halvdelen af befolkningen i en gennemsnitssag som en del af eller hele sanktionen ville anvendes restorative sanktioner. Det fremgår også, at mange af de, der havde denne holdning til, hvordan der skulle straffes, følte sig som et mindretal – såvel i forhold til domstolspraksis som i forhold til folk i almindelighed. Hvilken specifik form for restorativ sanktion befolkningen mente, skulle komme i anvendelse, varierede betydeligt fra forbrydelse til for-

¹⁹⁴ Procenterne her er taget ud af, hvor mange der mente en domstol i det hele taget ville straffe, hvor mange der selv i det hele taget ville straffe osv. Ubetinget frihedsstraf inkluderer elektronisk fodlænke.

brydelse. Ved førstegangskriminalitet mente i gennemsnit hver fjerde – 25 pct. – at gerningsmanden skulle pålægges at kompensere offeret økonomisk, 18 pct. ville idømme samfundstjeneste, mens hver tiende – 10 pct. – mente gerningsmanden skulle i konfliktråd. I sagerne om vold var det omkring hver sjette, der mente, at der skulle konfliktråd til, mens det var meget få i de alvorlige trafikkriminalitetssager og – naturligt nok – næsten ingen i sagen om salg af narkotika. Ved sagen om salg af narkotika var det til gengæld mere end hver tredje, der mente, at samfundstjeneste ville være den rigtige dom.

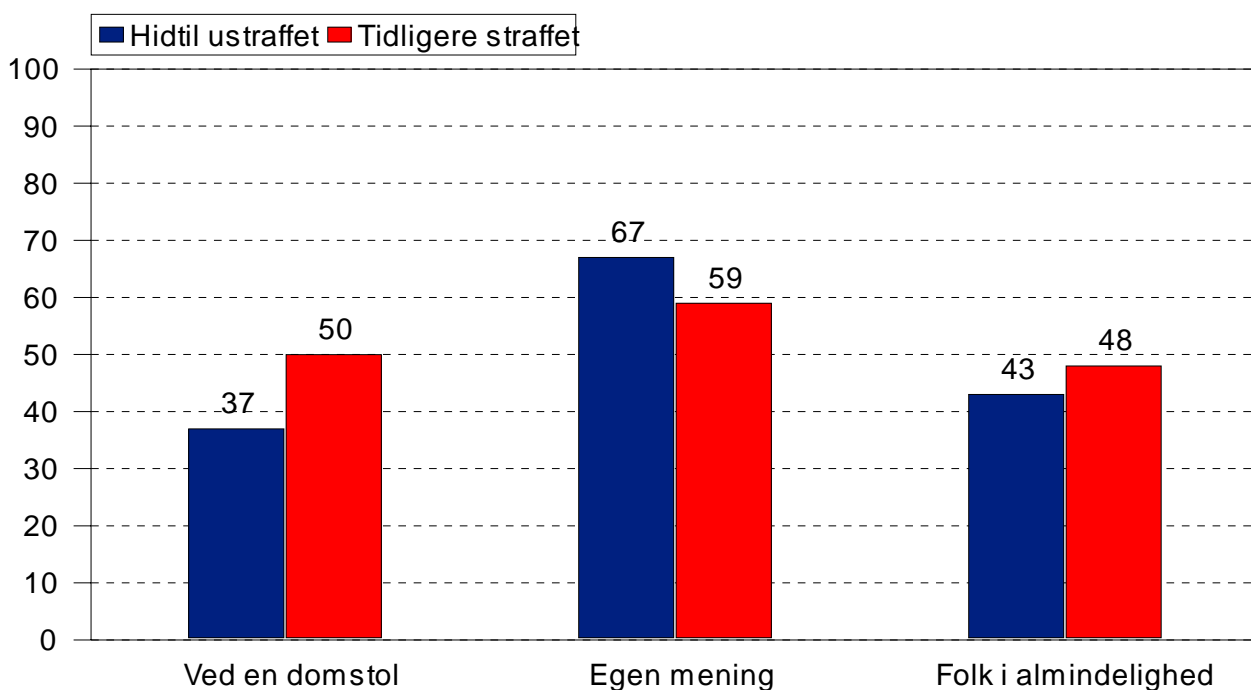
Figur 8.18. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme en restorativ sanktion (samfundstjeneste og/eller konfliktråd og/eller kompensation til offeret) som en del af eller hele sanktionen

Reparative sanktioner dækker et bredere felt end restorative sanktioner. Reparative sanktioner er sanktioner, der tilsigter at reparere på de skader, der er sket eller som konstateres i forbindelse med kriminalitet. De indbefatter således de restorative sanktioner, der kan siges at tilsigte at reparere skaderne på offeret og samfundet, men omfatter også ”reparation” af eventuelle ”skader”, som er sket på eller er konstateret hos gerningspersonen, dvs. primært behandling. Det viste sig, at to ud af tre – altså de fleste – personligt mente, at en reparatorisk sanktion burde være en del af eller hele sanktionen, jf. figur 8.19 (ved første-

gangskriminalitet). Samtidig var det kun godt hver tredje, der mente, at domstolene ville anvende en sådan sanktion, og kun 43 pct. der mente, at folk i almindelighed ville gøre det. Igen opfattede man sig således også her som afvigende og i mindretal i forhold til domstole og folk flest. Såvel spørgeskemaundersøgelserne som fokusgruppeinterviewene viste, at så snart folk er vidne til potentielle eller faktiske problemer hos eller ved gerningspersonen som eksempelvis misbrugsproblemer eller problemer med at styre temperamentet, så er man meget orienteret mod at i hvert fald en del af sanktionen skal omfatte en eller anden form for behandling. Fokusgruppeinterviewene viste dog også, at der var grænser for, hvornår man syntes behandling burde være en central del af sanktionen. Ved kriminalitet, som man anså for meget alvorlig, mente man typisk ikke, at behandling kunne/skulle være den eneste sanktion, ligesom man ved kriminalitet, som man ikke så så alvorligt på, mente, at behandling her kunne være en overreaktion og virke som en for hård og uretfærdig straf.

Figur 8.19. Procent af befolkningen der i gennemsnit for syv sager (opsummerede sager) mente en domstol, de selv eller folk i almindelighed ville idømme en reparativ sanktion (samfundstjeneste og/eller konfliktråd og/eller kompensation til offeret og/eller behandling) som en del af eller hele sanktionen

Generelt kan det konkluderes, at befolkningens holdninger i sine tendenser ikke blot trækker i en *mildere* retning i forhold til retspraksis, men også i *anden* retning med hensyn til, hvad der skal være straffens formål/funktion og dens indhold. Skal man følge danskernes retsfølelse anno 2006 i sager om alvorlig kriminalitet, skal man ikke kun erstatte de korte og kortere ubetingede frihedsstraffe med betingede frihedsstraffe og bøder, men i betydelig udstrækning alle de i straffelovens forstand almindelige straffe med restorative og reparative sanktioner.

Det interessante ved danskernes syn på straf er ikke kun, hvordan man konkret synes, der skal straffes, men også *hvorfor* man synes, der skal straffes på bestemte måder. I ingen af de gennemførte undersøgelser er dette spørgsmål blevet stillet direkte, men der viser sig som netop nævnt i befolkningsundersøgelsen at være en stærk tendens i retning af at mene, at straffene skal være *reparative*. Det samme var endnu tydeligere i fokusgruppeinterviewene, hvor hensigterne med at straffe indirekte kunne aflæses af de begrundelser mv., deltagerne spontant fremførte og forklarede sig med i diskussionerne af de enkelte straffe. Formålet med at straffe er ”at gøre det skete godt igen”, at mindske eller mildne de skader, der er sket, samt at bidrage til, at det ikke vil ske igen. *Som en følge heraf* markeres det uacceptable i det, gerningspersonen har gjort. Man kan sige, at der i dette er elementer, men også kun elementer, af såvel hævn som prævention. I modsætning til hævnen eller repressjonen, er den reparative sanktion imidlertid ikke kun bagudvendt, men tillige vendt mod nutiden og fremtiden. I modsætning til forebyggelsen og præventionen, er den reparative sanktion ikke kun vendt mod selve kriminaliteten, men også mod andre årsager, ”skader” og konsekvenser. Det er ikke nemt at finde at finde en dækkende overskrift for denne folkelige straffefilosofi, der er lige så enkel, som når vi taler om straf ”af hensyn til retsfølelsen” eller ”af hensyn til at forebygge kriminalitet”. Det indholdsmæssigt og ”fagligt” set mest dækkende er måske *reparativ retfærdighed*. Det vigtigste er at holde fast i, at en stor del af befolkningen i sin måde at tænke over, hvorfor vi skal straffe, tilsyneladende udfordrer og stiller spørgsmålstejn såvel ved den rene repressions- og gengældelsestanke som ved den rene præventions- og forebyggelsestanke. Det er ikke til at sige blot tilnærmelsesvist præcist, *hvor* langt dette rækker, dvs. hvor *mange* der ser reparativ retfærdighed som det vigtigste formål med straf, eller hvor *dybt* det stikker, men man kan i hvert fald sige, at tanken er *uforløst*. Danskerne mener, at reparativ retfærdighed har en fortrukket placering i forhold til de ”retfærdigheder”, der alene baserer sig på overvejelser om enten ”mildhed-strenged” eller ”virker/virker-ikke”, og man mener ikke blot, at reparativ retfærdighed er

noget, det strafferetlige system og domstolene bruger i utilstrækkeligt omfang. Man ligger tillige under for den misforståelse, at man selv tilhører et lille mindretal, der har dens slags ”bløde” eller ”alternative” holdninger og indstillinger, hvor det i virkeligheden er de fleste.

Ligesom danskernes konkrete syn på, hvor hårdt eller mildt der skal straffes som påvist i sine tendenser ikke synes at adskille sig fra, hvad befolkningerne synes i andre af de samfund, vi sædvanligvis sammenligner os med, synes holdningerne til straffenes indhold og formålet hermed heller ikke at være anderledes. Eksempelvis har man opsummeret, hvad befolkningen i Skotland mener på følgende måde:¹⁹⁵

When people are made aware about the range of community sentences and the services and programmes that support them, they overcome any initial scepticism and are supportive of the principles that they stand for. In particular people recognise:

- The futility of recycling people through the prison system
-
- The need for people to break the cycle of crime
-
- The importance of victims having a central role and an opportunity to participate if they wish
-
- The need for offenders to face up to the impact of the crimes
-
- The importance of making amends and paying back to society

Det kan i hvert konkluderes, at store dele af den danske befolkning ikke blot lægger op til, at den alvorlige kriminalitet bør straffes på *en andre måder*, end tilfældet er nu – men også af *andre grunde* end dem, der er de fremherskende. I disse måder og disse grunde ligger endvidere indbygget, at der kan udformes strukturer, hvor en større del af befolkningen inddrages i det strafferetlige systems virksomhed med den mulighed dette kan give for at mindske risikoen for, at der (påny) opstår diskrepans mellem befolkningens retsfølelse på den ene side og retspraksis på den anden. Hvilken interessant samfundsmæssig debat og udvikling, der kunne komme ud af dette, hvis man som igangsættende grundlag herfor drog omsorg for, at befolkningen fik kendskab til, hvordan der faktisk straffes, og hvordan straffene faktisk fuldbyrdes i Danmark, og derved bl.a. fik udryddet eller i hvert fald reduceret myterne om de blødsødne domstole og den hæventørstige dansker.

¹⁹⁵ *The public do not want a harsher system they want an effective one*, Safeguarding Communities – Reducing Offending (SACRO), Scotland, 2005 (www.sacro.org.uk).

Appendiks

Oversigt over publikationer og datamaterialer

Status	Titel	Omfang/Kilde
OFFENTLIGT TILGÆNGELIGE RAPPORTER:		
Rapport med hovedresultater	<i>Danskernes syn på straf</i>	391 s.
Rapport om anvendte metoder	<i>Metodisk redegørelse vedrørende undersøgelsen af danskernes syn på straf</i>	74 s.
Appendiksrapport vedrørende metode	<i>Appendiks A: Den kvantitative undersøgelse</i>	418 s.
Appendiksrapport vedrørende metode	<i>Appendiks B: Den kvalitative undersøgelse</i>	129 s.

**IKKE OFFENTLIGT TILGÆNGELIGE RAPPORTER DER KAN BLIVE
STILLET TIL RÅDIGHED FOR YDERLIGERE FORSKNING:**

Rapport med data fra kvalitativ undersøgelse	<i>Danskernes holdninger til straf. Data fra den kvalitative undersøgelse</i>	217 s.
Rapport med data fra kvalitativ undersøgelse	<i>Danskernes holdninger til straf. Noter fra fokusgruppeinterview</i>	87 s.
Rapport med svarfordelinger fra en befolkningsundersøgelse	<i>Danskernes generelle holdninger til straf. Data fra en befolkningsundersøgelse</i>	15 s.
DATAFILER:		
Datafil (SPSS) fra befolkningsundersøgelse (SFI)	<i>Befolkningens retsbevidsthed juli 2006</i>	Oplysninger vedrørende 558 variable for 1.364 personer
Syntaksfiler (SPSS) vedrørende befolkningsundersøgelse (SFI)	- <i>Retsbevidsthed juli 2006</i> - <i>Udvælgelse af straffede</i> - <i>Udvælgelse af ustraffede</i>	Programlinier
Datafil (SPSS) fra befolkningsundersøgelse (Synovate Vilstrup)	<i>Befolkningens retsbevidsthed september 2006</i>	Oplysninger vedrørende 43 variable for 1.000 personer
Datafil (SPSS) vedrørende fokusgrupper	<i>Fokusgruppesammensætning</i>	Oplysninger vedrørende 8 variable for 116 personer
Datafil (Excel) vedrørende fokusgrupper	<i>Rækkefølge for fokusgrupper</i>	Oplysninger vedrørende 6 variable for 12 grupper
Datafil (Excel) vedrørende fokusgrupper	<i>Fokusgrupperesultater</i>	Oplysninger vedrørende 7 variable for 116 personer

Datafil (SPSS) vedrørende fokusgrupper	<i>Fokusgrupper om indespærring</i>	Oplysninger vedrørende 11 variable for 116 personer
--	-------------------------------------	---

Herudover foreligger:

- 4 videoindspillede retssager, hver af 20-30minutters varighed (er klausuleret til brug ved dokumentation af undersøgelsens metode, præsentation af undersøgelsens resultater samt ved eventuel yderligere indsamling af data, men må ikke vises i tv el.lign.)
- 1 videooptagelse med ekspertkommentarer (professor Eva Smith) til forskellige sanktioner, i alt ca. 30 minutter (er klausuleret til brug ved dokumentation af undersøgelsens metode, præsentation af undersøgelsens resultater samt ved eventuel yderligere indsamling af data, men må ikke vises i tv el.lign.)
- 12 videooptagelser af 12 fokusgrupper, hver ca. 3 timer (af anonymitetshensyn tilbageleveret til Synovate Vilstrup efter endt analyse)